

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK FARMACEVTFORENING

PHARMACEUTISK MEDHJÆLPERFORENING

GENNEM 50 AAR

UDGIVET AF
DANSK FARMACEVTFORENING

KØBENHAVN
11. OKTOBER 1923

UNDER REDAKTION AF
AAGE SCHÆFFER
MED BIDRAG AF
P. CLAUSSEN. H. DRESCHER. T. P. ELKJER.
AAGE GOTTSCHALCH. C. HERHOLDT-PETERSEN.
K. JUUL. O. FUNCH PETERSEN.
A. RAVNHOLT

TITELVIGNET
KOMPONERET AF FRU *INGRID DRESCHER*

J Dansk Farmaceutforenings halvtredsindstyvende Leveaar besluttede Bestyrelsen at realisere et Ønske, som ledende Kredse indenfor den farmaceutiske Medhjælperorganisation i flere Aar havde næret. Ønsket gik ud paa at give en Oversigt over Foreningens Virke i de svundne Aar, idet man ved at tage de enkelte store Reformspørgsmaal op til særlig indgaaende Behandling samtidigt fik Lejlighed til at belyse det danske Apotekervæsens Udvikling i samme Tidsrum. Foruden at være et synligt Minde om Foreningens Virksomhed vil Jubilæumsskriftet saaledes antagelig kunne blive en nyttig Vejledning for det fremtidige Arbejde paa Fagets videre Udvikling.

Paa Generalforsamlingen den 13. Maj 1923 bevilgedes de fornødne Midler til Værkets Udgivelse, og Bestyrelsen gik da straks i Gang med Planens Iværksættelse. Den fik hertil en uvurderlig Støtte i Farmacihistorikeren, cand. pharm. Aage Schæffer, idet denne beredvillig paatog sig det betydelige Arbejde at tilrettelægge det mangedartede Stof. Vi bringer Hr. Schæffer, alle Bidragyderne og iøvrigt enhver, der har staaet bi ved Skriftets Udarbejdelse, vor bedste Tak; og føjer hertil Ønsket om, at dette Værk maa blive modtaget med den Glæde og gøre den Gavn for vor Stand, der var den tilsigtede.

København, Oktober 1923.

**BESTYRELSEN FOR
DANSK FARMACEVTFORENING.**

INDHOLD

Aage Schæffer: Dansk Farmaceutforening (Pharmaceutisk Medhjælperforening). En Oversigt over Foreningens Virksomhed	3
--	---

Ydre Reforme:

T. P. Elkjer: Ny Apoteker. (Med Bilag udarbejdede af Aage Schæffer)	70
C. Herholdt-Petersen: Enkespørgsmaalet	93
K. Juul: Uddannelse og Undervisning	114
P. Claussen: Hjelpeapoteker	139
T. P. Elkjer: De reelle Privilegiers Afskaffelse	145

Indre Reforme:

O. Funch Petersen: Den konditionerende Farmaceutvs Løn og Arbejdsforhold	159
T. P. Elkjer: Tilgangen og Forbruget (Disciplsspørgsmaalet)	275
P. Claussen: Pensionskassen	293

Foreningens Organer:

A. Ravnholt: Kredforeningerne	302
Aage Gottschalch: Vort Blad	331
H. Drescher: Kontorets Virksomhed	343
Bilag og Register	357

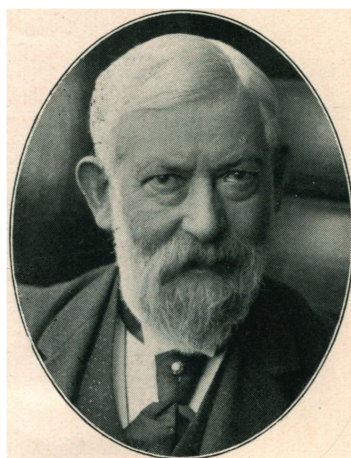

**AKTIESELSKABET
OSCAR FRAENCKEL & CO.s
BOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

□

L. T. T. SCHJØDTE
Formand 1873—75

V. L. SEEHUSEN
Formand 1875—76

E. P. F. PETERSEN
Formand 1876—80 og 1886—90

S. M. RÜTZOU
Formand 1880—83

DANSK FARMACEVTFORENING

— PHARMACEUTISK MEDHJÆLPERFORENING —

EN OVERSIGT OVER FORENINGENS VIRKSOMHED

VED

AAGE SCHÆFFER

Den kgl. Resolution af 23. December 1842, der indførte de personligt privilegerede Apoteker i den nu bestaaende Form, vakte nyt Mod og lyse Forhaabninger hos de efterhaanden ret talrige konditionerende Farmaceuter, der paa Grund af Uformuenhed ikke saa nogen Udvej til Selvstændighed indenfor deres Fag. Det 19. Aarhundredes første Trediedel havde bragt en betydelig Tilvækst af farmaceutiske Kandidater, og Resultatet heraf var bl. a., at de forholdsvis faa Apoteker, som dengang fandtes og kun kunde erhverves gennem Køb, var naaet op til saa høj en Salgsværdi, gennem den forøgede Efterspørgsel, at der krævedes stor Kapital for at kunne erhverve dem. Og af nyoprettede Apoteker havde dette Tidsrum, Aarene 1800—1840, ikke bragt mange, kun 25 selvstændige og 9 Filial-Apoteker. Gennemlæser man den ældste »Pharmaceutisk Stat« (udg. 1843 af C. L. Erichsen), ser man da ogsaa, at disse vanskelige Forfremmelsesforhold indenfor Farmacien havde tvunget en Mængde Farmaceuter udenfor, hvor vi finder dem i alle mulige Livsstillinger, undertiden saa fjernt fra deres gamle Fag, at de Uddannelsesaar, der var ofrede paa dette, kunde betragtes som fuldstændig spildte. Men de Livsvilkaar, der ventede den uformuende, konditionerende Farmaceut, var da heller ikke saa lyse, at ikke ofte en næsten hvilken som helst anden Livsstilling var at foretrække. For den unge *Candidatus pharmaciae* med Initiativ og Virketrang, med Lyst til under frie og selv-

stændige Former at udnytte de erhvervede Kundskaber, kunde Udsigten til Resten af Livet at føre en Apoteksmedhjælpers bundne og underordnede Stilling ikke virke særlig tillokkende. Det er derfor forstaaeligt, at det Budskab fra de højeste Autoriteter, der aabnede Mulighed for enhver farmaceutisk Kandidat at blive selvstændig indenfor sit Fag, maatte blive modtaget med Glæde og Haab.

Den kgl. Resolution af 23. December 1842 udtalte med Hensyn til de paa det Tidspunkt eksisterende Apoteker, at de, saafremt de tidligere havde været Genstand for Salg, ogsaa i Fremtiden maatte forblive salgbare, saaledes at Køberen, hvis han ellers opfyldte Lovens Betingelser, vilde faa Privilegiet overdraget. Men den Omstændighed, at disse Apoteksindehavere saaledes havde tilkøbt sig Retten til at drive Apotekernæring, skulde dog ikke forhindre Oprettelsen af nye Apoteker, »hvor det Offentliges Tarv maatte gøre saadant tilraadeligt.« Og »hvad saadanne nye Apoteker angaar, ville Vi som almindelig Regel have fastsat, at Rettigheden til Apothekets Drift kun gælder for Besidderens Person, saa at der til Privilegiet, naar han enten i levende Live fratræder sin Næring eller ved Døden afgaar, vil blive aabnet en fri Konkurrence af Alle, som besidder de til Erhvervelsen fornødne Egenskaber.« Og hvad endelig disse personlige Apotekeres eventuelle Enker angik, om de muligvis kunde tillades at fortsætte Apotekets Drift, det »forbeholder Vi os i mødende Tilfælde nærmere at bestemme.« At denne overordentlig gennemgribende Reform af det danske Apotekervæsen blev hilst Velkommen af den farmaceutiske Medhjælperstand, er saare naturligt — men lige saa naturligt er det, at de bestaaende Apotekers Indhavere maatte se med alt andet end blide Øjne paa den. Med deres øverste Tillidsmænd, Sundhedskollegiets 2 farmaceutiske Assessores, i Spidsen havde de da ogsaa kæmpet drabeligt for at bevare de bestaaende Forhold. Med Held havde de afslaaet Kollegiets medicinske Medlemmers Angreb i Form af et Forslag om, at ogsaa de allerede eksisterende Apoteksprivilegier gennem Amortisation skulde gøres til personelle, men selve Resolutionen havde de ikke kunnet forhindre. Deres fremtidige Arbejde maatte da gaa ud paa at gøre denne saa lidt betydende som muligt, i første Række ved at gøre

saa stærk Modstand som muligt mod Oprettelsen af nye, konkurrerende Apoteker. Straks fra sin Fremkomst blev den kgl. Resolution da et Stridsgrundlag indenfor Standen; et Punkt, hvor befordrede og ubefordrede Farmaceuter ikke kunde mødes. Denne Bogs følgende Sider vil fortælle om alle de mange »Spørgsmaal«, der i Aarenes Løb har været de 2 Fraktioner imellem; det er værd straks at have for Øje, hvorledes de egentlig alle, mere eller mindre direkte, kan føres tilbage til de Reformspørgsmaal, der ret hurtigt affødtes af 1842-Resolutionen. Denne satte Skel indenfor dansk Farmaci; den skabte en Kløft mellem Apotekere og Medhjælpere, der i Aarenes Løb er bleven dybere og dybere; men ogsaa indenfor selve Apotekernes Kreds satte den Skel. Det er i Aarenes Løb blevet stadig tydeligere, at der mellem reelle og personelle Apotekere findes Modsætningsforhold, som til Skade for Faget selv ikke kan forenes. Det store »Spørgsmaal«, der fremstod allerede, før Resolutionen blev til, og vist egentlig det eneste, som endnu ikke er bragt et Skridt nærmere sin Løsning, de reelle Privilegiens Amortisation, maa og skal engang bringes ud af Verden.

Den kgl. Resolution af 23. December 1842, der blev modtaget med saa lyse Forhaabninger af de farmaceutiske Medhjælpere, blev for dem, der oplevede dens Fremkomst, nærmest en Skuffelse; der kom til at hengaa mange Aar, inden den for Alvor kom til at betyde noget. Og faa som de var i Tal og uden noget fælles Samlingssted, var Medhjælperne ude af Stand til selv at øve nogen Indflydelse paa Begivenhedernes Gang. Oprettelsen i 1873 af »Pharmaceutisk Medhjælperforening« blev det første store Skridt frem ad Vejen; de konditionerende Farmaceuter havde nu i al Fald faaet deres egen Organisation; men ogsaa for denne kom der til at forløbe adskillige Aar, inden den fik Kraft nok til paa virksom Maade at arbejde for Medhjælpernes Sag. Men de mellemliggende Aar — Tidsrummet 1842—1873 — kan dog opvise en Del Forsøg fra Medhjælperne paa at skaffe sig de i den kgl. Resolution tilføjede Goder respekterede. Blev end de fleste af disse Forsøg uden paaviselige ydre Resultater, gjorde de dog deres Gavn. I de Aar skabtes det Grundlag, paa hvilket Medhjælperforeningen skulde opbygge sit Virke; i de Aar fødtes mange af de Tanker, som Foreningen senere skulde føre ud i Livet. For at kende den Jordbund,

hvoraf Medhjælperforeningen skulde vokse frem; for fuldtud at kunne forstaa dens Betydning for Datidens Farmaceuter, er det nødvendigt at vide, hvad der skete i det Tidsrum. Det væsentligste heraf blev fortalt ved Medhjælperforeningens 25 Aars Jubilæum i 1898 i en Artikel i »Farmaceutisk Tidende«; med den som Grundlag og iøvrigt ved Hjælp af hin Tids sparsomme Overleveringer skal det, som Indledning, blive forsøgt at give en kort Oversigt over dette Tidsrums vigtigste farmaceutiske Begivenheder.

1842 — 1873.

Det var sikkert mere end et Tilfælde, der ser ud som en Tanke, naar Danmarks Apotekere just Aaret efter den kgl. Resolutions Udstedelse opfordres til at slutte sig sammen i en lands-omspændende Apotekerforening. I det Opraab desangaaende, som i December 1843 udsendtes til alle Landets Apotekere, tales der først og fremmest om Farmacien som Videnskab; om den mægtige Udvikling, der i saa Henseende er sket i de sidste Decennier; om hvor vanskeligt det er for Enkeltmand at følge med; om hvorledes man i en saadan Forening kan lære af hverandre, og »hvorledes der ved Forening af mange og forskelligartede Kræfter udrettes mere, end det er Enkeltmands Kraft muligt«. Iøvrigt skal Foreningen afhjælpe Savnet af »et kollegialt Baand« mellem de danske Apotekere og befordre Standens Opsving indad til og udad til. Den 4. September 1844 stiftedes »Danmarks Apotekerforening«, og Lovens §§ 1 og 2 angiver dens dobbelte Formaal: a. Befordringen af den teoretiske og praktiske Farmacis Fremskridt, b. Apotekervæsenets Forbedring i dets ydre og indre Forhold. De Opgaver, den nye Forenings Bestyrelse (»Direktion«) tog fat paa, var gennemgaaende af saare uskyldig Art. En af de væsentligste og den, hvorpaa der sattes størst Kraft ind, var Oprettelsen af Læsekredse med Circulation af Bøger og Tidsskrifter — den farmaceutiske Videnskabelighed var jo Programmets Hovednummer; i samme Retning gik en Plan om at tilvejebringe en god farmakognostisk Samling til Studiebrug; medens Arbejdet for »at opmuntre til Anlægget af en Blodigle Colonie i Danmark« vel nærmest maa siges at være af

praktisk Art. Men Foreningen følte det dog ogsaa som sin Pligt at varetage de mere specielle Apotekerinteresser og slog i saa Henseende straks ned paa Amortisations-Spørgsmaalet. Det ved Foreningens 75-Aars Jubilæum i 1919 udsendte Festskrift fortæller herom: »Man nedsatte et Udvalg, bestaaende af Apotekerne Glahn, Hasselriis og Køster, som sammen med Direktionen udarbejdede en Betænkning, hvori man gjorde gældende, at da de reelle Apotekere stedse havde gjort god Fyldest og vist stor Offervillighed for at holde deres Forretninger paa Højde med Tidens Krav, og da man ikke ventede, at Amortisation i nævneværdig Grad vilde forbedre Farmaceuternes Udsigter til Befordring, nøjedes man med at fremlægge det gennemgaaede Materiale uden direkte at raade til det ene eller det andet«; et Standpunkt, eller rettere Mangel paa Standpunkt, som Apotekerforeningen ogsaa i de følgende Aar ofte indtog overfor Tidens opdukkende Spørgsmaal.

At man fra anden Side indenfor Standen — og med Rette — ikke betragtede den nystiftede Apotekerforening som en Sammenslutning alene til Videnskabens Gavn og Ære, fremgaar af, at den allerede Maaneden efter blev sat under Opsigt af en ny farmaceutisk Sammenslutning: »Den pharmaceutiske Forening«, der stiftedes 6. Oktober. Denne skulde i første Række være et Samlingssted for de pharmaceutiske Medhjælpere, og om Grunden til dens Opstaaen just paa det Tidspunkt fortælles ved en senere Lejlighed, at »det var ikke alene Trangen efter en nærmere Sammenslutning i videnskabelig og social Henseende, men tillige en Slags Opposition mod den i samme Aar stiftede Apotekerforening«. »Den pharmaceutiske Forening« kom imidlertid aldrig til at betyde noget for Medhjælperne, og Grunden dertil kan sikkert udelukkende søges i dens store Rummelighed; den optog som lige Medlemmer baade Apotekere og Medhjælpere, Videnskabsmænd og Købmænd, kort sagt Farmaceuter i alle mulige Livsstillinger. (Apotekerforeningen optog ganske vist ogsaa pharmaceutiske Kandidater, men disse kun som »overordentlige Medlemmer«, som kunde deltage i alt, hvad der vedrørte Foreningens videnskabelige Stræben, men ikke havde Ret til at blande sig i Selskabets øvrige indre eller ydre Anliggender.) »Den pharmaceutiske Forening« var ellers til Tider livlig nok; der blev holdt en Mængde

Møder, den bød i Tidens Løb paa en lang Række gode Foredragsaftener og gav ogsaa Plads for Diskussioner om faglige Spørgsmaal. Saalænge disse var af ret neutral Karakter, var den ogsaa i Stand til at samle Medlemmerne om Henvendelser til Autoriteterne; men det er givet, at den netop i Følge sin S sammensætning aldrig kom til at virke for rene Medhjælperinteresser; Forslag i saa Henseende blev slaæet ned af Apotekerne, eller fik, hvad ogsaa hændte, under Behandlingen en saadan Omformning, at den Henvendelse til Myndighederne, der blev Følgen, gik i stik modsat Retning af det oprindelig tænkte.

Aaret 1844 var rigt paa Begivenheder indenfor den lille farmaceutiske Verden; foruden de to Foreninger bragte Aaret tillige det første danske farmaceutiske Tidsskrift, det af Apoteker *S. M. Trier* startede, og af ham i 50 Aar udgivne og redigerede »Archiv for Pharmaci og Chemi«. Triers Archiv var i første Række baseret paa farmaceutisk Videnskabelighed; dels gennem Originalafhandlinger, og dels navnlig gennem udførlige Referater af udenlandske Tidsskrifter bragte det i Aarenes Løb en talrig Række Bidrag i saa Henseende. Men ogsaa Meddelelser af anden Art Fagē vedrørende, Love, Circulærer, Bevillinger, Nekrologer etc., fandt Plads deri; og endelig var — hvilket i denne Sammenhæng er særlig bemærkelsesværdigt — et specielt Afsnit, betitlet »Tidende for Danmarks Apotekerforening«, helliget denne Forenings Virksomhed. »Archivet« var og vedblev at være Apotekernes Organ; heller ikke der blev Rum for særlige Medhjælperanker. Skal vi derfor gøre Begivenhederne i 1844 op med Hensyn til det Udbytte, de farmaceutiske Medhjælpere høstede deraf, bliver Resultatet nærmest lig Nul. Først 17 Aar senere kom det første Medhjælperorgan, »Pharmaceutisk Tidende« til Verden. Grunden til dets Fremkomst var sikkert en Begivenhed i Harnisk — Meddelelsen af den første Bevilling for en personel Apotekers Enke.

Inden vi nærmere betragter denne Begivenhed og dens Følger, vil det være paa sin Plads at se paa, hvorledes den kgl. Resolution af 23. December 1842 ellers havde virket til de farmaceutiske Medhjælperes Gavn. For at sige det straks; det er ikke noget lysteligt Syn. Resolutionen kan paa en Maade deles i 4 Afsnit: 1. omhandler

den de i 1842 bestaaende Apoteker, der tidligere havde været Genstand for Salg; 2. de i 1842 bestaaende Apoteker, der ikke havde været det; 3. de efter 1842 oprettede nye Apoteker og 4. de personelle Apotekeres Enker.

Den første Gruppe Apoteker er vi hurtig færdig med; de vedblev at være salgbare; men hvorledes gik det nu Apotekerne i Gruppe 2? — Ved Udgangen af Aaret 1842 fandtes i det egentlige Kongerige 82 selvstændige Apoteker og 8 Filialapoteker.*) Af de selvstændige var der kun 5, som ikke tidligere havde været solgte; det ældste af disse, »Svane-Apoteket« i Randers (oprettet 1831), blev første Gang solgt i 1871 som reelt!; de 4 andre, Apotekerne i Vesterborg, Hammel, Grindsted og Silkeborg, forblev personelle — det varede dog adskillige Aar, inden der blev Tale om Nybesættelser for disse, da de med Undtagelse af Grindsted Apotek, der blev ledigt første Gang i 1872 ved den første Indehavers Død, overgik til Enker. Af de 8 Filialapoteker blev de 7 selvstændige som reelle Apoteker; kun det ene, Apoteket i Nordby paa Fanø, blev personelt. Det praktiske Resultat af Bestemmelserne i Resolutionens Punkt 2 blev saaledes ikke de farmaceutiske Medhjælpere til synderlig Glæde.

Vi kommer da til Resolutionens tredie Punkt: Nyoprettelserne. Indtil Udgangen af Aaret 1872 blev oprettet ialt 34 personlige Apoteker, og af disse blev de 2 (Sæby Sjø og Esbønderup) tildelt 2 fhv. reelle Apotekere. I samme Tidsrum — 1843—72 — var død 10 personelle Apotekere, men der blev kun 4 Nybesættelser i den Anledning, da de 6 Apoteker overgik til Enkerne. Ialt var saaledes i Løbet af de første 30 Aar kun 36 Medhjælpere blevet befordrede; og samtidig var Antallet af farmaceutiske Kandidater i stadig Stigning.**)

*) Apotekerne i de nuv. sønderjyske Landsdele er ikke medregnede; alle de i dette Afsnit anførte Tal er udregnede af de farm. Stater (i 1879 og 1915).

**) I Aarene 1843—52 oprettedes 8 nye Apoteker

I » 1853—62 » 10 » »

I » 1863—72 » 16 » »

I Aarene 1843—52 eksamineredes 100 farm. Kandidater.

I » 1853—62 » 142 » »

I » 1863—72 » 194 » »

(hvortil kan føjes 4 Kandidater, der tog Eksamen om i 1873)

ledes større Indflydelse paa Forbedringen af Medhjælpernes Forfremmelsesforhold; og dens Betydning i saa Henseende blev i de følgende Aar endda yderligere forringet, dels gennem det stadigt stigende Antal Enkebevillinger og dels gennem de talrige Vildskud, der efter 1873 i stort Tal skød frem i Form af »Hjælpeapoteker«.

Den 3. Maj 1859 døde Indehaveren af det personelle Apotek i Ringe, *F. H. L. M. Seidelin*, og hans Enke ansøgte kort Tid efter om Tilladelse til at maatte fortsætte Apotekets Drift. Det var det første »mødende Tilfælde« Enkespørgsmaalet vedrørende, og det gav Anledning til, at de farmaceutiske Medhjælpere for første Gang optraadte samlede paa egen Haand for at varetage egne Interesser og hævde deres Ret, idet en større Kreds af disse samtidigt indgav et Modandragende. Afgørelsen faldt ud til Fordel for Enken; den 6. August s. A. fik hun Tilladelsen, og først 23 Aar senere, efter hendes Død i Januar 1882, tilfaldt Privilegiet igen en Farmaceut. Enkeforsørgelsen i Ringe paa Medhjælpernes Bekostning var den første i sin Art; det blev ikke den sidste. I Slutningen af Aaret 1873, da Medhjælperforeningen stiftedes, fandtes ialt 39 selvstændige personelle Apoteker; heraf var de 6 i Enkers Besiddelse. I 1890, Foreningens store Mærkeaar, var Tallene henholdsvis 67 og 16; indtil Apotekerloven af 29. April 1913 satte det endelige Punktum for Udstedelsen af Enkebevillinger, havde ialt 41 forskellige Enker faaet Bevilling. At »Enkespørgsmaalet« gennem de mange Aar hørte til de store Reformspørgsmaal øverst paa Medhjælpernes Program er givet; andet Steds i Bogen vil blive gjort udførligt Rede for Arbejdet paa dette Spørgsmaals Løsning og for de opnaaede Resultater; her skal derfor blot peges paa, at ogsaa dette Spørgsmaal blev en direkte Følge af 1842-Resolutionens Udnyttelse i Praxis. Som et »Kuriøsum« skal blot yderligere tilføjes, at omend Apotekerloven af 1913 satte Stop for Enkernes Apotekervirksomhed, er Lovens Bestemmelser dog endnu ikke fuldt gennemførte, idet endnu 2 personelle Apoteker drives af Enker. Af disse kan den ene (Enkefru *Speyer* i Otterup) om halvandet Aar fejre 50 Aars Jubilæum som Apoteksindehaverske, da hendes Bevilling er dateret 20. Maj 1875; den anden (Enkefru *Petri* paa »Blaagaards Apotek« i København) er 2 Aar bagefter; hendes Bevilling er af 19. Maj 1877, og hun har saaledes nu »kun« været Apotekets Indehaver i 46 Aar! — —

Affæren i Ringe kan sikkert antages at have været en medvirkende Aarsag til, at »Pharmaceutisk Tidende« blev startet. Det første Nummer udsendtes 3. Oktober 1861 af cand. pharm. *N. F. W. E. Hoffmeyer* som Udgiver og Redaktør med Kandidaterne *C. E. Esmann* og *P. T. H. Schjellerup* som Medvirkende.. Redegørelsen for Bladets Formaal siger ikke rent ud, at det betragter sig som et særligt Medhjælperorgan; der skrives deri først en Mængde smukke Ord til den faglige Videnskabs Pris, og Bladet vil, ligesom »Archivet«, arbejde paa Fagets og dets Udøveres Højnelse i saa Henseende og bringe Artikler og Referater af alt derhen hørende; dog maa man, skrives der, skelne mellem »Archivet«s »strengt videnskabelige Maal« og »Maalet for vor lille Journal«. Redegørelsens Slutning giver dog en Anelse om, hvad Meningen egentlig var. Pharmaceutisk Tidende »maa mere betragtes som det øjeblikkelige Behovs Tilfredsstiller, der altsaa lægger særlig Vægt paa at kunne tage under Behandling saadanne Spørgsmaal, der netop i Nutiden tiltrækker sig Opmærksomheden, hvad enten de saa iøvrigt berører Apotekervæsenet eller Apotekerkunsten. Vi tror, at der kan siges at være Trang til Stede til et saadant Organ; thi for det første optræder der nu langt flere og langt skarpere Diskussionsspørgsmaal end tidligere, hvad enten nu dette er en ligefrem Følge af Forholdene, eller det er, fordi man nu fremdrager de Qvæstioner, som man tidligere med en vis uberettiget Ængstelse søgte at fjerne fra Offentlighedens Tilsyn, og for det andet tror vi, at Farmaciens Dyrkere i Almindelighed har vundet en mere levende og maaske ogsaa mere objektiv Interesse for deres Stand, end dette har været Tilfældet i Fortiden.«

Dermed var det første Medhjælperorgan sat i Verden. De første Par Numre bragte foruden Redegørelsen nogle Smaaartikler om en Reaktion paa Druesukker, Middel mod Fregner og Leverpletter osv., nogle »Pharmaceutiske Handelsberetninger« af *Alfred Benzou* (sen.). Først i Nytaarsnumret, Tidendens Nr. 7, stikker den konditionerende Farmaceut Foden frem; Nytaarsbetragtningernes Beretigelse udledes af Redaktionens Interesse for »vor Videnskab«, om hvilken man forøvrigt ikke hører et Muk; Apotekerne skræmmes med Næringsloven af 29. December 1857, og der filosoferes noget over Farmaceuternes Utilfredshed med deres Stilling og Grundene

hertil. Efter nogle Aars Medhjælpermangel blev der atter Overflod paa farmaceutisk Arbejdskraft; hvad gjorde saa Apotekerne? spørger *Hoffmeyer*. »De benyttede sig af Fluktuationerne og det overfyldte Marked, de tog Revanche for den høje Gage, de havde maattet udrede og engagerede Medhjælpere med en meget lille og i alt Fald utilstrækkelig Gage! Dette er et Misgreb, men herved have disse Apotekere selvfølgelig mistet deres Ret til at beklage sig, naar Turen igen kommer til Medhjælperne, — og den vil komme.«

I næste Nummer af Bladet kritiseres Sundhedskollegiet ret alvorligt, og man ironiserer ganske træffende over de Erklæringer, som Apotekere har afgivet til Autoriteterne i Anledning af Intensioner med Hensyn til Oprettelsen af nye Apoteker i de paagældende Privilegiehaveres Opland. »Vi fristes næsten til at antage, at Hr. H. ikke har ventet, at hans Erklæring skulde komme Farmaceuterne for Øje«, skrives der om en af dem, og de forskellige Erklæringer plukkes itu Sætning for Sætning. Flere Apoteker, siger Bladet, her er Plads for mange! Nu har Misfornøjelsen faaet Luft, og »Spørgsmaalet« om nye Apotekers Oprettelse hører i Fremtiden til dem, der altid er sikker paa at fange Farmaceuternes Opmærksomhed, Kritik og Arbejdslyst.

Allerede samme Aar bragte et Par nye Indlæg i denne Sag. I Foraaret 1862 udgav Overlærer, cand. pharm. *Knud Høyer* et lille Skrift under Titlen »Til videre Drøftelse, et Indlæg i Sagen: Om nye Apotekers Anlæg, med dertil knyttede Forslag om Forandringer i Apotekervæsenet her i Landet.« Et halvt Aar efter udsendte *Chr. G. H. Jacobsen*, tidl. Apoteker i Sæby J., da Fotograf i Aalborg, et Cirkulære til Medhjælperne paa de københavnske Apoteker, hvori han opfordrer disse til at medunderskrive et Andragende til Justitsministeriet om nye Apotekers Oprettelse, særlig i Købstæderne. Hverken dette Cirkulære eller *Høyers* Piece fik nogen praktisk Betydning, men de har Interesse for os ved, gennem deres Fremkomst, at vise hvilke Spørgsmaal, der var fremme i Tiden; og der er jo næppe heller Tvivl om, at de indirekte har gjort deres Nytte ved at vedligeholde og bringe Stof til de Drøftelser, der fandt Sted Mand og Mand imellem.

»Pharm. Tidende« var endnu i et Aarstid Organ for Medhjælpernes særlige Interesser — omend Bladet, som Overlærer *Høyer*

udtrykker det, »aander i trang Luft« — det, man helst vilde sige rent ud og uden Omsvøb, kunde ikke rigtig komme frem — men saa mistede ogsaa det sin Betydning, lammet ved et Magtsprog fra Apotekernes Side. Tidsskriftet mistede sin Tiltrækningskraft i samme Øjeblik, Kosten alene blev videnskabelige Bidrag af mere eller mindre værdifuld Natur, og Møderne i »den pharm. Forening« sygnede hen, fordi de Diskussionsemner, der tidligere havde bragt Liv i Forsamlingerne var baaret oppe og levendegjort netop gennem »Pharm. Tidende«. Det gik endog saa skralt, at det (i 1866) blev foreslaaet at »hæve hele Foreningen paa nogle Aar, indsætte Kassebeholdningen i »Bikuben« og vente, til Aanden begyndte at røre sig, naar nye Kræfter var voksede til, der havde Interesse for Standen og Foreningen.« Forslaget blev ikke til Virkelighed; det bevirkede endda en kort Opblussen af Foreningslivet; men nogen Betydning fik Foreningen dog aldrig senere. I Efteraaret 1867 overtog *Hoffmeyer* Grenaa Apotek, men fortsatte endnu et Aar sin Redaktørvirksomhed, histaaet af cand. pharm *A. Hlatky*. Det sidste Nummer udkom i December 1868; men Bladet fortsattes med det samme, fra Nytaar 1869, i »Ny pharmaceutisk Tidende«, udgivet og redigeret af *Chr. D. A. Hansen*, en Navneforandring og et Redaktørskifte, som dog ikke gav sig mærkbare Udslag.

I 1871 kom der paany lidt Liv i »den pharm. Forening«. Da Foreningen stod overfor at skulle foranstalte nyt Optryk af Lovene, foresloges det at benytte Lejligheden til en Lovrevision. Paa et i den Anledning afholdt Diskussionsmøde fremsattes en saadan Vrimmel af Forslag, at det blev umuligt at naa til nogen Enighed, og Mødet resulterede derfor i en senere Nedsættelse af et 3 Mands Udvalg, som skulde tage sig af Sagen. Paa samme Tid fremsatte cand. pharm. *L. P. Aggerholm* nogle »Forslag til Forandringer i de nu bestaaende Apotekerforhold i Danmark«. Forslagene gik ud paa

1. Forandring af Eksamen,
2. Forandring af Visitationen,
3. Oprettelsen af flere Apoteker,
4. De reelle Privilegiers Overgang til personlige og
5. Oprettelsen af en Enkekasse.

Disse Forslag behandledes i Foreningen paa 4 Møder, hvori bl. a. flere af Hovedstadens Apotekere deltog; noget nærmere Referat

foreligger ikke, og Enighed opnaaedes naturligvis heller ikke; det endte med, at *Aggerholm* tog sine Forslag tilbage. Men saa tog Apoteker *Benzon* Forslagene op (dog med Undtagelse af Amortisationsforslaget!) og Diskussionen fortsattes, »navnlig om Visitationsvæsenet« (!); en Afslutning, som er saare betegnende for Livet i »Den pharm. Forening«.

Omend Sagen saaledes tilsyneladende døde hen, i al Fald i første Omgang, har den dog betydelig Interesse. Vi stilles her for første Gang overfor en Række bestemt formulerede Krav, der viser os paa hvilke Omraader, den Tids Farmaceuter i første Række ønskede Faget reformeret. Det er de foregaaende Aars Drøftelser, der her faar ydre Form i et bestemt Program, og det var da ogsaa væsentligst de Punkter, om hvilke de farmaceutiske Medhjælpere 2 Aar efter samledes, og siden da, nu i 50 Aar, i egentlig Grad har været samlede om. — Det følgende Aar var et stille Aar, men det maa betragtes som Stilhed før Stormen; i 1873 brød Uvejret løs.

Den 3. Juli 1873 oprettedes, væsentligst paa Initiativ fra Apotekerside, »Fonden til det pharmaceutiske Studiums Fremme«; en Institution der, førend man havde turdet haabe, skulde faa sin store Betydning ved det Bidrag, den i 1892 kunde yde til Indretningen af den farmaceutiske Læreanstalt. Fondens Oprettelse satte ikke Sindene i stærkere Bevægelse; det formaaede derimod den næste Begivenhed.

Den 7. Juli 1873 udstedtes en kgl. Resolution, som bemyndigede Justitsministeriet til at meddele Tilladelse til Oprettelse af Hjælpeapoteker. Resolutionens Formaal var utvivlsomt at virke til Gavn for Landets Befolkning ved at skaffe Mulighed for at give de mere afsides Egenes Beboere lettere Adgang til Medicin, idet Hensigten var, at disse Apoteker skulde anlægges de Steder, paa hvilke det ikke kunde tilraades at oprette selvstændige Apoteker. En Del Apotekere var imidlertid straks paa Færde for at søge Resolutionen udnyttet i saa udstrakt Grad som muligt til egen Fordel; at faa Tilladelse til et saadant Hjælpeapotek var, takket være selve Resolutionen, ensbetydende med at være sikret mod Anlæget af et konkurrerende selvstændigt Apotek i al Fald mindst i 10 Aar. Redaktøren af »Ny pharm. Tidende« (*Chr. D. A. Hansen*) kunde derom skrive, at »skönt Meningen dog vistnok har været den, at Initiativet

til Anlægget af saadanne Apoteker skulde udgaa fra Befolkningen, ikke fra Apotekere, viste der sig hurtigt fra denne Kant et betydeligt Antal Ansøgninger og andre Attentater paa at faa Lov til at oprette Hjælpeapoteker«. Men en saadan Udnyttelse af Resolutionen blot til Gavn for Landets Apoteksindehavere vilde være til største Skade for Landets Apoteksmedhjælpere. De Fordele for disse, som den kgl. Resolution af 23. December 1842 havde stillet i Udsigt ved Oprettelsen af selvstændige Apoteker, blev derved i betydelig Grad reducerede. Og da rejste Medhjælperne sig til Daad. Den 10. Oktober 1873 indleverede de 3 pharmaceutiske Kandidater *L. P. Aggerholm, H. T. L. Bertelsen* og *L. T. Schjødt*, i Justitsministeriet en Adresse underskrevet af 198 konditionerende Farmaceuter, »et Antal, som meget nær repræsenterede den pharmaceutiske Medhjælperstand her i Landet«. Adressen konkluderede i Anmodningen om at:

der, forinden Oprettelsen af noget Hjælpeapotek fremtidigt tillades, indbydes til en fri Concurrence om Oprettelse af et selvstændigt Apotek paa samme Sted, hvor Hjælpe-Apoteket agtedes oprettet, og om, at Tilladelsen til Oprettelsen af Hjælpe-Apoteket kun gives, naar ingen til Oprettelse af et selvstændigt Apotek qualificeret Ansøger melder sig.«

Det vil af det foregaaende ses, at Medhjælpernes Optræden tog Sigte paa 2 Ting; for det første at sikre Medhjælperstanden de Goder, der var den tillagt i Resolutionen af 1842, og for det andet at forhindre Apotekerne i at udnytte dels denne og dels Resolutionen af 1873 til Medhjælperstandens Skade. Ret beset var Andragendet da ikke alene en ærbødig Anmodning til Autoriteterne om Hensyntagen til Medhjælperne, den var samtidigt en Krigserklæring til Apotekerne. Og dette første betydningsfulde Skridt til Samling af de konditionerende Farmaceuter krævede naturnødvendigt det næste: Organisation. Allerede Dagen efter,

Lørdag den 11. Oktober 1873,

samledes de københavnske Farmaceuter til et overordentlig talrigt besøgt Møde, der afholdtes i den gamle Frimurerloges Lokaler i Kronprinsensgade. Drøftelsen her af den foreliggende Situation endte med, at Forsamlingen konstituerede sig som

Pharmaceutisk Medhjælperforening.

Foreningens egentlige Formaal, den klare og præcise Udtalelse om, at det i første Række er de pharmaceutiske Medhjælperes Interesser, Foreningen skal varetage, ses ikke umiddelbart af de første Loves § 1, hvori Formaålet er defineret. Det angives deri at skulle være »at værne og fremme Medlemmernes pharmaceutiske Interesser«. I 1882 ændredes Udtrykket til »at fremme den pharmaceutiske Stands sociale og videnskabelige Udvikling«, og denne Affattelse beholdt Paragraffen indtil den sidst foretagne Lovrevision i 1920, da Ordlyden blev »at virke til Gavn for den konditionerende Farmaceuts faglige og sociale Udvikling«; vel nok den Affattelse, som staar Foreningens oprindelige og egentlige Formaal nærmest. At Foreningen fra første Øjeblik betragtede det som sin Hovedopgave at arbejde for de pharmaceutiske Medhjælperes Ve og Vel, fremgaar nemlig af Udtalelser, der tager Sigte paa at klargøre Foreningens Stilling overfor Apotekerforeningen. Særlig tydeligt kommer det frem i nogle vejledende Bemærkninger til Lovene, som Bestyrelsen i November 1873 fremsatte i »Ny pharm. Tidende«, og hvori vi paa en Maade samtidigt faar Foreningens første »Program«.

»Der forestaar — skrives der — ganske sikkert en Omordning af Medicinalforholdene i Danmark; Tiden kan nu næppe trække ret længe ud, inden den kommer, og det tør ikke ventes, at en saadan Omordning vil blive uden Indflydelse paa Apotekervæsenet. Det gælder derfor om at virke hen til, at denne Indflydelse kan blive saa heldig som mulig for Pharmaceuterne, og at de Forandringer, der maatte gennemføres, kunne faa en saa fast og blivende Karakter, som muligt. Skal der imidlertid næres berettiget Haab om at se en i det Væsentlige heldig Ordning tilvejebragt, bliver det først og fremmest nødvendigt, at der indenfor selve Standens Omraade gjør sig mere liberale Principer gjældende end hidtil, og at der brydes med de conservative Ideer, der have ført Forholdene ind i det Uføre af Usikkerhed og Lovløshed, hvorunder det Hele lider. Initiativet hertil maa selvfølgelig udgaa fra de fungerende Pharmaceuter, altsaa fra den nu stiftede »Pharmaceutisk Medhjælperforening«.

»Det vil saaledes blive denne Forenings foreløbige Opgave at søge Vejen banet for liberale Reformere, dels ved at virke for flere personlige Apothekers Anlæggelse for paa denne Maade at bidrage til en fornuftig Regulering af de urimelige og overdrevne Priser paa de reelle Privilegier, og dels ved at samle Oplysninger af forskjellig Art og benytte disse saaledes, at Opmærksomheden henledes netop paa de Forhold, der særlig trænge til Forandring.« Men der staar mere endnu om Formaålet — det egentlige, inderste Formaal udtrykt i klare Ord. Det staar der nærmest som en *en passant* Bemærkning, som et Svar paa, hvorfor Foreningen ikke ogsaa har »Selskabelighed« paa Programmet; Svaret gaar ud paa, at Foreningen »kun« skal virke hen til en Forbedring af de farmaceutiske Medhjælperes Forhold og danne en nødvendig Modvægt mod Apotekerforeningen.

Det er da rene Ord for Pengene; her fortælles klart og tydeligt, hvem det er, de farmaceutiske Medhjælpere skal kæmpe mod for at opnaa de virkelige Forbedringer; det er Apotekerforeningen, som fra første Øjeblik staar som Medhjælperstandens »født« Modstander. Men Tiden var i 1873 endnu ikke moden til aaben Kamp. Medhjælperne stod endnu i et altfor dybt og intimt Afhængighedsforhold til Apotekerne; de svundne Tiders Sæder og Skikke, det patriarkalske Forhold mellem Mester og Svende var endnu for rodfæstet i det almene Begreb, til at en virkelig Fagforeningsbevægelse kunde rejses. Og Bestyrelsen tager da ogsaa selv kraftigt Afstand fra en saa »formastelig« Tanke ved at skrive, at den betragter »det som liggende udenfor Foreningens Hensigt at gribe ind i de private Forhold mellem Principal og Personale«.

Paa de følgende Sider i dette Afsnit skal det nu forsøges at give en lille Oversigt over ad hvilke Veje og med hvilke Midler, Foreningen gennem de nu forløbne 50 Aar har arbejdet for sit Formaal. Ikke gennem en kronologisk Opramsning af de stedfundne Begivenheder men hovedsagelig ved at se paa de Opgaver, som Foreningen har søgt at løse til Gavn for den konditionerende Farmaceut, dels de fra Fortiden nedarvede og dels de mange nye »Spørgsmaal«, som i Aarenes Løb er kommet til. Det siger sig selv,

at det, da Pladsen kun er begrænset, maa blive et hastigt Overblik; de store »Spørgsmaal« vil jo iøvrigt blive behandlede i særlige Afsnit. Foreningens indrepolitiske Liv maa vi i det store og hele lade ligge — det er heller ikke her »Personerne« men »Sagerne«, vi vil have fat paa — det rent objektive Skøn over Foreningens Virksomhed.

For at lette os denne Opgave vil det være rettest at inddеле Oversigten i forskellige Afsnit. Og vi er da saa heldigt stillede, at Foreningens Virke falder i forskellige »naturlige« Perioder. Den første falder omtrentlig sammen med det første Tiaar, fra Oktober 1873 til September 1882, da Foreningens Ledelse blev omordnet. Den anden Periode strækker sig fra sidstnævnte Tidspunkt til Foreningens »Reorganisation« i 1890. Aaret 1898, da den første »Lønoverenskomst« traadte i Kraft, danner den næste naturlige Grænse, og for den derefter følgende Periode drages Skillelinierne af »Overenskomsten« af 1904 og af Aaret 1915, da »Aldersløn-Princippet« blev indført.

1873 — 1882

Paa det konstituerende Møde den 11. Oktober 1873 nedsattes et Udvalg til at udarbejde Love for Foreningen, og allerede 8 Dage efter, d. 18. s. M., fremsatte dette, der tillige havde haft til Opgave at være Foreningens foreløbige Bestyrelse, sit Forslag. De vedtagne Love fik følgende Ordlyd:

§ 1. »Pharmaceutisk Medhjælperforening«s Formaal er ved Sæmmenslutning og Samvirken at værne om og fremme Medlemmernes pharmaceutiske Interesser.

§ 2. Foreningen optager som Medlemmer: 1) Pharmaceuter, der fungere i Fagets Tjeneste enten som Apotheksbestyrere eller som Medhjælper paa Apotheker; 2) Pharmaceuter, som ere i andre Livsstillinger, hvor dog deres Virken kommer Standen tilgode, og 3) Pharmaceuter, der studere. Pharmaceuter, der have forladt Faget, kunne, naar de atter vende tilbage til dette, optages som Medlemmer. Apothekere og Apotheksforpagtere kunne ikke optages.

§ 3. Extraordinære Medlemmer kunne optages, naar Generalforsamlingen med Flerstemighed vedtager det.

§ 4. Medlemmer kunne ekskluderes af Foreningen, naar mindst $\frac{2}{3}$ af de tilstedeværende Medlemmer paa Generalforsamlingen stemme derfor, og mindst Halvdelen af de indenbys Medlemmer er tilstede.

§ 5. Foreningens Bestyrelse bestaar af et ledende Udvalg paa 5 Medlemmer og et Repræsentantskab paa 9 Medlemmer. Det ledende Udvalgs Virksomhed forelægges Repræsentantskabet til Godkjendelse. Saavel Udvalget som Repræsentantskabet vælges paa den ordinære Generalforsamling for et Aar ad Gangen.

§ 6. Udvalget vælger af sin Midte en Formand, der tillige fungerer som Formand for Foreningen.

§ 7. Den aarlige Generalforsamling afholdes i hvert Aars Oktober Maaned efter forudgaaet Bekjendtgørelse i »Ny pharmaceutisk Tidende« og i den »Berlingske Tidende«. Paa Generalforsamlingen fremlægges det af Repræsentantskabet reviderede Regnskab og Udvalgets Beretning over Foreningens Virksomhed.

§ 8. Generalforsamlingen har den højeste Myndighed i alle Selskabets Anliggender. For at den skal kunne tage gyldige Beslutninger maa mindst $\frac{1}{3}$ af de indenbys Medlemmer være tilstede.

§ 9. Extraordinære Generalforsamlinger sammenkaldes af Udvalget og kunne fordres sammenkaldte af Repræsentantskabet, naar Flertallet af dettes Medlemmer ønske saadant.

§ 10. Ethvert Medlem betaler som Indskud 2 Rdlr. Det aarlige Kontingent er 2 Rdlr., som opkræves halvaarsvis.

§ 11. Udtrædelse af Foreningen skal anmeldes skriftlig for Udvalget inden 1ste Oktober.

§ 12. Ophæves Foreningen tilfalder Kassebeholdningen »det pharmaceutiske Understøttelsesselskab«.

I Henhold til Lovenes § 5 valgtes derefter Medlemmer til Bestyrelsen. Det »ledende Udvalg«s 5 Medlemmer*) blev

Cand. pharm. *L. T. T. Schjødt* (= Formand),

Cand. pharm. *Chr. D. A. Hansen*,

Cand. pharm. *V. L. Seehusen*,

Cand. pharm. *L. Preetzmann Aggerholm* og

Cand. pharm. *H. T. L. Bertelsen*;

og som de 9 Medlemmer af Repræsentantskabet valgtes cand. pharm. *C. J. Aarestrup*, exam. pharm. *C. A. Christensen*, candd.

*) Allerede et halvt Aar efter, 14. Marts 1874, ændredes § 5 derhen, at det »ledende Udvalg« kun skulde bestaa af 3 Medlemmer; baade *L. P. Aggerholm* og *H. T. L. Bertelsen* var inden dette Tidspunkt traadt ud af Udvalget p. Gr. af Bortrejse.

pharm. *H. F. Foersom, J. C. H. Lorentzen, C. E. Rager, A. E. M. Schleisner, H. D. Scholl, A. J. E. Simonsen* og Dispensator *H. Thjørnelund*.

I Overensstemmelse med sin foran omtalte Programartikel skulde Bestyrelsen nu søge at faa løst de Opgaver, den havde stillet sig. Det Materiale, som er os efterladt til Belysning af denne første Periode i vor Forenings Tilværelse, er kun sparsomt; ret naturligt forresten, da der ikke skete ret meget. Allerede fra Foreningens første Halvaar foreligger dog et stort og grundigt Arbejde i Form af et »Andragende til Justitsministeriet om nye Apothekers Anlæg«. Dette Spørgsmaal vil blive behandlet andet Steds i Bogen; her skal derfor kun siges et Par Ord om selve Andragendet, der var en hel Bog (26 Sider) og som samtidigt med, at det d. 24. Februar 1874 blev overrakt Justitsministeren af Formanden, blev omsendt til alle de Autoriteter Landet over, som det kunde antages at have Interesse for. Det bringer, foruden selve Ansøgningen om 23 nye Apotheker, en Række statistiske Oplysninger, ikke blot om de foreslaaede nye Apoteksanlæg, men tillige om de alt bestaaende 126 Apotheker, og vidner om, at der fra Bestyrelsens Side var nedlagt et meget betydeligt Arbejde; det har da ogsaa dannet Forbilledet for alle de mange senere Andragender af samme Art, der i Aarens Løb er indgivet til Ministerium og Rigsdag fra Medhjælperforeningen.

Men denne Kraftanspændelse synes da ogsaa fuldstændigt at have taget Livet af Bestyrelsens Virkeevne. Ved Aarsskiftet 1874 havde *Chr. D. A. Hansen* i »Ny pharm. Tidende« skrevet i sine Nytaarsbetragtninger: »Man vilde nemlig vistnok tage meget fejl ved at antage, at det fra Farmaceuternes Side med Energi paabegyndte Skridt til en Forbedring i deres Fremtidsudsigter vil være endt med Indgivelsen af den bekendte Adresse til Ministeriet; man maa være forberedt paa, at Sagen denne Gang vil blive forfulgt med Alvor og Energi«; omend vage, saa dog forhaabningsfulde Ord, der imidlertid kun i ringe Grad gik i Opfyldelse. Der er sikkert ingen Tvivl om, at de farmaceutiske Medhjælpere til at begynde med saa med store Forventninger hen til, hvad deres nystiftede Forening kunde udrette; men der er i saa Fald heller ingen Tvivl om, at det var med stor Skuffelse, de saa, hvor lidt den kom til at

betyde. Det store Andragende om de nye Apoteker fik en krank Skæbne i de første Aar. Paa den ene Generalforsamling efter den anden maatte Formanden staa op og fortælle om sine resultatløse Henvendelser i Ministeriet desangaaende. Og hvad værre var, Bestyrelsen mødte ikke op med nye Arbejdsresultater; den synes at have sat alt ind paa den ene Opgave, og da denne ikke fik den forventede gode Løsning, tabtes Modet, og Foreningen gik i Staa. Medlemsantallet, der i Februar 1874 var = 70, gik stadigt nedad; Mødelysten var saare ringe. Hverken i 1874, 75, 76 eller 78 var den ordinære Generalforsamling beslutningsdygtig, skønt Lovenes Bestemmelse om, at » $\frac{1}{3}$ af de indenbys Medlemmer« skulde være tilstede, i det første Halvaar var ændret til »mindst 20 Medlemmer« af baade inden- og udenbys. — Som et lille kuriøst Minde fra denne Foreningens vistnok sløjeste Periode gengives her Aarsregnskabet for Aaret 1877—78 (det ældste, der findes i Foreningens Arkiv); det er jo lidt vanskeligt at forstaa, at det drejer sig om den samme Forening, hvis kæmpemæssige Regnskab nu fylder Halvdelen af et Nummer af »Farmaceutisk Tidende«. Det er straks iøjnefaldende, at Indtægtsiden ikke viser nogen Kontingentindtægt; det skyldes en Vedtagelse paa Generalforsamlingen i Oktober 1875 gaende ud paa, at Kontingent »indtil videre« ikke skulde opkræves, »da Status var god«.

PHARMACEUTISK MEDHJÆLPERFORENINGS REGNSKAB 1877-78

Indtægt	Kr.		Udgift	Øre	
	Kr.	Øre		Kr.	Øre
Kassebeholdning $\frac{1}{10}$ 77..	92	59	Lokale til 3 Møder.....	19	—
Renter.....	2	08	Bøger	5	80
			Avertissementer	9	24
			Kassebeholdning $\frac{1}{10}$ 78	60	63
Summa	94	67	Summa	94	67

Regnskabets Rigtighed bevidner:

C. H. Larsen,

Seehusen,

C. Ulrich

O. Winther.

Først i 1879 kom der igen Liv i Foreningen. Udover Generalforsamlingerne havde de forløbne Aar, ifølge den trykte Beret-

ning, budt paa et Møde (13. April 1876), hvor Formanden, V. L. Seehusen, havde givet »en Udsigt over Apotekerforholdene i andre Lande, særlig Tyskland,« hvilket efterfulgtes af en Diskussion om et af cand. pharm. G. D. Funder stillet Emne: »Om de reelle Privilegiers Overgang til personelle«; der foreligger imidlertid intet om denne Aftens Forløb eller Resultater.

I 1879 udgav den foran omtalte fhv. Apoteker C. A. Jacobsen en lille Piece betitlet »*Apothekervæsenets Forhold til det kgl. Sundhedscollegium samt en Henstilling til Rigsdagen og Landets Apothekere om Apothekerprivilegiernes Egalitet*«. Sin Kritik af de bestaaende Forhold konkluderer Forfatteren i en Række Forslag, der gaar ud paa »Omdannelsen af de reelle Apothekerprivilegier til personelle«, »Oprettelsen af en Medicinaldirektørpost«, hvorved Apothekervæsenet fuldstændig skulde fritages for Sundhedskollegiets Overbestyrelse, idet en fungerende Apoteker i alle farmaceutiske Sager skulde være vedkommende Medicinaldirektørs Konsulent. Han foreslaar endvidere Tilgangen til Faget hæmmet ved at skærpe Fordringerne til Uddannelsen (5 Aars Læretid, skærpet Fysikat- og Kandidateksamen), ønsker Visitationerne foretaget af Apothekere og ikke som da af Fysici samt appellerer til Ministeriet om at fremme Anlægget af nye Apoteker.

Hvorledes stillede nu Medhjælpernes ledende Mænd sig overfor denne Sag; kunde man ikke have ventet, at de, selvom de ikke fuldtud var enig med Forfatteren, dog alligevel med Iver havde sluttet sig til ham for derved at faa Lejlighed til at faa sat lidt yderligere Fart i alle disse Reformers Behandling. Chr. D. A. Hansen var i sin Anmeldelse i »Ny pharm. Tidende« hurtig færdig med den Sag; han refererer Picens Indhold og konstaterer iøvrigt, at det er »et mindre vel overvejet Produkt«, som »kun kan betragtes som Hr. Jacobsens personlige Standpunkt og ikke som Udtalelser paa den farmaceutiske Stands Vegne.« Medhjælperforeningens Bestyrelse fandt sig »foranlediget« til i »Ny pharm. Tidende« at udstede en officiel »Erklæring«, hvori den fremsatte sine Anskuelser med Hensyn til de fremdragne Spørgsmaal og betragtede dermed den Sag som færdigbehandlet. Da Formaalet med denne Oversigt i første Række er derved at faa Klarhed over Foreningens Stilling til de forskellige »Spørgsmaal«, som i Aarenes Løb har været fremme, vil det maaske være berettiget her at gengive denne Erklæring:

»Vor nuværende højeste Medicinalautoritet, det kongelige Sundhedscollegium, anse ei heller vi for tidssvarende, men formene, at det bør deles i en lægevidenskabelig og en pharmaceutisk Afdeling, under en fælles Medicinaldirektør.

Hvad Hjelpeapothekernes og de nye Apothekers Anlæg angaar, maa vi paa det Bestemteste hævde vort tidligere Standpunkt og de Udtalelser, som kom tilorde i vor Adresse i 1873 og vort Andragende i 1874 til Justitsministeriet.

Enkespørgsmaalet har Hr. J. aldeles ikke omtalt, men da det slutter sig saa nøje hertil, skulle vi ikke undlade at udtale, at vi vilde finde det heldigt, om den nuværende Ordning, hvorved der tildeles Enker Ret til at drive et Apotek efter Privilegiehaverens Død, bortfalder, dog paa Betingelse af, at der forinden organiseredes et Pensionsfond eller lignende Institution saaledes, at Enkerne tilsikredes en livsvarig passende Pension.

Omdannelsen af de reelle Apotheker til personelle anse vi i Øjeblikket ingenlunde for heldig og dette Spørgsmaal er langt fra tilstrækkelig debatteret til, at vi nu skulle ønske en saadan Ordning indført her i Landet, men vi betragte en loyal Udførelse af Resolutionen af 23. Decbr. 1842 for fuldstændig betryggende for Tiden.

Vi vilde anse det for særdeles gavnligt for Pharmacien i Danmark om Fordringerne med Hensyn til den pharmaceutiske Uddannelse og Betingelserne for Adgang dertil, maatte blive skjærpede, og ville i denne Retning anbefale de i Tydskland gjældende Love som Forbillede.

I den Kritik af Apotheksvisitatserne, som Hr. J. er fremkommen med, kunne vi kun forsaavidt samstemme med ham, som vi vistnok ønske mere fagkyndige Visitatorer, men ville dog udtale som vor Overbevisning, at de dertil nu for Tiden beskikkede udføre den i enhver Henseende betryggende og fuldstændig samvittighedsfuldt og at vi aldeles ikke kunne slutte os til den af Forfatteren givne Fremstilling af den Maade, hvorpaa Visitatserne foretages.«

Men Piecen havde sat Sindene i Bevægelse, navnlig blandt Standens yngre Medlemmer, og Foreningens Medlemsantal steg til 79. Den ordinære Generalforsamling, som var indvarslet til 1. November, var — man fristes næsten til at sige: selvfølgelig — ikke beslutningsdygtig; til den 29. s. M. var indvarslet en ny, og i Mellemtiden havde Bestyrelsen udstedt sin ovenanførte Erklæring; Resultatet heraf var, at næsten alle Foreningens Medlemmer mødte op. Formanden, *E. P. F. Petersen*, betonedes — hedder det i et samtidigt Referat — »at det var en fejlagtig Anskuelse, som vistnok nærredes af mange, at Foreningen kun havde til Opgave at stræbe hen til at faa nye Apoteker anlagte og Forordningen om Hjelpeapoteker

paralyseret. Foreningens Opgave bestod i at virke for at fremme Spørgsmaal, som kunde forbedre alle vore baade almindelige og specielle farmaceutiske Interesser, og opfordrede derfor til at fremkomme med bestemte Forslag, som sigtede hertil, for at de kunde blive underkastede en omhyggelig Drøftelse. Bestyrelsens Stilling til flere af disse var præciseret i den afgivne Erklæring.« Set fra Nutidssynspunkt forbavser det unægtelig en Del, at Bestyrelsen ikke dengang benyttede sig af en saa udmærket Lejlighed, som Fremkomsten af *C. A. Jacobsens* Piece bød, til at faa alle de deri fremdragne Reformsørgsmaal, der jo tillige var Foreningens egne, sat under Diskussion. Bestyrelsen følte sig imidlertid ikke forpligtet til selv at tage Initiativet; den vilde have Forslagene fra de menige Medlemmer og paatog sig kun at deltage i Forslagenes Prøvelse. Det var en ganske naturlig Følge af den Maadeholdspolitik, som Bestyrelsen vistnok var nødt til at følge for at have Haab om overhovedet at kunne udrette noget. Tiden var stadig ikke moden til aaben Kamp med Apotekerforeningen; tværtimod maatte Bestyrelsen søge at holde gode Miner med Apotekerne og søge Fremskridtene opnaaet gennem et mere eller mindre forstaaende Samarbejde med disse. At der ikke kunde opnaas synderligt paa den Maade er for os, der kender Foreningens videre Historie, indlysende nok; og Maadeholdspolitikken var de fleste af Datidens Farmaceuter vistnok ikke glade for. Der er da heller ingen Tvivl om, at Foreningens pludselige Fremvækst netop paa det Tidspunkt og det usædvanlige Fremmøde til Generalforsamlingen skyldtes et Haab om, navnlig blandt de yngre, at der den Aften skulde ske noget, at Situationen kunde føre til en Drøftelse ikke blot af de fremdragne Reformsørgsmaal men ogsaa af Farmaceuternes sociale Stilling i det hele taget; det var jo i Virkeligheden det, der laa bagved, Ønsket om Forbedringer i det daglige Liv og Arbejde. Men i den Henseende blev Aftenen en Skuffelse; paa anden Vis blev den derimod af ret stor Betydning. Et af Bestyrelsens Medlemmer, *S. M. Rützou*, indledede en Diskussion om »Hvorledes er Farmaciens Stilling nuomstunder?«, en Diskussion, som hovedsagelig kom til at dreje sig om det paany aktuelle Undervisningssørgsmaal, og som endte med en Opfordring til Bestyrelsen om i det kommende Aar særlig at beskæftige sig dermed. At gaa nærmere

ind paa dette omfattende Spørgsmaal, som i en længere Aarrække havde staaet paa Dagsordenen og bl. a. været behandlet en Del paa Apotekerforeningens Generalforsamlinger, er dette ikke Stedet til — saa meget mindre som det andet Steds i Bogen vil blive særligt behandlet; her skal blot peges paa, at det Forslag, som blev Resultatet af Bestyrelsens Arbejde, fik stor Indflydelse paa den Løsning, Spørgsmaalet fik i de kgl. Anordninger af 1882 om de pharmaceutiske Eksaminer. I den af den følgende Bestyrelse udgivne Beretning om Foreningens Virksomhed i det første Tiaar, fremhæves da ogsaa med Rette dels Arbejdet for dette Spørgsmaal og dels Arbejdet for nye Apotekers Oprettelse som denne Perodes vigtigste.

Medlemmernes nyvakte Interesse for Foreningens Virksomhed fik foreløbig størst Betydning indadtil, gennem indre Reforme. Den forøgede Tilslutning af overvejende yngre Medlemmer skabte et rigere Foreningssliv med flere Sammenkomster og Afholdelse af en Række Foredragsaftener. Men der følte ogsaa en større Trang til et nøjere Samarbejde mellem Bestyrelsen og Medlemmerne; den bestaaende Deling af Bestyrelsen i Udvalg og Repræsentantskab var upraktisk, og et Flertal af Medlemmerne fremkom derfor med Forslag til en Omarbejdelse af Lovene, hvorved man, foruden en Ændring af Bestyrelsens Sammensætning, navnlig vilde tilstræbe, at andre Grene af Foreningens Virksomhed blev fyldigere udviklede, end det hidtil var sket. Disse Forslag til Lovændringer gav Anledning til en Del Divergenser baade indenfor selve Bestyrelsen og mellem denne og Medlemmerne; de diskuteredes paa 2 ekstraordinære Generalforsamlinger og vedtoges endelig paa den sidste, 21. September 1882. Foreningens Formaal blev, som foran omtalt, ændret til at være »at fremme den pharmaceutiske Stands sociale og videnskabelige Udvikling«; og Foreningens Ledelse kom til at bestaa af en Bestyrelse paa 7 Medlemmer, medens »Repræsentantskabet« blev afskaffet; Bestyrelsens Medlemmer skulde vælges efter Forholdstalsvalgmaaden, og Formanden skulde vælges af Bestyrelsen selv blandt dennes Medlemmer — en Ordning som jo endnu er bestaaende. Tillige indførtes en Bestemmelse om faste Maanedsmøder, paa hvilke der »saavidt muligt« skulde gives Beretning om Foreningens Virksomhed, eventuelt tillige afholdes Foredrag; og

som et yderligere Led i den mere intime Samvirken mellem Bestyrelse og Medlemmer skulde der paa Mødeaftenerne fremlægges en Anke- og Forslagsprotokol. De heri fremkomne Sager skulde behandles paa Bestyrelsesmøder og Svar gives i Protokollen. (I Foreningens Arkiv findes en saadan »Protokol«; hvis ingen anden har eksisteret, er der ikke ad den Vej skabt noget særligt betydningsfuldt Samarbejde mellem Bestyrelse og Medlemmer; der ankes særligt over Mangel paa Varme i Mødelokalet, Mangel paa Spillekort og Jettons, stilles Forslag om forlænget Mødetid eller klages over, at der ingen kommer til den fastsatte Tid; altsammen Smaatterier, fjernt fra det, som sikkert var Tanken, da denne Lovparagraf blev indført.) — —

Under simplificeret Ledelse og med Lovbestemmelse om Arbejde ogsaa paa det sociale Omraade, med forøgede Muligheder for et nøjere Samarbejde mellem Foreningens Medlemmer og dens Ledelse, gled Foreningen da ind i et nyt Afsnit af sin Tilværelse.

1883 — 1890

Systemskiftet bevirkede ikke nogen mærkebar Forandring i Foreningens Virksomhed. I det hele taget maa den Periode, som dette Kapitel omhandler, betegnes som det mest stille Afsnit af Foreningens Tilværelse. Roligt og stilfærdigt gled det ene Aar efter det andet; der afholdtes en Mængde Medlemsmøder i Vinterhalvaaret, som Regel en Gang om Ugen — Foreningen havde indtil Oktober 1889 fast Mødelokale — Møder, der som oftest var af rent selskabelig Art, adskillige Gange med et Foredrag (6—8 i hver Vintersæson) eller lign. til Indledning. Den ordinære Generalforsamling den 29. Oktober 1883, hvor omtrent 30 Medlemmer var tilstede, afsluttedes med en lille Festlighed i Anledning af 10 Aars Jubilæet. Ved en Bolle Punsch samledes de fleste af de tilstedeværende, og forskellige Talere udbragte (!) — i Følge Referatet i »Ny pharm. Tidende« — de bedste Ønsker for Foreningens fortsatte Blomstring og Virksomhed. I Foreningsaaret 1884—85 realiseredes en god Ide, som var fremsat af *H. Reddelien*. Foreningen lod afholde et Samariterkursus med Foredrag og praktiske Øvelser over »Den

første Hjælp ved pludselige Ulykkestilfælde«. Det blev ledet af daværende Reservelæge *Gordon Norrie* og varede i 10 Gange 2 Timer; Deltagelsen var overordentlig stor — ialt 70 Medlemmer. Aaret efter vandredes videre ad samme Vej ved Afholdelsen af et Kursus i *Bogholderi*; her deltog dog kun 8 Medlemmer. (En Del Aar senere blev Ideen genoptaget og en Række forskellige Kursus afholdt.) Et yderligere Led i disse Aars indendørs Arbejde var Oprettelsen i 1885 af en farmaceutisk Læsekreds, som — med Tilskud fra Foreningens Kasse — blev holdt i Live nogle Aar med *F. Frederiksen* som Leder. — Naar hertil føjes, at Bestyrelsen til hvert Aars ordinære Generalforsamling lod udsende en trykt Beretning om Virksomheden i det forløbne Aar, er vist i det Store og Hele nævnet de Begivenheder, der i disse Aar prægede Foreningens indre Tilværelse.

Det Spørgsmaal, som det imidlertid her er af størst Interesse at faa besvaret, er Spørgsmaalet om, hvorledes det gik med Arbejdet paa Løsning af de forskellige faglige og sociale Opgaver.

I 1882 udkom en lille anonym Piece »Hvor kan og bør nye Apotheker anlægges?«; heraf købte Bestyrelsen en Del til Uddeling blandt Medlemmerne, men fralagde sig iøvrigt i en Erklæring i »Ny pharm. Tidende« ethvert Medansvar for denne Pieces Fremkomst og Indhold. Arbejdet paa Spørgsmaalet om Nyanlæg, som Bestyrelsen havde taget i Arv fra Forgængerne, foregik iøvrigt i Stilhed og formede sig hovedsagelig som Henvendelser til Befolkning og lokale Autoriteter for at formaa disse til at indsende Andragender til Ministeriet, alt paa Grundlag af det i 1874 indsendte store Andragende; noget nyt større Andragende fra Foreningen selv blev først indsendt i 1893. Og 'angaaende de i Aarets Løb fra andre Sider fremkomne Indlæg angaaende en Omordning af Apoteker-væsenet, har Foreningen — i Følge Aarsberetningen Oktober 1883 — forholdt sig afventende, da der ikke synes, hverken i eller udenfor Foreningen, at være nogen Interesse for de fremkomne Forslag«. Denne Bestyrelsens stadigt passive Holdning var dog ikke efter alles Ønske. »Morgenbladet« af 1. November 1883 indeholdt en Artikel om »Vore farmaceutiske Forhold«, der væsentligst kritiserede Medhjælperforeningens Virksomhed. Hovedkritiken gik ud paa at fremstille Foreningen som aldeles død og magtesløs, samt

hævdede, at den aldeles intet havde udrettet. Bestyrelsen svarede herpaa med en lang Redegørelse i »Ny pharm. Tidende«; den viser hen til Foreningens Bestræbelser i Undervisningsspørgsmaalet og dens Arbejde for Oprettelsen af nye Apoteker, og peger forøvrigt paa den ringe Tilslutning, den Mangel paa Støtte, Foreningen har fundet; »tilmed stødte Foreningen stadig paa Modstand saavel hos Autoriteterne som hos Apotekerne, saa at den Fod for Fod har maattet tilkæmpe sig den Stilling, den indtager nu for Tiden, og at den i det hele taget har kunnet opnaa en saadan, skyldes efter vor Formening udelukkende den Moderation, hvormed den altid er optraadt, trods den »Revolutionsaand«, hvoraf Foreningen andet Steds fra beskyldes for at være besjælet.« Artiklen i »Morgenbladet« bebrejder Foreningen denne »Moderation«; man vil have Farmaceuternes Krav mere og stærkere frem, saa kommer Tilslutningen nok; men Bestyrelsen har, som man ser, den modsatte Opfattelse.

Aaret 1883 bragte iøvrigt de mere virkelystne Medlemmer en Anledning til for en kort Stund at faa bragt en Smule Liv i Foreningens politiske Virksomhed. I »Ugeskrift for Læger« fremsatte Folketingsmand *Fr. Bayer* et »Udkast til Lov om Apotekerprivilegiernes Ophævelse m. m.«; det blev bl. a. gjort til Genstand for Omtale paa Apotekerforeningens Generalforsamling, hvor man som Modvægt vedtog følgende Udtalelse:

»Befolkningens Trang til at forsynes med paalidelige og billige Lægemidler bør være det bestemmende Hensyn til Apotekervæsenets Ordning, og da Medicinen i Danmark er bevislig god, maa siges at være let tilgængelig og er billigere end i nogen anden europæisk Stat, anser Forsamlingen ikke nogen Forandring i det bestaaende System at være paakaldt af det Almindeliges Interesse.«

Denne Udtalelse blev grundigt imødegaaet i »Morgenbladet« for 1. September, og den vakte en Del Røre blandt Farmaceuterne, af hvilke en (ikke Bestyrelsen) foranledigede en Diskussion afholdt i Medhjælperforeningen med den som Diskussionsbasis. Indlederen, *C. A. Christensen*, udtalte, at det maatte vække Forundring, at en saadan Udtalelse kunde vedtages enstemmigt, særlig maatte man undre sig over, at ikke en eneste af de yngre Apotekere med personligt Privilegium havde hævet en Stemme til Fordel for Medhjæl-

perne, hvilken Stilling de selv saa længe havde indtaget, eller gjort en Smule til at varetage de konditionerende Kandidaters Interesser.« Han stillede og motiverede nærmere en Modresolution, men de øvrige Talere troede ikke paa Frelsen ved Resolutioner, de vilde hellere gaa med nye Andragender om Anlæg af Apoteker til Ministeriet, kun *C. E. Rager* »vilde fastholde, at Foreningen i alle Tilfælde vilde udtale sig for derved at konstatere den Forskel, der var mellem Apotekernes og Farmaceuternes Opfattelse af denne Sag.« Da dette Spørgsmaal imidlertid halvfjerde Maaned efter kom til anden Behandling, var Stemningen allerede mindre aggressiv, og nu tænkte ingen paa at lave Mod-Resolutioner; man kom uden om det kildne Punkt ved at vedtage en Takskrivelse til Professor *W. Scharling* for et Indlæg i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« (om Amortisation af de reelle Apotekerprivilegier), der med nogen god Vilje kunde opfattes som ensbetydende med, at man tog Afstand fra Apotekernes Standpunkt. Formanden, *A. E. Gottlieb*, overbragte et Par Dage efter (17. Marts 1884) Takskrivelsen, som Bestyrelsen foranledigede offentliggjort i Hovedstadsbladene, og det var jo ogsaa et Resultat.

Atter sænkede Stilheden sig over Farmaceutisk Medhjælperforening, og 3 Aar hengik, før den paany blev brudt. Det var »Enkesagen«, hin Tids største Spørgsmaal, der da blev bragt paa Bane. Paa Bestyrelsens Initiativ afholdtes 19. Marts 1887 et Fællesmøde mellem Apotekere og Medhjælpere for at drøfte et Forslag fra Bestyrelsen om »kontrolleret Bortforpagtning« for de Apotekers Vedkommende, der blev drevet paa Enkebevillinger. Ved at fremsætte Forslaget i en saa moderat Form og — i al Fald foreløbig — se bort fra det egentlige Medhjælperkrav, der naturnødvendigt maatte gaa ud paa et absolut »Væk med Enkerne«, tænkte Bestyrelsen sig at kunne faa iværksat en Fælles-Henvendelse fra Apotekere og Medhjælpere angaaende denne Sag til Autoriteterne. Men det gik naturligvis denne Gang som saa ofte før — alt strandede paa Modstand fra Apotekerforeningens Side. Denne Sag behandles udførligt andet Steds i Bogen, her skal derfor kun nævnes, at Spørgsmaalet et Par Aar senere (i 1889) alligevel bragtes et lille Skridt nærmere sin Løsning. Da det nemlig viste sig umuligt at faa noget Samarbejde i Stand med Apotekerne, indgav Medhjælperforeningen sit eget An-

dragende til Justitsministeriet uden at tage Spor af Hensyn til anden Side men opstillende Kravet om en fuldstændig Fjernelse af Enker som Bevillingshavere. Dette Krav blev selvfølgelig ikke opfyldt fuldtud, men dog ret væsentligt imødekommet, idet Ministeriet i en Skrivelse af 22. Marts 1890 udtalte sig dels for en Begrænsning af Enkebevillingerne »til et vist efter det særlige Tilfælde læmpet Aaremaal« og dels for at Bestyrelsen, der skulde autoriseres af Sundhedskollegiet, skulde have mindst »10 Aars Anciennitet som Kandidat og ikke under »Godt« i Hovedkarakter til Kandidateksamen, og at han som Regel skal have tilbragt 10 Aar som Medhjælper i et Apotek eller lignende Stilling.«

Blev denne Periode — Aarene 1883—90 — end foran karakteriseret som det mest stille Afsnit af Foreningens Tilværelse, er det da med en vis Tilfredsstillelse, at det kan skrives, at der ogsaa i disse Aar trods Stilstanden alligevel blev taget et lille Skridt fremad i den rigtige Retning, oven i Købet med Hensyn til det dengang allervigtigste »Spørgsmaal«. Men hvorfor blev dette Resultat opnaaet? Udelukkende fordi Medhjælperne og deres Forening opgav den hidtil indtagne »moderate« Stilling og uden Hensyn til Apotekerforeningens Mening opstillede det rene Medhjælperkrav. Og denne Selvstændighed paa dette specielle Omraade gjorde sin Virkning videre ud. Indlægenes Antal i den ellers faamælte »Ny pharm. Tidende« tiltager; »Lønnes den ældre, konditionerende Farmaceut passende«, spørger en Indsender; andre drager i Leding mod uforsigtige og uforsvarlige Udtalelser om Medhjælperne i Almindelighed, fremsatte paa Apotekerforeningens Generalforsamling; en Artikel fremtræder med Krav om »Kostpenge«, og i Medhjælperforeningen har der rejst sig Røster for en tidligere Lukning af de københavnske Apoteker. Man ønskede at afslutte Daggerningen Kl. 9 i Stedet for Kl. 10—11. Et Forsøg paa direkte Henvendelse til Apotekerne ved en Adresse underskrevet af samtlige københavnske Medhjælpere maatte opgives, da baade den ene og den anden undlod at underskrive »af Hensyn til« sin Principal! Efter nogle Betænkeligheder tog da Foreningens Bestyrelse Sagen i sin Haand og gik til Københavns Apotekerforening med en ærbødig Henvendelse desangaaende; Svaret blev, at der mellem Hovedstadens Apotekere ikke kunde »opnaas almindelig Tilslutning til Gennemførelsen af denne Reform.«

Man var nu naaet hen mod Slutningen af Foreningsaaet 1889—90, og Bestyrelsen belavede sig paa at gøre Regnskab for disse Aarets Begivenheder paa den ordinære Generalforsamling, der blev fastsat til den 25. Oktober 1890. Men inden denne fandt Sted, indtraf en Begivenhed, som bevirkede, at denne Generalforsamling blev den mest betydningsfulde i Foreningens 50aarige Levetid.

Begivenheden var Udsendelsen af følgende Skrivelse:

Til samtlige Colleger!

En rolig og saglig Forhandling for at forbedre den konditionerende Pharmaceuts Livsvilkaar kan kun tænkes fremmet gennem en Forening — gennem enig og collegial Optræden. Enhver nærmere Forklaring eller oplysende Bemærkning turde være overflødig; kun skal vi her præcisere det ønskelige i en Bedring, navnlig af de Collegers pecuniaire Stilling, der have opnaaet en fleraarig Anciennitet.

Undertegnede Medlemmer af »Pharm. Medhj.forening« ere traadte sammen for at samle vore Colleger om nedenstaaende Program, og — gennem Programmets Vedtagelse ved forestaaende Generalforsamling — at virke hen imod en mere collegial Samling af de konditionerende Pharm., end Foreningen hidtil har opnaaet. Ved at faa nedenstaaende Paragrafer bragt ind under Lovene, ved i det Hele taget at vise, at der er Tro og Haab indenfor vor Kreds, have vi tænkt, at de Colleger, der hidtil have staaet udenfor Foreningen, vil slutte sig til den, og ved sin Stemmes Vægt give Bestyrelsen den Autoritet, som Bevidstheden om at være Repræsentant for samtlige Colleger giver.

Idet vi gaa ud fra følgende iøjnefaldende Mangler:

- 1) Foreningen har hidtil ikke formaaet at samle Pharmaceuter,
- 2) Foreningen har ingensinde Penge,
- 3) Udenbys Medlemmer tilsidesættes,
- 4) Referater fra Bestyrelsesmøder og tagne Beslutninger blive aldrig publicerede osv. — osv.,

foreslaar vi Lovændringer gaaende ud paa:

- 1) Contingentet forhøjes saaledes, at indenbys Medlemmer betale 1,00 om Maanedet (at oprkræve i Løbet af Maanedens 3 første Dage), udenbys 1,25 Kvartalet.
- 2) Udenbys Medlemmer gives fuld Stemmeret, d. v. s. at der mindst 14 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse tilstilles samtlige Apotheker en Redegørelse for alt, hvad der vil komme under Afstemning o. s. v.
- 3) Foreningen udgiver et Blad, der tilstilles samtlige Medlemmer gratis. Redaktør er foreløbig sikkret; det nærmere herhenhørende maa afgjøres, naar Bladets Udgivelse er sikkret.
- 4) Bladets Navn foreslaas: »Blad for Pharmaceutisk Medhjælperforening«.
- 5) Bestyrelsesmøder og Sammenkomster i Foreningslokalet (der maa saavidt muligt skaffes fast Lokale), samt øvrige Foreningen vedrørende Inter-

- esser, bringes hurtigst muligt til Medlemmernes Kundskab gennem Bladet.
- 6) Mødeaftenen bør ikke være en fast Aften,, men skifte mellem Ugens forskellige Dage.
 - 7) Sammenkomster bekendtgjøres ikke ved Skrivelse til hver Enkelt, men ved Meddelelse i Bladet. For de Studerendes Vedkommende ved Opslag i Laboratoriets Port.
 - 8) Et Grundfond dannes.

Paa Basis af ovenstaaende Program gjentage vi vor Opfordring til Indmeldelse i Foreningen.

(Indmeldelse modtages af Formanden, Cand. *Petersen*, Adr.: Valdemarsgade 1, 3. Sal, og kan ogsaa modtages af undertegnede *Schiøttz-Christensen*, *Blaagaards Apothek*, og *O. Thaarup*, *Vesterbros Apothek*).

Vi opfordre enhver Collega — Medlem eller Ikke-Medlem (saadanne vil dog forhaabentlig ikke findes mere) inden medio Oktober at tilsende undertegnede *Sch. Christensen*, *Blaagaards Apothek*, eller *Thaarup*, *Vesterbros Apothek*, enkelt eller samlet for et Apotheks hele Personale, en Stemmeseddel for eller imod Programmet eller dets enkelte Dele; herved vil skaffes et Overblik over den almindelige Stemning.

En extraordinær Generalforsamling indkaldes efter den i Lovene fastsatte Frist.

Kjøbenhavn den 1. Oktober 1890.

A. Beyer,	A. Breuning,	L. Schiøttz-Christensen.
Chr. Dahlberg.	F. Friderichsen.	A. Grove.
A. Johnsen.	A. Krenchel.	H. Michelsen.
Rybner Petersen.	V. Thejll.	O. Thaarup.

Set med Nutidsøjne virker det nu citerede Circulære meget tamt. Vore Dages Farmaceuter er vante til adskillig skrappere agitatorisk Kost og til Anvendelsen af langt kraftigere Virkemidler i den sociale Kamp. Men den overordentlige Betydning, som dette Cirkulære havde og fik, maa ses i Belysning af de Forhold, hvorunder den Tids Farmaceuter levede. Bundne saa at sige fra Morgen til Aften, Dag ud og Dag ind, i en opslidende Apoteksgerning, fuldstændigt afhængige af Principalers Forgødtbefindende, daarligt lønnede; Gang paa Gang afviste, naar de efter lang Overvejelse og med al mulig Hensyntagen til Apotekerne vovede sig frem med beskedne Reformønsker, var de farmaceutiske Medhjælpere, og ikke mindst de ældre, hvem de trykkede Forhold gjorde Tilværelsen særlig svær, blevet grebne af Modløshed og Haabløshed — i al Fald tilsyneladende. For under den rolige Overflade ulmede en mægtig Brand, som kun ventede paa en ringe Anledning til at slaa ud i lys

Lue. Og Circulæret blev den lille Gnist, der tændte. Her mødte den frem, den lille Kreds af Kolleger, der havde Mod og Selvstændighed nok til aabenlyst at sige alt det, som ingen hidtil havde turdet komme frem med; til uden Vaklen at pege paa, at den eneste Vej fremad til bedre Forhold gik gennem Kamp! For det var jo nemlig det, der laa bagved. Nu maa vi alle slutte os sammen i Foreningen — ingen maa staa udenfor; vi maa have vort eget Blad, hvor vi frit kan komme frem med alt, hvad der ligger os paa Sinde; vi maa have Penge til den daglige Drift, og vi maa have et Grundfond til at tage af ved kommende Lejlighed — uden Penge kan vi ikke føre Krig! Cirkulæret blev det længe ventede og haabede Signal til Samling; nu var Tiden bleven moden, og derfor blev det af saa overordentlig Betydning.

I Maanedens Løb steg Foreningens Medlemstal fra 153 til 330; og paa et af *Schiøttz-Christensen* arrangeret privat Møde den 11. Oktober for at prøve Stemningen mødte ca. 130 Kolleger op — et talende Modsætningsforhold til Foreningens aarlige Generalforsamlinger, hvor det tidt og ofte havde knebet med at faa samlet de 20 Medlemmer, der krævedes til Beslutningsdygtighed. Foreningens Bestyrelse var da ogsaa fuldtud klar over, at den intet mere havde at sige, at Foreningen nu vilde blive stillet overfor Opgaver, som den ikke magtede at løse. Om nogen egentlig »Paladsrevolution« blev der ikke Tale; samtlige Bestyrelsesmedlemmer stillede Mandaterne til Raadighed, og en velment Tak fulgte dem og ikke mindst Formanden, *E. P. F. Petersen*, der havde siddet i Bestyrelsen i 11 Aar. »Stod det end for os, der fuldbyrdede Omvæltningen, — skrives der i 25 Aars-Beretningen — som en uløselig Gaade, at bedagede Kandidater med den ydre Ro og Sindslikevægt, som prægede al deres Gerning, kunde modtage det ene Bevis efter det andet paa den LigeGYldighed, den ligefrem systematiserede Hensynsløshed, hvormed baade Fagets Autoriteter og særlig Apotekerne betragtede og behandlede de konditionerende Farmaceuter, maatte vi dog indrømme, at de med varm Interesse og efter bedste Overbevisning havde forfulgt de Maal, som de skønnede var lyksaliggørende — og opnaaelige.«

Paa Generalforsamlingen den 25. Oktober (og paany ved en ekstraordinær den 11. November) vedtoges Størstedelen, deraf alle de væsentlige, af de foreslaaede Lovændringer og valgtes følgende

Medlemmer til den ny Bestyrelse: *A. Breuning, H. E. Koefoed, Fr. Madsen, Jac. U. Nielsen, A. Poulsen, L. Schiøttz-Christensen* og *O. Thaarup*; de 2, *Fr. Madsen* og *J. U. Nielsen* havde været Medlemmer ogsaa af den afgaaende Bestyrelse. I et derefter afholdt Bestyrelsesmøde valgtes *Emil Koefoed* til Formand og *Schiøttz-Christensen* til Bladets Redaktør.

Og Kampen kunde begynde.

1890 — 1898

SCHIØTTZ-CHRISTENSEN PERIODEN.

Blev det foregaaende Afsnit, Aarene 1883—90, karakteriseret som den mest stille og mindst betydningsfulde Periode i Foreningens Tilværelse — dens Afslutning naturligvis undtaget — kan den Periode, der nu skal omtales, sikkert med største Ret betegnes som den *mest betydningsfulde*.

Det, der i første Række betingede den store, baade ydre og indre Forskel mellem disse 2 Perioder, var de sociale Spørgsmaals Optagelse som de vigtigste paa Foreningens Program, som dem, paa hvilke Arbejdet først og fremmest skulde sættes ind. Hertil kom det fortsatte Arbejde paa de Spørgsmaal, som allerede var taget under Behandling, suppleret med alle de mange nye Opgaver, der efterhaanden meldte sig til Løsning. Intet Under derfor, at de Aar, som ligger forud for »Reorganisationen«, kommer til at se saa underligt fattige og betydningsløse ud; men det er egentlig en ganske forkert Opfattelse af dem. For — som *Schiøttz-Christensen* udtalte nogle Aar senere (ved et Diskussionsmøde i April 1894) — »de første 17 Aar lærte os Erkendelsen af den Stilling, vi indtog i det farmaceutiske Samfund, aabenbarede vor Nullitet, samlede Opmærksomheden om de Opgaver, der laa for os, lærte os først og fremmest, at vi virkelig havde betydelige Interesser at varetage, som hidtil var forsømte i en utrolig Grad.« — Og alene det, at Foreningen eksisterede, at det trods Modgang paa saa at sige alle Omraader, der ret naturligt skabte Sløvhed og Ligegyldighed hos Medlemmerne, dog var lykkedes stadigt at holde den i Live, alene det havde en overordentlig Betydning. Der var her skabt et Grundlag at bygge videre paa, der var her fra første Færd et kendt Samlingssted, hvorfra Kampen for de nye

Opgaver kunde sættes i Værk; det er vel tvivlsomt, om den nye Tids Mænd saa hurtigt var naaet frem mod de Maal, de havde sat sig, om de havde maattet begynde paa bar Bund. Hermed skal ikke i mindste Maade forsøges nogen Undervurdering af det Arbejde, der blev udført fra den nye Ledelses Side, tværtimod, det kan kun vække den største Beundring, at det lykkedes den i Løbet af saa forholdsvis kort Tid at faa samlet praktisk talt alle Landets konditionerende Farmaceuter til enig og maalbevidst Optræden.

At Bevægelsen saa hurtigt fik den friske Vind i Sejlene, der var nødvendig for at føre den frem for fuld Kraft, skyldtes flere Aarsager; bl. a. ogsaa et uklogt og kejtet Forsøg fra Apotekerside paa at slaa Bevægelsen ned ved at søge at ramme Medhjælpernes Samlingsmærke, *Schiøttz-Christensen*, personligt. Han var dengang Receptar paa Blaagaards Apotek og blev her af Apotekets Leder, Provisor *P. Thaysen* stillet overfor Valget enten at miste sin Plads eller opgive den paatænkte Virksomhed som Redaktør af Medhjælperforeningens Blad. Der er næppe Tvivl om, at vedkommende Bestyrer her handlede ud fra Instrukser givne af Apotekerforeningens Ledelse, der ved at fremsætte en saadan Trusel haabede at kunne standse hele Medhjælperaktionen. Men det mislykkedes totalt; det gav tværtimod Anledning til, at Medlemmerne sluttede sig endnu fastere sammen om deres Fører og paa en ekstraordinær Generalforsamling 11. November 1890 vedtog at holde *Schiøttz-Christensen* skadesløs ved at antage ham som lønnet Redaktør. »En saadan Optræden fra Principalernes Side — udtalte Formanden (*Emil Koefoed*) ved denne Lejlighed — vilde kunne ventes ogsaa andetsteds fra, og var karakteristisk for den Maade, hvorpaa Farmaceuten — skønt sin Principals Ligemand i alle Henseender, undtagen i Indtægter — behandlede«. Foreningen fik herved fra første Øjeblik en af Modparten økonomisk uafhængig Leder, der takket være denne sin frie Stilling med særlig Kraft og Energi kunde ofre sig for Medhjælpernes Sag; et Moment af overordentlig Betydning.

Farmaceutisk Tidende eller, som det til at begynde med hed, »Blad for farmaceutisk Medhjælperforening« blev et saare vigtigt Vaaben i Kampen. Hvad det først og fremmest gjaldt om for Bestyrelsen, var at faa samlet alle konditionerende Farmaceuter i Medhjælperforeningen og derefter at holde dem samlede om de stillede Opgaver. Men der var her megen Mistro og Mistænkeliggørelse at

overvinde, mange gamle Fordomme, der maatte brydes, megen Frygt for »Mester«, der maatte udryddes. Men hertil var Bladet et ypperligt og uundværligt Hjælpemiddel. Ved en udholdende og energisk Agitation, saa at sige Side op og Side ned, Blad for Blad, prækedes Sammenholdets Betydning og Styrke — og med Held. Vanskelighederne, der skulde overvindes — og blev overvundet — viste sig med al Tydelighed under Arbejdet paa den første Opgave, Bestyrelsen satte sig for at løse: Indsamling af Oplysninger om Arbejdsforholdene paa alle danske Apoteker. Der udsendtes Skemaer, hvori blev spurgt om Medhjælpernes Arbejdstid, Fritid, Gage, om Kostens Beskaffenhed, om Discipelforhold, Apotekets Omsætning, Receptantal o. l. Apotekerforeningens Ledelse rykkede straks i Marken med en kraftig Protest mod disse Skemaer, hvis Udfyldelse betegnedes som »et utilbørligt Brud paa det Tillidsforhold, som der bør finde Sted imellem Principal og Personale«, som »moralsk fordømmeligt« og »i Strid med Straffelovens § 220«. De kraftige Trusler blev dog kun til tomme Ord, og de mange, navnlig ældre Farmaceuter, der for en Tid lod sig skræmme, blev takket være de stadige Opfordringer i Bladet, der viste, at Bestyrelsen stod fast trods Modstand og Trusler, fuldtud beroligede, og Skemaerne kom efterhaanden ind. Det betydelige Materiale, Bestyrelsen herved kom i Besiddelse af, var et meget værdifuldt Grundlag for de Beregninger, der skulde benyttes ved Opstillingen af de forskellige Krav om Ændringer i Arbejds- og Lønforholdene. Og Arbejdet paa denne Sag blev omgaaende taget op. I Marts 1891 indledes Lønkampen med en Skrivelse til Danmarks Apotekerforening, hvori blev foreslaaet Nedsættelsen af et Fællesudvalg, der skulde udarbejde Forslag om 1. Afskaffelse af »fri Station« for Medhjælperne og 2. en fast normeret Gage for de enkelte Medhjælperpladser. Svaret paa denne Henvendelse gik ud paa, at »Bestyrelsens Optræden, gennem Bladet har været af den Natur, at den afskærer Direktionen fra at træde i nogen Forhandling med Foreningens nuværende Bestyrelse«!

Medhjælperforeningens Bestyrelse tog straks Konsekvensen af denne Udtalelse ved at stille sine Mandater til Raadighed. Dens Forbliven skulde ikke danne nogen Hindring for Sagens videre Udvikling. Men nu var Medlemmerne ikke længere en forsagt og modløs Medhjælpereskare; de stod fast om deres Ledelse og opfordrede samtlige Bestyrelsesmedlemmer til at modtage Genvalg. Der blev dog

noget Personskifte, idet 3 af Medlemmerne afgik, deraf Formanden, *Emil Koefoed*, der fastholdt et tidligere udtalt Ønske om at fratræde. Til Formand valgtes nu *Schiøttz-Christensen*, der tillige vedblev at være Bladets Redaktør.

At skildre Lønkampen — der nu blev taget op igen — i dens Enkeltheder og følge den videre frem gennem Aarene med dens talrige Forhandlinger og deraf resulterende »Overenskomster« med Danmarks Apotekerforening, ligger udenfor denne Artikels Rammer — denne Skildring vil blive givet andet Steds i Bogen; det skal i det følgende være Formaålet at fortælle om de mange andre Opgaver, som i Aarenes Løb blev taget op, og som alle gennem deres Løsning skulde bidrage til Opnaaelsen af Foreningens Formaal. Og om dette skrev *Schiøttz-Christensen* i Farm. Tidende: »Hvad er vort Hovedformaal? Pharmaciens Udvikling paa alle Omraader, samt søge at skaffe dens Udøvere den Position i Samfundet, som deres theoretiske og praktiske Uddannelse, saavel som deres Stilling til Publikum berettiger til. — Hvad gaar vi ud paa? Det er ikke Dagstjenestens Afslutning 1 Time tidligere, det spiller en ganske underordnet Rolle, det er ikke et 5 Kr.s Gagetillæg om Maanednen, men det er at danne en Modvægt mod den overhaandtagende kritikløse Handel med Apoteksprivilegierne, og den deraffølgende Mangel paa Hensyntagen til de Pharmaceuter, som endnu ikke have faaet Privilegium, at danne en Modvægt mod det forkastelige Udbyttersystem, som dens sig Svindel nærmende Privilegiehandel medfører, og hvorved Medhjælpernes Arbejde i Apotheket brandskattes, saa han selv kun faar til det tørre Brød.«

Arbejdet paa at skaffe Fagets Udøvere bedre Levevilkaar tog i første Række Sigte paa de ældre Medhjælpere, af hvilke mange sad forfærdelig smaat i det. Tanken om at kunne hjælpe ogsaa paa anden Maade — ved Sygdom og anden uforskyldt Nød — opstod da ogsaa hurtigt og blev lige saa hurtigt søgt iværksat. Opmærksomheden rettedes først mod det alt bestaaende »pharmaceutiske Understøttelsesselskab«, i hvis Ledelse de farmaceutiske Medhjælpere trods Medlemsflertal overhovedet ikke var repræsenterede. At faa sat en Medhjælper ind i Bestyrelsen forsøgt allerede i 1891, men Forsøget mislykkedes (det skete iøvrigt først i 1914); bedre gik

det med Repræsentantskabet, til hvilket Medhjælperforeningen førte sin Liste igennem første Gang i 1896. At benytte Understøttelsesselskabet som Operationsbasis var dog en for langsom og ufarbar Udvæj; og i Juni Maaned (1891) fremsatte Bestyrelsen »Forslag til Dannelsen af et Grundfond med en Livsforsikrings-, Spare- og Laanekasse«, hvortil senere knyttedes Forsøg paa at oprette en farmaceutisk Sygekasse. Til at starte disse Foretagender krævedes imidlertid Penge, og dem havde Farmaceuterne ikke mange af. Der forsøgtes da en Henvendelse til Offentligheden i Form af Afholdelsen af en 2 Dages Fest paa »Vodrofflund« i August Maaned s. A., et Forsøg, der lykkedes over al Forventning; trods saare ugunstigt Vejr gav den et for den Tid meget betydeligt Overskud: 4108 Kr. 17 Øre, hvilket Beløb kom til at danne Grundkapitalen i »Farmaceutisk Medhjælperforenings Hjælpe- og Laanekasse.« (Kassens Love vedtoges paa den ordinære Generalforsamling i Oktober 1892). Planerne om Livsforsikrings- og Sparekassen lykkedes det ikke at gennemføre, ej heller Sygekassen.

I Tilslutning til Vodrofflundfesten afholdtes et første »Almindeligt Pharmaceutmøde«, hvor der drøftedes Oprettelsen af et farmaceutisk Engageringsbureau, samt forhandlede om de forskellige sociale Reformer. Mødet vedtog følgende Resolution: »En Repræsentation af Danmarks Pharmaceuter udtaler den Anskuelse: at de forældede og uheldige Forhold indenfor Pharmacien tiltrænge en gennemgribende Omordning fra Lovgivningens Side — og fastholder Nødvendigheden af en snarlig Forbedring af de conditionerende Pharmaceuters Kaar.« Som en Slags Supplement til den sidste Udtalelse vedtoges paa den kort efter afholdte aarlige Generalforsamling en Resolution, i Følge hvilken »intet Medlem efter $\frac{1}{4}$ 1892 tager Plads paa Apotek, hvor der hidtil har været mindst 2 Medhjælpere, uden at faa sin fulde Gage udbetalt i Kontanter;« til hvilken Resolution Medlemmerne maatte binde sig med deres Underskrifter. Forhandlingerne med Apotekerforeningen havde hidtil ikke ført til noget; det viste sig umuligt ad denne Vej at faa det forhadte »Kostsystem« afskaffet; og der var da ikke andet at gøre end at benytte den Fremgangsmaade — som ogsaa senere har været anvendt — selv at bestemme sine Arbejdsforhold og dermed gennemtvinge sine Krav. Og dermed sluttede det første, saare bevægede Aar efter Re-

organisationen. Ledelsens Opgave havde — væsentligst gennem Bladet — været at belyse Forholdene, som de var, at opagitere en Stemning mod det bestaaende og at klargøre Sammenholdets Betydning; en Opgave som maatte siges at være løst tilfredsstillende; naar hertil føjes de allerede opnaaede Resultater, var det da med fuld Fortrøstning, at Foreningen kunde fortsætte ad den betraadte Vej.

Paa sidst omtalte Generalforsamling valgtes et »raadgivende« Udvalg (Formand: *E. Gottlieb*), der skulde hjælpe Bestyrelsen ved særligt at tage sig af de ydre Opgaver: Enkesagen, Nye Apotekers Oprettelse o. l. Udvalgets Arbejde satte Frugt i en overordentlig omhyggeligt udarbejdet Brochure: »*Betragtninger vedrørende Danmarks Apothekervæsen*«, der blev udgivet i 1892 af Foreningen »i Anledning af 50 Aars Jubilæet for den kgl. Resolution af 23. December 1842.« Betragtningerne, der helt igennem er vel underbyggede med sammenlignende og statistiske Oversigter, konkluderer i en Udtalelse om, at »det er Medhjælperstandens Haab, at der ved Omordningen af Apotekervæsenet maa blive taget Hensyn til Standens Ønsker, og disse gaar ud paa: Lettere Adgang til at komme i selvstændig Virksomhed, og en mere betrygget og mindre afhængig Stilling under Ventetiden. Vi har tænkt os dette opnaaet ved:

1. *En Aldersgrænse for Apotekere, og absolut Forbud imod Bortforpagtning.*
2. *Afskaffelsen af Enkens Ret til at beholde Apoteket efter Mandens Død.*
3. *Afskaffelsen af Hjælpeapoteker.*
4. *Statens Fastsættelse af det Antal Medhjælpere, ethvert Apotek skal have i Forhold til sin Omsætning, og en stigende Lønningskala for den ældre, veltjente Medhjælper.*
5. *Oprettelsen af én Pensionskasse for Pharmaceuter, deres eventuelle Enker og umyndige Børn, samt*
6. *Repræsentanter i Pharmaciens Overbestyrelse, som kan varetage Medhjælperstandens Interesser.«*

I Tilslutning hertil indsendtes i November s. A. til Rigsdag og Justitsministerium et Andragende underskrevet af 337 af Foreningens Medlemmer; foruden de her citerede 6 Punkter indeholdt Andragendet tillige et syvende: *Afskaffelse af de reelle Privilegier.*

At der til Gennemførelsen af disse vidtgaaende Reformforslag i

første Række krævedes én Ting: Penge, var en afgjort Sag; og det stod hurtigt Bestyrelsen klart, at det i højeste Grad vilde lette Forslagenes velvillige Modtagelse — og derigennem forøge Udsigterne for deres Gennemførelse paa Tinge — om Foreningen samtidigt var i Stand til at vise Udvej for de fornødne Midlers Tilvejebringelse uden at skulle appellere til Statens Offervillighed. Og dette »Skatteobjekt« anviste Bestyrelsen i de personlige Privilegier. Tanken om at faa afgjort Enkespørgsmaalet ved Oprettelsen af en Enkepensionskasse, hvortil Midlerne skulde fremskaffes gennem en Afgift af de personlige Apotekers Omsætning, havde tidligere været fremme; Tanken blev nærmere belyst i »Betragtningerne« og Arbejdet paa dens Virkeliggørelse blev nu taget op med fuld Kraft ved Henvendelser og Konferencer med Justitsministeren og ledende Mænd i Rigsdagen. Samtidigt indsendtes til Regeringen et velmotiveret Andragende om Oprettelse af 42 nye Apoteker. Dette »Spørgsmaal« — om hvilket berettes udførligt andet Steds i Bogen — stod i en nøje Forbindelse med de forskellige Reformforslag. Oprettelsen af mange nye Apoteker vilde forbedre den konditionerende Farmaceuts Befordringsmuligheder, vilde virke hæmmende paa Spekulationen i de reelle Privilegier og ikke mindst have Betydning for Løsningen af de Opgaver, hvortil den foreslaaede Afgiftsfond skulde benyttes; jo flere personlige Apoteker, des flere Penge i Fondens Kasse.

Tidspunktet for Foreningens Henvendelse til Myndighederne var saare gunstigt. Rigsdagen beskæftigede sig netop i den Samling meget med farmaceutiske Forhold under Behandlingen af et Forslag til Lov om et overordnet Sundhedsraad, der skulde afløse det forældede Sundhedskollegium. Den 26. Februar 1894 fremsatte Justitsminister *Nellemann* »Forslag til Lov om Afgift af personlige Apoteker.« Allerede nogen Tid forinden havde Ministeren tilkendegivet, at han ansaa Tiden inde til mere omfattende Reformen indenfor Apotekervæsenet, da han ved Finanslovens 2den Behandling i Januar udtalte, »at han skulde tage Spørgsmaalet om Nedsættelsen af en sammensat Kommission til Apotekerreformernes Drøftelse under Overvejelse«. Den 6. November s. A. udnævntes »Apotekerkommissionen«.

Det blev en travl og spændende Tid for de farmaceutiske Medhjælpere og deres Lædelse. Reformerne behandledes indgaaende i »Farm. Tidende« og drøftedes paa talrige Møder, og som et yderli-

gere Indlæg i Sagen udgav Foreningen i 1895 en Brochure: »*Apotekerreformer*, en Fortsættelse af de tidligere udgivne »*Betragtninger*«, specielt omhandlende de Opgaver, til hvis Løsning Apotekerfonden skulde bidrage: Enkesagen, Subventionsapoteker og Amortisation. I Mellemtiden var nemlig »*Afgiftsloven*« bleven vedtaget (og stadfæstet af Kongen 10. April 1895), og der var derved skabt en Mulighed for Gennemførelsen af de forskellige Reformers, i første Række Enkespørgsmaalets Løsning ved Oprettelsen af en Enkepensionskasse. Der kom imidlertid til at hengaa endnu en lang Aarrække, inden det store Arbejde, der i disse Aar udførtes saavel af Kommissionen som af Foreningen, kom til at bære Frugt. Apotekerkommissionens Forslag blev ikke til Lov; først efter at en ny Kommission en Del Aar senere saa sit Arbejde ført ud i Livet i Apotekerloven af 29. April 1913, blev en Del af Halvfemsernes store Løfter til de danske Farmaceuter indfrieede. At gaa nærmere ind paa Apotekerkommissionens resultatløse Arbejde paa dette Sted, tillader Pladsen ikke, og det er jo forsaavidt ogsaa overflødigt — en Del af det vil iøvrigt blive omtalt senere under Skildringen af Forarbejderne til Apotekerloven af 1913. Men det skal her slaas fast, at Medhjælperforeningens Ledelse var i Stand til at pege paa eet stort Resultat af sit Arbejde: Afgiftsfonden. Dens Tilblivelse blev af ikke saa faa modtaget med en vis Skepsis, fra Apotekerside naturligvis tillige med megen Uvilje; men den Dag, da dens opsparede rige Midler kunde tages i Brug i Overensstemmelse med dens oprindelige Bestemmelse, var sikkert alle enige om, at havde den ikke eksisteret, vilde Apotekerloven af 1913 næppe være blevet det betydningsfulde Gennembrud indenfor dansk Farmaci, som den sine Mangler tiltrods betød.

Havde denne Perodes ledende Mænd indenfor Farm. Medhjælperforening end kun haft dette Resultat at pege paa, denne Periode vilde da alligevel have staaet som en meget betydningsfuld. Men der var adskillige andre Resultater. Der blev i disse Aar skabt et værdifuldt Grundlag for de følgende Tidens fortsatte Reformarbejder; de Veje, ad hvilke Udviklingen skulde fremmes, blev anviste, og de første og vanskeligste Hindringer ryddet til Side. »Kostsystemet« var saa godt som afskaffet, og den første »Lønoverenskomst« mellem Apotekere og Medhjælperere var blevet afsluttet til Ikrafttræden 1.

Januar 1898. »Hjælpe- og Laanekassen« var i fuld Gang; »det disponible Fond« var stiftet (paa Forslag af cand. C. E. Th. Hoffmann); Foreningens Engageringskontor var i stadig Udvikling. Og paa saa at sige alle andre Omraader, hvor farmaceutiske Interesser spillede ind, var Arbejdet taget op: i »Understøttelsesselskabet«, paa Læreanstalten; Discipeluddannelsen, Artiumspørgsmaalet; ueksamineret Medhjælp i Apotekerne, Søndags- og Nattjeneste o. m. a.

En Del af disse Spørgsmaal var blevet drøftede bl. a. paa det »2det almindelige Farmaceut-Møde«, der afholdtes i København 23. August 1896. (I Modsætning til Foreningens Generalforsamlinger, der træffer Afgørelserne i de behandlede Sager, skulde disse Landsmøders Formaal være Drøftelse og Meningstilkendegivelser, og Resultaterne af Forhandlingerne samledes i Resolutioner, en Art Programudtalelser, der derved blev Rettesnor for Bestyrelsens Arbejde.) Paa dette 2det Møde behandlede »Apotekerreformer«, Farmaceuternes Uddannelse, Lønspørgsmaalet og »Anciennitetssagen« (Befordringsreglerne), hvilket sidste Punkt skal omtales nærmere i det følgende Afsnit. Den afsluttende Resolution indleddedes med en Tak til Lovgivningsmagten for den paabegyndte Lovgivning til en Apotekerreforms Gennemførelse og sluttedes med en dyb Beklagelse »over den Uvilje, hvormed Danmarks Apotekerforening tilbageviser ethvert af Farmaceuternes Forslag eller Forsøg, hvis Hensigt alene er den farmaceutiske Stands sociale og videnskabelige Udvikling«. Mellem disse Følelsesudbrud fandtes Arbejdsprogrammet, udtrykt i følgende 3 Punkter:

Mødet udtaler paa ny Ønsket om at se obligatorisk Examen artium lagt til Grund for det farmaceutiske Studium, idet man ikke kan anerkende Justitsministeriets Betæneligheder af i Fjor angaaende Apotekernes Uformuenhed til at honorere de formodede af Studenter-Farmaceuter stillede større Fordringer til Gager.

Mødet udtaler Ønsket om at se ældre, ledige Apotekerbevillingers Opslag forbundne med en Minimumsbestemmelse angaaende Apotekspersonalets Størrelse og de med de befalede Pladser forbundne Gager.

Mødet udtaler Ønsket om Udarbejdelsen af bestemte Befordringsprincipper for farmaceutiske Kandidater.

»Schjøttz-Christensen-Perioden« er dette Afsnit af Foreningens Tilværelse foran blevet kaldet. Det store Arbejde, der i disse 8 Aar

blev udført, var dog naturligvis ikke — og kunde ikke være — Enkeltmands Værk; ved hans Side stod mange udmærkede Mænd; Bestyrelseslisten bag i Bogen bringer os deres Navne, hvoraf mange stadig bevares i taknemlig Erindring. Nærværende Oversigt over Foreningens Virksomhed skal, som foran omtalt, ikke omhandle Personerne men Sagerne; og der skal derfor ikke her bringes nogen Omtale af disse Mænd eller forsøges nogen Karakteristik af deres Virke; men een fortjener dog særlig at nævnes: *Emil Dam*. Han kom ind i Bestyrelsen i Foraaret 1891; sad som Næstformand til 1901 og derefter som Formand til 1903; da *Schiøttz-Christensen* i 1898 trak sig tilbage, var *Dam* ubestridt hans eneste Arvtager som Redaktør af »Farm. Tidende«. *Dams* Arbejde laa væsentligst bag Kulisserne og falder derfor ikke saa let i Øjnene; men ikke mindst Foreningens Arkiv bærer Vidne om det store og støtte Arbejde, han i disse mange Aar udførte til Foreningens Gavn. Særligt klart og smukt er *Dams* Betydning for Foreningen udtrykt i de Takkeord, som *Schiøttz-Christensen* tilskrev ham, da han i 1903 gik ud af Bestyrelsen: »I mere end 12 Aar har *Dam* . . . været en Grundpille i vort Agitationsværk og i vort faglige Reformationsarbejde. Det er ham, som til Dato indadtil har bevaret Kontinuiteten i Arbejdet og udadtil har givet Organisationen den faste og værdige Repræsentation, som er dens halve Liv«.

Men *Schiøttz-Christensen* var ubestridt Sjælen i det hele Reformarbejde. Hans utrættelige Energi, hans skarpe Blik for Manglerne og for Midlerne til disses Afhjælp, hans aldrig svigtende lyse Tro paa den Sags Retfærdighed, han kæmpede for, gjorde ham til det bærende Midtpunkt; uanfægtet af Modstand og Mistæneliggørelse stod han fast i de svære Aar og vandt sine Kollegers fulde Tillid. Han vil paa Foreningens Jubilæumsdag erfare, at hans Arbejde for danske Farmaceuters sociale Vel bevares i usvækket taknemlig Erindring. Og hertil føjer sig naturligt en Tak for den storslaaede Gave, han selv har skænket »Dansk Farmaceutforening« til dens 50 Aarsdag, en Gave, der gør det muligt at realisere et af ham selv for mange Aar siden udtalt Ønske. Det var paa den ordinære Generalforsamling 5. Oktober 1897. I sin Beretning om Aarets Begivenheder fortalte *Schiøttz-Christensen*, at en Aaret i Forvejen vedtaget Kontingentforhøjelse havde bevirket, at Foreningen nu havde faaet Raad

til at indrette et Foreningskontor. Dette »maa opfattes som Begyndelsen til Farmaceuternes eget Hus. Ogsaa vi tør vel ved Lejlighed gøre Regning paa en ogsaa uventet Hjælp til Selvhjælp.« — Ved Skæbnens forunderlige Førelse skulde det 26 Aar senere blive *Schiøttz-Christensen* selv, der skænkede den »uventede Hjælp« til Erhvervelsen af det danske *Domus pharmaceutica*.

1898 — 1904

Som *Schiøttz-Christensens* Arvtagere henholdsvis som Formand og Redaktør valgtes Kandidaterne *Andreas Jørgensen* og *Emil Dam*. Det skulde nu vise sig, om dette Personskifte tillige skulde blive et Systemskifte, eller om det skulde lykkes den nye Ledelse at føre Foreningen videre ad de brudte nye Baner, og hvad der var det vigtigste: gennem sit Arbejde vinde Medlemmernes Tillid. At det havde været af overordentlig Betydning at have de to Stillinger som Formand og Redaktør forenede i een Person er uomtvisteligt; og Betydningen var saa meget større, som *Schiøttz-Christensen* samtidigt i sin Egenskab af Foreningens lønnede »Embedsmand« (selv kaldte han sig »Levebrødspolitikeren«) var fuldstændigt frit stillet overfor Foreningens væsentligste Modpart: Apotekerforeningen. Bestyrelsens Medlemmer tog imidlertid fat med frisk Mod trods den knap tilmaalte Frihed, de havde til Raadighed, og Arbejdsstof var der jo nok af. Hertil kom ydermere det stadig forøgede Arbejde med Foreningens daglige Drift, Kasserer- og Sekretærvirksomheden og, ikke mindst, Engageringskontoret; dette Arbejde voksede efterhaanden de dertil beskikkede Bestyrelsesmedlemmer over Hovedet og førte til, at Forretningsførerstillingen oprettedes i 1904. Et Par Aar ogsaa i denne Periode havde Foreningen dog været nødt til at holde lønnet Formand. Ejendommeligt nok skulde *Andr. Jørgensen* et Aarstid efter at have overtaget Formandsposten komme ud for det samme Tilfælde som sin Forgænger, idet han ligesom *Schiøttz-Christensen* af sin Principal, Apoteker *E. C. W. Steenbuch*, fik Valget mellem at forlade sin Plads paa Apoteket eller opgive sin Virksomhed som Formand. Bestyrelsen besvarede omgaaende dette Skridt fra Apotekerens Side med at anmode Apote-

kets øvrige Medhjælpere om at opsigse deres Pladser, hvilket de erklærede sig villige til. Apoteker *Steenbuch* tog nu sin Opsigelse tilbage; men ud fra den Betragtning, at de fremtidige Arbejdsforhold paa Apoteket næppe var blevet særlig behagelige, anmodede *Andr. Jørgensen* nu selv — efter Bestyrelsens Anmodning — om at blive løst fra sit Engagement og virkede derefter et Par Aar som lønnet Formand i Forbindelse med delvis Apotekstjeneste. — — —

Det var naturligvis i første Række de konditionerende Farmaceuters Løn- og Arbejdsforhold, Bestyrelsens Arbejde blev sat ind paa. »Løn-Overenskomsten« af 1897 var jo kun — uanset dens Betydning som det første Skridt frem ad Vejen — et rent foreløbigt Resultat, der ved første givne Lejlighed skulde forbedres; et saa vigtigt Punkt som »Arbejdstiden« fandtes jo overhovedet ikke deri. Men samtidigt fortsattes Arbejdet paa de gamle »Spørgsmaal« som Enkesagen, Nyanlæg af Apoteker og Apotekerreformer; ligesom ogsaa disse Aar bragte nye Sager paa Dagsordenen som f. Eks. Befordringsregler, Foredragsektioner og »Etableringslaan« — denne sidste Tanke blev dog først en Del Aar senere ført ud i Livet ved »Apotekernes Kreditforening«. Ogsaa med Hensyn til Foreningens indre Sammensætning bragte denne Periode noget nyt: Oprettelsen af Kredforeningerne i 1902. Disses Oprettelse var Følgen af en Række stadig stærkere Krav fra Provinsmedlemmernes Side om mere Indflydelse paa Foreningens Virksomhed; Krav, der særlig stærkt kom til Orde paa et Farmaceutmøde i Aarhus i Juli 1902. — Det skal nu forsøges at give en nærmere Oversigt over de af disse Aars Begivenheder, der ikke omtales udførligt andet Steds i Bogen.

Som foran omtalt havde »det 2det alm. Farmaceutmøde« i 1896 udtalt sig for Ønskeligheden af at faa indført bestemte Befordringsprincipper, og i Løbet af Aaret 1899 kom der Fart i denne Sag. En lang Række indsendte Artikler i »Farm. Tidende« dannede Optakten, og paa den ordinære Generalforsamling i Oktober s. A. stillede Bestyrelsen Spørgsmaalet paa Dagsordenen væsentligst for at erfare, om der blandt Medlemmerne var Stemning for at tage det under nærmere Behandling. Dette viste der sig at være, og paa en ekstraordinær Generalforsamling 27. November, der behandlede nogle Ændringer i »Hjælpe- og Laanekassen«s Love, nedsattes et særligt »Anciennitetsudvalg«, der skulde udarbejde Forslag til be-

stemte Befordringsregler.*) Et Aarstid efter var Udvalget færdigt med sit Arbejde og fremsatte i sin Betænkning følgende

FORSLAG TIL BESTEMTE REGLER FOR BORTGIVELSEN
AF PERSONLIGE APOTEKSPRIVILEGIER.

§ 1.

Bestemmende ved Bortgivelsen af Privilegier er Anciennitetens Størrelse og Eksamenskarakteren.

§ 2.

Personligt Privilegium gives kun til farmaceutiske Kandidater, der efter Eksamen har virket paa dansk Apotek, som: Personlige Apotekere, Bestyrere eller Medhjælpere; endvidere til de farmaceutiske Visitatorer, Dispensatorerne ved Hospitalerne og Landbohøjskolen og til Kandidater i andre lignende Stillinger.

§ 3.

Ved Udtrykket andre lignende Stillinger forstaas: Docenter og Assistenten ved den farmaceutiske Lærestanstalt, de farmaceutiske Medicinalrevisorer, Formanden for Farmaceutisk Medhjælperforening, Redaktøren af de faglige farmaceutiske Organer og Kandidater, ansatte ved Statens eller de af Stat eller Kommune autoriserede kemiske og botaniske Laboratorier.

Dog fordres det, at samtlige under § 3 nævnte, forinden Privilegium kan opnaas, skal have tilbragt de sidste 5 Aar med fuld Tjeneste paa dansk Apotek.

De her nævnte kan, hvis de har indlagt sig særlig Fortjeneste af Farmacien i faglig eller videnskabelig Retning, opnaa nogen Dispensation herfra.

§ 4.

Kandidater med Udmærkelse forøger deres Anciennitet med $1\frac{1}{2}$ Aar, Kandidater med 2. Karakter forringer deres Anciennitet med $1\frac{1}{2}$ Aar.

§ 5.

Indtil 5 Aars Fraværelse fra Faget eller Ophold i Udlandet fradrages ikke i Ancienniteten, men alt derudover. Dog fordres det, at de sidste 5 Aar, før Privilegium kan opnaas, skal være tilbragt med fuld Tjeneste paa dansk Apotek.

§ 6.

Indtil 5 Aars Tjeneste paa dansk Apotek som exam. pharm., deri indbefattet Værnepligt, medregnes som Anciennitet, men intet derudover.

*) Til Udvalgets Medlemmer valgtes Kandidaterne *C. V. Arentzen, J. P. Gümøes, M. S. Holst, J. R. Jensen (Jermer), Th. Kjær, Fritz Larsen, J. O. Storm, G. Sofus Sørensen* og Formanden, *Andr. Jørgensen*.

§ 7.

Personlige Apotekere bør efter 5 Aars Forløb kunne forflyttes, saaledes at de foretrækkes for andre Ansøgere.

§ 8.

Ingen, der er eller har været i Besiddelse af reelt Privilegium, kan opnaa personligt Privilegium.

17. Januar 1901 behandlede Forslaget paa et Møde i København. Som det var at vente fremsattes en Række Ændringsforslag til §§ 3 og 5, under hvilke Paragrafers Behandling de skarpeste Mod sætninger fremkom. »Imidlertid — skriver Farm. Tidende — synes Afstemningen at tyde paa, at Betænkningen ret heldigt har formaet at samle de forskellige Spørgsmaal«. Dette optimistiske Syn paa Sagens Udfald blev dog skuffet. Forslaget gik ud til Behandling i Provinskredsene, og baade her og i Bladet fremsattes yderligere en Del Ændringsforslag. Paa en ekstraordinær Generalforsamling i April 1901 kom Forslaget og alle Ændringerne til endelig Behandling, der resulterede i, at Udvalgets Forslag ved den foreløbige Afstemning blev vedtaget for §§ 1, 3, 4, 5, 6 og 8's Vedkommende; § 2 vedtoges med en Redaktionsændring, medens § 7 erstattedes af et Ændringsforslag, hvorved Ordene »saaledes at de foretrækkes for andre Ansøgere« blev slettede. Ved den skriftlige Afstemning Landet over led Forslaget imidlertid en sørgelig Skæbne. Af Foreningens 650 Medlemmer stemte kun 202, og deraf var de 86 for Forkastelse af hele Forslaget. Bestyrelsen vedtog derefter uden videre at henlægge hele Sagen, og et af de følgende Numre af Farm. Tidende bragte følgende Afskedshilsen: »Anciennitetsstormen har lagt sig indtil videre; vi kan nu forhaabentlig i lange Tider leve i Fred for et Spørgsmaal, der har vist sig absolut blottet for samlende Evne, men ene og alene i Stand til at bringe Farmaceuterne paa Krigsfod indbyrdes. . . .« Redaktøren, *Emil Dam*, skjuler dog ikke sin Fortrydelse over, at det gik saaledes. Han havde personligt arbejdet stærkt for Udvalgets Forslag (med den nævnte Ændring af § 7), og havde haabet dette vedtaget; det skulde derefter have været forelagt Autoriteterne med Andragende om, at de saaledes vedtagne Bestemmelser »saavidt muligt« maatte blive fulgte. »Da havde man i mange Tider kunnet henvise til den Opfattelse af Anciennitetsspørgsmaalet, som et saadant vedtaget Forslag havde været Udtryk for« . . . , men »en

hvilken som helst ny Virksomhed paa Anciennitetsomraadet inden for Foreningen vil efter det nu forefaldne at dømme føre til samme negative Udbytte«. — Nogle Aar efter blev dog et Forslag om Befordringsregler gennemført; men herom senere.

— — Samtidigt med at Farmaceuter i Hovedstad og Provins drøftede det ikke mindst for de konditionerende saa vigtige Befordrings-spørgsmaal, havde en Kreds af københavnske Farmaceuter (i de forskellige Livsstilinger) samlet sig om en Opgave af mere ideel Natur. Paa et Møde i Foreningen 27. November 1900 fremsatte cand. pharm. *Jules F. Lund* et »Forslag om Dannelse af Foredragssektioner«, og gjorde i et flammende Foredrag Rede for sin Idé. Formaålet skulde være »Standens Højnelse«, og det skulde søges naaet ved den Enkeltes Dygtiggørelse; ved selv at holde Foredrag eller deltaget i Diskussioner skulde den Enkeltes Interesser de være sig af videnskabelig eller social Art, udvikles og plejes. »Vi kan ikke — udtalte Forslagsstilleren — blive ved med at leve højt paa, at Scheele var Apoteker, H. C. Ørsted Apotekersøn, og at Henrik Ibsen løb af Lære; ej heller kan vi slaa os til Ro med, at den Lektor og den Professor oprindelig var Farmaceut, thi Titlen dækker saa hurtigt over Vedkommendes Fortid«. . . . »Lad os undersøge om det skulde være muligt at føre vor Stand fremad, saa at den kunde komme til at indtage en mere anset Stilling i Samfundet«. Tanken slog an, og i Løbet af kort Tid var der dannet 6 Sektioner, der lededes af Kandidaterne *J. F. Fugl, Gunner Jørgensen, Jac. Hartz, C. V. Jørgensen, Jules Lund* og *Emil Dam*. Og i Juni det følgende Aar kunde *Jules Lund* berette, at der i alle Sektionerne tilsammen havde været 67 Deltagere og været afholdt 50 Foredrag af historisk, kemisk, fysisk, botanisk, farmaceutisk og andet Indhold. Endnu en Vinter lykkes det at holde Liv i nogle af Sektionerne, men saa var det ogsaa Slut; den Vej til Standens Højnelse viste sig ikke farbar. Men Meningen var i al Fald god nok; og Planens Udførelse kan betragtes som et interessant, men fejlslaaet Forsøg paa at arbejde med paa Foreningens daværende Formaal: at fremme Standens saavel videnskabelige som sociale Udvikling.

— — —

Det Arbejde, der i »Schiøttz-Christensen-Perioden« udførtes med Hensyn til de sociale Reformers, gik først ud paa at faa afskaffet »Kost- og Logisystemet« paa alle Apoteker med 2 eller flere Med-

hjælpere, og dernæst paa at faa indført faste Lønsatser, der tillige skulde betyde højere Lønninger for de konditionerende Farmaceuter i Almindelighed og for de ældre i Særdeleshed. Vi have set, hvorledes dette Arbejde bar Frugt, slutteligt i »Løn-Overenskomsten«, der traadte i Kraft 1. Januar 1898. Men foruden selve Lønspørgsmaalets Løsning bragte denne Overenskomst et Fremskridt til, idet der ved den indførtes en faglig Voldgiftsdomstol. »I otte Aar — skrives der i »Farm. Tidende« — stredes vi for at faa anerkendt Medhjælpernes Ret til Medbestemmelse i deres mest nærliggende Livsspørgsmaal, saa lang Tid maatte gaa hen, førend Dannelsen af Voldgiftsretten kunde finde Sted, Voldgiftsretten, i hvilken Medhjælperne og Apotekerne sideordnede afgør Tvivlstilfælde mellem Principaler og Personale«. Den store Tilfredshed, hvormed Voldgiftsretten her ved dens Indstiftelse blev hilst Velkommen, er dog, efterhaanden som Aarene er gaaet, blevet afløst af en betydelig Skepsis; Resultaterne af dens Virksomhed har kun i saare ringe Grad modsvaret de nærede Forventninger. Overenskomstens Gennemførelse — specielt med Hensyn til det deri fastsatte »normerede« Medhjælperantal i Forhold til Apotekets Recepturomsætning — gav Anledning til en Del Uoverensstemmelser, der dog saa godt som alle blev jævnedes ad fredelig Vej, takket være dels Medhjælperforeningens Bestyrelses ihærdige Arbejde derfor, dels den loyale Støtte, den fandt hos Apotekerforeningens Bestyrelse, som ivrigt medvirkede til at søge Overenskomsten respekteret hos denne Forenings Medlemmer. Kun for ét Apoteks Vedkommende blev det nødvendigt at trumfe Ordningen igennem ved Voldgiftsrettens Hjælp, paa Helms' Apotek i Horsens.

Stridighederne mellem Foreningen og Apoteker *Helms* strakte sig, omtrent uafbrudt, over 4 Aar og falder i 2 Afsnit, hvoraf det første endte med en eklatant Sejr for Foreningen, det andet med et ligesaa eklatant Nederlag. At gennemgaa disse »Helms Affærer« i Enkelthederne vil føre for vidt og er jo nu ogsaa uden større Interesse; det skal derfor her forsøges blot ved Hjælp af de vigtigste Data at give en Oversigt over Forløbet af denne Sag, der gennem disse Aar satte Sindene i saa mægtig Bevægelse. — Den første Strid drejede sig til at begynde med om at faa afskaffet Kostsystemet og faa gennemtvunget Lønoverenskomstens Tariffager. Det sidste lykkedes det, bl. a. ved Apotekerforeningens Hjælp, at faa gennemført uden Sværds slag, idet Apoteker *Helms*, efter

en Del Forhandlinger gik ind paa dette fra 1. Januar 1899 — et Aar efter Overenskomstens Ikrafttræden. Men der blev stadigt fradraget Kostpenge for alle 3 Medhjælpere. At søge dette Forhold ændret maatte imidlertid blive Medhjælperforeningens Sag alene, da Overenskomsten intet indeholdt desangaaende. Kostsystemets Afskaffelse var efterhaanden blevet gennemført i Kraft af en i »Schjøttz-Christensen-Perioden« vedtagen Generalforsamlingsbeslutning, gaaende ud paa, at intet Medlem af Medhjælperforeningen maatte tage Plads paa noget Apotek, der beskæftigede mere end een Medhjælper, uden at faa hele Lønnen udbetalt i Kontanter. Vanskeligheden ved at gennemføre denne Bestemmelse paa Helms' Apotek laa imidlertid bl. a. i, at de 2 af Medhjælperne ikke var Medlemmer af Foreningen, og der maatte derfor gribes til kraftige Midler. Den tredie Medhjælper havde allerede paa et tidligere Tidspunkt sagt sin Plads op, og for de andre blev Livet gjort saa surt, bl. a. gennem kraftige Angreb i »Farm. Tidende«, at de tilsidst valgte samme Udvej. Og saa var Stillingen klar. Paa en ekstraordinær Generalforsamling i Marts 1899 vedtoges 2 Beslutninger, i Følge hvilke 1. intet Medlem maatte tage Plads paa Helms' Apotek, medmindre samtlige Gager blev udbetalt i Kontanter, og 2. intet Medlem maatte være i Plads med de 2 Ikke-Medlemmer — begge Dele under Trusel af Eksklusion af Foreningen. Det skulde nu vise sig, om de foregaaende Aars ihærdige Arbejde paa at faa lært de farmaceutiske Medhjælpere Sammenholdets Betydning havde baaret Frugt; og det havde det. Der meldte sig ikke en eneste Farmaceut til Tjeneste paa Helms' Apotek, hverken blandt Medlemmer eller Ikke-Medlemmer. For ikke at se sit Apotek fuldstændigt affolket for Medhjælpere maatte Apoteker *Helms* da give efter, og til 1. Maj 1899 ansattes hos ham 3 nye Medhjælpere, alle Medlemmer af Foreningen, der alle fik den fulde Tarifgage udbetalt i Kontanter. »Det var en vældig Styrkeprøve paa Foreningens Sammenhold — udtalte Formanden, *Andr. Jørgensen*, om Resultatet — og det, at ikke en eneste Farmaceut i Kongeriget Danmark brød ud af Rækken. . . . giver os fuld Fortrøstning til at gaa større Afgørelser i Møde med den faste Overbevisning, at vore Rammer og vor Organisation nok skal holde«. — Foreningen var dog dermed ikke færdig med Apoteker *Helms*. Allerede under Forhandlingerne om Løntariffens Indførelse var det fra Medhjælper-

foreningens Side hævdede, at Apotekets Omsætning var saa stor, at der skulde være 4 normerede Medhjælpere. Efter en Del Forhandling og Indgriben fra Apotekerforeningen engagerede Apoteker Helms da en fjerde Medhjælper, men vel at mærke for en mindre Gage end i Overenskomsten fastsat og var derved atter udenfor denne. Sagen kom nu for Voldgiftsretten, og 21. August 1900 afsagde denne en enstemmig Kendelse i Følge hvilken der paa Helms' Apotek skulde være 4 normerede Medhjælpere, der skulde lønnes med Overenskomstens Tarifgager. Medhjælperforeningen havde sejret, og Glæden var stor saavel over Kendelsen som over selve Institutionen: Voldgiftsretten. Det var første Gang, denne var i Virksomhed, og Dommen var enstemmig, Opmanden havde der slet ikke været Brug for. Det var første, men blev ogsaa den eneste Gang, dette Tilfælde kom til at foreligge. — — —

Aaret efter var det igen galt i Horsens og atter med den omstridte fjerde Medhjælper. Til 1. August 1901 havde 3 af Medhjælperne sagt op, og kun 2 nye var engageret i deres Sted. Foreningen henholdt sig til Voldgiftskendelsen, og de 3 Medhjælpere fik af Bestyrelsen Ordre til uden videre Varsel at forlade Apoteket 2. August Kl. 12 Middag. Den fjerde blev antaget — og debuterede med at holde Sommerferie! Til 1. November gentog noget lignende sig, og Medhjælperforeningens Bestyrelse besluttede da, at nu skulde der gøres noget kraftigt, nu skulde der Orden i Sagerne! Paa en ekstraordinær Generalforsamling 22. November 1901 fremsatte den — og fik vedtaget — en Resolution, der imidlertid, til Skade for Sagens heldige Gennemførelse, skød langt over Maalet. Resolutionen lød: »Intet Medlem af Farmaceutisk Medhjælperforening kan tage Plads hos Apoteker Adam Helms i Horsens uden med ham indgaaet, ved Horsens Byting læst, skriftlig Kontrakt om, at han betaler Tarifgager for 4 Medhjælpere, *overholder en Maksimalarbejdstid for hver Medhjælper paa 54 Timer ugentlig samt tilstaar hver Medhjælper en aarlig Sommerferie paa 14 Dage* uden øjeblikkeligt at blive indstillet til Eksklusion af Foreningen«. Apotekerforeningen rykkede omgaaende ud med en Erklæring om, at de opstillede Fordringer om bestemt Arbejdstid og Ferie var i Strid med »Løn-Overenskomsten«, hvilket naturligvis kraftigt blev benægtet af Medhjælperforeningens Bestyrelse, der hævdede, at ingen kunde tvinge Medhjælperne til at

arbejde paa andre Vilkaar, end de selv havde Lyst til. Foreløbig stod Resolutionen der kun som en Trusel, men et halvt Aars Tid efter blev den iværksat. Til 1. Juni 1902 rejste den ene af de fire Medhjælpere paa Helms' Apotek og blev ikke erstattet af en ny; de 3 tilbageblevne fik da Ordre til øjeblikkelig at forlade deres Pladser — en Ordre, der prompte blev efterkommet, og Helms' Apotek stod uden Medhjælperpersonale.

Apoteker *Helms* havde nogen Tid forinden indbragt Stridsspørgsmaalet for Voldgiftsretten og herunder bl. a. hævdet, at Apotekets Omsætning nu kun svarede til 3 normerede Medhjælpere. En ikke ringe Støtte for denne Paastand havde han i en »Erklæring«, som hans Medhjælpere — de samme, der 1. Juni maatte forlade Apoteket! — i Foraaret havde underskrevet, og hvori de udtalte, at der »efter deres Skøn« ikke var Brug for 4 Medhjælpere paa Apoteket. Den 11. Juli afsagde Voldgiftsrettens Opmand, Folketingsmand, cand. jur. *Gustav Philipsen* — denne Gang var der god Brug for ham — følgende Kendelse:

»1. Paa Helms' Apotek i Horsens bør der for Tiden være 3 normerede Medhjælpere.

2. De af Farm. Medhjælperforening paa dens Generalforsamling d. 22. Novbr. 1901 fattede Beslutninger er i Strid med Overenskomsten af 1. Januar 1898.«

og udtalte tillige i Præmisserne, at de 3 Kandidaters Bortgang maatte anses som kontraktstridig.

Men dermed sluttede Sagen ikke. Medhjælperforeningens 2 Voldgiftsdommere, *Emil Dam* og *A. Breuning*, nedlagde straks en kraftig Protest mod Kendelsens Lovlighed og stillede deres Mandater til Raadighed, idet de erklærede, at Opmanden havde afsagt sin Kendelse, inden de havde voteret færdigt. Apotekerforeningens Bestyrelse mente paa sin Side, at Kendelsen var absolut lovlig, og forlangte, at Blokaden af Helms' Apotek skulde hæves. Det vilde Medhjælperforeningens Bestyrelse imidlertid ikke gaa ind paa; den gjorde de 2 Voldgiftsdommeres Mening gældende og fastholdt Generalforsamlings-Beslutningens vedvarende Gyldighed. Og paa en ekstraordinær Generalforsamling 22. August fik den Medlemmernes Tilslutning. For at faa Spørgsmaalet afgjort, anlagde Apotekerforeningen nu Retssag mod Medhjælperforeningen og meddelte

samtidigt, at den ikke vilde inklade sig paa Forhandlinger om en ny Overenskomst, før den retslige Afgørelse var falden. Til denne Rets-sag føjede sig nu yderligere 6 andre, alle Erstatningssøgsmal, der anlagdes af Apoteker *Helms* mod Medhjælperforeningen, mod Redaktionen af »Farm. Tidende«, mod cand. *H. Thaysen* (dav. Medl. af Bestyrelsen og Ansvarshavende for 2 Numre af Bladet) samt mod hver af de 3 Medhjælpere, der efter Foreningens Ordre havde forladt Apoteket. — Et Aarstid efter faldt Dommene, der alle gik Foreningen og Medhjælperne imod. Slaget var tabt, og der var ikke Tid til at vinde et nyt. — — —

En direkte Følge af Stridighederne med Apoteker *Helms* var som ovenfor berørt, at Forhandlingerne med Danmarks Apotekerforening om en ny Overenskomst var blevet udsatte. Om Varigheden af »Løn-Overenskomsten« af 1897 gjaldt, at den kunde »revideres« hvert femte Aar; og i Overensstemmelse hermed havde Bestyrelsen paa Generalforsamlingen 7. Oktober 1901 stillet Forslag om at kræve en saadan Revision, hvilket Forslag ogsaa blev vedtaget. Revisionsbegæringen indsendtes til Apotekerforeningen sammen med saa mange Forslag til Ændringer og Tilføjelser, at det foranledigede en Forespørgsel fra Apotekerforeningens Side, om ikke den ønskede »Revision« snarere maatte betragtes som en Opsigelse af den bestaaende Overenskomst og Forhandlingerne derfor dreje sig om en helt ny saadan, hvilket Spørgsmaal besvaredes bekræftende af Medhjælperforeningens Bestyrelse. Da Nytaar 1903 oprandt, udløb den gamle Overenskomst; men da *Helms*-Affæren endnu ikke paa det Tidspunkt var afsluttet, stod Medhjælperne følgelig samtidigt uden Overenskomst med Apotekerne. Denne Situation kom jo ikke overraskende, og Foreningen stod da ogsaa parat med en af Bestyrelsen, i Overensstemmelse med de fremsatte Krav, udarbejdet Løn-tarif og Arbejdsskema, som det ved en Generalforsamlings-Beslutning blev gjort Medlemmerne til Pligt at overholde ved Pladsskifte.

Umiddelbart efter, at Dommene i *Helms*-Sagerne var faldne, begyndte Forhandlingerne om den nye Overenskomst. Det Resultat, hvortil de Delegerede naaede, blev imidlertid forkastet af Medhjælperne med overvældende Majoritet. Begge Parter rustede sig da til Kamp. Begge Foreninger opstillede »Kamptariffer«; Medhjælperne deponerede deres Opsigelser pr. 1. Februar 1905 og samlede Penge

ind til »det disponible Fond«; Apotekerne lavede »Garantifond«; man belavede sig kort sagt fra begge Sider paa en, som det syntes, uundgaaelig Arbejdsnedlæggelse. Saa vidt kom det dog ikke. Nyoptagne Forhandlinger mellem delvis nye Delegerede resulterede i et nyt Overenskomstforslag, der vedtoges af begge Parter, og den 1. November 1904 traadte den nye Overenskomst i Kraft.

Det var ikke med særlig Begejstring, at de farmaceutiske Medhjælpere vedtog denne Overenskomst, der langtfra opfyldte deres Ønsker om Forbedringer i de daglige Levevilkaar. Men Valget stod mellem en usikker, maaske ødelæggende Kamp og en omend dyrekøbt Fred, og man valgte da med et resignerende Suk det sidste; bl. a. ogsaa ud fra det Synspunkt, at man ikke »Gang paa Gang« kunde desavouere sine Tillidsmænd, de Delegerede. Hermed være dog ikke sagt, at Overenskomsten af 1904 ikke betød noget Fremskridt; det gjorde den absolut; ikke mindst set i Relation til Løn-Overenskomsten af 1897. Den betød flere nyvundne Fordele, hvoraf den vigtigste vel nok var Reglerne om »Arbejds- og Fritid«; Lønnen blev i alt Fald teoretisk en Del bedre, væsentlig som Følge af den reducerede Arbejdstid; Bestemmelserne om »Mægling og Voldgift« var forbedrede; en Gensidighedsparagraf var indført; og et første Skridt foretaget til Regulering af Discipelantallet. Men herimod stod bl. a. Tabet af den »normerede Medhjælper«, og hvad der næsten var det værste: Bestemmelsen om, at Overenskomsten skulde gælde i over 10 Aar, lige til 1. Maj 1915. — Bestyrelsen søgte at se optimistisk paa Tingene, og da den som Udgangspunkt for sine Betragtninger tog Forholdene i 1890, kunde den jo ogsaa ret let svinge sig op i de lysende Højder: »I Løbet af 14 Aar har vi ved et enestaende Sammenhold brudt igennem det Spind af Traditioner, som har holdt Medhjælperstanden nede i Uselvstændighed og Underkuelse og hævet os op til en meget betydende Faktor i vort faglige Liv. Ved sejt Udholdenhed har vi kæmpet os frem, og har det end taget Tid, saa har vi dog løst de Opgaver, vi havde stillet os. Vi staar nu paa en ganske anden Grund end for 14 Aar siden til at tage de store Opgaver op, som endnu venter paa deres Løsning.«

Det næste Afsnit skal i store Træk berette om det, der blev forsøgt, og om det, der blev naaet i de følgende 10 »rolige« Arbejdsaar.

1905—1915

Det Tiaar indenfor Foreningens Tilværelse, der nu kort skal belyses gennem Omtale af de deri stedfundne Begivenheder, skulde — gennem Vedtagelsen af en tiaarig Overenskomst og deraf følgende Fritagelse for Arbejde paa dette Omraade — synes vel egnet til Arbejde paa Løsningen af de store Reformspørgsmaal, der var taget i Arv fra Fortiden. Og der er næppe heller Tvivl om, at Tiden og Kræfterne saa godt som udelukkende var benyttede i saadant Øjemed, hvis Overenskomsten i det Store og Hele havde bragt de konditionerende Farmaceuter den Tilfredshed med de daglige Kaar, der betinger Lysten til Arbejdet paa Formaal, hvis Virkeliggørelse er en fjernere Fremtid beskaaret. Dette var jo imidlertid langtfra Tilfældet. Som allerede berørt var det uden større Glæde endsige Begejstring, at Overenskomsten blev vedtaget; den skabte hverken trygge eller tilfredse Forhold, men skabte tværtimod, efterhaanden som Aarene gik, en stadig større Misfornøjelse blandt de farmaceutiske Medhjælpere, der saa hen til den Dag, da Overenskomsten kunde skaffes ud af Verden, som til en Befrielse. Den tiaarige Overenskomst bragte derfor langtfra Bestyrelsen den tiltrængte Arbejdsro. Den gav tvertimod selv, navnlig i de første Aar, Anledning til megen Strid og Kævl de 2 Organisationer imellem, og den faglige Voldgiftsret maatte ofte i Virksomhed — som Regel kun til liden Gavn for Medhjælperne. De mellemste Aar bragte Forarbejder til og Forhandlinger om den i Overenskomsten fastsatte »Revision« af Arbejdstiden (en Revision hvis Resultat nærmest var negativt); og endelig gav de sidste Aar tilstrækkeligt Arbejde med Forberedelser til Forhandlinger om en ny — og bedre — Overenskomst. I mer eller mindre direkte Tilknytning til Overenskomstarbejdet stod Arbejdet paa Løsningen af forskellige andre Spørgsmaal som Nattakst, Søndags- og Natlukning, tidligere Aftenlukning (der indførtes i 1908 ved Rigsdagens Vedtagelse af Loven om 8-Lukning), Regulering af Tilgangen til Faget (som Modvægt mod den stadig tiltagende Overproduktion), Befordringsregler, Etableringslaan, m. fl. Naar hertil kommer, at Foreningens indre Politik i disse Aar gav Anledning til hyppige og til Tider voldsomme Stridigheder, vilde det ikke synes saa mærkeligt, om denne Periode alligevel ikke levnedes Tid til videre Arbejde paa de store Opgaver, hvortil den paa Forhaand maatte synes saa vel egnet.

Det blev dog, trods alt, de store Reformere, som i de fleste af disse Aar lagde størst Beslag paa Bestyrelsens Handlekraft; og det blev Løsningen af disse — gennem Loven om Sundhedsvæsnets Centralstyrelse af 1909 og Apotekerloven af 1913 — der kom til at præge denne Periode.

Som foran omtalt var i Begyndelsen og Midten af Halvfemserne Forslag saavel til Lov om et overordnet Sundhedsraad som til en ny Apotekerlov til Behandling i Rigsdagen, men politiske Grunde bevirkede, at intet af Forslagene fik Lovskraft. Det for Rigsdagen forelagte Forslag til en ny Apotekerlov var udarbejdet af en dertil særlig udnævnt sammensat Kommission, »Apotekerkommissionen«, hvori Farmacien repræsenteredes af 4 Apotekere, d'Hrr. *Alfred Benzon*, *P. Hempel*, *J. N. H. Strøberg* (Assens) og *H. A. Hansen* (Fredensborg). Kommissionen havde til Opgave »at fremkomme med en Betænkning angaaende Ordningen af følgende Apoteker-væsnets vedrørende Forhold:

1. hvorvidt en Afløsning af de reelle Apotekerprivilegier maa anses for nødvendig eller hensigtsmæssig, og hvorledes den bedst kan udføres,
 2. saafremt en saadan Afløsning ikke maatte findes tilraadelig eller gennemførlig, hvorvidt den stadige Tiltagen i Pris af de reelle Privilegier kan modarbejdes ved andre Foranstaltninger,
 3. Tilvejebringelsen af Regler for Fastsættelsen af Afgiften af de personlige Privilegier og angaaende Anvendelsen af denne Afgift,
 4. hvilken Fremgangsmaade der vil være at følge overfor Enken efter Indehaveren af et personligt Privilegium, og
 5. hvorledes Bestyrelsen af Apoteker bør ordnes, naar Apotekeren ikke selv kan eller vil bestyre sit Apotek — eventuelt ogsaa naar en Enke maatte faa Tilladelse til at drive et Apotek,
- hvorhos Kommissionen er bemyndiget til ogsaa at beskæftige sig med saadanne andre Forhold paa Apotekervæsnets Omraade, som den selv maatte finde Anledning til at tage under Overvejelse.«

Foreningen var overmaade virksom under Tingenes Behandling af de nævnte Lovforslag, udgav de 2 Brochurer »Betragtninger« og »Apotekerreformer«, ligesom den jo selv indirekte havde givet Stødet til Kommissionens Nedsættelse ved sit Bidrag til »Afgiftsloven« af 1894. Naar undtages, at Kommissionens Arbejde med Hensyn til Regler for Afgiftens Fastsættelse (Punkt 3 a) blev benyttet ved Afgiftslovens Revision i 1895, forblev dens øvrige Virksomhed som sagt resultatløs.

De Aar, som derefter fulgte, blev af Foreningen benyttede til yderligere forberedende Arbejder, og det blev fra Tid til anden forsøgt ved Adresser og Henvendelser til Regering og Rigsdag at søge i al Fald enkelte af Spørgsmaalene bragt nærmere deres Løsning, dog uden Resultat, og der var efter alt at dømme heller ingen Udsigt til mere gennemgribende Reforme i en overskuelig Fremtid. Da indtraf i 1907 den uventede Begivenhed, der saa at sige fremtvang Reformernes Gennemførelse: Det kgl. Sundhedskollegiums Afskedigelse. Det er her ikke Stedet til at behandle denne interessante og opsigtsvækkende Periode indenfor dansk Medicinalvæsens Historie; her skal blot siges, at Afskedigelsen, som blev fremtvunget af Kollegiet selv, dannede Afslutningen paa en langvarig Strid mellem dette og dav. Justitsminister *Alberti*, foranlediget ved dennes mere og mere hensynsløse Tilsidesættelse af Kollegiets Indstillinger og Udtalelser i saa at sige alle Medicinalsager. Ogsaa Medhjælperforeningen havde i Kollegiets sidste Virkeaar, 1905—06, forskellige skarpe Sammenstød med Ministeren, bl. a. paa Grund af flere Apoteksbesættelser (Hadsund, Haslev, Løkken) og den i disse Aar overhaandtagende Oprettelse af Hjælpeapoteker.

Som Sundhedskollegiets foreløbige Afløser oprettedes ved min Bekendtgørelse af 1. Juli 1907 »Statskontoret for Sundhedsvæsenet«, og Farmacien fik heri sin egen selvstændige Repræsentant i Form af en Konsulent i Apotekersager, til hvilken Stilling udnævntes Direktøren for farmaceutisk Lærestanstalt, Professor, Dr. phil. *Emil Koefoed*. Den næste Begivenhed i Rækken blev Nedsættelsen af en »Kommission til at forberede en Omordning af Statens civile Sundhedsvæsen« (ved Lov af 13. Marts 1908), den saakaldte Medicinalkommission. Farmacien fik i denne Kommission 3 Repræsentanter, og der blev fra Foreningens Side arbejdet stærkt paa, at den ene af disse kunde blive en ubefordret Farmaceut. Dette Ønske lykkedes det kun tildels at faa opfyldt, idet Foreningen fik Lov til at udpege det ene Medlem men vel at mærke blandt de personelle Apotekere. Bestyrelsen valgte hertil dav. Apoteker i Havdrup *Th. C. N. Kjær*, der saaledes samtidig fik til Opgave at varetage de særlige Medhjælperinteresser. Danmarks Apotekerforening valgte som sin Repræsentant Formanden, Apoteker *Alfr. Benzou*, og det tredie farmaceutiske Medlem af Kommissionen blev Professor *Emil Koefoed*.

Der blev ikke fra Lovgivningsmagts eller Administrationens Side givet Kommissionen nogen bestemt Anvisning paa, hvilke Op-

gaver den skulde tage op, eller i hvilken Rækkefølge disse skulde behandles; men som de Spørgsmaal, der i første Række maatte løses, valgte Kommissionen i sit første Møde i Maj 1908 *Ordnningen af Sundhedsvæsenets Centralstyrelse, Ordningen af Embedslægevæsenet og Ordningen af Apotekervæsenet*.

Medhjælperforeningen havde hurtigt sin Ønskeseddel færdig. Igennem mange Aar havde jo de forskellige Reformønsker været behandlede og paa Basis af det indsamlede og bearbejdede Materiale indsendte Bestyrelsen i Juni 1908 til Medicinalkommissionen et motiveret Forslag, der omfattede følgende 10 Punkter:

1. Der foretages en Adskillelse af Lægevæsenets og Apotekervæsenets Administration, derved, at der oprettes et Apotekerraad til at varetage alle særlige farmaceutiske Anliggender.
2. De reelle Privilegier afskaffes ved en Amortering, saaledes at alle Privilegierne bliver personlige.
3. Hjælpeapotekerne inddrages og overgaar til selvstændige Apoteker.
4. Enkebevillingerne afskaffes, og det tillades ikke Apotekere at drive Apoteket ved Bestyrer.
5. Der gives gamle og svagelige Apotekere Pension, og der gives ligeledes Pension til Apotekerenker, gamle og svagelige konditionerende Farmaceuter og disses Enker.
6. Lovordnede Befordringsregler.
7. En højere Fordømmelse for Farmaceuter (3: Artium).
8. Begrænsning af Tilgangen til Faget.
9. Bestemmelser, der tilsigter at lette Apotekere med personligt Privilegium Adgang til Kredit.
10. »Apotekerordinansen« af 4. Decbr. 1672 afløses af en Lov om Apotekervæsenet, hvorved saavel »Apotekerordinansen« som senere Forordninger, Resolutioner og Cirkulærer, hvad enten disse er udstedte af Kongen, Justitsministeriet eller det kongelige Sundhedskollegium, ophæves.

Af de paa denne Ønskeseddel opførte Reformforslag, hvoraf de fleste var gamle og kendte (og behandles udførligt paa de følgende Sider i Bogen), skal et Par Stykker her omtales lidt nærmere: Punkterne 6. (Befordringsregler) og 9. (Kredit).

Behandlingen af Spørgsmaalet om bestemte Befordringsregler endte, som omtalt i det foregaaende Afsnit, i 1901 med, at hele Sagen blev henlagt af Bestyrelsen ledsaget af Ønsket om, at Foreningen i lange Tider kunde leve i Fred for det Spørgsmaal, der ene og alene var i Stand til at bringe de ubefordrede Farmaceuter paa Krigsfod indbyrdes. De ønskede »lange Tider« blev dog kun til 4

Aar. Paa et Møde i Aarhus i Oktober 1905, hvor Sagen blev taget op til Drøftelse, nedsattes et Udvalg indenfor Aarhus-Randers Kredsen, »som ved Samarbejde med Hovedbestyrelsen og de øvrige Kredse skulde søge udarbejdet en Adresse (til Sundhedskollegiet), i hvilken der kunde findes Udtryk for de af de konditionerende Farmaceuter nærrede Ønsker for Beregningen af Ancienniteten«. Adressens Indsendelse blev ikke til Virkelighed af indrepolitiske Grunde, hvorom senere, men Spørgsmaalet var nu igen kommet paa Dagsordenen; og dets videre Behandling resulterede i et af Bestyrelsen udarbejdet Forslag, der vedtoges paa Generalforsamlingen 11. Maj 1908 med 311 Ja mod 77 Nej og 37 »Stemmer ikke« (Foreningen talte da ialt 740 Medlemmer). De saaledes vedtagne Befordringsregler lod Bestyrelsen ledsage Ønskesedlens Punkt 6, idet den udtalte, at »disse Regler, uden at binde Administrationens Bestemmelsesret i nogen særlig Grad, for den farmaceutiske Stand vil betyde en Betyrrelse mod Vilkaarlighed, der vil have den største Betydning for Standen«. Reglerne var saalydende:

1. De personlige Privilegier tildeles de farmaceutiske Kandidater, der efter aflagt Eksamen har virket paa dansk Apotek, eller i til Faget hørende Stillinger, efter nedenstaaende nærmere angivne Regler.
2. Bestemmende ved Bortgivelsen er Ansøgnernes Eksamenskarakter, Anciennitet og praktiske eller videnskabelige Kvalifikationer i faglig Retning.
3. Ancienniteten regnes fra bestaaet Kandidateksamen; men forøges ved eventuel Apotekstjeneste som Examinatus saaledes, at et Tjenestear som Examinatus regnes lige med $\frac{1}{2}$ Aars Tjeneste som Kandidat.
4. Tjeneste paa udenlandsk Apotek og Tjeneste i Stillinger udenfor Faget fra drages ikke i Ancienniteten, for saa vidt den kun strækker sig over en samlet Tid af 5 Aar.
5. Bestyrerstillinger baade ved selvstændige Apoteker, Hjælpeapoteker og Dispensationsanstalter besættes af Justitsministeriet eller Apotekerraadet efter samme Regler, som anvendes ved Apoteksbesættelser.
6. Bestyrerstillingen giver ikke som saadan sin Indehaver særlige Kvalifikationer.
7. Forflyttelse fra et Apotek til et andet kan finde Sted efter 5 Aars Forløb.
8. Under den nuværende Apotekerordning kan Apotekere, der har eller har haft reelle Apoteker, eller Forpagtere af saadanne ikke erholde personligt Privilegium.

Befordringsreglerne eller de heri anførte Principper for Bortgivelsen af de personlige Privilegier fandt ikke Udtryk i nogen Lovparagraf; og det samme gælder den under Punkt 9 fremsatte Tanke om lettere Adgang til Kredit.

Dette sidste Spørgsmaal var oprindelig fremsat paa Generalforsamlingen i Medhjælperforeningen i 1900, og der nedsattes den Gang et Udvalg, som imidlertid ikke naaede til noget positivt Resultat. I 1905 blev Tanken om »Etableringslaan« igen taget op til Behandling og førtes denne Gang ud i Livet i den i det følgende Aar oprettede »Apotekernes Kreditforening, stiftet af Farm. Medhjælperforening«. Denne Forenings Virksomhed, der gik ud paa at forskaaffe dens Medlemmer Kapital til at overtage Inventar og Varelager, ønskedes nu udvidet saaledes, at den kunde skaffe Medlemmerne »hele den Kapital, der er nødvendig til Oprettelsen af Apotek og Indkøb af Ejendom, Varer og Inventar«. Men, som sagt, ogsaa dette Gode er det en senere Tid forbeholdt at skaffe de ubefordrede Farmaceuter.

Medicinalkommissionens Arbejde og dettes Fortsættelse i Rigsdagen satte Frugt bl. a. i »Lov om Sundhedsvæsenets Centralstyrelse« af 30. April 1909 og i »Lov om Apotekervæsenet« af 29. April 1913. Den førstnævnte Lov, der indførte »Sundhedsstyrelsen« som det kgl. Sundhedskollegiums endelige Afløser, opfyldte det gennem mange Aar indenfor den farmaceutiske Stand nærrede Ønske om en mere selvstændig Repræsentation indenfor Medicinaladministrationen ved Oprettelsen af et særligt »Apotekerraad«. Og Loven opfyldte tillige det specielle Medhjælperønske om Indflydelse paa Fagets øverste Ledelse ved at forordne, at den ene af de til Apotekerraadet knyttede Konsulenter skulde være »en ved Faget beskæftiget farmaceutisk Kandidat, som ikke driver Apotek«. Foreningen havde ansøgt om at faa Indstillingsret til denne Konsulentpost, hvilket imidlertid ikke bevilgedes. Stillingen blev opslaaet ledig, og fik 23 Ansøgere. Efter Andragende desangaaende fik Bestyrelsen Tilladelse til at udtale sig om Ansøgerne, og den indstillede til Ministeriet at vælge mellem Kandidaterne *H. Barfoed*, *Andr. Lund* og *M. S. Hansen* (Foreningens dav. Formand); Ministeriets Valg faldt paa den førstnævnte. — Ogsaa Apotekerloven opfyldte en Del af de Reformkrav, der i Aarenes Løb var fremsatte fra Medhjælperforeningens Side. Hjelpeapoteker blev afskaffede; Apotekerenker fik ikke oftere Bevilling til at drive Apotek; og Bestemmelsen om, at enhver Apoteker selv skal drive sit Apotek; satte fremtidig Bom for de tidligere saa almindelige Bestyrer- og Forpagtningsforhold. Og endelig maa nævnes, at Apotekerloven gjorde Brug af »Afgiftsfonden«s Midler

dels i Form af Tilskud til Pensionskasser og dels ved Tilskud til »Subventionsapoteker«. At Glæden over disse betydningsfulde Fremskridt var stor indenfor den farmaceutiske Stand og ikke mindst blandt Medhjælperne, der fejrede Begivenheden med Adresse til Justitsministeren, Takkeskrivelser til forskellige Kommissionsmedlemmer og Hædersgave til Foreningens Formand *M. S. Hansen*, er forstaaelig. Men det maa ikke glemmes — og er heller ikke glemt — at Loven paa mindst lige saa mange Punkter bragte Skuffelser. »Begrænsning af Tilgangen til Faget«, »en højere Fordømmelse for Farmaceuter«, »lovordnede Befordringsregler«, »de reelle Privilegiers Afløsning« er nogle af de Spørgsmaal, der ikke kom et Skridt videre mod deres Løsning. Bogens følgende Afhandlinger fortæller om disse Ting, om det, der paa disse Omraader blev naaet, og om det, der ikke blev naaet; der skal derfor her ikke meddeles mere herhenhørende. Endnu skal blot omtales et enkelt Punkt i Medicinalkommissionens Forslag, som dog heldigvis ikke blev Lov. I § 7, der omhandlede bl. a., hvorledes der skulde forholdes, naar Medhjælperne paa Grund af Konflikt om Løn- eller Arbejdsforhold op-sagde deres Pladser i større Antal, og der derved blev Fare for en almindelig Arbejdsstandsning, foreslog Kommissionen, at Strids-spørgsmaalet henvistes til en Voldgiftsrets Afgørelse. Og den Kendelse, som Retten afsagde, skulde Parterne være pligtige at rette sig efter. Mod en saadan tvungen Voldgift, der rent ud berøvede Medhjælperne Retten til selv at afgøre, under hvilke Arbejdsforhold de vilde tjene, nedlagde Foreningens Bestyrelse selvfølgelig de allerkræftigste Protester. Takket være denne energiske Indgriben lykkedes det da ogsaa under Lovforslagets Behandling i Rigsdagen at faa den foreslaede Bestemmelse ændret derhen, at det i paa-kommende Tilfælde blev Statens Forligsmand, der skulde forsøge Mægling i Striden og iøvrigt behandle Sagen i Overensstemmelse med den Fremgangsmaade, der benyttes under Arbejdsstridigheder i de frie Fag. — — —

Som allerede bemærket i det foregaaende var denne Periode af Foreningens Tilværelse præget af adskillige indre Stridigheder. Det ligger udenfor dette Arbejdes Rammer at gaa ind paa Foreningens indre Politik; og det vil iøvrigt ogsaa være saare vanskeligt — eller vel nærmest umuligt — allerede nu at løse denne Opgave, ikke mindst da flere af de Stridpunkter, der dengang satte Sindene i

Bevægelse, stadig hører til Dagens brændende Spørgsmaal. Det maa være forbeholdt en langt senere Tid, naar de paagældende Sager og Personer er kommet paa tilstrækkelig Afstand, at give en objektiv Skildring af Foreningens indendørs Liv i disse bevægede Aar. Paa den anden Side vil det dog være umuligt at give et blot nogenlunde udtømmende Billede af de 8 Aar (1905—13), hvori *M. S. Hansen* var Foreningens Formand, uden kort at nævne de væsentligste af disse Aars Stridsspørgsmaal.

Paa det foran nævnte Møde i Aarhus i Oktober 1905 var Kærnepunktet i Drøftelsen de »Ikke-Konditionerende«s Stilling, dels indenfor Foreningen og dels som Konkurrenter til personlige Apotekerbevillinger. Der fremsattes Forslag om at gøre Foreningen til en »ren« Medhjælperforening ved at udelukke alle Ikke-Konditionerende, og det var den almindelige Anskuelse, at disse absolut ikke burde komme i Betragtning ved Bortgivelsen af personlige Bevillinger; de Befordringsregler, til hvis Formulering der nedsattes et særligt Udvalg, burde udarbejdes efter de samme Principper, som et Par Aar senere fik sin ydre Form i Udtrykket »Farmaciens Goder for Farmaciens Udøvere«. Bestyrelsen var af en anden Mening. Med Hensyn til det første Punkt pegede den paa det farlige i ikke at have alle ubefordrede Farmaceuter samlede i een Organisation, og den fremhævede det store og interesserede Arbejde, der i Aarenes Løb var udført indenfor Foreningen netop af Ikke-Konditionerende, selv paa rent fagpolitiske Omraader. Sin Opfattelse med Hensyn til det andet Punkt gav Bestyrelsen Udtryk i det Kompromisforslag, der vedtoges i Form af de foran citerede rummelige Befordringsregler. Et andet Udtryk for det samme var Motiveringen for den af Bestyrelsen fremsatte og af Generalforsamlingen i 1909 vedtagne Lovændring, hvorved Foreningens Navn ændredes til

Dansk Farmaceutforening,

en ydre Tilkendegivelse af Foreningens Rummelighed. De senere Aars indre Politik har dog vist, at Tendensen nu gaar i den anden Retning. De i 1920 vedtagne nye Love præciserer i § 1, at Foreningens Formaal er at virke til Gavn for den konditionerende Farmaceut, og gør i § 2 de Ikke-Konditionerende, der optages i Foreningen efter 1. Januar 1921, til passive Medlemmer,

der ikke har Stemmeret og ikke kan blive Medlemmer hverken af Hovedbestyrelse eller Kredsbestyrelser.

De andre indre Spørgsmaal, der gav Anledning til Stridigheder mellem Bestyrelse og Medlemmer, var navnlig »Ytringsfriheden«, dels i Bladet og dels overfor Offentligheden, og Provinskredsenes Krav om større Indflydelse paa Foreningens Ledelse. Kredsforeningernes Forhold belyses indgaaende andet Steds i Bogen, her skal derfor blot berettes lidt vedrørende »Ytringsfriheden«. Det var til at begynde med navnlig de i Udlandet (særlig Schweiz) konditionerende danske Farmaceuter (med cand. pharm. *Ivan Christensen* som Ordfører), der førte Angrebene paa Bestyrelsen; nogle Aar senere blev den københavnske Opposition, gennem den i 1911 stiftede »Københavns Farmaceut Forening«, Angrebenes Leder. »Der lader sig let paavise en Række Tilfælde, hvor enhver anden Mening end Bestyrelsens brutalt er bleven slaaet ned; — skrives der i denne Forenings Aarsberetning for 1911 — der findes adskillige Eksempler paa, at vel udarbejdede Artikler er bleven nægtet Optagelse i »Farm. Tid.« uden fyldestgørende Motivering. . . . »Farm. Tid.« har omtrent mistet sine indsendte Artikler og dermed Karakteren af at være Medlemmernes Blad.« I Følge Lovene havde Bestyrelsen uindskrænket Censurret over »Farm. Tidende«, og Oppositionens Bestræbelser gik ud paa at forhindre en fra Bestyrelsens Side énsidig Udnyttelse af denne Ret. Først en Del Aar senere fik Oppositionen gennemført sine Bestræbelser, gennem Lovene af 1920, hvis § 19 udtaler, at »er en med Navn underskrevet Artikel standset af Bestyrelsen, skal en Afskrift deraf paa Forlangende af Forfatteren tilstilles Kredsformændene, der forsyner den med Paa-tegning og tilbagesender Bestyrelsen den til fornyet Behandling. Stemme flerhed (Bestyrelse + Kredsformænd) skal da være afgørende for Artiklens Optagelse.« — — Om Medlemmernes Ret til selvstændig Optræden overfor Offentligheden i faglige Spørgsmaal stod Striden allerede i 1905—06. Fra 10 danske Farmaceuter i Schweiz indsendtes i 1905 direkte til Justitsministeren et Andragende om Afskaffelse af de reelle Apoteksprivilegier. Paa det oft-nævnte Møde i Aarhus, hvor det vedtoges at indsende et Forslag om Befordringsregler til Sundhedskollegiet, var den Tanke fremme, at Adressen, saafremt Bestyrelsen ikke vilde sætte sig i Spidsen, burde indsendes alligevel, udenom Bestyrelsen. Mod disse »separatistiske

Tendenser« protesterede Bestyrelsen paa det kraftigste baade i Bladet og paa Generalforsamlingen, og fremhævede den Fare for Foreningens Sprængning, der laa i en saadan Optræden fra enkelte Medlemmers ellers enkelte Kredses Side. I 1911 gav »Københavns Farmaceut Forening« Anledning til at dette Spørgsmaal igen kom paa Dagsordenen. Paa et Møde i denne Forening i December 1911 vedtoges følgende Resolution: »Idet Forsamlingen meget beklager, at Hr. Professor Koefoed, trods de forudgaaende Begivenheder, i 1907 overtog Stillingen som Konsulent i Sager Apotekervæsenet vedrørende, en Stilling, hvis Omraade siden gennem Sundhedsstyrelsens Instruks af 15. Juni 1910 er bleven et saadant, at det i høj Grad strider imod den farmaceutiske Stands oftudtalte Ønsker, bemyndiger man Repræsentantskabet (= Ledelsen i K. F. F.) til at søge dette Omraade indskrænket til kun at omfatte fagvidenskabelige og Uddannelsesspørgsmaal, som maatte falde indenfor vedkommende Konsulents Competence«. — og denne Resolution lod Foreningen gennem Ritz. Bur. offentliggøre i alle Dagblade. Bestyrelsen for Dansk Farmaceutforening tog straks ved en Erklæring i Dagspressen Afstand fra Resolutionens saavel Indhold som Fremkomst, og sammenkaldte derefter en ekstraordinær Generalforsamling til 24. Januar 1912 med Dagsorden: »Medlemmernes Stilling overfor Offentligheden i faglige Spørgsmaal«. Efter en bevæget og til Tider meget personlig Diskussion vedtoges her følgende Resolution: »Dansk Farmaceutforening repræsenterer de ubefordrede Farmaceuter gennem sine lovlige Organer, og Medlemmerne kan derfor kun gennem disse foretage Henvendelser til Myndighederne, Offentligheden eller offentlige Personer i Spørgsmaal, der vedrører Standen«. — Iøvrigt at gaa nærmere ind paa disse Forhold, endsige forsøge paa at skelne mellem Ret og Uret, er denne rent objektive Skildring af Foreningens Liv og Virke ikke Stedet til; Meningen med disse Linjer har kun været at vise, hvilke Spørgsmaal der hovedsagelig var Stridighedernes Aarsag. Opposition mod den til enhver Tid siddende Bestyrelse har der stadigt været — men saa kraftige Udslag som i de nu omhandlede Aar har Meningsforskellighederne ikke senere givet sig. Men som sagt, den indrepolitiske Tendens gaar nu ogsaa i anden Retning; og adskillige af den daværende Opposition opstillede Krav, som dengang betragtedes som

altfor yderliggaaende og ganske uigennemførlige, er nu opfyldte gennem de senere Lovændringer — en naturlig Følge og en tro Afspjeling iøvrigt af den Udviklingsretning, som selve Samfundsforholdene har taget. —

Og vi er da, i store Spring, naaet gennem ogsaa denne Periode af Foreningens Tilværelse. De sidste Aar, 1914—15, prægedes saa godt som udelukkende af Forarbejderne til og Forhandlingerne med Danmarks Apotekerforening om den nye Overenskomst. Efter langvarige og ofte meget vanskelige Forhandlinger naaedes, ved Statens Forligsmands Hjælp, til et Resultat i Løbet af Maj 1915. Overenskomsten, der fik tilbagevirkende Kraft fra 1. Maj s. A., bragte ved Indførelsen af Anciennitetslønnings-Princippet et meget betydeligt Fremskridt, navnlig selvfølgelig for alle ældre Medhjælperes Vedkommende.

EFTER 1915

Den Forbedring i de konditionerende Farmaceuters økonomiske Kaar, som 1915-Overenskomsten under normale Forhold vilde have betydet, blev illusorisk ved den stadigt forværrede Dyrtid, som fulgte i Verdenskrigens Kølvan. Alle Beregninger forrykkedes, Forudsætningerne for Overenskomstens heldige Virke bristede. De Aar, som fulgte, bragte derfor saa langt fra Ro om Lønspørgsmaalet; de bragte tværtimod stadige Forhandlinger med Apotekerforeningen om Dyrtdistillæg, om Revision af Overenskomstens Lønparagraffer og tilslut om nye Overenskomster; hertil kom langvarige Forhandlinger om Ændringer i Bestemmelserne vedrørende Discipelordningen. Om Forløbet af disse Forhandlinger, der i Aarenes Løb antog skarpere og skarpere Former for til Slut helt at afbrydes og bevirke Arbejdsstandsningen i Maj Maaned 1921, om disse Forhandlinger og deres Resultater berettes udførligt i det af Bogens følgende Afsnit, hvori der gøres Rede for de konditionerende Farmaceuters Løn- og Arbejdsforhold gennem de sidste 30 Aar; og det vil derfor være overflødigt her at gaa nærmere ind paa disse Sager. Men da det saa godt som udelukkende er Lønkampene, der har præget de senere Aar, betyder det tillige, at der her ikke bliver stort at berette om denne Periode af Foreningens 50aarige Tilværelse. Hertil kommer,

at denne Periode er os alle saa nær inde paa Livet, at vi fuldtud er fortrolige med de Begivenheder, baade af indre og ydre, som i disse Aar har sat Sindene i Bevægelse. Et Par af dem skal dog i al Fald nævnes.

Aaret 1918 bragte Starten af »*Farmaceuternes Pensionskasse*« og dermed Opfyldelsen af et af de Ønsker, der gennem mange Aar var næret med Hensyn til at skabe mere betryggende Forhold for gamle Farmaceuter og for de Konditionerendes Enker og Børn. Det kan vistnok siges, at Pensionskassens Virksomhed hviler paa et saa solidt Grundlag, at den ad Aare fuldtud vil kunne gøre den tilsigtede Gavn. — Aaret 1918 bragte ogsaa et andet Gode: Indførelsen af *skiftevis Natlukning*, og hertil føjedes Aaret efter, fremtvunget af Medhjælperne i Tilslutning til August-Overenskomsten, en særlig *Opringningstakst* for Natekspedition; i 1921 indførtes, paa Initiativ fra Apotekerside, tillige *skiftevis Søndagslukning*. — Af andre Begivenheder kan nævnes »*Vejle-Affæren*« i 1917 og Genforeningen med de sønderjyske Landsdele i 1920. Sidstnævnte Aar bragte tillige, gennem Vedtagelsen af de i det foregaaende flere Gange omtalte *nye Love*, den i længere Tid forberedte Kursændring i Foreningens indre Politik.

Baade »*Vejle-Affæren*« og Udarbejdelsen af de nye Love gav, hver paa sin Vis, Anledning til en Del indre Uro; men, som flere Gange sagt, Foreningens indrepolitiske Liv maa vi overlade til senere Tider at udrede. Og der er i denne Skildring af vor Forenings Virksomhed gennem de nu forløbne 50 Aar, i hvilken vi har søgt at belyse de Spørgsmaal, paa hvis Løsning der er arbejdet, saa meget mindre Grund til at komme ind paa de indre Stridigheder, som disse aldrig har haft M a a l e t for Foreningens Virke til Aarsag.

— — — —

Den »*Oversigt*« over Foreningens Virksomhed, der er givet i det foregaaende, og som nu nærmer sig sin Afslutning, kan naturligvis paa mange Punkter yderligere suppleres. Det er saare svært — af det mangeartede og brogede Stof, der tilsammen danner vor Forenings Historie — at faa draget frem netop det, der for den enkelte Sag eller den bestemte Periode er særlig karakteristisk. Paa den anden Side kunde maaske en Del af det meddelte have været undværet eller i al Fald have nøjedes med en mere beskedne Plads —

Begrænsningens Kunst er jo en vanskelig Kunst. Men det er dog forhaabentlig, Manglerne tiltrods, lykkedes at give et i hvert Fald paalideligt Billede af Foreningens Arbejde navnlig udadtil, og derved tillige lykkedes at skabe et brugbart Grundlag for fremtidigt Arbejde paa dette Omraade. — Der er dog endnu et Par Ting, der for Fuldstændighedens Skyld skal nævnes: Foreningens Forlagsvirksomhed, det interskandinaviske Samarbejde og Selskabeligheden.

»Farmaceutisk Tidende«, der omtales nærmere i Bogens Slutning, har foruden det rent faglige og fagpolitiske Stof tillige i Aarenes Løb bragt en lang Række udmærkede Afhandlinger af forskelligt videnskabeligt Indhold og har derved bidraget til for en stor Del at afhjælpe Savnet af et særligt farmaceutisk-videnskabeligt Tidsskrift; mange af disse Afhandlinger har i Form af Særtryk fundet Vej til videre Kredse. Af videnskabelig Art er ogsaa Lærebogen »Mikroorganismer« (af S. H. Blichfeldt og L. E. Walbum), der blev udgivet i 1907—08 som »Tillæg« til Farm. Tidende. Foran er omtalt de fagpolitiske Brochurer »Betragtninger vedrørende Danmarks Apotekervæsen« (1892) og »Apotekerreformer« (1898); her skal nævnes de baade i praktisk og videnskabelig (historisk) Henseende værdifulde farmaceutiske »Stater«: de mindre Udgaver af 1898, 1903 og 1910 samt den store af 1915 med de til denne knyttede Tillæg (1917) og Supplement (1922). —

Saalangt tilbage som i 1899 findes Begyndelsen til Samarbejdet mellem de skandinaviske Farmaceuter, da *Emil Dam* i dette Aar var indbudt til som Foreningens Repræsentant at deltage i »Det første farmaceutiske Landsmøde i Kristiania«. Adskillige Gange i de siden da forløbne Aar har Farmaceuter fra de nordiske Lande, officielt eller privat, deltaget i hinandens Møder. En fast ydre Ramme har de interskandinaviske Farmaceutmøder faaet i de senere Aars Kongresser, der indledes af Stockholms-Konferencen i 1916, og som senere er fortsat baade der og i Kristiania, og hvortil nu slutter sig den skandinaviske Kongres, der afholdes i Tilslutning til Festlighederne ved vor Forenings Jubilæum. Der er ingen Tvivl om, at disse Sammenkomster har deres store Betydning; faglige Spørgsmaal kan drøftes og belyses fra forskellig Side; nye Impulser kan hentes, et direkte Samarbejde kan skabes paa de Omraader, der er

fælles for de nordiske Landes Farmaci. — Af mere selskabelig Art — dog som oftest med dertil knyttede Foredrag — var de gennem en Del Aar afholdte Fællesudflugter for »Sydsvenska Farmaceutklubben« og vor Forening; den første fandt Sted i 1901 og var en Udflugt til Klampenborg-Skodsborg, den foreløbig sidste var et Fællesbesøg paa »Baltiska Utställningen« i Malmø i 1914. — —

Og endelig da til Slut et Par Ord om »Selskabeligheden«, en Gren af Foreningens indre Virksomhed, som ikke maa undervurderes; det er ganske givet, at de selskabelige Sammenkomster har bidraget deres til at styrke det personlige Sammenhold mellem Foreningens Medlemmer. Nærmere at omtale de mange Festligheder, Foredragsaftener o. l., som Foreningen i Aarenes Løb har budt paa, ligger udenfor dette Arbejdes Rammer; nævnes skal dog de regelmæssigt tilbagevendende »Rusgilder«, der paa Grund af deres særlige Karakter som Modtagelsesfester for Standens yngste, studerende Medlemmer ogsaa har en vis fagpolitisk Betydning.

* * *

Indførelsen i 1915 af *Aldersløn-Princippet* dannede paa en vis Maade Afslutningen af den Kamp for Forbedring i den konditionerende Farmaceuts daglige Arbejdskaar, som indlededes efter »Reorganisationen« i 1890. Det var Frigørelsen for det trykkende Afhængighedsforhold og Konsolideringen af de ældre Medhjælperes økonomiske Kaar, der var de vigtigste Punkter paa Halvfemsernes Program. Fuldtud løstes disse Opgaver først i 1915. Visheden om den automatisk virkende Lønforbedring gennem Alderstillægene skabte den større Tryghed for Fremtiden i økonomisk Henseende og gav den Frihed i Valget af Arbejdssted, som netop var hin Tids væsentligste Mangler. Hermed være selvfølgelig ikke sagt, at de farmaceutiske Medhjælperes daglige Arbejdsforhold ikke trænger til yderligere Forbedring. Der er endnu mange Detailspørgsmaal, som kræver deres Løsning, og skiftende Tider vil stille skiftende Krav til selve Størrelsen af Løn og Arbejdstid. Men det kan sikkert siges, at de Hovedlinjer, hvorefter den indre-sociale Udvikling i al Fald i en Aarrække skal foregaa, er trukket op i de Grundprincipper, paa hvilke 1915-Overenskomsten og dens Efterfølgere er opbygget.

Men dette har igen til Følge, at Foreningens Arbejde nu i langt højere Grad kan sættes ind paa andre Omraader. Uden iøvrigt nærmere at pege paa de Veje, ad hvilke Udviklingen fremtidigt skal foregaa, endsige forsøge at opstille noget »Program« for Foreningens Arbejde — et saadant vil jo ogsaa kun kunne blive Udtryk for en rent personlig Opfattelse — kan maaske dog siges, at det navnlig maa blive Arbejdet paa at sikre den konditionerende Farmaceutvs særlige Rettigheder med Hensyn til Opnaaelsen af personligt Privilegium, der maa blive det væsentligste. Men først og fremmest kræves Løsningen af Dagens mest brændende Spørgsmaal: Bekæmpelsen af den store Overproduktion af farmaceutiske Medhjælpere og den i Forbindelse dermed staaende stadigt større Arbejdsløshed indenfor Faget. Men ogsaa andre Reformer kræver deres Gennemførelse — bl. a. paa Undervisningsvæsnets Omraade — som foran omtalt opfyldte Apotekerloven af 1913 jo kun en Del af det, der stod paa Farmaceuternes Ønskeseddel. — Nye Tider føder nye Tanker; ogsaa nye Opgaver vil i de Aar, som kommer, kræve deres Løsning.

Maatte de løses alle, baade gamle og nye, til Ære for vort Fag og til Gavn for dets Udøvere. Og de kan løses, naar Foreningens Grundpille — Sammenholdet — staar urokket; naar Arbejdet tages op under vort gamle Valgsprog:

UNITIS VIRIBUS.

NY APOTEKER

I de Lande, hvor Apotekernæringen er fri, hvor enhver farmaceutisk uddannet Mand har Ret til at nedsætte sig som selvstændig Apoteker, ordner Spørgsmaalet om ny Apoteker sig af sig selv. I de Lande, hvor Apotekernæringen er bundet, indskrænket af Koncessioner eller Privilegier, er Spørgsmaalet om ny Apoteker altid brændende. Paa dette Omraade brydes mange forskelligartede Interesser, og en Forøgelse af de bestaaende Apotekers Antal fremgaar oftest først som et Resultat af mange Aars Kampe og Overvejelser.

I og for sig har Staten og den Befolkning, som den repræsenterer Interesse i, at der er saa mange Apoteker som muligt og saa let Adgang til Medicin som muligt; men i en Del Stater har man ment, at den fri Nedsættelsesret medførte en Del Ulemper, og at man kunde skaffe Befolkningen den bedste og billigste Medicinforsyning ved at lukke Faget, saaledes at der kun oprettes Apoteker paa Steder, hvor man mener, at et Apotek kan opnaa en passende Omsætning og en Apoteker et passende Udkomme. Apotekervirksomhedens Udøvere deles imidlertid i disse Lande i to Parter. Den ene bestaar af de befordrede Farmaceuter, Apotekerne, der er sluppet gennem Sluseværket i den kunstige Dæmning, som Staten har lagt henover Farmaciens lille Aaløb. Den anden Part, *Flertallet*, udgøres af de ubefordrede Farmaceuter, der af Dæmningen hindres i at forsøge deres Evner i deres rette Arbejdsfelt. I et moderne, frit Samfund er en saadan kunstig Dæmning et fuldkommen uretfærdigt Indgreb i en enkelt Klasse Borgeres statsborgerlige Rettigheder. Paalægger Staten denne enkelte Klasse Medborgere disse Byrder, maa de selvfølgelig bæres, men det bør da være Statens Pligt at paase, at de k u n

paa lægges i det Omfang, som Almenvellet kræver det. Som andetsteds, hvor man foretager kunstige Opstemninger, bør Tilløbet iøvrigt beregnes og reguleres.

De Mennesker, der ved Statens Foranstaltning hindres i at udøve deres borgerlige Rettigheder i samme Omfang som andre Borgere, har Krav paa, at private Spekulationer og lokale Betænkeligheder ikke kommer til at øve nogen Indflydelse paa, naar og hvor ny Apoteker skal anlægges. Det bør være de centrale Myndigheder og deres Raadgivere, der træffer Afgørelsen og tager Initiativ til Oprettelsen af et nyt Apotek, saa snart der er Mulighed for dets Bestaaen ogsaa uden Hensyn til, om det kan siges at være paakrævet af Befolkningens Behov.

Til et saadant overlegent statsmandsmæssigt Syn paa Sagen har det knebet for vore Politikere at hæve sig. I 1878 udtalte saaledes Justitsminister *Nellemann*, »at der ikke vilde blive anlagt flere Apoteker i Kiøbstæderne, da der først og fremmest maatte tages Hensyn til Befolkningens Tarv og ikke til Pharmaceuternes«, ligesom han mente, »at naar Befolkningen ikke ytrede noget Ønske desangaaende, var der ingen Trang tilstede.«

Ved et smaaborgerligt Syn og et advokatorisk Kneb søger Juristen her at slippe udenom de ubefordrede Farmaceuters retfærdige Krav.

Velgørende klart virker *Bismarcks* omtrent samtidige Udtalelser om det samme Emne. Uden at være det, former disse Udtalelser fra 1877 sig næsten som et polemisk Indlæg mod det af vor hjemlige Justitsminister hævdede Standpunkt. *Bismarck* siger: »Hensigten med at unddrage Apotekernæringen fra den fri Konkurrence er kun at sikre de bestaaende en passende Omsætning. Dette bør være det eneste bestemmende ved Oprettelse af Apoteker, og der er derfor ingen Grund til at nægte Oprettelse, selv om det kan siges, at det af Hensyn til Publikum ikke er strængt taget nødvendigt.«

Med disse Bemærkninger som Indledning skal de følgende Linier vise, hvorledes Statens Fremgangsmaade ved Oprettelse af ny Apoteker blev Aarsagen til, at de ubefordrede Farmaceuter dannede deres Organisation, og denne Forenings Indsats i Arbejdet for at forsyne Landet med ny Udsalgssteder for Medicin.

Indtil 1842 blev de Apoteker, der oprettedes her i Landet, be-

tragede som og behandlede som reelle Privilegier. Den enkelte Farmaceut udsøgte sig en Plads, hvor han mente at kunne skabe sig et Udkomme og ansøgte om Tilladelse til at aabne et Apotek. Naar dette var lykkedes ham, betragtede han det naturligt som en af sine fornemste Opgaver at hævde sit reelle Privilegium og holde andre ude fra sine formentlige Enemærker. Og saa længe Produktionen af Farmaceuter stod i et passende Forhold til Antallet af Apoteker og de Muligheder, der var for ny, gik alt ret godt. Men efterhaanden, som der uddannedes for mange Farmaceuter, glippede Systemet ogsaa for de ubefordrede Farmaceuter. Heller ikke Staten var længere tilfreds med den Maade, Privilegiesystemet virkede paa. Det hedder saaledes i 1839:

»Under Behandlingen af adskillige Andragender, som var indgivne om Tilladelse til at anlægge nye Apoteker, var det i Cancelliet kommet under Overvejelse, om ikke det System, der havde dannet sig med Hensyn til Apotekerprivilegiens Overdragelse, medførte saa væsentlige Ulemper, at en Forandring i Tingenes nuværende Orden maatte være ønskelig.«

En af de Ulæmpen, som Systemet medførte, var den, at de reelle Privilegier lagde Hindringer i Vejen for ny Apotekers Oprettelse, idet man tog Hensyn til de Spekulationspriser, der betaltes for disse gamle Privilegier. Af Sagens Behandling i Kancelli og Sundhedskollegium tjener følgende til Belysning af dette. De farmaceutiske Assessorer havde paastaet, at de bestaaende Privilegier ikke lagde Hindring i Vejen for ny Apotekers Oprettelse. Over for denne Paa-stand dokumenterer Kollegiets Flertal:

»I Henseende til de skadelige Følger for det offentlige paastaar Assessorerne, at de udstedte Privilegier ikke have lagt Hindringer for nye Apotekers Oprettelse, hvor saadanne kunne bestaa; men Helsingør, Nørrebro, Hirschholm og andre Steder afgiver Exemp-ler paa det modsatte i Kollegiets friske Erindring. Navnlig er det i Kollegiet tilstrækkelig bekendt, at det i første Tilfælde fornemmelig var af Skaansomhed mod den, af et ufordelagtigt Kjøb (af Faderen) trykkede Apoteker, at et nyt Apoteks Oprettelse ikke tilstededes.«

I Aarene 1834—40 oprettedes der, som en Illustration til fore-gaaende heller intet nyt Apotek.

Privilegiesystemet gik ud af Kurs; det havde ikke formaet at

opfylde sin Bestemmelse. Ved den kgl. Resolution af 1842, søgte man at forbedre Forholdene ved en Bestemmelse om, at de ny Apoteker kun skulde være Koncessioner, »saaledes skal heller *intet ældre eller nyere Apotekerprivilegium være hinderligt i at bevilge flere nye Apotekers Anlæg*, hvor det Offentliges Tarv maatte gøre saadant tilraadeligt. Hvad saadanne nye Apoteker angaar, ville vi som almindelig Regel have fastsat, at det i Privilegiet udtrykkeligt skal udtales, at Rettigheden til Apotekets Drift kun gælder for Besidderens Person, som at der til Privilegiet, naar han enten i levende Live fratræder sin Næring eller ved Døden afgaar vil blive aabnet en fri Konkurrence af alle, som besidde de til Erhvervelsen fornødne Egenskaber.«

Den enevældige Regering havde indset det for Samfundet skadelige og for Farmaceuterne uretfærdige i det reelle Privilegiesystem og søgt at skabe taaleligere Forhold. Man kunde da have ventet, at det fri Samfund efter Junigrundloven af 1848, ved hvilken alle Privilegier skulde afskaffes, i det mindste havde sørget for, at den nævnte kgl. Resolutions Løfter til de ubefordrede Farmaceuter blev opfyldt. Dette blev ingenlunde Tilfældet. I Byerne lykkedes det til Trods for Resolutionens Udtalelser om, at intet ældre Apotek skulde være »hinderligt« i ny Apotekers Oprettelse, de gamle Privilegiejere at haandhæve deres Monopol. Endskønt Byernes Folketal voksede stærkt, kom der ingen eller kun faa ny Apoteker. Men de Ubefordrede glemte ikke deres Løfteparagraf. Fra Tid til anden mindede de Autoriteterne om deres Eksistens og Folkets Repræsentanter om deres statsborgerlige Rettigheder.

I 1856 indgav en stor Kreds af ubefordrede Farmaceuter et Andragende til Rigsdagen, hvori de minder om den kgl. Resolution af 1842 og dens Forhistorie og paaberaaber sig deres grundlovsmæssige Rettigheder.

De beder Rigsdagen virke hen til

- »1) at Regjeringen selv tager Initiativet til Oprettelsen af nye Apoteker.
- 2) at Regjeringen ikke giver Afslag paa Andragender om nye Apotekers Oprettelse, med mindre særdeles vægtige Grunde taler derfor.«

og anmoder desuden om, at der ikke gaas frem mod Resolutionens

Udtalelser med Hensyn til allerede bestaaende Apoteker, samt om at Antallet af reelle Privilegier ved Lejlighed indskrænkes saa meget som muligt.

De vil da, »naar Rigsdagen tager sig af Sagen, med fornyet Kraft og bedre Haab henvende sig til Autoriteterne; men særdeles heldigt var det, om disse selv saa meget som muligt tog Initiativet.«

De ubefordrede Farmaceuter skuffedes stadigt. Gennem Enkeltandragender om Tilladelse til at oprette ny Apoteker søger den Ubefordrede 1842 Resolutionens Løfter opfyldt, men opnaar sjældent Resultater, selv om Ansøgningen finder Støtte hos Autoriteterne. I 1856 fremkommer der saaledes en Ansøgning om Tilladelse til at oprette et nyt Apotek i Horsens. Den Befolkningsmængde, der kan antages at søge Horsens, anslaaes til 35,000 Mennesker. Sundhedskollegiet anbefaler Andragendet, »Hensyn til den store Populations Krav udkræver, at et nyt anlægges«.

Der sker intet. I 1859 findes et nyt Andragende. Distriktslægen skriver herom:

»Hvor 2 Apoteker have en saa rigelig Virkekreds som i Horsens, formenes det ogsaa at 2 Apoteker bør forefindes«. Han mener at Konkurrence er et stort Gode og formener »at det maa være nedtrykkende for hele Apotekerstanden, blandt hvilken der findes mange gamle og værdige Kandidater, der sukker efter blot en lille selvstændig Stilling; om Staten vilde skabe et Monopol, der, hvor tvende Apoteker saa rigelig kunne bestaa ved Siden af hinanden.«

Fysikus og Amtmanden kunde ikke anbefale Andragendet, men til Trods herfor fastholdt Sundhedskollegiet sin Udtalelse fra 1856.

Først i 1870 kom der et nyt Apotek i Horsens.

Endnu værre gik det i Svendborg. I 1867 finder vi et Andragende om et nyt Apotek. Sundhedskollegiet erklærer i den Anledning, »at Byen med sit store Opland, hvortil ogsaa Taasinge hører, maa have et til 2 Apotekers Ernæring tilstrækkeligt Forbrug af Medikamenter.« Til Trods herfor kom det nye Apotek her først i 1894. Det gamle Apotek var i 1862 købt for 67,000 Rd. = 134,000 Kroner. To Aar efter det ny Apoteks Anlæg — i 1896 — solgtes det af den samme Ejer for 275,000 Kroner. Uden at have gjort nogen særlig stor Uret mod den gamle Monopolindehaver, kunde man godt lidt tidligere have indrettet et nyt Apotek paa denne Plads.

Alle de Skuffelser, de Ubefordrede saaledes enkeltvis led, summeredes op gennem Aarene, og da den kgl. Resolution af 1873 saa Lyset, hvorved det tillodes at oprette Hjælpeapoteker, indsaa man at den enkelte intet formaaede. Man hejste Fællesskabets Fane og op-tog med forenede Kræfter Arbejdet for at skabe bedre Befordrings-vilkaar.

I November 1873 offentliggjorde *Farmaceutisk Medhjælperfor-ening*, der var stiftet Maaneden forud, sit Program.

»Det vil saaledes blive denne Forenings foreløbige Opgave at søge Vejen banet for liberale Reformer, dels ved at virke for flere personlige Apotekers Anlæg« og dels paa anden Maade. Allerede før Foreningens Dannelse havde ca. 200 ubefordrede Farmaceuter i Almindelighed anmodet Justitsministeren om flere ny Apotekers Anlæg og gjort opmærksom paa den Uretfærdighed, som Oprettelsen af Hjælpeapoteker var mod de Ubefordrede. Det følgende Aar 1874 tager Foreningen med Kraft fat paa Arbejdet for Oprettelse af ny Apoteker. De store Ansøgningsers Tidsalder er inde. Organisationens Ansøgning om en Række Apoteker paa een Gang træder nu i Stedet for Enkeltmands Ansøgning. Disse Andragender ledsages af et stort statistisk Materiale til Belysning af de Søgningkredse, hvert enkelt af de foreslaaede Apoteker kan gøre Regning paa. I 1874 søges om 23 ny Apoteker.

Foreningen søger ogsaa paa anden Maade at vække Interessen om denne Sag. Efter at den daværende Justitsminister i 1878, som allerede omtalt, havde erklæret, at han ikke oprettede Apoteker paa Steder, hvor Befolkningen ikke havde fremsat Ønske derom, tog Bestyrelsen denne Udtalelse til Efterretning. I 1880 og 88 henvender den sig til Stadslægen i København for at interessere ham for Anlægget af ny Apoteker, og den søger at finde Medvirkning rundt i Landet hos den stedlige Befolkning. I Aarsberetningen for 1883—84 meddeles det »for at opnaa fornøden Medvirkning hos Befolkningen til Oprettelse af flere Apoteker paa Landet, har Bestyrelsen rettet skriftlige Henvendelser til forskellige Amtsraad, Sogneraad og praktiserende Læger og for en stor Del maa Bestæbelserne for at vække Interesse for den omtalte Sag antages at have været meget heldig«. Af de følgende Aarsberetninger fremgaar det, at man stadig gaar frem paa samme Maade i dette Arbejde. Man tager ogsaa

Arbejdet op paa at faa afskaffet eller indskrænket Enkernes fortsatte Drift af Apotekerne.

Men Arbejdet har trods de gode Hensigter ikke den rette Art. Man skeler endnu for meget efter Privilegiet. Foreningen formaar ikke at fremme dens Hovedformaal, Oprettelse af ny Apoteker, i tilfredsstillende Omfang og med de liberale Reformers, som den tilstræbte blev det heller ikke til noget. Udviklingen løb for hurtigt. Til Trods for at Befordringsalderen bliver stadig større og Befordringsmulighederne stadigt ringere, opnaar de Ubefordrede ikke Forbedringer i deres sociale Kaar. I 1890 har Misfornøjelsen vokset sig saa stærk, at der sker en Eksplosion. Ny Mænd tager Styret i deres Haand og ved et kæmpemæssigt Arbejde faar de i Løbet af kort Tid de ubefordrede Farmaceuters Program udformet og faar en Tilslutning, som ingen tidligere havde drømt om. Tiden var moden; men Opgaven var nu større end i 1873. Foreningens Arbejde maatte nu have flere Linjer for at opfylde sit Formaal at skabe retfærdige og taalelige Vilkaar for de ubefordrede Farmaceuter. Arbejdet for Oprettelse af ny Apoteker blev fra nu kun en af Foreningens Opgaver, omend en meget vigtig. Der krævedes nu den rene Linie, *en Apoteker paa ethvert Apotek*, hvoraf følger at Enke- og Hjelpeapoteker maa afskaffes.

Som det fremgaar af Bilagene, indsendes der stadig Andragender om Nyoprettelser og efterhaanden kommer der ogsaa mere Gang i Sagen. Desværre puster Regeringen kort efter Aarhundredskiftet nyt Liv i den døende Hjelpeapoteksinstitution, *men ved Apotekerloven af 1913's Gennemførelse ser de Ubefordrede Resultatet af deres Arbejde*. Hjelpeapoteksinstitutionen og Enkeapoteksinstitutionen afskaffes.

Gennem Aarene er der, som det fremgaar af det følgende indgivet en Række Masseansøgninger. I 1912 kom den sidste, og med dette Aar er de store Ansøgningsers Tidsalder forbi. Efter Henstilling fra Justitsministeriet gaar Foreningen over til at ansøge om et eller faa Apoteker ad Gangen.

I det halve Hundredaar, der er forløbet siden Foreningens Stiftelse, har Arbejdet for Nyoprettelser mødt den samme Art Modstand, som i tidligere Tid hæmmede dette Arbejde. Paa Landet har det i Almindelighed været forholdsvis let at faa oprettet ny Apote-

ker, idet Autoriteterne altid har bestræbt sig for at imødekomme Landboernes Krav. I Byerne har Arbejdet været besværligere, og mærkeligt nok har Borgernes Repræsentanter i mange Byer vist en for de fleste Borgere ret uforstaaelig Modvilje mod ny Apoteker. De reelle Privilegieejere har paa alle optænkelige Maader arbejdet mod ny Apoteker i deres Nærhed og har ofte opnaaet Resultater. Her skal kun anføres et Par Eksempler fra den nyere Tid. I 1903 lykkedes det saaledes Thistedapotekeren for direkte Betaling at købe sig fri for en Konkurrent i 10 Aar. Det kostede ham 20,000 Kroner at betale i Afdrag paa 2000 Kr. aarligt. Paa Christianshavn har der i mange Aar været Mulighed for et nyt Apotek, og der har gentagne Gange været ansøgt derom. I 1912 blev Behandlingen af Sagen udskudt. Da den i 1916 genoptoges skriver *Farm. Tidende* herom »Men trods det, at Initiativet denne Gang, saa vidt vides, er udgaaet fra Justitsministeriet, synes det alligevel at skulde støde paa uoverstigelige Vanskeligheder«. Formodningen var rigtig. Endnu er der ikke kommet noget nyt Apotek paa Christianshavn.

Er det ikke altid lykkedes Foreningen at faa gennemført Ønskerne, har den i de fleste Tilfælde set Frugt af sine Bestræbelser.

Efter de som Bilag følgende Lister har Foreningen ansøgt om 117 ny Apoteker.

Af disse er 100 oprettet og nogle af Resten staar for Tur. Men Arbejdets Virkning kan ikke maales alene gennem disse Tal. Det

TABEL I

AAR	ANTAL APOTEKER	FOLKEMÆNGDE	PR. APOTEK
1787	43	840,045	19,535
1801	53	925,680	17,465
1834	82	1,223,797	14,924
1840	82	1,285,027	15,671
1850	93	1,407,747	15,137
1860	107	1,608,362	15,031
1870	115	1,783,515	15,519
1880	139	1,969,039	14,166
1890	160	2,172,380	13,577
1901	192	2,449,540	12,759
1906	224	2,588,919	11,553
1911	253	2,757,076	10,898
1916	270	2,921,362	10,819
1921	286	3,104,209	10,854

har paa mange Maader virket inciterende og har haft Indflydelse paa andre Apotekers Oprettelse. I 1874 var der ca. 15,000 Indbyggere for hvert Apotek, medens Tallet nu ligger mellem 10 og 11,000.

Fra 1834—1874 oprettedes der gennemsnitlig 1 nyt Apotek om Aaret. I Tidsrummet 1874—1919 er der gennemsnitlig oprettet $3\frac{1}{2}$ nyt Apotek om Aaret og i Tidsrummet fra 1890—1919 endda lidt over 4 om Aaret.

TABEL II

APOTEKSOPRETTELSESR 1787—1919 incl.

	KØBEN- HAVN FREDERIKSBERG	SJÆLLAND	BORN- HOLM	FYN	LØL- LAND FAL- STER	JYLLAND	OPRET- TELSESR	SUM.
—1787	7	11	1	6	3	15	43	43
1787—1801	2	2	0	4	0	2	10	53
1801—1834	1	7	1	0	4	16	29	82
1834—1840	0	0	0	0	0	0	0	82
1840—1850	1	3	0	1	1	5	11	93
1850—1860	0	3	0	2	0	9	14	107
1860—1870	2	3	0	0	0	3	8	115
1870—1879	3	÷ 1 4	0	3	0	÷ 6 14	24	139
1880—1889	8	2 + 1	0	÷ 1 3	1	÷ 4 7 + 3	21	160
1890—1899	4	÷ 1 6	1	3 + 1	0	÷ 1 9 + 7	23	183
1900—1904	10	4 + 1	0	÷ 1 4	1	÷ 2 17 + 1	36	219
1905—1909	9	÷ $\frac{1}{3}$ gl. 8 ¹ Nedl.	0	÷ 1 1	0	÷ $\frac{2}{9}$ gl. 15	32	251
1910—1914	2	2	0	0	1	11 ¹ Nedl. + 2	16	267
1915—1919	3	2 + $\frac{1}{3}$ gl.	0	2 + 1	0	9 + $\frac{2}{9}$ gl.	15	282
	52	÷ 6 56 + 6	3	÷ 3 28 + $\frac{1}{2}$ Hj	11	÷ 24 131 + 24		

Tabellen omfatter kun Apotekerne i det gamle Danmark. Færøerne er holdt udenfor saavelsom Island og de vestindiske Øer. Sønderjylland er heller ikke medtaget. Til Filialapotekerne der oprettedes i den første Del af det 19. Aarhundrede er der intet Hensyn taget. Hovedtallene markerer Totalantallet af Apoteksindretninger. De smaa Tal angiver Hjælpeapotekernes Antal. Negative Tal angiver Oprettelse af Hjælpeapotek, positive Tal Omdannelse af Hjælpeapotek til selvstændigt Apotek. Der er i 1919 kun 1 Hjælpeapotek tilbage, nemlig det i Marstal. 2 Apoteker er i disse Aar nedlagt.

Foreningen har haft Udbytte af sit Arbejde med denne Sag — men Bestræbelserne har desværre ikke ført til det tilsigtede Maal,

fordi Forøgelsen af Apotekernes Antal ikke har holdt Maal med Forøgelsen af Medhjælpertallet. Befordringsmulighederne bliver stadig ringere og Befordringsalderen stadig større. Befordringsmuligheden er nu kun halvt saa stor som i 1871.

Der var i dette Aar 0,82 Befordringsmulighed pr. Medhjælper.

I 1920 var der 0,41 Befordringsmulighed pr. Medhjælper.

Befordringsalderen for personelle Apotekere, der for Aarene 1842—94 gennemsnitlig var 44.8 Aar, var for Aarene 1908—20 gennemsnitlig 49,7 Aar.

Sideløbende med Arbejdet paa en Regulering af Tilgangen og en Sikring af de Ubefordredes Stilling maa Arbejdet for Nyoprettelser føres videre. Den nugældende Ordning af Tilgangen til Apotekervirksomheden har ført til en Overbefolkning. En fortsat Udvikling paa denne Maade maa her som andetsteds føre til en Udstykning. De gamle Herregaarde — de gamle Privilegier —, der endnu saa sent som i 1907 havde ca. Halvdelen af Landets Medicinalvareomsætning inde, maa afløses og udstykkes.

Og samtidig rejser det Spørgsmaal sig, om ikke Befolkningens Forbrug af Medicinalvarer paa Grund af den stigende Hygiejne og paa Grund af Landets større Forsyning med Læger har naaet en saadan Højde, at man nu kan nøjes med et mindre Antal Indbyggere for hvert Apotek, end man hidtil har anset for nødvendig.

T. P. Elkjer.

BILAG

UDARBEJDEDE AF AAGE SCHÆFFER

Kronologisk Fortegnelse over de af Dansk Farmaceutforening (Farmaceutisk Medhjælperforening) indsendte Andragender om nye Apotekers Anlæg.

(I Fortegnelsen er ikke medtaget alle de i Aarenes Løb indsendte »Kontinuationsandragender« foranledigede ved indhentede supplerende Oplysninger eller ved lokale Udtalelser til Støtte for tidligere indsendte Andragender.)

24. Februar 1874. Andragende om 23 nye Apoteker: 6 i København*), 13 i Købstæderne, 4 paa Landet.

*) »København« = København (med de senere indlemmede Distrikter) + Frederiksberg + Hellerup.

- Februar 1880. Andragende om 2 Apoteker i København.
1888. Andragende (til Stadslægen) om 3 nye Apoteker i København.
14. Maj 1890. Andragende om 14 nye Apoteker: 6 i København, 8 i Købstæderne.
8. December 1893. Andragende om 42 nye Apoteker: 6 i København, 17 i Købstæderne, 19 paa Landet.
- April 1894. Kontinuationsandragende til Justitsministeriet med et Par Ændringer til Andragendet af 8. December 1893 (vedr. Apotekerne i Nykøbing Mors og i Nimtofte).
- Efteraaaret 1896 gentages Andragendet af 1893, med Tilføjelse af Ansøgning om et nyt Apotek i Holbæk.
- Sommeren 1898 ansøges paany om de i Andragendet af 1893 endnu ikke oprettede med Fremhævelse af de efter Foreningens Mening særlig paakrævede.
18. December 1899. Andragende om 38 nye Apoteker: 10 i København, 13 i Købstæderne, 15 paa Landet.
- December 1902. Andragende om 27 nye Apoteker: 5 i København, 13 i Købstæderne, 9 paa Landet.
- Marts 1906. Andragende om 38 nye Apoteker: 9 i København, 17 i Købstæderne, 12 paa Landet.
- November 1908. Andragende om 24 nye Apoteker: 13 i København, 11 i Købstæderne.
1. August 1912. Andragende om 27 nye Apoteker: 8 i København, 19 i Købstæderne.
- December 1914. Andragende om et nyt Apotek i Aalborg (vestre Kvarter) med samtidig Flytning af Budolfi-Apotek.
- 1916 (forsk. Data). Andragende om 4 nye Apoteker: 2 i København, 2 i Købstæderne (Holstebro og Viborg).
1917. Andragende om et nyt Apotek i Skive.
10. November 1921. Andragende om 5 nye Apoteker i København.

II

Alfabetisk Fortegnelse over de af Dansk Farmaceutforening (Farmaceutisk Medhjælperforening) ansøgte Apoteker.

(Kun de af Foreningen indsendte Andragender er nævnt, derimod ikke alle de mange sig dertil sluttende Henstillinger og Andragender fra Autoriteter eller Befolkning vedrørende de oprettede Apoteker, da der til sin Tid vil blive gjort udførlig Rede for hvert enkelt Apoteks Oprettelseshistorie i Værket »De danske Apotekers Historie«).

I. KØBENHAVN (MED INDLEMMEDE DISTRIKTER),
FREDERIKSBERG OG HELLERUP.

1874 ansøges om 6 Apoteker: paa Nørrebro (i Blaagaardskvarteret), paa Vesterbrogade (Strækningen mellem Victoriagade og Vesterbros Torv), i St. Anna Vester Kvarter (i Nærheden af Frimurerlogen), i Nørre Kvarter (mellem Frederiksberggade og den nye Boulevard), paa Gammelholm og paa Amager (i Sundbyerne eller ved Amagerbro).

1876 oprettes Blaagaards Apotek, St. Pauls Apotek og Krone-Apoteket.

1880 ansøges om 2 Apoteker: et i Nørrevoldkvarteret og et i Sundbyerne.

1881 oprettes Sundby Apotek.

1884 oprettes Nørre-Farimagsgade (Delfin) Apotek.

1888 ansøges om 3 Apoteker: et paa Vesterbrogade (mellem Victoriagade og Reventlowsgade), et i Istedgade og et i Ryesgade.

1889 oprettes St. Matthæus Apotek.

1890 ansøges om 6 Apoteker: paa Vesterbrogade (paa Strækningen fra Vesterbros Torv til Gl. Kongevej), paa Sølvtorvet (eller i Nærheden deraf), i Mathæusgade eller Saxogade, paa Nørrebrogade (ved Griffenfeldtsgade), paa Trianglen (eller noget nordligere paa Østerbrogade), og i Ryesgade (midt imellem Nørre- og Østerbro).

1893 oprettes St. Jacobs Apotek.

1893 (og 1894) ansøges om 6 Apoteker: paa Nørrebrogade (Hj. af Griffenfeldts-gade), i Ryesgade, i Sølvgadens Forlængelse, paa Vesterbrogade (mellem Torvet og Frihedsstøtten), ved Mathæusgade og i Smallegade.

1896 oprettes Istedgades Apotek og Griffenfeld Apotek.

1896 og 1898 ansøges paany om de i 1893 ansøgte endnu ikke oprettede.

1898 oprettes Sølvtorvets Apotek.

1899 ansøges om 10 Apoteker: paa Vesterbrogade (mellem Frihedsstøtten og Gasværksvej), i Ryesgade, paa Nørrebro (ved St. Hans Torv), paa Østerbro (i Frihavnskvarteret), i Valby, i Smallegade (i Nærheden af Andedammen), paa Godthaabsvej (i Nærheden af de Classenske Boliger), i Sundbyerne, i Utterslev og i Hellerup.

1900 oprettes Steno Apotek, Gefjions Apotek, Smallegades Apotek, Apoteket Godthaab, Hellerup Apotek.

1901 oprettes St. Johannes Apotek.

1902 oprettes Brønshøj Apotek, Valby Apotek, Sønderbro Apotek.

1902 ansøges om 5 Apoteker: paa Gl. Kongevej (mellem Vodroffsvej og Forhaabningsholms Allé), paa Nørrebro (ved Lygten mellem Jernbaneoverskæringen og Frederiksborgvej), paa Nørrebro (i Blaagaardsgade, mellem Korsgade og Baggesensgade), paa Østerbro (Nordre Frihavnsvej mellem Kalkbrænderivej og Strandboulevarden) og paa Godthaabsvej (mellem Langelandsvej og Østre Fasanvej).

1906 ansøges om 9 Apoteker: paa Enghaveplads, paa Gl. Kongevej (som i 1902), i Frederiksberg Allé (mellem Alhambravej og Martensens Allé), ved Jernbaneoverskæringen paa Nørrebrogade, paa St. Hans Torv (mellem Guldbergsgade og Ahornsgade), paa Baldersplads, paa Nordre Frihavnsvej (som i 1902), paa Christianshavns Torv (eller paa Torvegade i Nærheden af Prinsessegade) og i Holmbladsgade (omtrent ved Pommernsgade).

1907 oprettes Fasan-Apoteket og Allé-Apoteket.

1908 ansøges om 13 Apoteker: paa Vesterbros Torv, paa Aaboulevarden, paa Østerbro (ved Trianglen), paa Lyngbyvej (ved Store Vibenshus), paa Strandvejen ved Aurehøjvej samt de samme som i 1906 (med Undtagelse af Frederiksberg Allé).

1909 oprettes Frihavns-Apoteket, Ægirs Apotek, Aaboulevardens Apotek, Stjerne-Apoteket, Søndre Boulevard Apotek, Apoteket Trianglen.

1912 ansøges om 8 Apoteker: paa Frederikssundsvej ved Slangerupbanen, paa St. Hans Torv, paa Gl. Kongevej ved Værnedamsvej, paa Vesterbros Torv, paa Torvegade ved Prinsessegade, paa Amagerbrogade ved Holmbladsgade, paa Lyngbyvejen ved St. Vibenshus og paa Strandvejen ved Aurehøjvej.

1913 oprettes Apoteket Svalen og Amagerbro Apotek.

1916 ansøges om 2 Apoteker: paa St. Hans Torv og paa Gl. Kongevej ved Værnedamsvej.

1916 oprettes St. Vibenshus Apotek og Gl. Kongevejs Apotek.

(1917 oprettes Hellerup Jernbane Apotek.)

1921 ansøges om 5 Apoteker: i Holmbladsgade, i Torvegade paa Christianshavn, i Valby, ved Enghaveplads og paa Østerbro ved Løgstørgade.

1922 oprettes Apotek i Holmbladsgade, Apotek i Valby og Apotek ved Enghaveplads.

1922 ansøges om et Apotek i Søborg; oprettet 1923.

II. KØBSTÆDERNE OG LANDET.

Aalborg.

1874, 1890 og 1893 ansøges om ét Apotek; 1896 og 1898 ansøges om 2 Apoteker.
1899 oprettes *Budolfi Apotek*.

1902 ansøges om et (fjerde) Apotek (i den østlige Del af Byen).
1903 oprettes *Østerbro Apotek*.

1906 og 1908 ansøges om 2 Apoteker; 1912 og 1914 om ét Apotek (i Byens vestre Kvarter) — sidste Gang ansøges om samtidig Flytning af *Budolfi Apotek*.
1915 oprettes *Boulevard-Apoteket*.
1915 (og ved nyt Opslag i 1918) oprettes *Reberbanegades Apotek*.

Aarhus.

1874 ansøges om et (tredie) Apotek.
1878 oprettes *Jernbane (Frederiksbjerg) Apotek*.

1893, 1896 og 1898 ansøges om 2 (fjerde og femte) Apoteker.
1899 oprettes *St. Clemens Apotek og St. Pauls Apotek*.

1902 ansøges om 1 Apotek (i den vestlige Del af Kvarteret, der begrænses af Munkegade og Guldbergsgade); 1906 og 1908 ansøges om 3 Apoteker (1 paa Søndergade, hvor den skæres af Østergade, eller der i Nærheden, 2. i Kvarteret, der begrænses af Munkegade og Guldbergsgade, 3. i Kvarteret ved Mølleengen og Hammelbanegaarden); 1912 ansøges om 2 Apoteker (i Frederiksallé og Sjællandsgadekvarteret).
1913 oprettes *Marselisborg Apotek og Søndergades Apotek*.
1920 oprettes *Munke-Apoteket*.

Allinge (-Sandvig).

1893, 1896 og 1898 ansøges om et Apotek.
1898 oprettes *Allinge Apotek*.

Ballerup.

1906 ansøges om et Apotek; *oprettet 1907*.

Borup.

1893, 1896, 1898 ansøges om et Apotek; *oprettet 1899*.

Bramminge.

1899 ansøges om et Apotek.
(1907 oprettes i *Bramminge et Hjælpe-Apotek til Gørding Apotek*.)

Brenderup — se Ejby.

Bøvlingbjerg.

1893, 1896, 1898 og 1899 ansøges om et Apotek; *oprettet 1902.*

Ejby.

1893, 1896, 1898 og 1899 ansøges om et Apotek i Brenderup.
1901 oprettes Apotek i Ejby.

Esbjerg.

1908 ansøges om et (andet) Apotek.
1910 oprettes Neptun-Apoteket.

Everdrup — se Lundby.

Farum.

1874 ansøges om et Apotek i Veksø, Kbhvns. Amt.
1885 oprettes Apotek i Farum.

Fjellerad — se Gudumlund.

Fredensborg.

1874 ansøges om et Apotek; *oprettet 1893.*

Fredericia.

1906 ansøges om et (andet) Apotek.
1907 oprettes Axeltorvets Apotek.

Grinderslev — se Roslev.

Gudumlund.

1893 ansøges om et Apotek ved Gudumlund; 1896 og 1898 ansøges om et Apotek i Fjellerad (ændret hertil i Henhold til lokale Ønsker).
1899 oprettes Gudumholm Apotek.

Haarby.

1893, 1896, 1898 og 1899 ansøges om et Apotek; *oprettet 1900.*

Haderup.

1899 og 1902 ansøges om et Apotek (med Subvention) i Sjørup.
1903 oprettes Apotek i Haderup.

Hadsten.

1893 ansøges om et Apotek; *oprettet 1896.*

H a d s u n d.

1893, 1896, 1898, 1899 og 1902 ansøges om et Apotek; *oprettet 1905.*

H a l s.

1902 og 1906 ansøges om et Apotek i Vester-Hassing.

(1903 oprettedes i Hals et Hjælpe-Apotek til Dronninglund Apotek).

H a m m e r s h ø j.

1893, 1896, 1898, 1899, 1902 og 1906 ansøges om et Apotek; *oprettet 1907 som Hjælpe-Apotek til Hjultorvets Apotek i Viborg.*

H a r r e — se Roslev.

H a v e r s l e v.

1893, 1896, 1898, 1899 ansøges om et Apotek; *oprettet 1901.*

H e l s i n g e.

1893, 1896, 1898, 1899 ansøges om et Apotek; *oprettet 1901.*

H e l s i n g ø r.

1899, 1902, 1906, 1908 og 1912 ansøges om et (andet) Apotek (1899 med foreslaaet Beliggenhed i den nordlige Del af Byen ved Axeltorvet).

1912 oprettes Stengades Apotek.

H e r n i n g.

1893, 1896, 1898 og 1912 ansøges om et (andet) Apotek.

1919 oprettes Østergades Apotek.

H j ø r r i n g.

1874, 1893, 1896, 1898, 1899, 1902, 1906 og 1908 ansøges om et (andet) Apotek.

1911 oprettes Svane-Apoteket.

H o b r o.

1912 ansøges om et (andet) Apotek.

H o l b æ k.

1896, 1898, 1899, 1902, 1906, 1908, 1912 ansøges om et (andet) Apotek.

1913 oprettes Løve-Apoteket.

H o l s t e b r o.

1912 og 1916 ansøges om et (andet) Apotek.

1917 oprettes Svane-Apoteket.

Horsens.

- 1890 og 1893 ansøges om et (tredie) Apotek.
 1897 oprettes *Nørre-Apotek*.
 1906 og 1912 ansøges om et (fjerde) Apotek.

Humble.

- 1893, 1896, 1898, 1899, 1902 og 1906 ansøges om et Apotek; *oprettet 1915*.

Hundslund (Stationsby paa Horsens-Odderbanen).

- 1906 ansøges om et Apotek.

Kalundborg.

- 1912 ansøges om et Apotek.

Kolding.

- 1874 ansøges om et (andet) Apotek.
 1885 oprettes *Svane-Apoteket*.

Kolind — se Nimtofte.

Lundby.

- 1893, 1896, 1898 og 1899 ansøges om et Apotek i Everdrup, 1902 og 1906 om Apotek i Lundby.
Oprettet 1907 som Hjælpe-Apotek til Vordingborg Apotek.

Mern, Præstø Amt.

- 1906 ansøges om et Apotek.

Møldrup.

- 1906 ansøges om et Apotek i Møldrup, i Egnen mellem Viborg, Hobro og Farsø.

Mørkøv, Holbæk Amt.

- 1906 ansøges om et Apotek.

Nakskov.

- 1893, 1896, 1898, 1899, 1902, 1906 og 1908 ansøges om et (andet) Apotek (i 1902 med foreslaaet Beliggenhed i Byens østlige Del).
 1911 oprettes *Nyt-Apotek*.

Nimtofte.

- 1893 ansøges om et Apotek i Nimtofte; 1894, 1896 og 1898 ansøges om et Apotek i Kolind (ændret i Henh. til lokale Ønsker); 1899 ansøges om et Apotek i Nimtofte.
 1902 oprettes *Nimtofte Apotek*.

Nyborg.

1906 og 1912 ansøges om et (andet) Apotek.

Nykøbing paa Falster.

1874 ansøges om et (andet) Apotek.

1882 oprettes *Nyt-Apotek*.

1912 ansøges om et (tredie) Apotek.

Nykøbing paa Mors (jvf. Vils).

1893, 1899 og 1902 ansøges om et (andet) Apotek; *oprettet 1923*.

Næstved.

1874, 1890, 1893, 1896, 1898, 1899 ansøges om et (andet) Apotek.

1900 oprettes *Ny-Apotek*.

Nørre-Alslev — se Riserup.

Nørre-Snede.

1906 ansøges om et Apotek; *oprettet 1906*.

Odense.

1874 ansøges om et (tredie) Apotek.

1889 oprettes *St. Knuds Apotek*.

1890 ansøges om et (fjerde), 1893, 1896 og 1898 om 2 (fjerde og femte) Apoteker (et paa Nørregade og et i Albanikvarteret.)

1899 oprettes *Albani-Apotek*.

1899 ansøges om 2 (femte og sjette) Apoteker (et paa Nørregade, et paa Vestergade i Kvarteret ved Ny Vestergade).

1902 oprettes *St. Hans Apotek*.

1902 ansøges om et (sjette) Apotek (i Vestergade-Kvarteret), 1906 og 1912 ansøges om 2 (sjette og syvende) Apoteker (det ene paa Vestergade som tidl. foreslaaet, det andet i Frederiksgade-Kvarteret).

1919 oprettes *Apoteket Ørnen*.

Ordrup.

1893 ansøges om et Apotek, *oprettet 1894*.

Randers.

1874, 1890, 1893 og 1896 ansøges om et (tredie) Apotek.

1898 oprettes *Krone-Apoteket*.

1906 og 1912 ansøges om et (fjerde) Apotek (i den store nye Bydel, sønden for Broen).

1917 oprettes Jernbane-Apoteket.

Riserup.

1893, 1896, 1898 og 1899 ansøges om et Apotek i Nørre-Alslev.

1902 oprettes Apotek i Riserup.

Roskilde.

1874, 1890 og 1893 ansøges om et (andet) Apotek.

1898 oprettes Svane-Apoteket.

Roslev.

1874 ansøges om et Apotek i Harre eller Grinderslev i Salling.

1885 oprettes Apotek i Roslev.

Rudkøbing.

1912 ansøges om et (andet) Apotek.

Rønne.

1912 ansøges om et (andet) Apotek.

Silkeborg.

1899 og 1902 ansøges om et (andet) Apotek.

1903 oprettes Himmelbjerg-Apotek.

Sjørup — se Haderup.

Skagen.

1899 og 1902 ansøges om et Apotek (med Subvention); *oprettet 1903.*

Skive.

1893, 1896, 1898, 1899, 1902, 1906, 1912 og 1917 ansøges om et (andet) Apotek (i 1906 med foreslaaet Beliggenhed i Byens nordre Del, f. Eks. hvor Nordbanegade udgaar fra Nørregade eller ogsaa der i Nærheden, eller paa Frederiksgade).

1917 oprettes Svane-Apoteket.

Slagelse.

1893 ansøges om et (andet) Apotek.

1897 oprettes Jernbane-Apoteket.

Slangerup.

1906 ansøges om et Apotek.

Stenlille.

1874, 1893, 1896 og 1898 ansøges om et Apotek i Uggerløse; 1902 ansøges om et Apotek i Stenlille.

1903 oprettes Apotek i Stenlille.

Svendborg.

1874, 1890 og 1893 ansøges om et (andet) Apotek.

1896 oprettes St. Nicolai Apotek.

Thisted.

1874, 1890, 1893, 1896, 1898, 1899, 1902 og 1912 ansøges om et (andet) Apotek.

1914 oprettes Løve-Apoteket.

Uggerløse — se Stenlille.

Vamdrup.

1893 ansøges om et Apotek; oprettet 1894.

Vejle.

1874 ansøges om et (andet) Apotek.

1885 oprettes Svane-Apoteket.

1902, 1906 og 1908 ansøges om et (tredie) Apotek (i den nordlige eller nordøstlige Del af Byen).

1910 oprettes Gorms Apotek.

Veksø — se Farum.

Vester-Hassing — se Hals.

Viborg.

1874 ansøges om et (andet) Apotek.

1877 oprettes Hjultorvets (Nyt) Apotek.

1916 ansøges om et (tredie) Apotek.

1917 oprettes St. Mathias Apotek.

Videbæk.

1899 og 1902 ansøges om et Apotek (med Subvention); oprettet 1904.

Vils.

1894, 1896 og 1898 ansøges om et Apotek paa Mors, »udenfor Nykøbing, f. Eks. paa Øens sydlige Halvdel, henimod Vestsiden«, = Ændring af Andragendet af 1893 om Apotek i Nykøbing. (jvf. Nykøbing Mors).

1903 oprettes Apotek i Vils.

Vinderup.

1902 ansøges om et Apotek; oprettet 1904.

V r a a — se Øster-Vraa.

Øster-Vraa.

1893, 1896, 1898, 1899 og 1906 ansøges om Apotek i Øster-Vraa.

1907 oprettes Apotek i Vraa Stationsby.

1913 oprettes Apotek i Øster-Vraa (i Stedet for Flauenskjold Apotek, der nedlægges).

A. E. GOTTLIEB
Formand 1883—86.

H. E. KOEFOED
Formand Okt. 1890—April 1891.

L. A. SCHJØTTZ-CHRISTENSEN
Formand 1891—98.

ANDR. JØRGENSEN
Formand 1898—91.

ENKESPØRGSMAALET

Ved Indgangen til Foreningens Jubilæumsaar 1923 kan den paa Apotek tjenestegørende Farmaceut først i en Gennemsnitsalder af 52,4 Aar erholde den længselsfuldt ventede Løn i Form af eget Privilegium. Taalmodigheden bliver selvsagt ofte stillet paa en haard Prøve i disse mange Aar, og dog maa Nutidens Farmacevter med Taknemmelighed se tilbage paa det store Arbejde, som »Dansk Farmaceutforening« har udrettet i de forløbne 50 Aar, for at alle Befordringsalderen uvedkommende Faktorer kunde blive fjernede. En af disse i høj Grad uvedkommende Faktorer har vi i Fortidens »Enkespørgsmaal«.

Ifølge den kgl. Resolution af 23. Decem̄ber 1842 sloges det fast, at det i fremtidige Privilegier som almindelig Regel udtrykkelig skulde udtales: »at Rettigheden til Apotekets Drift kun gælder for Besidderens Person.« Der vilde derfor: »naar han enten i levende Live fra-træder sin Næring eller ved Døden afgaar, blive aabnet en fri Konkurrence af alle, som besidder de til Erhvervelsen fornødne Egen-skaber.« Desværre lyder den kgl. Resolutions Slutningspassus: »Hvorvidt Apotekernes Enker kan tilstedes at fortsætte Næringen, forbeholder vi os i mødende Tilfælde nærmere at bestemme.«

Dette skulde senere vise sig at faa en meget alvorlig Betydning for de kommende Aars ubefordrede Farmacevter.

17 Aar hengik nu, uden at denne Passus i Resolutionen fik nogen Indflydelse. Da døde Apoteker *Seidelin* i Ringe den 3. Maj 1859, og hans Enke indgav Andragende om Tilladelse til Fortsættelse af Apotekets Drift. Dette gav Stødet til en aarelang Kampagne for Farmaceuternes Ret mod Enkernes.

For første Gang samlede Farmaceuterne i en fælles Optræden for at hævde deres Interesser. De indsendte et Moddragende for at faa sat igennem, som det eneste rimelige, at Privilegierne blev opslaaede vakant efter en Apotekers Død, saaledes at de kunde besættes med de mest kvalificerede, hvorimod der ikke maatte gives Enkerne Tilladelse til at fortsætte Driften. Som Forslag til Enkernes Forsørgelse fremsatte man, at Efterfølgeren maatte udrede en passende Afgift til hende. Sundhedskollegiet kom imidlertid til det Resultat, at det i Øjeblikket ikke kunde give andet Svar paa de to Andragender, end at man i hvert mødende Tilfælde maatte undersøge, hvad der tjente Apotekerstanden og Publikum bedst. Desværre kunde Sundhedskollegiet altsaa ikke indse, at det eneste rigtige havde været en Pensionering af Enkerne, saaledes at Driften af Apotekerne kom i Hænderne paa ansvarlige Mænd.

Fru *Seidelin* fik nemlig den 6. August 1859 Tilladelse til at fortsætte Driften af Ringe Apotek, og dette forblev i hendes Besiddelse, til hun døde 23 Aar efter.

Allerede Aaret 1860 bringer imidlertid to nye Enketilfælde.

Det ene er Enkefru *Matzen*, der faar Tilladelse til at drive Ternstrup Apotek »indtil videre«. Dette blev for hendes Vedkommende en ikke saa ganske kort Tid, idet hun havde Privilegiet i over 46 Aar til sin Dødsdag den 20. November 1906. Det andet Tilfælde er Enken efter Apoteker *Gundorph*, Vestervig, der drev dette Apotek i 19 Aar, og som tillige i 1877 oprettede et Hjælpeapotek i Koldby. I Aaret 1863 nægtedes der dog Apoteker *Jahnsens* Enke Tilladelse til at fortsætte Driften af Nørrebros Apotek, trods hendes gyldne Løfter om mulig Forhøjelse af et Legat for trængende Farmaceuter, saafremt hun beholdt Privilegiet. Igennem denne Afgørelse ser vi, at nogen absolut Ret til at beholde Privilegierne havde Enkerne ikke.

Enkefru *Johne* fik sin Ansøgning om Tilladelse til at drive Esbønderup Apotek efter sin Mand bevilget i Aaret 1871, og paa den Maade gaar det nu i en Aarrække. Enkerne faar Lov til at blive siddende i Mandens Privilegium »indtil videre«, og hvad dette betød, er jo tilstrækkeligt vist. Saaledes faar Apoteker *Speyers* Enke i Aaret 1875 Tilladelse til at drive Otterup Apotek, og i Aaret 1881 maa hun oprette et Hjælpeapotek i Søndersø. Otterup Apotek er den Dag i Dag — 48 Aar efter — i Fruens Besiddelse. Et lignende Tilfælde har

vi paa Københavns Blaagaards Apotek, hvor Enkefru *Petri* endnu sidder med en Bevilling, som blev udstedt til hende i Aaret 1877.

Et ejendommeligt Tilfælde foreligger i Aaret 1885, hvor Ministeriets Afgørelse ganske gik imod Kollegiets Indstilling. Den velhavende Enke efter Apoteker *Reimann* i Fuglebjerger stillede i sin Ansøgning — som vi tidligere har set en anden Enke gøre — ogsaa et Legat i Udsigt, saafremt hun opnaaede Tilladelse til at drive Apoteket. Kollegiet anbefalede Ministeriet at bortgive Privilegiet paa de sædvanlige Betingelser til en farmaceutisk Kandidat; men Ministeriet gav alligevel Fru *Reimann* Tilladelse til at beholde Apoteket.

Disse mange uretfærdige »Apoteksbesættelser« satte selvfølgelig Sindene i Bevægelse; og paa forskellig Maade søgte man at formaa Autoriteterne til at faa disse fortvivlede Forhold ændrede. Foreningen lod afholde Møder og indsendte Skrivelser, og ogsaa Enkeltpersoner var virksomme. Saaledes udkom 1882 en anonym Pjece, der behandlede Spørgsmaalet: »Hvor kan og bør nye Apoteker anlægges?« Der foresloges i denne Pjece, at et personligt Privilegium ved Indehaverens Død skulde opslaas ledigt og besættes med den mest kvalificerede Farmaceut. Efterfølgeren skulde saa til den eventuelle Enke udrede en aarlig Afgift, hvis Størrelse rettede sig efter Omsætningen.

Alt blev imidlertid ved det gamle, og det gik ikke bedre fem Aar senere. Medhjælperforeningens daværende Formand, cand. *E. P. F. Petersen*, tog sammen med den øvrige Bestyrelse energisk fat paa Enkespørgsmaalet. Den 19. Marts 1887 afholdtes et stort Møde i Medhjælperforeningen. Basis for Forhandlingerne var et af Foreningens Bestyrelse stillet Forslag: »Efter en personlig Apotekers Død kan Enken som Regel beholde Privilegiet, men Apoteket skal bortforpagtes til en af Ministeriet udnævnt Provisor, der ansættes efter de samme Regler, som gælder for personelle Apoteksbesættelser. Han overtager Varelager og Inventar til Vurderingspris, svarer en Leje af Apotekets Lokaler efter uvillige Mænds Skøn og en aarlig Afgift til Enken, hvilken Afgift bestemmes af det kgl. Sundhedskollegium paa Basis af de sidste 5 Aars Indtægter. Afgiften fastsættes hvert 5' Aar efter de foregaaende 5 Aars Indtægter.« Dette Forslag var præget af megen Maadehold og Forhandlingsvenlighed, og de i den paafølgende Diskussion deltagende Talere sluttede sig i det væsentlige til

Bestyrelsens Forslag. Ved denne Lejlighed fremsatte cand. *Rager* den Tanke, at man burde oprette en Enkekasse, hvortil Apotekerne skulde svare en Afgift i Forhold til Omsætningen. Denne Tanke har vel nok givet Stødet til Afgiftsloven af 1894, og gennem denne igen til Enkespørgsmaalets endelige Løsning ved Apotekerloven af 1913. Mødet endte med, at man nedsatte et Udvalg, bestaaende af 3 Bestyrelsesmedlemmer og 2 personelle Apotekere, der skulde overveje Sagen nøjere og fremkomme med Forslag. Udvalget gjorde et stort Arbejde, men Interessen for Sagen syntes trods alt at være for ringe og efter flere stillede Forslag og afholdte Møder, som alle blev uden Resultat, opløstes Udvalget. Selv om der ikke opnaaedes noget egentligt Resultat, saa var der dog gennem talrige Artikler i Fagpressen skabt Bevægelse om Sagen. Hertil kom ogsaa, at Justitsminister *Nellemann* til Foreningens Formand havde udtalt den personlige Anskuelse, at Enken efter en gammel og velhavende personlig Apoteker ikke burde have Tilladelse til at drive Apotek. Privilegiet burde være i Hænderne paa kvalificerede Farmaceuter, og Oprettelse af en Fond, som burde dannes af de personelle Apotekere med store Privilegier, var for ham meget tiltalende. Efter disse Udtalelser maatte man selvfølgelig arbejde videre paa Sagen. Aaret 1889 bringer atter Røre om Enkespørgsmaalet. Det havde vist sig umuligt at faa noget virkeligt Samarbejde i Stand med de personelle Apotekere til Trods for den meget lempelige og for de konditionerende Farmaceuter ingenlunde tilfredsstillende Maade, Bestyrelsen havde søgt at faa Enkespørgsmaalet løst paa 2 Aar tidligere. Da Apotekerne ikke med tilstrækkelig Energi havde støttet Medhjælperforeningens første Andragende, besluttede Foreningens Bestyrelse sig derfor til at fremkomme med et nyt, hvori Medhjælperforeningen én Gang for alle præciserede *sin* Stilling til Apotekerenkerne og Apotekerbevillingerne. Den 28. Maj 1889 blev dette Andragende overgivet Justitsministeriet, og man henviste heri til det langsomme Avancement blandt Farmaceuterne, der drev mange af disse, og tilmed maaske ogsaa de dygtigste, over i andre Stillinger, medens Enkerne fik Lov til at sidde inde med Privilegierne. Man krævede Enkernes Fjernelse og foreslog Forsørgelsen for disse lagt paa de tiltrædende Privilegiehavere enten for en bestemt Aarrække, eller ogsaa som en stedsevarende Afgift til en Fond, hvoraf alle Enker skulde pensioneres.

I August 1889 forelaa Medhjælperforeningens Andragende til Erklæring for Apotekerforeningens Generalforsamling, oversendt fra Sundhedskollegiet.

Generalforsamlingen vedtog at svare, at Apotekerne ikke kunde akceptere Medhjælperforeningens Forslag; men *maatte holde paa det bestaaende*. Alligevel modtog Medhjælperforeningen et forholdsvis imødekommende Svar fra Ministeriet den 22. Marts 1890. Dette ønskede ganske vist ikke for Tiden at søge udvirket nogen principiel Ændring i Resolutionen af 1842, men man vilde i Fremtiden tage et større Hensyn end tidligere til de særlige Forhold. Enkens Adgang til at fortsætte Driften maatte være afhængig af, hvor længe og med hvilken Fordel den afdøde Apoteker havde drevet Apoteket. Hvis det kunde antages, at Privilegiehaveren havde haft tilstrækkelig Tid til at afbetale Driftsanlægget og paa passende Maade sørge for Enken, maatte det nægtes hende at fortsætte Driften; men hvis det indrømmedes, maatte det begrænses til et vist, efter de særlige Forhold læmpet Aaremaal, og man maatte som Betingelse for saadanne Tilladelser foreskrive, at den »Provisor«, som hun under Sundhedskollegiets Approbation antog til paa hendes Vegne at bestyre Apoteket, maatte have visse Kvalifikationer.

Ministeriets Skrivelse maatte betragtes som et i Øjeblikket stort og godt Skridt paa Vejen fremad.

Naar Enken fik Tilladelse til at fortsætte Driften af Apoteket, var det dog kun paa et ganske bestemt Aaremaal. Men det var ikke nok. Løsenet var og maatte være en fuldstændig Fjernelse af Enkerne. Skuffelsen var derfor stor, da man hørte daværende Departementchef *Ricard's* Udtalelser til vor Bestyrelse i Anledning af en Henvendelse i Justitsministeriet om Privilegiet i Snertinge.

Apoteker *Fröhlich* døde den 18. April 1891 efter at have drevet dette Apotek i 21 Aar, og for os syntes Tidsrummet at være tilstrækkeligt langt for en Apoteker til at sørge for sin eventuelle Enke. I al Ærbødighed afleveredes derfor et skriftligt Andragende om, at Snertinge Apotek maatte blive opslaaet ledigt. Departementchefens meget karakteristiske Udtalelser i denne Anledning viste tydeligt, hvorledes den egentlige Stemning virkelig var overfor de konditionerende Farmacevter.

Apoteket vilde nemlig ikke blive opslaaet ledigt; men Enken

vilde faa Tilladelse til at fortsætte Driften. *Desuden kunde vi ikke betragtes som Part i Sagen* — hvad vi selvfølgelig mente, vi var — *Parterne var Enken og det Offentlige, og Justitsministeriet havde aldeles ikke noget med Farmaceuterne at gøre paa anden Maade — end som Ansøgere.* Hr. Ricard's Udtalelser ved denne Lejlighed lo-vede jo ikke godt for Fremtiden trods den ministerielle Skrivelse af 22. Marts 1890.

Imidlertid var det ikke alene Enkerne, der optraadte som Konkurrenter ved Apoteksbesættelserne; men vi ser ogsaa det besynderlige Tilfælde, at to »Boer« efter ugifte Apotekere ansøger om Tilladelse til at fortsætte Driften af Apoteket ved en ansvarlig Bestyrer. Disse to Apoteker — Nyt Apotek i Viborg og Falkonér Apoteket paa Frederiksberg — hvis Indehavere døde i Sommeren 1892, blev dog omsider opslaaede ledige, takket være Bestyrelsens store Arbejde for denne Sag. Enkesagen var og blev Dagens store Spørgsmaal og det endte da ogsaa med, at man ved Generalforsamlingen i Oktober 1893 fik nedsat et Udvalg, der udelukkende skulde beskæftige sig med denne Sag. I Januar 1894 synes det at lysne lidt igen; thi ved Finanslovens 2. Behandling i Folketinget udtalte Justitsminister *Nellemann* — foranlediget ved Interpellation af et af Tingets Medlemmer — *at han skulde tage Spørgsmaalet om Nedsættelse af en sammensat Kommission til Apotekerreformens Drøftelse under Overvejelse.*

I det hele syntes Justitsministeren paa dette Punkt at være ret reformvenlig. Vort Andragende af November 1892, der samtidig bragte Forslag om Beskatning af de personlige Apotekerprivilegier, behagede i hvert Fald saa meget, at man føjede den Bestemmelse til ved Opslaget af det netop ledige Privilegium paa Gl. Kongevej, at den kommende Indehaver skulde svare en aarlig Afgift til en Fond, hvis Formaal nærmere vilde blive bestemt. Det var da for én Gangs Skyld en Bestemmelse, der kunde faa nogen Betydning, og man ventede derfor med stor Spænding i de kommende Maaneder paa den endelige Afgørelse, som man haabede maatte blive, at den eventuelle Fonds Midler blandt andet skulde benyttes til Pensionering af Enkerne.

Og man kan sandelig ikke undre sig over, at vore Ønsker gik i den Retning, naar man ser paa den Tids mærkværdige Apoteksbe-

sættelser. Siden 1842, da de første personlige Apotekerprivilegier blev oprettede, er 75 % af de i de forløbne 50 Aar ved Dødsfald ledigblevne Apoteker overgaaet til Enker, kun 25 % er direkte opslaaede vakante til almindelig Konkurrence, og det kun fordi vedkommende Apotekere, paa én nær, ikke efterlod sig Enker. — Naar Procenttallet laa saa højt, peger det ogsaa hen paa den konditionerende Farmacevts daarlige økonomiske Levevilkaar, der ikke tillod ham at gifte sig før i en sen Alder, og derfor overlevedes af en som Regel meget yngre Hustru. — Det var i Sandhed nogle glimrende Avancementsforhold!

Men endelig blev saa Afgiftsloven af 13. April 1894 til Virkelighed, og denne indførte jo for de personlige Privilegiens Vedkommende en Afgift, der skulde gaa til en egen Fond, for hvilken der gøres Rede gennem Finansloven, og hvorover der ikke kan raadès uden Lovgivningsmagts Samtykke. Desværre sagde Loven ganske vist ikke noget bestemt om, at Fondens Midler blandt andet skulde benyttes til Pensionering af Enkerne; men det maatte jo da være Meningen med denne Lov, at nogle af Fondens Midler ogsaa skulde bruges til dette Formaal. Cand. *Schiøttz-Christensen*, som i Virkeligheden var Sjælen i dette store Reformarbejde, skriver da ogsaa i Blad for »Farmaceutisk Medhjælperforening« blandt andet følgende:

»Enkernes Ret er Afgrunden mellem Apotekere og Medhjælpere. Enkernes Ret er den Klippe, hvorpaa saa mange Haab er strandede. Enkernes Ret er den dybeste Grundakkord i den Uoverensstemmelse, der adskiller de to Farmaceut-Fraktioners Interesser. Ransag Hjerter og Nyre, og I vil se, hvor dyb Sandhed, der er i disse Ord; Enkernes Ret vil i utallige Tilfælde, paa den ene eller den anden Maade, vise sig at være den Kilde, hvoraf Utilfredsheden øses. Siden 1842 har Mændene gennemsnitlig haft de personlige Apoteker i 14 Aar hver, og derefter har Enkerne haft dem i andre 14 Aar, hvilken Hemske er det ikke for Avancementet blandt dem, der med Statstestimoniet i Lommen og den moralske Eneret til Apotekergerningen slider sig pukkelryggede i en anden Mands Brød. Hvilken Gevinst for Apotekere og Medhjælpere, om alle en Gang arbejdede hen imod det samme Maal, om Betegnelsen »Medhjælper« en Gang fik den Betydning, som Ordet rummer, om de samme Interesser bandt de to til hinanden, om selvstændig Tænkning og Kritik var lige gerne hørt fra begge Sider. Kan ideale Tilstande i Samarbejdet ikke naaes indenfor Farmacien i et Land med Koncessionsvæsen, da naaes det ingen Steder. Afgiftsloven vil straks hidføre Misfornøjelse hos de Apotekere, den kommer til at

berøre, men det gaar snart over, og Loven vil siden blive den Faktor, der bringer det hæderlige og varige Forlig indenfor Standen.

Pessimisterne vil lade et tvungen og mørkt Smil fare over Aasynet ved disse Linjer. Men om Enkerne siger Loven jo ikke et Ord! Det er sandt nok, den paabyder kun Afgiften, men Lovens Aand, Justitsministeriet, Tingenes ledende Mænd, alle borger for, at man vil Apotekervæsenets Udvikling, ikke dets Ruin. Befolkningens Krav er det ledende, Befolkningens Interesser er Bestræbelsernes Maal, men slet var disse Interesser varetagne, om man slog af paa Kvaliteten for at øge Mængden. Vi gentager det, den vedtagne Lov er Introduktionen til en fuldstændig Reform. Det er derfor Tid nu for enhver Farmaceut at tage sin Mission op, at smede, mens Jernet er varmt. Er tvungen Selvpensionering af Apotekernes Enker ikke første Punkt paa Fondens Udgiftskonto — nu vel, saa sørg for, at den bliver det!« — — —

Naar *Schiøttz-Christensen* i foranstaaende siger, at Afgiftsloven straks vil hidføre Misfornøjelse hos de Apotekere, den kommer til at berøre, saa skulde det snart vise sig at være fuldstændig rigtigt. Det var nemlig ikke med blide Følelser, Afgiftsloven blev behandlet ved Apotekerforeningens Generalforsamling i Juni 1894, hvor mange Apotekere kritiserede den stærkt. Men trods Modstand mange Steder fra, arbejdede Bestyrelsen for Medhjælperforeningen troligt videre paa Enkespørgsmaalets fuldstændige Løsning. Saaledes udtalte man i et Andragende i Forsommeren 1894 om Nyoprettelser, at, da Afgiftsloven nu var en Kendsgerning, vilde det være ønskeligt, om de Apotekerenker, der allerede i Aaringer havde haft Tilladelse til at drive Apotekernæring, i Løbet af en kortere Tidsfrist — f. Eks. 5 Aar — maatte faa Tilhold om at træde tilbage til Fordel for farmaceutiske Kandidater.

Som vi tidligere har omtalt, havde Justitsminister *Nellemann* i Januar 1894 i Folketinget udtalt, at han mente det heldigst om en sammensat Kommission blev nedsat med det Maal for Øje, at bringe Materiale til Veje for deraf at udarbejde Forslag til Gennemførelsen af den endelige Apotekerreform. Den sammensatte Kommission, der i denne Anledning blev nedsat, fik den 6. November 1894 kgl. Stadfæstelse og kom til at bestaa af 10 Medlemmer. Desværre var det umuligt for Medhjælperforeningen at blive repræsenteret i Kommissionen; men det vigtigste var dog, at Kommissionen kunde fremkomme med saadanne Forslag, som Rigsdagen overhovedet vilde arbejde videre paa. I det konstituerende Møde udtalte Kommis-

sionsformanden blandt andet, at Fastsættelse af Beregningen af personlige Apotekeres Afgift og en Ordning af Enkeforholdene laa nærmest for.

Den 2. Marts 1895 fremsatte saa Justitsminister *Nellemann* i Folketinget Forslag til Afgiftslovens endelige Affattelse. Dette Forslag afveg ikke meget fra Kommissionens. Af de 5 Punkter, som Kommissionen særlig skulde tage op til Drøftelse, blev der kun afgivet Betænkning angaaende Punkt 3, første Stykke, nemlig om Tilvejebringelsen af Regler for Fastsættelse af Afgiften af de personlige Apotekerprivilegier, hvorimod sidste Del af dette Punkt: angaaende Anvendelsen af denne Afgift, tillige med de øvrige Punkter maatte henlægges indtil videre. I sine Kommentarer udtaler Kommissionen ganske vist selv, at det ikke havde været nødvendigt fortrinsvis kun at beskæftige sig med første Del af Spørgsmaal 3, men at det tværtimod i flere Henseender havde været heldigst foreløbig at lade dette ligge, indtil man havde haft Lejlighed til nøjere at drøfte Spørgsmaalets sidste Del i Forbindelse med de øvrige Spørgsmaal, særlig Punkterne 4 (Enkerne) og 5 (Bestyrerne). Naar man ikke desto mindre havde taget det begrænsede Spørgsmaal under Behandling først, var Grunden den, at det i § 2 i Afgiftsloven var fastsat, at Loven allerede i indeværende Rigsdagssamling skulde forelægges til Revision, og at det var blevet forudsat ved de Forhandlinger, der var gaaet forud for Loven, at det forinden dens Forelæggelse til Revision skulde gøres til Genstand for Undersøgelse, om man ikke i Stedet for at gøre Afgiftens Størrelse afhængig af Justitsministerens Skøn, burde fastsætte bestemte, ved Lov foreskrevne Takster for samme, ligesom det Ønske udtaltes, at man undersøgte, hvorledes en saadan Afgift rettest kunde paalægges.

Den 10. April 1895 fik Afgiftsloven Kongens Underskrift og erstattede saaledes Loven af 13. April 1894. Derefter afsluttede Apotekerkommissionen foreløbig sine Møder, for i Sommerens Løb at indsamle Materiale til Belysning af Enkespørgsmaalet.

Med fuld Fortrøstning saa vi hen til næste Punkt: Forslag til Lov om Pensionering af Apotekerenker, som forhaabentlig kunde foreligge i den følgende Rigsdagssamling. Afgiftsfonden var parat til at tage sin Opgave op, og vi maatte derfor anse det for utvivl-

somt, at Justitsministeren i Rigsdagen vilde indbringe et specielt Lovforslag om Fastsættelsen af Pension for Fru *Schleisner* — Enke efter Indehaveren af Apoteket »Falken«, A. E. M. *Schleisner*, der døde den 1. September 1895 — men den 25. November s. A. faar Fru *Schleisner* Tilladelse til at drive Apoteket i 8 Aar, regnet fra Mandens Dødsdag. Af andre Enker, der lige i denne Periode ogsaa fik Tilladelse til at fortsætte Driften paa et bestemt Aaremaal, skal nævnes Fru *Dorscheus*, som maatte drive Ferritslev Apotek i 8 Aar og Fru *Plesner*, der fik Tilladelse til at fortsætte Driften af Farsø Apotek i 5 Aar.

Endelig den 14. December 1896 fremsatte Justitsminister *Rump* i Folketinget det med saa megen Længsel ventede Forslag til Lov, indeholdende nogle Apotekerne og Apoteksdriften vedrørende Bestemmelser. I dette Forslags § 8 staar:

»Bestemmelserne i Frd. af 4. December 1672 § 12 og den kgl. Resolution af 23. December 1842 om Adgang for Enker og Børn efter en Apoteker til efter dennes Død at fortsætte Apotekets Drift ophæves. Det vil derfor i intet Tilfælde uden for de i forrige Paragraf nævnte kunne tilstedes, at en Enke overtager Driften af hendes Mand's Apotek. De nulevende Enker efter Apotekere med personlig Bevilling, som have erholdt Tilladelse til Fortsættelse af Apotekets Drift indtil et bestemt Tidspunkt, kunne ikke faa Tilladelsen forlænget, og de bestaaende Tilladelser til indtil videre at fortsætte Driften bortfalder efter 5 Aars Forløb.«

Samme Forslags § 13 siger blandt andet:

»Naar en Apoteker, der er undergiven Bestemmelsen i § 1 i Lov Nr. 100 af 10. April 1895, dør, tilkommer der hans Enke fra den 1ste i den Maaned, der følger efter Mandens Død, eller efter at hun fratraadte Apotekets Drift, jfr. § 7, Nr. 1, en Pension af 1000 Kr. aarlig af den i Lovens § 8 omhandlede Fond. Justitsministeren kan derhos, saafremt Manden har sikret hende en Overlevelsrente, forhøje Pensionen med et tilsvarende Beløb, dog ikke med mere end 600 Kr. aarlig. Livsforsikring til Fordel for Enken kan, efter de til enhver Tid for kongelige Embeds- og Bestillingsmænd gældende Regler, træde i Stedet for Overlevelsrente. Der kan derhos af Justitsministeren tilstaaes Enken til hvert af hendes uforsøgede Børn et Pensionstillæg af indtil 100 Kr. aarlig indtil hvert Barns fyldte 18. Aar; dog skal dette Pensionstillægs Vedbliven gøres afhængig af, at de Omstændigheder, som have begrundet det, vedblive at være til Stede, hvilket aarlig maa godtgøres for Ministeriet.« —

Foreningens Politik havde saaledes ført til, at Regeringen, paa et Flertal af sine Raadgiveres Indstilling, forelagde et Lovforslag,

der tilsigtede at annullere de nuværende Apotekerenkers Ret til Apotekernæring, at udelukke vordende Enker fra Apotekerbevillingerne og at holde Enkerne skadesløse ved Pension. Dette Forslag, der foruden Enkespørgsmaalet, indeholdt mange andre vigtige Punkter, gav ved dets Førstebehandling i Tinget Anledning til meget indgaaende og interessant Diskussion. Men Vejen var lang og trang. Efter anden Behandling blev det sendt i Udvalg, og man naaede ikke at faa afgivet nogen Betænkning inden den paagældende Rigsdagssamlings Slutning. I en følgende Samling var Forslaget atter fremme og gik igen i Udvalg, indtil der endelig den 2. Februar 1899 forelaa en Udvalgsbetænkning. Det hedder i denne blandt andet, at Udvalget ikke kan erkende, at det forelagte Forslag i det hele og store er noget Fremskridt, selv om dette er Tilfældet med ganske enkelte Paragraffer, og Udvalget skal derfor ikke gaa ind paa Enkeltheder i Lovforslaget, der iøvrigt indeholdt mange interessante farmaceutiske Spørgsmaal. Til Slut indstiller Udvalget derfor til Folketinget at udtale: Justitsministeren opfordres til at fremsætte Lovforslag om Læge- og Apotekervæsenet i den af Udvalgets Flertal antydede Retning. I Henhold hertil vedtoges i Folketinget med 87 Stemmer mod 3 følgende Dagsorden: »Idet Folketinget opfordrer Justitsministeren til at fremsætte Lovforslag om Apotekervæsenet i den af Udvalgets Flertal antydede Retning, gaar Tinget over til den næste Sag paa Dagsordenen.« Hermed var Lovforslaget bortfaldet.

Maaske var denne foreløbige Afslutning paa Reformbevægelsen en Skuffelse for mange, men det var dog en Trøst, at Forslaget ikke var faldet, fordi det krævede for meget, men tværtimod fordi det ikke var saa vidtgaende, som Folketingets Flertal ønskede. Imidlertid afviste Justitsministeren Tingets Dagsorden, idet han erklærede, at han ikke agtede at fremsætte nye Lovforslag efter dens Forlangende. Man kunde altsaa ikke foreløbig vente Reformarbejde fra oven; men det skulde ingenlunde afholde os fra at arbejde videre fra vort Standpunkt. Vi havde under vor hidtidige Virksomhed i denne Sag faaet Klarhed over de Vanskeligheder, der var at overvinde, og vi havde lært, i hvilken Grad Befolkningens og vore egne Interesser faldt sammen; berigede med disse gode Erfaringer vilde vi lægge ud paa ny, og det skulde ikke vare længe, før vi atter lod høre fra os angaaende Enkesagen.

Afgiftsloven var jo dog en Kendsgerning, og Fondens Midler formerede sig stadig, saa der kunde ikke gaa lang Tid, før Kravet om Anvendelse af disse Penge til Pensioner blev saa stærkt, at en Afgørelse maatte træffes. Vort Arbejde maatte være at værne om Fonden og gøre vort til, at Forøgelsen til denne blev saa stor som mulig. Dette kunde ske ved Anlæggelse af en hel Række nye Apoteker, og der var netop i disse Aar ikke saa faa Nyoprettelser; men der var ogsaa en anden Vej, som kunde bringe flere Apoteker ind under Afgiftsloven. Der var nemlig paa dette Tidspunkt flere Apoteker rundt om i Landet, hvor Enken sad med Privilegiet »indtil videre«. Det vil føre for vidt her i denne korte Redegørelse at omtale alle disse forskellige Tilfælde; men der sad Enker, som havde drevet Apoteket i 39 — 35 — 28 — 22 og 20 Aar og mange under 20 Aar. Den Dag maatte vel komme en Gang, da en Bevilling, der gaves »indtil videre«, ikke behøvede at blive 40 Aar gammel og derover for at være udløbet. Det var ikke saa ringe en Gevinst for Fonden, hvis alle disse »indtil videre« Bevillinger blev ophævede og Privilegiet ved Nybesættelse saaledes kunde komme ind under Afgiftsloven. Tillige vilde der derved bødes lidt paa den Uretfærdighed, som igennem mange Aar — ved Enkebesættelserne — var begaaet mod den konditionerende Farmaceut.

Men Enkespørgsmaalet skulde desværre drage et godt Stykke ind i det nye Aarhundrede uden at finde sin Løsning, idet Fru *Aabye* i September 1900 fik Tilladelse til at drive Odder Apotek i 10 Aar fra Mandens Dødsdag at regne. Der syntes saaledes ikke fra Autoriteternes Side at være tænkt paa, at en eventuel Ordning af Enkepensioneringen ved Hjælp af Afgiftsfonden unødigt forhaledes og besværliggjordes ved en Afgørelse paa saa langt Sigt. Tilladelsen for Fru *Aabye* til at fortsætte Driften af Odder Apotek bevirkede da ogsaa, at Bestyrelsen for Medhjælperforeningen agtede at bringe Enkespørgsmaalet frem gennem Rigsdagen. Paa Generalforsamlingen i Oktober 1900 meddelte Formanden, at man havde opstillet de mest elementære Fordringer i et skitseret Lovforslag, der i Korthed gik ud paa følgende: Naar en personel Apoteker døde, skulde der straks beskikkes en Provisor; Bevillingen skulde hurtigst opslaaes ledig, og Apoteket skulde være overtaget af den nye Privilegiehaver senest et halvt Aar efter den forrige Apotekers Dødsdag. Af-

giftsfonden skulde udrede en aarlig Pension af 1200 Kr. til Enken efter personelle Apotekere samt 200 Kr. aarlig for hvert Barn indtil dets 18. Aar. Efterlod Apotekeren sig alene Børn, skulde der ogsaa tillægges disse 200 Kr. aarlig i samme Tidsrum. De Enker, der havde Bevilling indtil videre, skulde fratræde deres Apotek med Udgangen af Aaret 1906; fra 1. Januar 1907 skulde der saa tillægges dem Pension og deres Børn de 200 Kr. som ovenfor nævnt. De Enker, hvis Besiddelse var indskrænket til et vist Aaremaal, skulde have Pension fra den Dag at regne, da de fratraadte deres Apotek; overfor deres Børn forholdes som tidligere anført. Generalforsamlingen gav enstemmigt Bestyrelsen Bemyndigelse til at foretage alle nødvendige Skridt til Sagens Fremme. Paa Basis af disse Meddelelser udarbejdede Bestyrelsen et Forslag til Lov om Pension for Enker efter Apotekere med personligt Privilegium, som blev forelagt i Folketinget den 19. Januar 1901 af Folketingsmand, Dr. phil. *Oscar Hansen*, der i Forvejen havde indbragt Forslaget med følgende Motivering: »Forslaget er et Led i de Bestræbelser, der i de senere Aar er udgaaede fra Farmaceutisk Medhjælperforening, for at forbedre Forholdene indenfor Standen. Jeg skal ved første Behandling komme udførligere tilbage dertil og kun her henstille Forslaget til Tingets velvillige Drøftelse.« Efter en interessant første Behandling i Folketinget, henvistes Lovforslaget til et Udvalg paa 11 Medlemmer.

Selv om Enkepensionsloven saaledes ikke straks blev gennemført, gav den os dog Lejlighed til at vise, at Enkesagen under de givne Forudsætninger baade krævede sin Løsning og kunde løses uden at træde Afgiftslovens øvrige Opgaver for nær. Vi var inde paa den rigtige Vej, hvilket anerkendtes baade af Forslagsstilleren og Justitsminister *Goos*, ligesom andre af Folketingets Talere ved Lovforslagets Behandling var paa det rene med, at man maatte have en bedre Ordning paa dette Omraade.

Det gjaldt kun for os — naar vi ønskede noget fremmet — vedblivende at arbejde og agitere. Arbejdet var jo ikke spildt, det skulde nok en Gang give sin Løn.

Ved Generalforsamlingen i Oktober 1902 fremkom Formanden, Cand. *E. Dam*, med nogle Udtalelser angaaende det endnu uløste Spørgsmaal: Enkesagen. Der var nedsat et Udvalg indenfor For-

eningen, som skulde udarbejde et Andragende til Justitsministeren om at faa Enker efter Apotekere med personligt Privilegium pensionerede af Afgiftsfonden.

Grunden til, at der var nedsat et saadant Udvalg var en Samtale, Formanden havde haft med daværende Justitsminister *Alberti*. Paa Forespørgsel fra vor Side, om Ministeren kunde tænke sig at fremme Enkesagen, svarede denne Nej og tilføjede, at han ikke kunde indse, at Apotekerenker havde noget særligt Krav paa Forsørgelse. Formanden spurgte saa Ministeren, om han vilde modtage en udførlig begrundet Henvendelse i Sagen, hvortil denne svarede, at vi til enhver Tid skulde være velkomne!

Saasnart Andragendet forelaa i Udvalgets endelige Form, skulde det behandles i Foreningen, for saa med saa mange af Medlemmernes Underskrifter som muligt at overgives Justitsministeren som et samlet Udtryk for vore Ønsker i denne Sag. Saa vidt vides, blev Andragendet ogsaa overrakt Justitsministeren; men vi var i Virkeligheden ikke naaet et Skridt videre. Som et Eksempel skal anføres, at Enkefru *Matzen*, der som tidligere nævnt, fik Tilladelse til at drive Terndrup Apotek den 11. Juni 1860, endnu 44 Aar efter sad som »Apoteksindehaver«. Enkespørgsmaalet var uløst, tilsyneladende lige saa langt fra sin Afslutning som den Gang. Men, at det havde været en Sag af overordentlig Betydning for den farmaceutiske Stand beviser det kolossale Arbejde, der i Aarenes Løb var gjort for at bringe Spørgsmaalet ud af Verden. Talrige Indlæg og Pjecer havde set Dagens Lys, mangfoldige Møder afholdt og Resolutioner vedtaget; man havde henvendt sig til Regering og Rigsdag, og et Lovforslag havde oven i Købet været for i Rigsdagen, men endnu var man lige nær, Enkeloven sov sin Tornerosesøvn i et Udvalg. Afgiftsfonden voksede sig større og større, og Enkerne fik stadig Tilladelse til at fortsætte Driften, i hvert Fald for 5 Aar ad Gangen. Der var ikke andet at gøre end at søge at faa Enkespørgsmaalet taget op til Drøftelse i Rigsdagen igen. I September 1905 henvendte Formanden for Medhjælperforeningen sig derfor ogsaa til Justitsminister *Alberti* med et udførligt motiveret Andragende om, at Spørgsmaalet om Pensionering af Enker efter Apotekere med personligt Privilegium maatte blive optaget til Drøftelse i den kommende Rigsdagssamling. Men ved Generalforsamlingen i April 1906 kunde Bestyrelsen kun med-

dele, at Andragendet, der var indgivet sidste Efteraar, havde faaet Kollegiets Anbefaling og ellers laa i Justitsministeriet.

Vi ser altsaa, at Kollegiet havde anbefalet Andragendet. Og i et Klageskrift af 9. Marts 1907 over Justitsminister *Alberti's* egenmægtige Maade at optræde paa i Sager vedrørende Sundhedskollegiet, finder vi bl. a. ogsaa følgende:

»— — — Et andet væsentlig Punkt paa Kommissionens (6. November 1894) Program var Forslaget om, at man fremtidig ikke skulde tillade Apoteker-
enker at sidde inde med Apoteksprivilegier, idet dette Forhold i Reglen førte til, at vedkommende Enke, der selv manglede Betingelserne for at befatte sig med Apotekets Drift, i en mere eller mindre maskeret Form bortforpagtede Apoteket til den Farmaceut, der for at komme i en mere selvstændig Stilling vilde byde Enken den højeste Forpagtningsafgift. Mislighederne ved denne Ordning er — siger Kommissionen — saa aabenbare, at den bør forlades, saasnart Betingelserne herfor er til Stede. — Og Betingelsen var efter Kommissionens Forslag, at der af Afgiftsfonden skulde udredes en nærmere bestemt Sum til Enken. Ligeledes anbefalede Kommissionen, at det ikke skulde tillades Apotekere, der paa Grund af Sygdom eller Svagelighed var ude af Stand til personligt at lede Apotekets Drift, at beholde Privilegiet længere. Ogsaa saadanne Apotekere tænkte Kommissionen sig støttede ved Pensionering af Afgiftsfonden.

Uagtet denne Fond, der allerede i 1906 havde naaet den betydelige Størrelse af 213,705 Kr. 87 Øre og er i stadig og hurtig Vækst (i 1906 med 48,830 Kr.), allerede nu vilde være tilstrækkelig til deraf at udrede Pension til de nulevende Apotekerenker, der sidder inde med Privilegier, har Justitsministeren trods gentagne Henvendelser fra Kollegiets, fra Apotekernes og fra Medhjælpernes Side ikke været at bevæge til at benytte Fondens Midler efter dens Formaal, og Følgen har været, dels at Kollegiet vedblivende har været nødsaget til i ikke faa Tilfælde af Humanitetshensyn at anbefale Andragender om Enkebevillinger, dels at der hist og her i Landet sidder Apotekere, som i Virkeligheden ikke kan siges at være i Stand til personligt at lede Apotekets Drift, men som det dog af Billighedshensyn har været nødvendigt at holde Haanden over. Det vil allerede af det her anførte fremgaa, at Justitsministeren uden at tage noget Hensyn til Kollegiets Udtalelser og med Tilsidesættelse af den farmaceutiske Stands Interesser og velbegrundede Ønsker næsten paa alle Punkter har ladet den paagældende Regeringskommissions Program ude af Betragtning. —«

Hertil svarede Justitsminister *Alberti* i en længere Redegørelse blandt andet følgende:

»Naar det kgl. Sundhedskollegium anker over, at der ikke endnu er truffet Bestemmelse om Anvendelse af Apotekerfonden, skal jeg henvise til, dels at denne endnu ikke er saa meget gammel og i Forhold til de Krav, der vil blive stillede til den, er meget lille, dels at Spørgsmaalet om, i hvilken Orden disse Krav bør komme til Fyldstgørelse, tør siges endnu langt fra at være modnet til Afgørelse. —«

Den 27 Marts 1907 traadte hele Sundhedskollegiet tilbage og ved den midlertidige Ordning af Sundhedsvæsenet ved »Bekendtgørelse af 1. Juli« fik Apotekervæsenet sin egen farmaceutiske Konsulent. At dette i flere Henseender maatte betragtes som et Fremskridt, var givet. Det var saaledes paa Konsulenten, Prof. *Emil Koefoeds* Initiativ, at Bestemmelserne om justitsministerielt ansatte Apoteksbestyrere fremkom.

Som Følge af Sundhedskollegiets Bortgang blev der i Folketinget den 15. Oktober 1907 fremsat et Forslag til Nedsættelse af en Kommission til Forberedelse af en Omordning af Statens civile Sundhedsvæsen, og den 13. Marts 1908 stadfæstede Kongen Loven om Nedsættelse af en saadan Kommission.

Ved dette Forslags Vedtagelse var der selvsagt ogsaa aabnet en Mulighed for at faa Enkespørgsmaalet løst paa en for alle Parter tilfredsstillende Maade. Ganske vist var der ikke megen Grund til at tro, at der vilde ske nogen nævneværdig Forandring paa dette Omraade, inden Lovgivningsmagten efter Kommissionens Indstilling havde taget Bestemmelse om Regler for Pensionering; men et enkelt Tilfælde viste dog, at Autoriteterne tydeligt og klart tilkendegav, at de ikke alene fandt, at Enkebevillingerne burde afskaffes som det Onde, de var; men at Staten dog alligevel burde have en Smule Ansvar for Enkerne efter Privilegiehaverne. Ferritslev Apotek blev nemlig opslaaet ledig den 18. Maj 1908. Dette Privilegium indehavdes af Enkefru *Dorscheus*, og hendes Bevilling udløb først den 9. Februar 1909. Imidlertid havde Fruen ansøgt om at faa Bevillingen forlænget; men dette nægtedes. Hvis Fru *Dorscheus* derimod allerede nu vilde afgive Bevillingen, vilde der blive tillagt hende en aarlig Pension af indtil 1200 Kr. Denne Sum skulde den nye Privilegiehaver være pligtig at betale hende af Apotekets Overskud. Privilegiet maatte saaledes selv pensionere sin Enke; men dette kunde kun være en foreløbig Foranstaltning, og som saadan

maatte den siges at være ganske god, idet den fastslog, at Enkebevillingerne burde afskaffes, at Enkerne burde pensioneres og at Pensionen burde være 1200 Kr. aarlig.

Imidlertid arbejdede den nedsatte Kommission meget energisk, og »Dansk Farmaceutforening« laa ikke paa den lade Side. Den indsendte til Kommissionen en kortfattet Redegørelse for Farmaceuternes Ønsker, sammenfattet i 10 Punkter. Blandt disse var selvfølgelig Enkebevillingernes Afskaffelse.

Afgiftsfondens Anvendelse havde ogsaa Udsigt til at løses i Kommissionen, og i den Anledning formulerede vi et Lovforslag, der indeholdt Bestemmelser om: Enkepension, Alderspension for Apotekere, Tilskud til en Pensionskasse for konditionerende Farmaceuter og Subvention for smaa Apoteker.

I de Aar, Kommissionen sad, gik Sundhedsstyrelsen i det væsentlige frem paa følgende Maade: i visse Tilfælde nægtede man ganske Enken at fortsætte Driften, og i andre Tilfælde fik Enken en Pension, som den nye Privilegiehaver maatte udrede. Det var jo kun glædeligt for os at se, at Justitsminister og Sundhedsstyrelse var af samme Mening som vi, nemlig, at Apotekeren kun under ganske exceptionelle Omstændigheder skulde have Lov til at fortsætte Driften af deres Mænds Apotek.

Endelig i Sommeren 1912 forelaa Medicinalkommissionens Forslag til Lov om Apotekervæsenet i Danmark. I Forslagets § 26 staar:

»Naar den, hvem der er meddelt Bevilling til Drift af et Apotek, afgaar ved Døden, gælder der med Hensyn til Boets Ret og Forpligtelse til at fortsætte Driften følgende Regler:

1. Naar Apoteket drives paa personligt Privilegium:

Boet er berettiget og forpligtet til ved en ansvarlig Bestyrer, hvis Ansættelse, Lønningsvilkaar m. m. godkendes af Sundhedsstyrelsen, at fortsætte Apotekets Drift i 6 Maaneder efter Apotekerens Død, og hvis Apoteket ikke nedlægges, endvidere indtil den nye Apoteker er tiltraadt. Saafremt den afdøde har svaret Afgift i Medfør af Lov Nr. 100 af 10. April 1895 eller nærværende Lovs §§ 28 jfr. 29, er Boet pligtigt at udrede hele den for Tiden indtil Dødsfaldet skyldige Afgift og tillige Afgift for den Tid, i hvilken det sidder inde med Apoteket.

2. Naar Apoteket er salgbart:

Boet er berettiget og forpligtet til ved en ansvarlig Bestyrer, hvis Ansættelse, Lønningsvilkaar m. m. godkendes af Sundhedsstyrelsen, at fortsætte Apotekets Drift, indtil Bevillingen er overført paa en dertil kvalificeret Per-

son. Udover 2 Aar fra Dødsfaldet kan Driften ikke fortsættes uden Justitsministeriets Tilladelse.«

Og Forslagets § 27 siger:

»Den i Forordning af 4. December 1842 omhandlede Adgang for Enker og Børn efter en Apoteker til efter dennes Død at fortsætte Apotekets Drift ophæves. Det vil derfor kun i de i foregaaende Paragraf nævnte Tilfælde kunne tilstedes, at en Enke overtager Driften af sin Mands Apotek, med mindre hun selv har de for Erhvervelsen af det paagældende Privilegium fornødne Kvalifikationer.

De nulevende Enker efter Apotekere med personlig Bevilling, som har erholdt Tilladelse til Fortsættelse af Apotekets Drift indtil et bestemt Tidspunkt, kan ikke faa Tilladelsen forlænget, og de bestaaende Tilladelser til indtil videre at fortsætte Driften bortfalder efter Justitsministerens nærmere Bestemmelse. De paagældende Enker vil være at pensionere af den i § 30 omhandlede Pensionskasse.«

For de ubefordrede Farmacevter maatte disse Bestemmelser hilses med Glæde, idet de skaffede os af med det uheldige Enkeregimente. Enkerne kunde herefter ikke drive Apotek, med mindre de havde de dertil fornødne Kvalifikationer.

De Enker, som havde faaet Tilladelse til Drift af Apoteket indtil et bestemt Tidspunkt, kunde ikke faa Tilladelsen fornyet, og Enker, der havde faaet Tilladelsen indtil videre, skulde fratræde efter nærmere Bestemmelse af Justitsministeren. Alle disse Enker skulde pensioneres af en dertil oprettet Pensionskasse.

Angaaende denne Pensionskasse omhandler Forslagets § 30:

»Af den i Lov Nr. 100 af 10. April 1895 omhandlede Fond vil der fra 1. April 1913 være at tilskyde en Pensionskasse, der inden sidstnævnte Dato bliver at oprette for Enker efter personlige Apotekere og for disses uforsørgede Børn, et aarligt Bidrag svarende til 300 Kr. for hvert til enhver Tid eksisterende Privilegium.

Justitsministeren lader mindst hvert 10. Aar foretage en sagkyndig Revision af Pensionskassens Forhold, og er bemyndiget til, hvis Forholdene tillader det, at nedsætte Tilskudet eller, saafremt nævnte Tilskud fra Fonden ikke skulde være tilstrækkeligt til, at Kassen paa betryggende Maade kan opfylde sine Forpligtelser, da at forhøje dette saaledes, at Formaalet kan naas. Samtlige Indehavere af personlige Apotekerprivilegier skal være bidragydende Medlemmer af Pensionskassen, hvis Vedtægter bliver at approbere af Justitsministeren.

Apotekerkommissionen i Halvfemserne havde tænkt sig en di-

rette Udbetaling fra Afgiftsfonden til Enkepensionerne. Naar man nu — ifølge foranstaaende — havde foreslaaet, at Enkerne skulde pensioneres af en dertil indrettet Pensionskasse, der som bidragydende Medlemmer skulde omfatte alle personelle Apotekere, og som aarligt skulde erholde et Tilskud fra Afgiftsfonden af 300 Kr. for hvert personligt Privilegium, saa var dette rimeligvis foranlediget ved Ønsket om at gøre Fondens Ydelser overskuelige.

Blev Forslaget vedtaget, vilde Ophævelsen af Enkebevillingerne betyde nye Avancementsmuligheder for de ubefordrede Farmaceuter og Pensionsbestemmelsen for Apotekererker vilde tillige give større Tryghed for de af os, der kunde gøre sig Haab om en Gang at blive befordrede.

Den 10. December 1912 blev der saa i Folketinget forelagt Forslag til Lov om Apotekervæsenet, og Forslaget holdt sig meget nær Kommissionens. En Omredaktion var der dog blandt andet sket i § 30, som ved Forelæggelsen i Tinget var forandret til § 34. Der var nemlig indskudt, at Kassen kunde være en særlig Afdeling ved Statsanstalten for Livsforsikring eller ved et statsanerkendt dansk Livsforsikringselskab eller kunde oprettes som en selvstændig Institution. Dette tilsigtede at aabne Mulighed for, at Forsørgelseskassen kunde oprettes i Forbindelse med et bestaaende Selskab, hvilket man maatte antage vilde kunne gøre dens Administration betydeligt billigere, end hvis den skulde drives som helt selvstændig Institution.

Efter at Rigsdagen havde færdigbehandlet Apotekerloven, fik denne Kongens Underskrift den 29. April 1913.

Apotekerlovens Ikrafttræden betød et Vendepunkt i den yngre Farmaci's Historie. Mange og maaske lidt for store Forventninger var der sikkert stillet til denne Lov, saa lidt Skuffelse hist og her kunde ikke undgaas; men at Loven alligevel betød et mægtigt Gode for de ubefordrede Farmaceuter, er hævet over enhver Tvivl. Ikke saa faa Gaver havde den til os, og en af disse Gaver var Enkernes Fjernelse fra Privilegierne. Og Enkerne kom ikke til at lide Nød af den Grund; thi Apotekerloven havde ogsaa truffet Bestemmelse om en delvis Anvendelse af Afgiftsfondens Midler. Enkerne skulde pensioneres, og Pensioneringen skulde foregaa gennem en særlig Kasse, hvortil de personlige Apotekere alle skulde bidrage, og til denne Pensionskasse betalte Fonden aarligt et bestemt Beløb for

hvert personligt Apotek. At Enkerne blev pensionerede, vilde have en meget gunstig Indflydelse paa Befordringsforholdene i Faget og vilde, som tidligere nævnt, skabe en Tryghedsfølelse hos vordende Apotekere.

— — — —

Tiden gaar, det er nu 64 Aar siden Fru *Seidelin* fik Tilladelse til at fortsætte Driften af Ringe Apotek efter sin Mand. Da begyndte Farmaceuternes Kamp for at værne om de Rettigheder, som burde tilfalde dem efter Eksamen og mange Aars Apotekstjeneste. Men som Farmaceutisk Tidende skrev ved Jubilæet den 11 Oktober 1898: »Denne første Enkeforsørgelse paa de ubefordrede Kandidaters Bekostning blev et Præcedens. Aar efter Aar øgedes de kvindelige Privilegiehaveres Tal. Brudeskamlen blev for Kvinderne en Adkomst, der vejede og endnu i vore Dage vejer mere end de farmaceutiske Eksaminer og en 30—35 aarig farmaceutisk Praksis.«

Trods alle »Enkebesættelser« gav Farmaceuterne dog ikke op, og endelig ved Apotekerlovens Stadfæstelse blev der givet os den Ret, som vi havde kæmpet for i de mange Aar. Men det vi opnaede ved denne Lov, har vi kun opnaaet, fordi vi i sin Tid sluttede os sammen og forlangte, og fordi vi samtidig med, at vi forlangte, selv arbejdede med paa at skabe Mulighed for, at vore Krav kunde opfyldes.

For os, der nu staar midt i Kampen om andre faglige Spørgsmaal, synes Enkesagen jo nu en Saga blott, idet det i Aar er 10 Aar siden, at Enkespørgsmaalet fik sin endelige Løsning. Den eneste Mindelse om disse uretfærdige Forhold yder Navnene Otterup Apotek og Blaagaards Apotek, hvor Enkerne i en Menneskealder har siddet og optaget Pladsen for den farmaceutiske Kandidat. Disse to Privilegier vil sikkert ikke blive opslaaede ledige før Enkerne en Gang dør.

Efter mange Aars Slid og Arbejde blev Enkespørgsmaalet endelig bragt ud af Verden til Gavn for Befordringsalderen; men en ny Fare for denne traadte straks i Stedet, nemlig en igennem flere Aar overhaandtagende Uddannelse af Disciple. Som Enkesagen var Datidens, saa er Begrænsning af Tilgangen til Faget Nutidens mest brændende Spørgsmaal. Vore Forgængere sluttede Trop og viste,

hvad der behøvedes af Udholdenhed og Energi. Gid yngre Farmaceuter maatte drage Lære heraf, saa vi i de kommende Tider med forenede Kræfter kan imødegaa de Farer, der truer det Fag, hvis lykkelige Kaar er en Livsbetingelse for os alle.

C. Herholdt-Petersen.

UDDANNELSE OG UNDERVISNING

VED K. JUUL

Standens Rekrutering med dygtige Elever og disses omhyggelige Øplæring har altid været et af Foreningens Hovedpunkter. Der er paa dette Omraade udført et stort Arbejde af mange forskellige Medlemmer dels i, dels udenfor Bestyrelsen, et Arbejde, der, som det synes, oftest har været forgæves. Foreningen har kun ganske lejlighedsvis Forbindelse med Læreanstaltens Direktør, og dér finder intet egentligt Samarbejde Sted; derved vil Foreningens Arbejde altid blive opfattet som blot kritiserende.

Den Undervisning, der meddeles de vordende Apotekere, falder naturligt i tre Afsnit:

- I. Den, Eleven har erhvervet, før han kommer paa Apoteket,
- II. Den, der meddeles ham paa Apoteket, og som afsluttes med Medhjælpereksamen,
- III. Den, han modtager paa den farmaceutiske Læreanstalt, og som afsluttes med Candidateksamen.

I. FORDANNELSEN

1672 blev der første Gang her i Landet givet Bestemmelse vedrørende Disciplenes Antagelse; der siges: »Lædrengene skal Apotekerne tage af vore egne eller andre fremmede, som forstaar Latin.« Denne Bestemmelse staar som eneste Fordring til 1838, idet der hverken ved Fysikateksamens Indførelse 1811, eller ved Bestemmelserne om den farmaceutiske Eksamen 1828, blev rørt ved Spørgsmaalet. 1838 blev indført »almindelig Forberedelses-Eksamen for Polyteknikere, Farmaceuter o. a.«, tillige med en Tillægsprøve i Latin for Farmaceuter, men en særlig Bestemmelse tillod Farma-

ceuter først at tage denne Eksamen $\frac{1}{2}$ Aar, før vedkommende indstillede sig til Farmaceutisk Eksamen. Paa dette Stade befandt vi os, da Farmaceutisk Medhjælperforening blev dannet 1873. Paa Generalforsamlingen 1879 fik Bestyrelsen Paalæg om at udarbejde Forslag til en forbedret Uddannelse af Farmaceuter. Det udarbejdede Forslag blev forelagt Generalforsamlingen 1880. § 1, som har Interesse i denne Sammenhæng, lød saaledes: 1) »At Den, som vil antages som Discipel paa et Apotek, skal have underkastet sig Forberedelsesexamen af højere Grad og den for Farmaceuter anordnede Prøve i Latin, eller en dermed ligeberettiget Examen«.

Forslaget blev trykt og sendt rundt til alle Apoteker. Alle Faktorer spillede heldigt sammen; den 30. Juni 1881 indgiver saaledes *den pharmaceutiske Examenscommission* Forslag til Justitsministeriet af samme Indhold som Medhjælperforeningens, og den 12te Juli foreligger Apotekerforeningens Forslag med omtrent samme Indhold. Ydermere kommer dertil, at »at en ung Farmaceut«, den senere Apoteker *H. J. Møller*, i 1881 udsendte en Bog: »Nogle Bemærkninger om den pharmaceutiske Uddannelse i Danmark og Udlandet, samt et Forslag til en forbedret Uddannelse af Pharmaceuter i Danmark«», hvori han belyser danske Forhold overfor udenlandske og gør det paa en saadan Maade, at det maatte gaa op for alle interesserede, at vor Fordannelse og Undervisning stod tilbage for de store Kulturstats. Resultatet af alle disse samstemmende Udtalelser bliver den Kgl. Anordning af 17. Nvbr. 1882, hvori det fastsættes, at almindelig Forberedelsesexamen og Prøven i Latin skal være aflagt før Medhjælperexamen, og i Kgl. Resolution af samme Dato bestemmes, at fremtidige Apotekere kun maa antage Disciple, der har disse to Prøver.

Ved Lærestaltens Aabning forandres disse Bestemmelser ikke.

Efter Foreningens Reorganisation bringer Bestyrelsen allerede 1891 Artiumspørgsmaalet paa Bane; herved optager Foreningen denne Tanke, der først er fremsat af *H. J. Møller* i den ovennævnte Publikation, en Tanke der blev støttet af Prof. *Jul. Thomsen* i 1881. 14 Dage før det 14. skandinaviske Naturforsker møde i København indvarslede Bestyrelsen til et Møde, hvor der vedtoges følgende Resolution: »En Forsamling Farmaceuter udtaler det ønskelige i, at Examen Artium lægges til Grund for Farmaceuternes Uddannelse.«

Paa Naturforsker mødet havde den norske Dr. *Sissener* anmeldt et Foredrag: »Bør Artium fordres som Grundlag for Farmaceuternes Fordannelse.« Tanken blev fra Medhjælperforeningens Side støttet af *Schiøttz-Christensen*, som varmt talte for Forslaget og fremlagde den vedtagne Resolution. Til Trods for, at Apotekere og Apotekerforeningens Formand talte imod dette Punkt, blev der dog vedtaget en Resolution: »Da det af Diskussionen fremgaar, at Examen Artium som Grund for Indtrædelsen som Elev paa Apoteket i høj Grad vil højne Apotekerstanden, udtaler den pharmaceutiske Sektion paa det 14de skandinaviske Naturforsker møde Ønskeligheden af denne Examens Indførelse.«

Stadig arbejder Farm. Medhjælperforening paa at faa Artium indført som Fordannelse. Den Kgl. Anordning af 1ste Marts 1895 skærper Fordringerne noget, men Artium bevilges ikke. Saa snart denne Anordning blev bekendt, udarbejdede Medhjælperforeningen et Andragende om Artiums Indførelse og indsendte dette den 9. Maj. Til Trods for, at der paa det Tidspunkt syntes at herske Enstemmighed om, at det var nødvendigt at indføre Artium, saaledes havde Apotekerforeningens Formand samme Aar udtalt sig til Gunst for Artium, og det blev sagt, at baade Justitsministeriet og Undervisningsministeriet var stemt herfor, blev dog Svaret herpaa et Afslag, dateret den 9. December 1895, der udtalte, at Ministeriet nærer Frygt »dels for, at det under en eventuel Formindskelse af Studenternes Antal overhovedet kan blive vanskeligt at sikre den fornødne Tilgang af Elever og som Følge deraf af Medhjælperne paa Apotekerne, dels for, at de af den ønskede Forandring formentlig med Nødvendighed flydende Krav til Medhjælpernes Løn skulde blive for trykkende, navnlig for de mindre Landapotekere, og at nævnte Ministerium derfor af de anførte Grunde maa nære Betænkelighed ved den foreslaede Ordning.«

Medhjælperforeningen arbejder nu videre, og paa det andet danske Farmaceutmøde i 1896 blev saaledes vedtaget følgende Resolution: »Mødet udtaler paa ny Ønsket om at se obligatorisk Examen artium lagt til Grund for det pharmaceutiske Studium...« Spørgsmaalet debatteres stadig i Farmaceutisk Tidende, og i 1904 foretoges en Afstemning over hele Landet.

Juni 1908 har Bestyrelsen i en Henstilling til Medicinalkommiss-

sionen ogsaa givet en motiveret Fremstilling af Foreningens Synspunkter angaaende Artiums Indførelse. En saadan Stemning for et Forslag giver sig selvfølgelig ikke blot Udslag i de her nævnte Henvendelser til Autoriteterne, men sætter sig ogsaa et synligt Minde i et Utal af Artikler i Farmaceutisk Tidende; mange Gange er Artium krævet indført, og aldrig hæver der sig Røster for at beholde den nuværende Fordannelse.

1913 udarbejdede *M. S. Hansen* sin store Artikelserie: »Nogle Ord om den farmaceutiske Undervisning« og lagde ogsaa her alt an paa, at Artium blev antaget som Fordannelse.

1917 havde Foreningen Anledning til at udtale sig om et Forslag til en ny Undervisningsplan for den farmaceutiske Læreanstalt og fremkom ogsaa her med Forslag om Indførelse af Studentereksamen, men tog her Skridtet fuldt ud og forlangte Studenter af matematisk-naturvidenskabelig Retning. Efter Forestillinger om, at denne Tilføjelse vilde vanskeliggøre Forslagets Gennemførelse, opretholdt Bestyrelsen kun Kravet om alm. Studentereksamens Indførelse, hvilket Forslag af Læreanstalten blev tilstillet Undervisningsministeriet.

1918 forhandlede paa den skandinaviske Farmaceutkonference i Stockholm blandt andet Rekruteringspørgsmaalet, derunder Kvalifikationer for at indtræde paa Apotek, og der vedtoges følgende Udtalelse: »Konferencen udtaler den bestemte Mening, at Studentereksamen bør være mindste Kundskabsmængde, der fordres for at træde ind paa den farmaceutiske Bane. . . .«

1921 søger Foreningen at løse Spørgsmaalet, som nu er blevet et politisk Spørgsmaal Fagforeningerne imellem, ved Overenskomstforhandlingerne, men uden Held. Under Overbevisningen om, at Studentereksamens Indførelse vilde være et saa stort Gode, at der kunde ydes meget for at faa den indført, tilbød Bestyrelsen at se bort fra alle indskrænkende Bestemmelser, hvis der enten kun blev antaget Studenter, eller kun blev taget et vist mindre Antal uden Studentereksamen. Begge Forslag blev dog forkastede af Apotekerforeningen. — 1922 blev det dog indført i Discipeloverenskomsten saaledes, at der udover det fastsatte Antal maatte antages een med Studentereksamen.

Ved Foreningens Dannelse var Artiumspørgsmaalet ikke rejst; da

arbejdede man for, at Disciplen, før han tiltraadte sin Plads, skulde have taget sine forberedende Eksaminer; 10 Aar derefter rejstes Spørgsmaalet af »en ung Farmaceut«, *H. J. Møller*, mens Foreningen først i 1891 kort før Farmaceutmødet traadte i Skranken for Indførelsen af Artium. Nu er Farmaceut-Foreningen, Apotekerforeningen og Læreanstalten (gennem sit Lærerraad og sin Direktør) enige om, at Artium bør indføres, og Standen venter kun paa, at et eventuelt Personskifte indenfor Ministeriet kan give Haab om, at Studentereksamen bliver indført.

II. UNDERVISNINGEN TIL MEDHJÆLPEREKSAMEN.

A. UNDERVISNINGSSYSTEMET.

Altid, naar Undervisningsspørgsmaalet diskuteres, dukker det Tschirchske System op. Principet i dette er, at Oplæringen deles i tre Dele. Først en alm. teoretisk Del (Grundvidenskaberne), dernæst den praktiske Apotekstjeneste, og til sidst en farmaceutisk videnskabelig Del. I Modsætning hertil kan vort nuværende System nærmest karakteriseres som en første Del med praktisk Apotekstjeneste og en anden Del i Grundvidenskaberne og Farmacognosi.

Allerede saa tidligt som i 1901, altsaa før Prof. *Tschirch* indførte sit System i Schweiz, er Tanken fremført i Farmaceutisk Tidende, men ellers har denne Undervisningsordning ikke sat sig noget Spor ud over nogle refererende Artikler, der meddeler, hvorledes Undervisningen foregaar andetsteds. Det synes saaledes, som om alle er enige om, at vort nuværende System er en brugelig Grundvold at bygge videre paa.

Et Systemskifte i den nævnte Retning vilde sikkert ganske omforme Farmaceuternes Tankegang og skabe en ganske ny Type Farmaceuter. Nu indpodes Praxis, Haandelag og Øvelse og derefter et Forsøg paa at forklare, hvad der foregaar. En Undervisning i denne Orden fremmer en konservativ Vedhængen ved gamle Metoder uden megen Reflexion over, om de ogsaa er de bedste. Dette kender vi saa godt fra det Udbrud, der ofte møder en ny Mand: »Saadan bruger vi nu her«. Skiftede vi nu System, vilde det sikkert skade Disciplen som Arbejdskraft og Stik-i-Rend-Dreng, men vilde lige saa sikkert virke fremmende paa Initiativet, fremme Re-

formlysten og bevirke flere selvstændige Undersøgelser over Arbejdsmetodernes Brugbarhed og Effektivitet.

Naar Foreningen dog viger tilbage for at gaa i Breschen for en saa radikal Omvæltning, er det af Frygt for at bortkaste noget, som er brugeligt og har sine gode Sider, for noget andet, som man kun har Erfaringer for fra et enkelt Land, hvor Forholdene ligger helt anderledes end hos os. Men vor Overbevisning om det Bestaaendes Fortrin er ikke kraftigere, end at Tiden og indhøstede Erfaringer kan forandre dette Standpunkt.

B. DISCIPELTIDEN

a. *Længden.*

b. *Undervisningen*

Læretiden var i ældre Tider 6—7 Aar, omkring 1800 var den ca. 5 Aar, og falder da jævnt saaledes, at Kampen i 1881 drejede sig om Discipeltiden skulde være 4 Aar, som Apotekerne foreslog, eller 3 Aar som Examenskommissionen foreslog. Udfaldet blev da $3\frac{1}{2}$ Aar for Præliminarister og 3 Aar for Studenter, saaledes som vi har det den Dag i Dag.

Under Forudsætning af, at der sker en Forandring i Undervisningsgangen, saaledes at Lærestalten overtager den teoretiske og en Del af den praktiske Oplæring af Disciplene, er det flere Gange foreslaaet at nedsætte Discipeltiden til 2 Aar. Sker der ingen Forandring, bør Discipeltiden ikke sættes lavere end 3 Aar, alene for at forhindre, at alt for unge Examinater arbejder paa eget Ansvar; ved en kortere Læretid end tre Aar, vil ogsaa det nuværende Systems Styrke, den lange praktiske Opøvelse, gaa tabt.

Discipeltidens Udnyttelse har mange Gange interesseret Foreningen, og et Utal af Indlæg er i Tidens Løb behandlet i Bladets Spalter. Søger man at danne sig en Forestilling om, hvilke Forandringer til det bedre, der er sket i de 50 Aar, kan man kun paavise, at Disciplenes Arbejdstider som Følge af det sociale Lovgivningsarbejde er nedsat ganske betydeligt, og at Omgangstonen er forbedret; iøvrigt har Foreningen ikke blandet sig meget i dette Forhold. Ej heller har Foreningen beskæftiget sig med den Forandring til det værre for

Disciplen, der er foregaaet ved, at Disciplene ikke mere har Ophold hos Apotekeren, men faar udbetalt Kostpenge, der som oftest langt fra svarer til Opholdets Værdi.

Foreningen har derimod mange Gange gjort sig til Talsmand for en meget indgribende Reform i Undervisningen, som den har været drevet paa mange Apoteker. 1881 talte Prof. *Jul. Thomsen* som Formand for Eksamenskommissionen om Discipeluddannelsen paa en saadan Maade, at Apotekerforeningens Formand *G. Lotze* kunde karakterisere Indholdet saaledes: »Taleren havde faaet det Indtryk af Foredraget, at denne (*Jul. Thomsen*) for meget betragtede Apoteket som en Lærestalt, hvor Hovedbestræbelserne skulde gaa ud paa at meddele Disciplene de Kundskaber, de behøvede for at gaa op til Medhjælpereksamen.«

Det er, skal og bør netop være Apotekerens Pligt at bibringe Disciplene de Kundskaber. At Disciplene maa betale herfor med deres Arbejde, er i sin Orden, men hvad Disciplene saaledes betaler for, skal de ogsaa have. Dette har Foreningen stadig fra Farmaceutisk Tidendes første Dage haft Øje for. Første Gang i 1893 og mangfoldige Gange senere slaas til Lyd for, at Disciplene ikke maa udnyttes for meget, og for en systematisk Oplæring baade i praktisk og teoretisk Retning.

Uden en vis teoretisk Viden i Kemi og Farmacognosi kan mange Forklaringer til de praktiske Arbejder slet ikke gives, derfor er det nødvendigt, at den teoretiske Undervisning begynder senest efter 1½ Aars Forløb og foregaaer regelmæssigt og jævnt gennem de sidste to Aar.

Kontrol med, at Undervisningen virkelig er drevet rationelt faas ikke gennem Eksamensresultaterne, thi Pensum er saa ringe, at dette hurtigt kan læres, men derved opnaas ikke det varige Gode, som en langsom Oplæring og saa at sige Samleven med Stoffet frembringer. En saadan Kontrol kunde opnaas, hvis Apotekeren skulde give Attest for, at Undervisningen var foregaaet jævnt, i det mindste i de to sidste Aar, forinden Disciplen kunde indstille sig til Eksamen. Man maatte da antage, at Hovedparten af Apotekerne vilde føle det som en Forpligtigelse at opfylde denne Fordring, uden at det var nødvendigt at indføje Straffebestemmelser.

Den praktiske Undervisning, der maa anses for at være den vigtigste for Disciplens Oplæring, maa ledes saaledes, at Disciplen

systematisk gennemgaar alle Arter af Arbejder, og saaledes, at han virkelig lærer at arbejde. Han maa sættes til Arbejde, sættes i Arbejde og faa Lov til at blive ved Arbejdet. Ved en grundig og indgaaende Forklaring af alle nye Arbejder saaledes, at det kommer til at staa Disciplen klart, hvorfor et Præparat laves netop paa den Maade og ikke paa nogen som helst anden, gøres Læretiden tiltrækkende, Disciplen faar Kærlighed til Arbejdet og Kundskaberne holdes vedlige hos den Apoteker eller Kandidat, der er Lærer for det unge Menneske.

Som allerede nævnt under Systemspørgsmaalet har der gentagne Gange og allerede i 1901 hævet sig Røster for, at Vejen ud af den daarlige Oplæring af Disciple nu til Dags maatte være at lade Disciplene faa et afsluttende teoretisk og praktisk Kursus paa den farmaceutiske Læreanstalt. Saa længe vi har det nuværende System, maa det dog anses for det mest formaalstjenlige at skelne mellem det, der kan læres paa Apoteket, og det, der fordrer større Kendskab til Grundvidenskaberne, og eksaminere i det første til Medhjælpereksamen og henlægge det sidste under Læreanstalten og eksaminere i det til Kandidateksamen.

Gentagne Gange har det været under Debat, at det er urimeligt, at en Apoteker flere Gange efter hinanden kan sende Disciple til Eksamen saa uforberedte, at de ikke kan tage denne. Det har da været foreslaaet, at en saadan Apoteker ikke burde have Ret til at udanne Disciple. Dette Spørgsmaal er dog vanskeligt at bedømme samlet; at en Discipel »dumper«, behøver ikke at være Apotekerens eller Apotekets Skyld, der gives ogsaa mindre velegnede Aspiranter til Medhjælpereksamen. Kun naar særlig graverende Grunde taler derfor, mener Foreningen, at Forholdsregler i den antydede Retning kunde være paa sin Plads. (Et Forslag i denne Henseende blev iøvrigt fremsat saa langt tilbage som i 1847 af Apotekerforeningen, da denne udarbejdede et Forslag til en Omordning af den da bestaaende Medhjælpereksamen).

C. MEDHJÆLPEREKSAMEN

a) *Pensum*

b) *Afholdelse*

Det Pensum, hvori der nu eksamineres, maa anses for at være passende, og en vel oplært Discipel vil efter disse Fordringer sidde

inde med et godt Fond af Kundskaber, og skal Oplæringen fortsættes i den nuværende Retning med Mulighed for at oplære Disciplene paa Apoteket, anser Foreningen det ikke for formaalstjenligt at forøge Pensum.

I 1913 foreslog *M. S. Hansen* at beholde Medhjælpereksamen i den nuværende Skikkelse, mens Foreningen i 1917 foreslog en skriftlig Prøve indført i Teknik. Denne Prøve var tænkt som en Opgave vedrørende et almindeligt forefaldende Arbejde i Officin eller Laboratorium. Hermed tænkte Pensum ikke udvidet, men man havde til Hensigt at sikre, at hvert forekommende Arbejde gennemarbejdedes mere grundigt end Tilfældet er nu, og at Disciplen blev vænnet til at fremsætte sine Erfaringer skriftligt. Som Opgaver tænkte saadanne Spørgsmaal som Safter, Piller, Emulsioner o. l.

Ved Foreningens Stiftelse afholdtes Medhjælpereksamen endnu rundt om paa Apotekerne som »Fysikateksamen«; dette blev forandret 1882 efter en stor Kampagne, hvor Medhjælperforeningen fremførte som sit Ønske, at den skulde afholdes i København, mens Apotekerforeningen foreslog Medhjælpereksamen afholdt af en ambulans Kommission paa bestemte Steder 2 Gange aarlig. Eksamenskommissionen sluttede sig heldigvis nærmest til Medhjælperforeningens Forslag saaledes, at Medhjælpereksamen derefter afholdtes i København 2 Gange aarlig.

Eksaminationen foretoges før 1882 af Fysikus sammen med Apotekeren, efter Anordningen af 1882 af to af den farmaceutiske Eksamenskommission valgte Mænd, af hvilke den ene skulde være Apoteker. 1892 henlagdes den til Lærestalten, 1896 foretoges ingen Forandringer, men 1902 indførtes den Bestemmelse, at Eksaminationen i den teoretiske Del skulde foretages af Lærestaltens Lærere og i den praktiske Del af en Apoteker.

Eksaminationen i den praktiske Del, der omfatter Præparation, Receptur og Analyse, har været afholdt paa forskellige Apoteker, i mange Aar paa Farimagsgades Apotek hos *P. Hempel*, derefter paa Kgl. Frederiks Hospitals Apotek hos Apoteker *N. Bjerre*, og nu igen paa Delfin Apoteket og een Gang tillige paa Blaagaards Apotek.

Eksaminationen i Receptur bør næppe foregaa anderledes end nu, kun synes to-tre Taksationer at være for lidt til at bedømme Elevens Evne og Øvelse i Taksation. Derimod har Foreningen flere Gange, sidst ved sin Formand, taget til Orde for, at Præparationen

burde foretages med større Portioner saaledes, at Arbejdet mere nærmede sig det, Disciplene har foretaget paa Apoteket. Ogsaa Forholdene paa det Laboratorium, der benyttes til Eksaminationen, har Foreningen haft Opmærksomheden henvendt paa og har paa-peget, hvad det har at sige for Eksaminanden, at han arbejder i et fuldt moderne indrettet Laboratorium, hvor alt er, som det skal være, og hvor nyt og gammelt er tilstede i første Klasses Stand.

Eksaminationen i »Analyse« har alle Dage givet Anledning til Kritik, for det første paa Grund af, at Bedømmelsen foregaar nærmest uden Censor, for det andet fordi man ønskede en kyndigere Mand til Eksaminator, derfor har Foreningen i 1917 foreslaaet at henlægge denne Del af Eksaminationen til Læreanstalten.

c. Eksaminatorer og Censorer.

Som Eksaminatorer fungerede efter Anordningen af 1882 to af den farmaceutiske Eksamenskommission valgte Mænd, af hvilke den ene skulde være Apoteker. 1902 omlægges dette saaledes, at der i de teoretiske Fag eksamineres af Læreanstaltens Lærere, i de praktiske Fag af en Apoteker. Denne Ordning kan vanskeligt ændres, da det for en ubefordret Kandidat vil være vanskeligt at stille Laboratorium til Raadighed, dog mener Foreningen af principielle Grunde at maaftte fastholde, at der bør være en Mulighed for, at en ubefordret kan blive Eksaminator, ved at der til dette Hverv kun for-dres en farmaceutisk uddannet Mand.

I 1882 har de to Eksaminatorer indbyrdes censureret hinanden, der findes i Anordningen fra dette Aar ingen Bestemmelser om Censorer. Disse indføres i 1892 i Anledning af Læreanstaltens Aabning og vælges af Direktøren for den farm. Læreanstalt. Foreningen har flere Gange haft sin Opmærksomhed henvendt paa, at Direktøren til Censorposten altid vælger en Apoteker. Foreningen har da indtaget det Standpunkt, at Hovedvægten maa lægges paa, at Hvervet betros en kvalificeret Personlighed, derimod bør man mindre lægge Vægt paa, at denne tillige skal være Apoteker. Listen over Censorer viser, at først i de allersidste Aar har en farmaceutisk Kandidat, der ikke var Apoteker, fungeret som Censor.

d. Rettigheder erhvervede ved Medhjælpereksamen.

Naar man gaar ud fræ, at en Farmaceut først er udlært, naar han

har Kandidateksamen, er det en Inkonsekvens at tillade Eksaminaten at fungere paa Apoteket under omtrent samme Forhold som en Kandidat.

Lige efter Lærestaltens Aabning, da Anordningen for Undervisningen havde set Lyset, slaar Foreningen første Gang fast, at Medhjælpereksamen kun bør være en Adgangseksamen til Lærestalten. Dette Standpunkt er fremhævet atter og atter, men særlig kraftigt i 1896, 1902, 1908, 1909 og 1913, og Apoteker *O. H. Müllers* Forslag af 1916 om en bevidst Indførelse af en Art secunda Farmaceuter med Discipeltid og en Medhjælpereksamen, har ikke rokket Foreningens Mening om dette Forhold.

Fordringen er vel næppe gennemførlig med den nuværende Studieordning, hvor Adgangen til Lærestalten kun finder Sted een Gang hvert 1½ Aar, men Foreningen maa, saa tit der er Lejlighed dertil, fastholde det ønskelige i, at Medhjælpereksamen ved en Omordning af Studieforholdene bliver en Adgangseksamen til Lærestalten; indtil da bør den kun give Eksaminaterne Ret til at ekspedere under personligt Ansvar, men derimod ikke Ret til at optræde som Arbejdsleder, og der kan derfor heller ikke paalægges Eksaminaten noget Ansvar for underordnet Personales Arbejde, ej heller bør Eksaminaten kunne optræde som Enemedhjælper eller Bestyrer.

e. Servicetid.

Fordringen om at skulle konditionere et vist Aaremaal, inden Kandidaten kan blive Apoteker, stammer fra Tyskland og var herhjemme allerede fremme i Diskussionen 1880, men denne Diskussion satte sig intet Spor i Anordningen af 1882.

Foreningen har første Gang behandlet Spørgsmaalet offentligt i: »»Forslag til en forbedret Uddannelse, udgivet af Farmaceutisk Medhjælperforening 1880««. Paa det Tidspunkt herskede der tilsyneladende meget divergerende Meninger om Hensigtsmæssigheden af denne Foranstaltning, og der foreligger ikke noget klart Standpunkt. Punktet er berørt som en Sag, der mulig var værd at tage i Betragtning.

I Anordningen af 1892 ved Lærestaltens Aabning saa Bestemmelsen om Servicetid første Gang Dagens Lys. Ikke saa snart var Anordningen offentliggjort, før Bestyrelsen udtalte sig mod den Be-

stemmelse, og kun kunde anerkende den efter Kandidateksamen. Paa dette Tidspunkt vilde dens Ulemper for de Studerende være fjernede, og den vilde lige fuldt svare til sin Hensigt, nemlig at forhindre, at en Kandidat kunde købe Apotek uden nogen Sinde at have konditioneret.

2den Marts 1895 indsendte Foreningen et Andragende til Direktøren for Lærestalten om Afskaffelse af tvungen Servicetid; dette Andragende satte dog ingen Frugt, idet den nye kgl. Anordning var udstedt Dagen forud. Bestemmelsen genfindes i 1902 og staar saaledes ved Magt den Dag i Dag. Efterhaanden bliver man vant til, at denne Fordring staar i Loven uden at være sat i Kraft, og den berøres kun nu og da, saaledes af *M. S. Hansen* i 1913. Senest i 1917 foreslog man at afskaffe Bestemmelsen, og i et Svar fra den farmaceutiske Lærestalt faar Foreningen Meddelelse om, at Lærestalten er villig til at optage Foreningens Forslag om at afskaffe den saakaldte Servicetid. Endnu har Foreningen dog ikke set noget som helst Resultat heraf, ingen Anordning har ladet denne § udgaa af Loven. Paa dette Punkt staar vi altsaa som den Dag § blev indført; den findes i Anordningen, har aldrig været sat i Kraft og forsvinder forhaabentlig en Gang uden at nogen føler Savnet af den.

III. STUDIET TIL KANDIDATEKSAMEN.

Da Foreningen blev oprettet i 1873, gjaldt Ordningen af 1828, og Arbejdet de første 10 Aar gik ud paa at forbedre denne. I 1879 blev det paalagt Bestyrelsen (»Udvalget«) at udarbejde et Forslag til en forbedret Undervisning, og dette aflagde Beretning paa Generalforsamlingen i 1880 og foreslog da Indførelse af 1) kvantitativ Analyse og 2) praktiske farmacognostiske Øvelser, nemlig Beskrivelse og Bestemmelse af en officinel Droge og Undersøgelse af en Blanding.

I den nye Anordning af 1882 blev disse to Forslag ikke optagne, de blev først honorerede i 1892, da de begge blev indførte. I 1882 blev der kun foretaget mindre Ændringer og Udvidelser i den gamle Anordning.

Løvrigt har Medhjælperforeningen ikke haft nogen Indflydelse paa Anordningen af 1892's Ordlyd eller Indhold. Det skrives endog, efter at den er fremkommet, at den er udarbejdet i stor Hemmelighedsfuldhed.

Undervisning meddeles dels i Grundvidenskaberne, dels i de egentlige farmaceutiske Fag, som er Grundvidenskabernes Anvendelse paa farmaceutisk Materiale.

A. GRUNDVIDENSKABERNE.

De Fag, der udgør Grundvidenskaberne, er Fysik, Botanik og Kemi; i disse foregaar Undervisningen baade skriftligt, mundtligt og praktisk. Undervisningen i disse Fag bør ikke fastlægges for bestemt, og Anordningernes Ordlyd bør her være ret rummelig og saaledes affattet, at den giver Rum for Videnskabens Fremskridt. Fremskridt og nye Synsmaader vil da komme til Orde, hver Gang der foregaar et Personskifte, og den nye Lærer bør ikke lægges i en saadan Spændetrøje, at han blot søger at efterligne sin Forgænger.

I 1900 og 1902 kræver Foreningen indført Øvelser i Fysik, og disse er ogsaa senere blevet indført.

I en Udtalelse til Undervisningsministeriet i 1917 blev det stærkt fremhævet, at den uorganiske Kemi skulde hvile paa en fyldigere Gennemgang af den almindelige eller fysiske Kemi, men Foreningen stillede ikke Forslag om at indføre Øvelser deri. Da dette Spørgsmaal senere er kommet i Forgrunden, og der fra anden Side er fremsat Forslag herom, slutter Foreningen sig fuldstændigt hertil. Uden at Grundvidenskaberne og blandt disse Kemien er fuldt paa Højde med Tiden, har Farmacien ingen Udsigt til at kunne følge med i den Udvikling, der stadig foregaar. Øvelsernes Omfang i den fysiske Kemi skal Foreningen ikke her udtale sig om, men kan henvise til det Pensum, Lægerne gennemgaar.

Blandt Grundvidenskaberne savner man dog praktiske Øvelser i *Bakteriologi*. Kravet om at faa en saadan Undervisning i *Bakteriologi* er meget gammelt; fra 1900 har Foreningen maalbevidst arbejdet paa at faa disse indført, dog stadig uden Held. Det maa forundre, at der ikke afholdes Øvelser i *Bakteriologi*; alle synes at være enige om, at de skal indføres, og det er en Mangel ved vor Uddannelse, at Faget doceres, uden at der samtidig finder praktiske Øvelser Sted.

I 1906 oprettede Foreningen sit første Kursus med Dr. *Vilh. Jensen* og Dr. *Drejer* som Ledere, og dette Kursus er gentaget Gang paa Gang og viser saaledes, at der er en Trang til dette Fag. Naar der søges om at faa indført *Artium*, kædes vi Farmaceuter sammen med

Tandlæger, og der siges, at hvis Farmaceuterne faar Artium indført, maa dette ogsaa bevilges for Tandlæger; hvorfor saa ikke ogsaa kæde os sammen i dette Spørgsmaal og sige, naar Tandlægerne faar Undervisning i Bakteriologi, skal vi ogsaa have det. Tandlægerne fik indført Bakteriologi i 1917. Undervisningen, der gives som »et praktisk Demonstrationskursus i 12 Lektioner a 2 Timer.... omfatter praktiske Demonstrationer af Bakteriologiens Metode, samt Demonstration og Undersøgelse af forskellige Bakterierformer med særligt Henblik paa de for Tandlægen vigtigere bakteriologiske Fænomener.«

Da den nye Farmacopé sikkert vil indføre et Afsnit om Sterilisation blandt Præparationerne, kan det nu blive interessant at se, om Faget ad den Vej kan tvinges ind paa Læseplanen.

B. DE FARMACEUTISKE FAG.

Kan der ikke bebrejdes Lærestalten noget principielt, hvad angaar Undervisningen i Grundvidenskaberne, naar Bakteriologien undtages, gælder dette derimod ikke de egentlige farmaceutiske Arbejder og Operationer. Her synes det, som om Lærestalten har holdt sig tilbage, naar Farmacognosien undtages.

De Fag, der her tænkes paa, er farmaceutisk Kemi og Farmaci.

Farmaceutisk Kemi. Intet Fag bærer dette Navn paa Læseplanen; for den mundtlige Dels Vedkommende bliver det Pensum, der kan henregnes herunder, alt meddelt under den almindelige Kemiundervisning, idet man kan siges at opfylde Eksamensfordringernes Bestemmelser om, at der tages særligt Hensyn til farmaceutiske Fremstillingsmaader, Identitetsprøver og Reaktioner for kemiske Forbindelser.

Anderledes stiller Sagerne sig, saa snart der bliver Tale om den praktiske Side af Faget. Tiden paa Laboratorierne er saa optaget, at der for de fleste Elevers Vedkommende kun bliver Tid til at gennemgaa de mest nødvendige Arbejder og næsten ikke bliver Tid til at prøve at arbejde med farmaceutiske Øvelsesobjekter, end sige udføre noget selvstændigt Arbejde. Her maa der gives Eleverne Lejlighed til at anvende de erhvervede Kundskaber i kvantitativ Analyse paa kemiske og galeniske Præparater, og samtidig slaa det lærte bedre fast. Det, der læres i kvantitativ og kvalitativ kemisk

Analyse paa Laboratorierne, er kun at sammenligne med foreløbige Prøver; efter dem kommer Tiden, hvor Eleven skal lære at anvende det lærte. Derved paapeges det med fornøden Styrke, at Farmaceuten ikke lærer Kemi for at blive Kemiker, men for at anvende sin Viden til Gavn for sit Fag Farmacien.

Dette bør læres paa Kursus, der er vel adskilt fra det, hvor de rene Videnskaber hersker, da falder begges Berettigelse i Øjnene. Paa dette Kursus vilde der da tillige være Lejlighed til at stille Eleverne Opgaver, der nødvendiggjorde Benyttelsen af Referater i Tidsskrifter og Haandbøger for at finde de originale Artikler, og dette saavel paa dansk som paa fremmede Sprog. Kendskab til disse foreløbige orienterende Arbejder, som i Praksis altid maa gøres, før Opgaven træder frem i sin rette Skikkelse, formenes at ville være et stort Gode for Elevernes Udvikling.

Farmacien burde være Centrum i hele Undervisningsplanen, og Undervisningen heri bør som i de andre store Fag være baade mundtlig, skriftlig og praktisk.

Faget benævnes i Anordningen af 1882 »farmaceutiske Operationer og Redskabslære«, og denne Begrænsning bør stadig bibeholdes saaledes, at de Fag, der nu er henlagte under Farmacien, skilles ud og faar sin selvstændige Lærer eller i det mindste sine selvstændige Timer paa Læseplanen. Dette gælder Bogholderi, organotherapeutiske Præparater, Bakteriologi, Serodiagnostik, gældende Love og Anordninger og Farmaciens Historie. Farmaciundervisningen bør saaledes omfatte Kendskabet til de i Farmacien benyttede Apparater og Redskaber, til den Maade, paa hvilken alle særlige farmaceutiske Arbejder udføres, til de galeniske Præparater, særlig de officinelle, idet der tages Hensyn til Fremstillingen saavel i Apoteket som i Fabriksvirksomheder. Denne Undervisning skal da udgøre det teoretiske Grundlag for de Arbejder, Eleverne skal udføre i det farmaceutiske Laboratorium.

Naar Foreningen ogsaa i dette Fag foreslaar, at der indføres en skriftlig Del, formener man, at den skal gøre samme Nytte som i Kemi, nemlig tvinge Eleverne til at samle Stoffet, og belønne den, der er i Stand til at besvare Opgaven klart og metodisk.

Den praktiske Del bør omfatte Arbejder med farmaceutiske Redskaber og Apparater saaledes, at Eleverne lærer Apparaterne at

kende, kan skille dem ad, montere dem igen, kan arbejde med dem og kontrollere deres Præstationer. Desuden skal Eleverne fremstille de forskellige Typer af farmaceutiske Præparater, prøve disse, foretage Værdibestemmelser og sammenligne Præparater fremstillede efter forskellige Metoder, og i den Hensigt bestemme Ekstraktindhold, Tørstof, Alkaloidmængde, Udbytte, Tab o. l., og her anvende de Kundskaber, der er erhvervede ved de kemiske og fysiske Øvelser og Forelæsninger, saaledes at disse knyttes nær til Farmaciundervisningen.

Disse praktiske farmaceutiske Øvelser i et som Apotekslaboratorium udstyret Laboratorium hører naturligt hjemme paa den farmaceutiske Lærestanstalt og har allerede meget tidligt beskæftiget Foreningen; saaledes fordrede denne allerede 1896 mere Tid til de specielt farmaceutiske Fag. I 1901 udtalte Direktør *Koefoed*, at man havde beklaget sig over, at Undervisningen var for lidt faglig, for lidt farmaceutisk, og han vilde imødegaa denne Anke ved bl. a. at indføre teknisk farmaceutisk Undervisning. 1903 fordrer Foreningen teknisk-farmaceutisk Undervisning i fabriksmæssig Fremstilling af kemiske og farmaceutiske Præparater. 1905 gentages, at Undervisningen bør være praktisk, og der bør findes et Apotekslaboratorium. 1906 og 1909 fordres atter praktisk Undervisning. 1913 angreb *M. S. Hansen* kraftigt Undervisningen i Farmaci og foreslog at indrette et Laboratorium med Damppanlæg for farmaceutisk Præparation. 1917 havde Foreningen mere Opmærksomheden fæstet ved den kontrollerende end ved den producerende Side af et farmaceutisk Laboratoriums Virksomhed, men Spørgsmaalet var den Gang ogsaa Genstand for Drøftelse, ligesom ansvarlige Personer fra Farmaceuternes Lejr deltog i de Drøftelser, Apoteker *Høst Madsen* har omtalt, fandt Sted i 1919 og 1920.

Denne skitserede Undervisning i praktisk Farmaci fordrer for at kunne virkeliggøres, at der paa Lærestalten eller i dens Nærhed indrettes et særligt Laboratorium med Dampapparat, Destillationsapparat, Vacuumapparater, Svingkedler og andet Inventar, desuden et Stødekammer med praktiske Skære-, Knuse- og Stødeapparater samt et Laboratorium for Forarbejdning af Præparater, der ikke taaler Fugtighed, hvor Tabletmaskiner, Salverivemaskiner og lignende Maskiner kunde installeres og anvendes. Dette skal dog

kun være en overfladisk Beskrivelse af et saadant Laboratorium, da det er Foreningen bekendt, at der allerede paa Læreanstalten findes et Sæt Tegninger, udarbejdede for et saadant Laboratoriums Indretning.

En saadan praktisk pharmaceutisk Undervisning vilde kunne blive det centrale i Farmaceuternes Undervisning og vilde svare til det, Hospitalstjeneste er for Lægerne, og det, teknologisk Instituts Kursus er for Haandværkere, og det er vor Tro, at denne Undervisning vilde blive fulgt med største Interesse af de Studerende.

Bogholderi doceres for Tiden af Docenten i Farmaci. Til Trods for, at man i sin Tid maatte være Docenten taknemlig, fordi han havde optaget dette Fag paa Undervisningsplanen, maa man nu, da man har set Ordningen i Virksomhed saa længe, formene, at Undervisningen vilde give større Udbytte, hvis den blev ledet af en Lærer, der underviste i et noget større og mere almindeligt Pensum og saaledes, at der tillige blev meddelt en almindelig Oversigt over Pengeomsætning, Omsætningsmidler og Handelsvæsen. I dette Fag burde meddeles Undervisning i et Pensum, der var noget mindre end det, der benyttes paa Handelsskolerne og Købmandsskolen.

Bifag. Det er naturligt, at en Pharmaceut, der har følt, at hans Viden paa et eller andet Punkt er mangelfuld, søger at rydde denne Sten af Vejen for en yngre Kollega ved at slaa til Lyd for, at det paagældende Fag indføres paa den pharmaceutiske Læreanstalt. De Fag, der saaledes i Aarenes Løb er foreslaaede, er Fysiologi, fysiologisk Kemi, klinisk Analyse og fysiologiske Prøver paa Lægemidler, desuden Farmacologi og Toxicologi samt Hygieine og Næringsmiddelanalyse.

Ligesom der i længst forsvundne Dage foregik en Arbejdsdeling indenfor Lægegerningen, saaledes at Apotekeren overtog noget af Arbejdet, mens Lægen beholdt Resten, viser Udviklingen sig nu at gaa i Retning af, at Lægen gerne giver noget af Resten fra sig igen, for derved at blive fri for største Delen af de kliniske Analyser. I Storbyen med de mange Læger kan disse slaa sig sammen om at underholde et Laboratorium eller paa anden Maade faa et saadant i Virksomhed, men i mindre Byer vil det være naturligt, om Apoteket ogsaa kunde indtage Analytikerens Plads. Det vilde hæve Standen i dens Forhold til Lægerne, om vi havde Kendskab til klinisk Ana-

lyse og havde et saadant Grundlag i Fysiologi og fysiologisk Kemi, at det tillod en Bedømmelse af Undersøgelingsmaadens Hensigtsmæssighed og Resultaternes Anvendelighed. Det vilde ligeledes være ønskeligt, om vi havde Kendskab til Næringsmiddelanalyse, derved vilde Apoteket og Standen blive hævet i Forholdet til Medborgerne. Det ligger i Tiden, at der indføres Kontrol med Levnedsmidler, som falbydes, og det vilde være tiltalende, om Apoteket kunde tilbyde at overtage en saadan Kontrol. Desværre vil Læseplanen, hvis disse Fag skal indføres, blive forlænget mere, end vi for Tiden anser for forsvarligt, og det vil derfor vist være praktisk, indtil det Tidspunkt oprinder, da disse Fag naturligt indføjes paa Læseplanen, at formaa Læreanstalten til at afholde frivillige Kursus heri.

C. VIDNESBYRDKARAKTEREN.

Før Læreanstalten blev aabnet, var Studiet frit. Heri skete der en total Forandring ved den første Anordning efter Læreanstaltens Aabning, da blev Undervisningen obligatorisk, og der blev indført Mødepligt.

Herfra og til Vidnesbyrdkarakterernes Indførelse var Skridtet ikke langt, og det blev taget den 20. Nov. 1902 ved en kongelig Anordning. Denne Vidnesbyrdkarakter skulde afbøde Eksamensuheld for de praktiske Fags Vedkommende og i øvrigt for alle Fags Vedkommende borttage en vis Del af Spændingen saaledes, at Eksamensresultatet saa nøje som muligt skulde svare til Elevens Standpunkt, og Vidnesbyrdsystemet skulde fra Lærerens Standpunkt give bedre Betingelser for Undervisningen, idet denne uden Vidnesbyrd for meget skulde ledes med Eksamen som Formaal.

Ikke saa snart var den tvungne Undervisning indført i 1892, før Foreningen beklagede, at den frie Undervisning var afskaffet, og man følte sig ilde berørt ved, at der til Forsvar for den sammenlignedes med Officersskolen. 1893 angribes Systemet igen; der siges, at det frembringer fedtet Underdanighed og fremhyklet Interesse og Iver. 2den Marts 1895 indsendte Farm. Medhjælperforening til Direktøren for Farmaceutisk Læreanstalt en Henvendelse om Afskaffelse af Servicetiden, og samtidig udtalte Foreningen som sin Anskuelse, at Læreanstalten bedre vilde virke til Gavn for Farmaciens videnskabelige Udvikling, hvis den obligatoriske Undervisning

bortfaldt. Dette bar ingen Frugter; Dagen før denne Henvendelses Indsendelse var den nye Anordning traadt i Kraft, og ved næste Omordning i 1902 blev som bekendt Tendensen ført i modsat Retning, idet Vidnesbyrdkarakteren blev indført.

Da denne Anordning var blevet bekendt, reagerede Foreningen selvfølgelig igen og karakteriserede Vidnesbyrdene som en Tvang og som moralsk forkastelige. Der blev nedsat et Udvalg med denne Sag som Forhandlingsgrundlag; dette ses dog aldrig at have afgivet Beretning. 1906 er der indgivet et Andragende om Vidnesbyrdenes Afskaffelse, og de følgende Aar er der livlig Virksomhed for at faa Systemet afskaffet, man argumenterer mod Mødepligten, mod den tvungne Eksamination, den smaalige Kontrol og den evige Lektie-læsning og hænger sig særlig i, at Karakteren gives uden Censur.

1906 indgiver 51 af Lærestaltens i s. A. afgaaede 56 Elever Andragende om Vidnesbyrdkarakterens Ophævelse. 1911 ser man det Særsyn, at en af Lærestaltens Elever forsvarer Vidnesbyrdene, han er den eneste Røst, der offentlig har udtalt sig for dem. I 1913 angriber *M. S. Hansen* Systemet, og i 1917 tager Foreningen Afstand og foreslaar dem helt afskaffede, men da disse Vidnesbyrd for de praktiske Fags Vedkommende har afbødet Eksamensuheld paa en passende praktisk Maade ved at tillade Omprøve, naar Eksamens-karakteren kom til at ligge 2 Grader under Vidnesbyrdkarakteren, foreslog Foreningen i Stedet for disse at erstatte Vidnesbyrdkarakteren med Karakterer for 3 af de sidste Arbejder, der udføres paa de forskellige Kursus; der opnaas herved, at Elevernes Kvalifikationer ikke gøres til Genstand for Bedømmelse, før de har haft Lejlighed til at erhverve sig den fornødne Dygtighed. Paa den Maade mente man at opnaa det legitime Resultat af Vidnesbyrdkarakterens Virke.

Ved Lærestaltens 25 Aars Jubilæum lovede Direktøren for Lærestalten, at nu skulde Systemet blive afskaffet, men endnu 6 Aar efter hersker det. Løftet bevirkede selvfølgelig en Stilstand i Angrebene paa Karaktererne, men disse er dog igen begyndt at komme frem; saaledes har vor nuværende Formand udtalt sig mod dem og karakteriseret Systemet som Skolebænkssystem, og ved denne Udtalelse staar Foreningen nu 21 Aar efter Vidnesbyrdkarakterernes Indførelse.

D. LÆSETIDEN.

Ved Lærestaltens Aabning blev Læsetiden ansat til $\frac{3}{4}$ Aar. Foreningen udtalte om denne Læsetid, at den hellere maatte være fastsat til $\frac{3}{4}$ Aar, og Pensum gjort noget større; dette gentages senere, og Ønsker derom er ogsaa indsluttet i Foreningens Henvendelse til Lærestaltens Direktør af 2. Marts 1895. Den 1. Marts s. A. forlænges Studietiden til $\frac{3}{4}$ Aar, den Tid vi endnu har.

Herefter begynder Foreningen at arbejde for 2 Aars Læsetid med Tilgang til Anstalten en Gang aarlig. Ønskeligheden af en saadan Forlængelse er første Gang fremme i 1896 og fremhæves igen 1901 og 1902, medens der dog ogsaa gøres opmærksom paa den Bekostning, det vil medføre. Nu ses Forholdet ikke at have været paa Bane før 1909, da der blev forlangt 2 Aar, men helst 3 Aar i Forbindelse med en stærkt udvidet Læseplan. Det samme Aaremaal mener *M. S. Hansen* er nødvendigt i 1913, og han begrundet det med et indgaaende behandlet Læseplansudkast. I 1917 viger Foreningen dog tilbage for at forlange tre Aars Læsetid og bliver staaende ved 2 Aar, idet den forøgede Tid tænkes anvendt til praktiske Øvelser, medens Timetallet i Teori ikke øges væsentligt. Derved kom der bedre Forhold mellem det Antal Timer, der anvendes til teoretiske og til praktiske Arbejder.

Det er ganske nødvendigt, at Kursustiden nu forlænges — to Fag fordrer absolut, og saa hurtigt som muligt, at faa Plads paa Læseplanen, nemlig Bakteriologi og teknisk Farmaci. Læseplanen er dog i Forvejen saa besat, at Læsetiden endog uden Forøgelse af Pensum burde forlænges, saa meget mere nødvendigt bliver det da, at Læsetiden forlænges føleligt, og da naturligt til to Aar. Adgangen maa dog staa aaben for Nybegynderen: Indmeldelse en Gang om Aaret, men derved bliver Spørgsmaalet om en Forlængelse af Studiet meget nøje kædet sammen med en Udvidelse af Lærestalten, thi uden to Auditorier kan to Hold ikke samtidig besøge denne.

E. LÆRESTALTENS BYGNING.

Lærestaltens Bygning staar nu, som da den blev opført i 1892; der er foretaget nogle mindre Forandringer men ikke Udvidelser, og Tilbygning er ikke foretaget. Det behøver ikke her at dokumenteres,

at Lærestaltens Bygning maa udvides! Det er endog kommet saa vidt, at Elever, der melder sig til Kursus, ikke kan optages. Første Gang blev i 1919 nogen nægtet Adgang.

Naar man betragter Bygningen, lægger man Mærke til, at det ikke er den egentlige Bygning, der støder op til Naboejendommene, men kun Udbygninger, i den østlige Ende endda uden Tag. Ved at føre disse Udbygninger op i Højde med Taget, vilde der vindes megen Plads, og det paa en meget billig Maade; naar dertil kommer, at Ejendommen *kan* bære et Tag, hvori der kan indrettes Mansard-etage, vil der kunne vindes en hel Etage. En saadan Forøgelse vilde netop forøge Gulvarealet til det dobbelte af det nuværende, og der vilde kunne blive Plads til to Auditorier og større Laboratorier, saaledes at det netop passede til det daglige Behov, men stadig vil der mangle Lokaler til Medhjælpereksamen og Assistentlaboratorier og Lokaler for videregaaende Studier og ikke mindst til det farmaceutiske Laboratorium. Skulde dette indrettes i Kælderen, maatte denne helt rømmes, og der var da ingen anden Udvej end at indrette Kælder under hele Haven; denne skal nemlig bibeholdes som Have ifølge Servitut, der er læst paa den. For at skaffe disse manglende Lokaler kunde man uden stor Gene leje i en af de tilliggende Bygninger, saaledes at de fremtraadte som en Art Anneks. Ved en saadan Ordning opretholdt man den nuværende farmaceutiske Lærestalt og viste derved sin Taknemlighed mod Giveren.

F. FRIVILLIGE KURSUS.

Det er almindelig anerkendt, at Farmaceuter kan faa endog i ret udstrakt Grad Brug for mere speciel Viden, end der tildeles paa Lærestaltens alm. Kursus. Denne Trang bør for vort Fags Vedkommende kunne stilles paa Lærestalten, og vistnok mest praktisk som frivillige Kursus.

Disse Kursus tænkes nærmest at være praktiske Kursus i klinisk Analyse med forudgaaende Forelæsninger om Fysiologi og fysiologisk Kemi, eller i fysiologiske Prøver af Lægemidler i Forbindelse med Forelæsninger over Hygiejne, og naar det farmaceutiske Laboratorium træder i Virksomhed, i Forelæsninger og Demonstrationer over enkelte Arter af Lægemidler.

Herved vil Lærestalten opfylde den Forpligtelse, den nu i

højeste Grad forsømmer, nemlig at fremme den videnskabelige Forskning, der falder under det farmaceutiske Omraade.

Foreningen har i Modsætning til Læreanstalten set Maalet og Vejen og har i Tidens Løb taget Initiativ til og oprettet mange Kursus. Foreningen har ikke ladet sig nøje med at kritisere, og den har ikke været tilfreds med at fremsætte Ønsker; den har ogsaa grebet aktivt ind ved at oprette, organisere og gennemføre Kursus i en hel Række Fag.

Samariterkursus har været afholdt et Par Gange, saaledes i 1884 og 1904. Det første ledet af daværende Reservelæge *Gordon Norrie*, det sidste af Læge *Chrom*, i Læreanstaltens Auditorium.

I 1890 har Foreningen sendt en Henvendelse til Prof. Dr. phil. *S. M. Jørgensen* om Oprettelsen af et Eftermiddagskursus i kvantitativ Analyse. Dette Kursus kom i Stand paa den polytekniske Læreanstalt, og vandt ret god Tilslutning.

Bogholderikursus er afholdt i 1885, ledet af Forstanderen for Kbhvn.s Handelsskole, Hr. *Henckel*, og i 1908 paa Borups Højskole. I de følgende Aar til 1914 søger Foreningen dannet særlige Farmaceuthold paa Højskolen, lykkes det ikke, blev de anmeldte henviste til at deltage i de alm. Hold paa Højskolen.

Sprogkursus har været afholdt paa Foreningens Kontor 1905 og vistnok et Aar tidligere.

Kursus i fysiske Øvelser har været afholdt en Gang af Docent *Barmwater*, ligesom der en Gang har været afholdt en Række vel besøgte Forelæsninger over Fysikken.

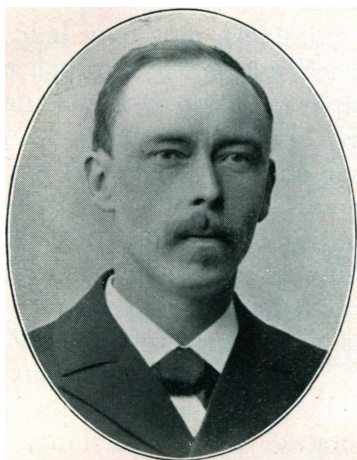
Sidst, men ikke Foreningen til mindst Ære, skal nævnes den Række Kursus, der siden 1906 har været afholdt i Bakteriologi. Disse lededes første Gang af Dr. *Jensen* og Dr. *Drejer*, og de følgende Gange af Dr. *Jensen*. De har alle været talrigt besøgt, og er først blevet indstillede midlertidigt, da Dyrtiden og Indskrænkninger lagde dem alvorlige Hindringer i Vejen.

Den Vej, Foreningen her har betraadt, formener vi bør fortsættes af Læreanstalten, saaledes at den en Gang om Aaret afholder et saadant Kursus, eventuelt med kortere Øvelser. Dette Ønske maa siges naturligt at falde indenfor en farmaceutisk Læreanstalts Rammer og vil sikkert kunne samle en talrig og interesseret Skare Tilhørere.

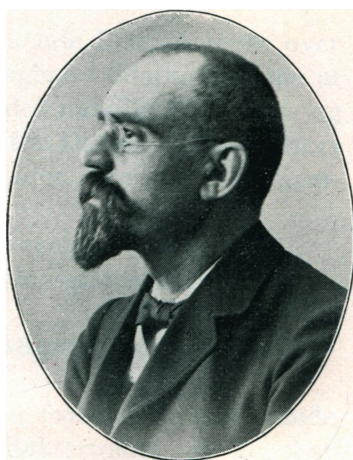
IV. RESUME.

Skal man som Afslutning paa foranstaaende Betragtninger over den danske Farmaceuts Fordannelse og faglige Uddannelse søge at danne sig et Overblik over de Reformer, der navnlig tiltrænges, og derved søge at opstille en Art »Program« for Dansk Farmaceutfor- enings fremtidige Arbejde paa disse Omraader, kan man kort sam- menfatte det i følgende Hovedpunkter:

- 1) Artium bør være obligatorisk for alle Farmaceuter.
 - 2) Discipeltiden er en Læretid, hvor Disciplen systematisk skal gen- nemgaa alle Arter af Arbejde.
 - 3) Medhjælpereksamen bør kun være en Adgangseksamen til Lære- anstalten.
 - 4) Undervisningen til Kandidateksamen bør foruden de nuværende Grundvidenskaber omfatte Øvelser i Bakteriologi, og der bør indføres praktiske Øvelser i Farmaci i et særligt Laboratorium.
 - 5) Vidnesbyrdsystemet bør afskaffes.
 - 6) Læreanstalten bør tage Initiativet til Afholdelse af Foredrag og Øvelser i Fag, der har eller kan faa Tilknytning til Farmaceuters Gerning paa Apoteket.
-

EMIL DAM
Formand 1901–03

A. BREUNING
Formand 1903–04

H. H. HUUS
Formand 1904–05

M. S. HANSEN
Formand 1905–13

HJÆLPEAPOTEKER

En Epoke i dansk Apotekervæsens Historie hedder Hjælpeapoteker. Deres Oprindelse, Blomstring og dødelige Afgang er interessant, fordi den viser, hvor grundigt en ellers antagelig, teoretisk ganske velunderbygget Idé, kan kompromitteres af det praktiske Liv.

Naar der her skal gives en Oversigt over Hjælpeapotekernes Historie, er der set ganske bort fra Tidsrummet før 1873. De gennem flere Aarhundreder kendte Filialapoteker, der oprettedes i Tilknøytning til bestaaende Privilegier, og som i det overvejende Antal Tilfælde senere bortsolgtes fra disse, havde en ganske anden Karakter. Efter at den kgl. Resolution af 23. December 1842 havde givet de personelle Privilegier Livet og Fremtiden, naaede man gennem en Menneskealder saa vidt, at alle Købstæder og en Del Landsbyer var blevet forsynet med Apoteker. Befolkningstilvæksten og de stigende Krav til en lettere Adgang til Medicin bevirkede, at der ogsaa stilledes Krav om Apotek paa saadanne Steder, hvor dets Rentabilitet kunde siges at være mindre sandsynlig. Imidlertid var det kgl. Sundhedskollegium en saare forsigtig Institution, der ikke uden videre anbefalede Oprettelsen af et Apotek paa et tvivlsomt Sted, og de ikke faa Andragender, der indløb, resulterede i omtrent lige saa mange Afslag. Paa denne Baggrund maa Fremkomsten af den kgl. Resolution af 7. Juli 1873 ses. Ophavsmanden til den Kollegii Indstilling, der førte til denne, var Professor *T. S. Warncke*, der i Sundhedskollegiet i Aaret 1872 rejste Spørgsmaalet, og det er hans Indstilling, der med enkelte Tilføjelser gaar igen i den kgl. Resolution, som nedenfor gengives.

Paa Justitsministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling har det under 7. Juli behaget Hans Majestæt Kongen allernaadigst at bifalde:

At Justitsministeriet bemyndiges til, naar der paa et Sted, hvor en eller flere praktiserende Læger have Bolig, paa Grund af Afstanden fra et Apotek eller paa Grund af andre Omstændigheder findes en anerkjendt Trang til en lettere Adgang til Medicinforsyning, uden at der dog kan tilraades Oprettelsen af et selvstændigt Apotek, da at overdrage det til en af de nærmeste Apotekere at anlægge et af en Medhjælper bestyret Hjælpeapotek paa det paagjældende Sted paa følgende nærmere Betingelser:

1) Fra Hjælpeapoteket bliver de ved en Læges Recepter forordnede Lægemidler at dispensere, og iøvrigt kunne de Midler, der er Gjenstand for Apotekernes Handel i Haandkøb, afhændes fra samme, hvorimod der ikke vil blive tilstaaet det den Købstadsapotekerne ifølge Forordningen af 4. December 1672 § 18 tilkommende Handelsret.

2) Hjælpeapoteket forsynes fra Moderapoteket med de fornødne raa Medikamenter og med de sammensatte Lægemidler, der i Almindelighed forefindes i Apotekerne og ikke fremstilles *ex tempore*.

3) For Vareforraadets forsvarlige Beskaffenhed og de fornødne Redskabers og Inventariesagers Tilstedeværelse er Moderapotekets Ejer ansvarlig; derimod er den ansatte Medhjælper i samme Udstrækning som Medhjælperne i Almindelighed ansvarlig for Hjælpeapotekets Drift i andre Henseender.

4) Hjælpeapoteket skal bestaa af et lille Officin med de paa betryggende Maade opbevarede officinelle Lægemidler, der ere valgte efter Aftale med Stedets eller Omegnens Læger under Sanktion af Physicus, dernæst med de til Recepturen og Ekspeditionen fornødne Redskaber og Rekvisiter, hvori blandt et løst Varme- og Kogeapparat, samt med et aflukket Giftskab og et Rum, der er beskyttet mod Sol og Frost. Nær ved Hjælpeapoteket skal Medhjælperen have sit Værelse, og Hjælpeapoteket skal saa vidt muligt være forsynet med godt Vand.

5) Den der antages som Medhjælper skal være pharmaceutisk Kandidat.

6) De almindelige Regler for Apotekervisitationer gjælder ogsaa for Hjælpeapoteket, dog at af de dertil ved Hjælpeapoteker paa Landet medgaaende Udgifter, indtil andre Regler om Udredelsen af de med saadanne Visitationer forbundne Omkostninger ved Lov maatte blive fastsatte, en Trediedel afholdes af Moderapotekets Ejer og to Trediedele af Amtsrepartitionsfonden.

7) Medens det staar Moderapotekets Ejer frit for at opgive den ham tilstaaede Bemyndigelse til at drive Hjælpeapoteket, naar han betimelig gennem Physikus underretter Justitsministeriet om saadan Hensigt, vil han kunne gøre Regning paa, at Bemyndigelsen til at holde Hjælpeapotek, under Forudsætning af, at det drives forsvarligt, i intet Tilfælde vil blive inddragen i de første 10 Aar efter dets Aabning, og senere kun, for saa vidt det efter nærmere Undersøgelse maatte vise sig, at Forholdene have forandret sig saaledes, at det maa antages, at et selvstændigt Apotek med personligt Privilegium kan bestaa, ligesom Opsigelsen i saa Fald vil blive given med

mindst 6 Maaneders Varsel til en af de for de pharmaceutiske Medhjælpere gældende Skiftetider, og iøvrigt, saa vidt muligt, billigt Hensyn blive taget til de af Moderapotekets Ejer gjorte, ikke i Aarenes Løb dækkede betydeligere Opofrelser paa Bygninger og deslige.

8) Hjælpeapoteket skal være aabent for Publikum inden Udløbet af et halvt Aar, regnet fra den Dag, da Tilladelsen er given.

Herved var Hjælpeapotekerne lyst i Kuld og Køn, og der paa-begyndtes straks Oprettelse af en Del Hjælpeapoteker. Imidlertid var Sundhedskollegiet stadig ret forsigtig ogsaa med Bevillinger til Hjælpeapoteker, og det er i saa Henseende betegnende, at Oprettelsen af Hjælpeapoteker først kulminerer i Aaret 1907, netop som Sundhedskollegiet af en egenmægtig Minister havde erholdt sin Afsked. Ved den forudgaaende Kontrovers mellem Kollegium og Minister havde netop Spørgsmaalet om Oprettelse af Hjælpeapoteker spillet en Rolle; og Kollegiet havde som altid holdt betydeligt igen. Siden tog Ministeren Oprensning og oprettede i 1907 ialt 10 Hjælpeapoteker, deraf alene 6 i Juni Maaned. En samlet Oversigt over de siden 1873 oprettede Hjælpeapoteker gives nedenstaaende:

Hjælpeapoteket i:	Var Hjælpe- apotek fra—til	Moderapotek	Anm.
Taarbæk	1873—1884	Lyngby	
Uldum	1873—1894	Give	
Brovst	1875—1897	Fjerritslev	
Dronninglund	1876—1887	Hallund	
Bjerringbro	1877—1887	Viborg Svane	
Koldby	1877—1897	Vestervig	
Struer	1878—1890	Holstebro	
Søndersø	1881—1896	Otterup	
Østbirk	1882—1895	Brædstrup	
Thorshavn	1882—1902	Københ. Svane	
Esbjerg	1883—1895	Varde	
Brønderslev	1883—1899	Hallund	
Sindal	1892—1903	Hjørring Løve	
Fakse	1892—1904	Karise	
Marstal	1902	Ærøeskøbing	
Hals	1903—1913	Dronninglund	
Frøstrup	1903—1917	Fjerritslev	Tilladelse forlænget; endnu be- staaende ved J. M.Skr. 22/-1918

Hjælpeapoteket i:	Var Hjelpe- apotek fra—til	Moderapotek	Anm.	
Aalestrup	1905—1916	Løgstør	forhen selvstændigt 1902—1909	
Aars	1905—1916	Løgstør		
Gjesten	1906—1918	Vejen		
Holsted	1906—1917	Brørup		
Lundby	1907—1917	Vordingborg		
Bramminge	1907—1915	Gjørding		
Gislev	1907—1917	Ringe		
Hammershøj	1907—1912	Viborg Hjultorv		
Hovedgaard	1907—1917	Skanderborg		
Hundborg	1907—1912	Koldby		
Børkop	1907—1917	Fredericia Axeltorv		
Løkken	1907—1916	Vraa		forhen selvstændigt 1881—1907
Farum	1907—1918	Ballerup		forhen selvstændigt 1835—1907
Ruds Vedby	1907—1915	Gjørlev		
Taastrup	1908—1915	Glostrup		
Hurup	1908—1918	Vestervig		

Ialt har saaledes 33 danske Apoteker i kortere eller længere Tid været Hjælpeapoteker — et ikke ringe Antal. Det er naturligt, at der fra de ubefordrede Farmaceuters Side er set med mindre Begejstring paa disse Apoteker, idet de jo betød en Forhaling af Farmaceuternes Befordringsmuligheder. Thi deri havde Resolutionen sin store Brist, at den blankt overlod til den Apoteker, hvem Tilladelsen meddeltes, at ansætte Bestyreren af Hjælpeapoteket, i Stedet for at gøre disse Stillinger afhængige af en Konkurrence i Lighed med den for de personlige Privilegier foreskrevne. Hertil kom saa, at det i det Hele var umuligt at kontrollere, om Forholdet mellem Moderapotek og Hjælpeapotek var det paabudte, hvorefter Vareindkøb o. lign. skulde foregaa gennem Moderapoteket. I næsten alle Tilfælde er Hjælpeapoteket blevet drevet selvstændigt med Bestyreren som faktisk Indehaver og Ejer af saavel Varelager som Bygning og Inventar. Moderapotekets Ejer har derefter kun haft en aarlig Forpagtningsafgift at indkassere og Forudsætningen for, at der i det givne Tilfælde har været oprettet et Hjælpeapotek i Stedet for et selvstændigt, nemlig den ringe Udsigt til at et saadant har kunnet bestaa paa den paagældende Plads, er blevet paa det gro-

veste modsagt af det praktiske Liv, idet der i næsten alle Tilfælde har kunnet skaffes et Levebrød til en Bestyrer foruden en større eller mindre Afgift til Moderapoteket.

Ved Hjælpeapotekernes Overgang til selvstændige traadte ofte endnu et beklageligt Forhold frem, idet der i mange Tilfælde blev sat stærke Kræfter i Bevægelse for at udvirke den hidtidige Bestyrers Forbliven som Privilegieindehaver, tiltrods for en ofte ringe Anciennitet hos den paagældende. Det var den aabenlyse Mangelfuldhed ved Resolutionen af 1873, at den ikke krævede Myndighedernes Sanktion af de Personer, der oprindeligt ansattes som Hjælpeapoteksbestyrere.

Imidlertid var den oprindelig af de ubefordrede Farmaceuter rejste Kritik mod Hjælpeapotekerne bleven saa almindelig anerkendt som berettiget, at Institutionen ved Aarhundredskiftet var saa stærkt paa Retur, at dens praktiske Rolle nærmest var udspillet. Afgiftsloven af 1894 havde knæsat Begrebet Subventionsapoteker, og det første Apotek af denne Art oprettedes i 1905. Imidlertid tog, som ovenfor nævnt, Justitsminister *Alberti* i Aarene umiddelbart derefter Anledning til at oprette en hel Række Hjælpeapoteker, der næsten alle kunde have været oprettet som selvstændige uden at have belastet Afgiftsfonden eller Kommunekasserne med en Øres Udgift. Dette var Hjælpeapotekernes Dødsdom. Apotekerloven af 29. April 1913 tog med haard Haand paa Hjælpeapotekerne og forbød fremtidig Oprettelse af saadanne, samtidig med, at kun et enkelt af de bestaaende blev givet Fremtiden i Vold. Hjælpeapoteket i Marstal bestaar i dette Øjeblik som Danmarks eneste i sin Art, og Betingelserne herfor er givet ved dets Beliggenhed paa en lille Ø. Men ellers er Landet rensat for Hjælpeapoteker og for denne Saneringsproces, som Danmarks Apotekervæsen herved gennem næsten 50 Aar har gennemgaaet, kan den Forening, der i Aar højtideligholder sin 50-aarige Fødselsdag tilegne sig en stor Del af Æren. Hjælpeapotekerne fik aldrig Lejlighed til at afhjælpe et Savn, og Skyggesiderne traadte for tydeligt frem. Men det bør ikke forbavse nogen, hvis det næste halve Aarhundrede tager den oprindelige Idé op og lader os se en ny Serie Apoteker, mindre fuldstændigt udrustede med Damplaboratorier, analytiske Afdelinger og meget andet, som nu henstaar til megen ringe Nytte. Apotekerloven tvinger ethvert Apo-

tek til at anskaffe disse Ting, men den tvinger ikke — og kan ikke tvinge — Apotekerne til at bruge dem. En Statistik vil vise, at Apotekernes Damp-Laboratorier paa over Halvdelen af Apotekerne kun bruges faa Gange om Aaret, og kun paa de større Apoteker kan man sige, at Laboratorierne virkelig er i Drift. Tanken om en Klassedeling af Apotekerne med Hensyn til Fuldstændigheden af deres Udstyrelse vil derfor engang trænge sig paa, og den ny Tids Udvikling i Retning af at gøre Fabriksmedicin til Hovedhjørnестenen i Materia medica vil bidrage til at fremskynde denne Proces. Faar denne Udvikling Lov til at forløbe i samme Spor og efter samme Maalestok som hidtil, vil den Idé, der avlede det faglige Amfibium: Hjelpeapoteket, om kortere eller længere Tid naa frem til fornyet Liv og rimeligvis da i en mere berettiget Form.

Men for Farmacien som Haandværk vil dette blive Begyndelsen til Enden. Apotekets Overgang til Krambod vil da snart være en fuldbyrdet Kendsgerning.

P. Claussen.

DE REELLE PRIVILEGIERS AFSKAFFELSE

Der er gaaet haarde Storme hen over denne Jord og dens Riger og Folk, siden Chr. II. i 1514 gav Hans Apoteker »*protectorium in generali forma cum clausulis sequentibus*« og undte »ham Apotheken i Kjøbenhavn for at staa« — og have og nyde saadanne Friheder og Privilegier som fremfarne Apothekere før ham nydt og brugt have«, og Dønningerne er ogsaa skyllet op over vore Kyster. Store Riger er styrtet i Grus, og Regeringsformer og Forfatninger har været ude for Omvæltninger, som om Jordskælv var gaaet hen under dem. De Privilegier, hvormed den ene Undersaat benaadedes fremfor den anden, er forsvundne. De Forrettligheder, der knyttedes til Adel, Titel og Rang er afskaffede, de store Jordegodser er gaaet over til fri Ejendom, Tiendeprivilegierne er afløste, og Lavenes Privilegier er ligeledes forlængst udløste.

Kun en af disse Fortidslevninger bestaar endnu — det reelle Apotekerprivilegium.

Paa dette Omraade har vor demokratiske Stat intet formaet. Den har, trods talrige Overvejelser, vist sin fuldkomne Evneløshed til at løse dette lille Spørgsmaal, endskønt § 81 i dens Grundlov siger:

Alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ikke er begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov.

For en uhildet Tilskuer maa det se mærkeligt ud, at den danske Stat ikke har formaet at afløse de reelle Apotekerprivilegier, medens vort Naboland Sverige uden Vanskelighed allerede i 1920 var kommet saa vidt, at alle de reelle Privilegier var afskaffede. Endnu mærkeligere maa det se ud, naar man tager i Betragtning, at Sa-

gen allerede var taget op til Behandling under den enevældige Regering, at Befolkningen og dens Rigsdag og Regeringen har haft stor Interesse i en Løsning af denne Sag, og at Regering og Rigsdag og adskillige Kommissioner mange Gange har behandlet Spørgsmaalet.

Hony soit qui mal y pense. — — —

»De politiske Tildragelser i 1830 i Udlandet, navnlig i Frankrig og Belgien, og den kort Tid derefter her i Landet indførte Provincialstænderinstitution havde til Følge, at vor offentlige Presse tog en friere Bevægelse og hyppigere end nogensinde tidligere udtalte sig om mangfoldige politiske og administrative Forhold i Landet«. Saaledes karakteriserer den dalevende Apoteker *S. M. Trier* den Tid, da Offentligheden begyndte at beskæftige sig med Spørgsmaalet, om de for Pharmaceuterne, Pharmacien og de Syge skadelige Følger af Anerkendelsen af Apothekerbevillingernes saakaldte reelle Beskaffenhed.«

Privilegiet, der var paa sin Plads, da Landet savnede farmaceutisk uddannede Mænd, og som benyttedes som Løkkemad for at faa duelige Personer her til Landet, havde udspillet sin Rolle, da det kom saa vidt, at der blev Overskud paa Farmaceuter. Det havde ikke blot udspillet sin Rolle, det formaaede ikke længere at udfylde sin Hensigt at skaffe Befolkningen en passende Forsyning med Apoteker og Apotekeren et godt Udkomme. Privilegiet kom endog til at modvirke sin Hensigt. Og samtidig rejstes, med de ændrede politiske Anskuelser, Spørgsmaalet om de ubefordrede Farmaceuters retfærdige Krav om Befordringsmuligheder.

De Fordele, som Privilegiet skulde byde den særligt uddannede Mand, var forsvundet. Overproduktionen af Farmaceuter var vanvittig stor, se Side 279, Tabel I, hvoraf det til Exempel fremgaar, at 83,6 pCt. af dem, der tog Apotekereksamen i Aarene 1770—80, blev Apotekere, medens kun 33,1 pCt. af Eksamensholdene fra Aarene 1815—24 naaede at blive selvstændige Apotekere. Denne Overproduktion medførte en overvældende Konkurrence ved Salgsudbud af de reelle Privilegier, og Priserne, der betaltes for disse, kom der ved op i Højder, der med Samtidens Udtryk var uforsvarlige. Forrentningen af den bundne Kapital slutte saa store Summer, at Fordelen for Apotekeren ved Privilegiet blev problematisk. Det var i hine Tider saa galt, at det undertiden kneb for Apotekeren at skaffe Penge til Lønning af Personalet.

Ogsaa for det medicinforbrugende Publikum betød de reelle Privilegier en Fare for Levering af daarlige Medicinalvarer og var desuden til Skade for Befolkningen, fordi de Overpriser, der betaltes for Privilegierne, gjorde Myndighederne betænkelige ved at give Tilladelse til Oprettelse af ny Apoteker.

Under Indtrykket af det samfundsskadelige i Privilegiesystemet og med Ønsket om at skabe taalelige og retfærdige Vilkaar for alle Apotekervirksomhedens Udøvere fremsatte saa Sundhedskollegiet i 1839 efter Opfordring fra Kancelliet et Forslag om en Modernisering af Apotekervæsenet.

Man blev staaende ved den bundne Næring, der kræver Bevilling fra Statens Side for at aabne et Apotek, men man foreslog, at de ny Bevillinger kun formedes som Koncessioner, som personlige Bevillinger. Man foreslog en Ordning, hvorved de reelle Privilegier afløstes og efterhaanden gik over til at blive Koncessioner. Og man foreslog endelig som naturlig Konsekvens af den Indskrænkning, der derved skete i de ubefordrede Farmaceuters naturlige Rettigheder, at Tilgangen til Faget begrænsedes.

En Amortisation af de reelle Privilegier kunde dengang have været gennemført for en Sum af 5 Millioner, og allerede i 1870 havde saa det sidste reelle Privilegium været forsvundet.

Ledet af økonomiske Betæneligheder gik Kancelliet ikke med til Amortisationsforslaget.

Allerede under Enevælden var det slaaet fast, at de reelle Privilegier var til Skade for Samfundet, og at de lagde Hindring i Vejen for enhver ensartet Udvikling indenfor Apotekervæsenet, som Stat og Administration maatte mene var ønskelig.

Forskellen paa de reelle Privilegier og de ny Koncessioner var hamret fast. Privilegierne opretholdes kun af Hensyn til Ejerne; Koncessionerne af Hensyn til Befolkningen. Af denne sidste Aarsag gled Apotekervæsenets Forhold uændret gennem Næringsfrihedslovenes Skærpsid i 1850'erne.

Men Grundskaden indenfor Apotekervirksomheden var ikke afhjulpet. Tidsaanden var vel ændret og Systemet forandret, men Administrationen kom konservativt bagefter, og Ændringen i Driftsformen kom ikke til at betyde stort. De reelle Privilegier hæmmede Nyoprettelser, og Overproduktionen af Farmaceuter gik uforandret videre.

I 1873 dannede de ubefordrede Farmaceuter deres Forening og proklamerede det som deres Hensigt at gøre et Arbejde for »en fornuftig Regulering af de urimelige og overdrevne Priser paa de reelle Privilegier.« Om Foreningens Interesse for dette Anliggende findes der adskillige Vidnesbyrd i Foreningens Aarsberetninger, og ogsaa udenfor Farmaceuternes Kreds var der stadig Interesse for Sagen, saaledes fremkom Folketingsmand *Fr. Bayer* i Firserne med et Forslag om de reelle Privilegiers Ophævelse, og kort efter behandledes Spørgsmaalet i Ugeskrift for Læger og i Nationaløkonomisk Tidsskrift, hovedsagelig af *Dr. Budde* og *Prof. Scharling*.

Mærkelig nok har det her i Landet stadig været de ubefordrede Farmaceuter, personelle Apotekere og udenforstaaende Mennesker, der har været Tilhængere af Tanken, medens de reelle Privilegieejere stejlt har modsat sig. I Sverrig var det netop Privilegieejernes Interesser, der førte Sagen frem. Allerede i 1823 findes det første Forslag. Netop for Ejerne skulde det synes at være af Interesse at faa deres Værdier stabiliserede. Før eller senere er de udsat for Indgreb f. Eks. Nyoprettelser i deres Nærhed, der kan medføre Nedgang i deres Privilegiums Værdi, og Staten kan heller ikke i Modstrid med de gældende politiske Læresætninger blive ved at opretholde reelle Privilegier. Det var saadanne Betragtninger, der bl. a. ledte de svenske Apotekere til deres Standpunkt.

Og *Prof. Scharling* pegede i Nationaløkonomisk Tidsskrift paa de samme Farer for vore reelle Apotekere:

»Apotekerne have ikke noget Brev paa, at vi til alle Tider ville have Justitsministre, der er ligesaa humane og hensynstagende, som de hidtilværende, og det kan meget vel tænkes, at der — endog i et i det hele konservativt Ministerium — kan komme en paa dette Omraade mere radikal Minister, der ikke mener at behøve at tage Hensyn til de Købesummer, som Ihændehaverne af de reelle Privilegier selv frivillig er gaaede ind paa at erlægge, men mener, at det maa blive deres egen Sag, om de have overvurderet den Genstand, de have købt, ligesom i andre Tilfælde, hvor en Ejendomsfører har spekuleret galt.«

I 1890 var Misfornøjelsen med de Resultater, deres Organisation opnaaede, hos de ubefordrede Farmaceuter vokset til en Storm, der

væltede de gamle Taburetter. Ny Mænd greb Tøjlerne og slog til Lyd for en gennemgribende Reformering af Apotekervæsenet. I Overensstemmelse med den vakte Interesse hos Offentligheden slog de til Lyd bl. a. for en Afløsning af de reelle Privilegier. Den i 1894 nedsatte Apotekerkommission fik bl. a. den Opgave at besvare følgende Spørgsmaal: »Om en Afløsning maa anses for nødvendig og hensigtsmæssig« og »saafremt en saadan Afløsning ikke maatte findes tilraadelig eller gennemførlig, hvorvidt den stadige Tiltagen i Pris af de reelle Privilegier kan modarbejdes ved andre Foranstaltninger.« Ved Besvarelsen af det første Spørgsmaal var der i Kommissionen et Flertal, der var stemt for en Afløsning, saafremt en saadan kunde finde Sted uden Udgift for Staten. En Del af dette Flertal motiverede deres Ønske om en Afløsning i følgende Udtryk:

»De høje Priser, til hvilke de reelle Apoteker sælges, Priser, som ikke staar i passende Forhold til Salgsstandens Værdi og saaledes kun kan være opnaaede ved, at der er drevet en usund Spekulation med Apotekssalgene, medfører, at Apotekskøbere, der har købt for dyrt, ledes ind paa Afveje, der frembyder Farer for en god og heldig Ordning af Apotekervæsenet.

Ved de for Apotekskøberne opstaaede økonomiske Vanskeligheder forfejes derhos efter vor Mening hele Tanken om Bevillingssystemet; thi hvad hjælper det, at man kun ved at give Adgang til Apotekernæring for dem, der forsynes med Bevilling hertil, tilsigter at danne en Beskyttelse for Apotekerne og skabe en betryggende Stilling for disse, naar de paagældende dog ikke kan leve, fordi de ved, at have købt for dyrt er kommen til at sidde i trykkede økonomiske Forhold?

Endelig maa vi ogsaa fremhæve, at Hensynet til de af de høje Priser for Køberne opstaaede Vanskeligheder medfører en Fare for og ogsaa har bevirket, at der ikke i saa stort et Omfang, som det for Befolkningens Skyld kunde anses for ønskeligt, meddeles Tilladelse til Anlæg af nye Apoteker, medens dette dog aabenbart er i Strid med, hvad der maa være et af Hovedhensynene for enhver Ordning af Apotekervæsenet (at skaffe saa let Adgang til Medicin som muligt).

For at raade Bod paa de af de høje Priser paa de salgbare Privilegier flydende Ulemper, er der formentlig ingen anden Udvej end ganske at ophæve dette System. En fuldstændig Ophævelse af det maa vi imidlertid ogsaa af andre Grunde finde i overvejende Grad hensigtsmæssig. Dels fører Systemet med de salgbare Privilegier med sig, at der indrømmes Formuen en aldeles urimelig Betydning til at give Adgang til Apotekernæringen, saaledes at dygtige Kræfter, som ellers vilde egne sig fortrinlig til Stillingen, men som ikke er i Besiddelse eller kunne vente at komme i Besiddelse af de fornødne Midler, holdes borte fra Stillingen eller afholdes fra at indlade sig paa selve Studiet. Og dels vil man

kun derved opnaa en fælles ensartet Ordning for samtlige Apotekere, hvad der vistnok i høj Grad anbefaler sig fra et administrativt Synspunkt.«

Fra enkelt Side fremsattes der endda et formuleret Forslag til Lov, hvis § 1 har følgende Ordlyd:

»Halvtredsindstve Aar efter denne Lovs Ikrafttræden overgaa de reelle Apotekerprivilegier til at blive personlige.«

Det andet Spørgsmaal besvarede Kommissionens Flertal ved at tilraade, saafremt Afløsningstanken opgives, at forcere Nyoprettelser af Apoteker. Et enkelt Medlem af Flertallet fastslog, at vel kunde Priserne ved en saadan Fremgangsmaade holdes nede, »men der var derfor ingen Udsigt til, at de derfor blev mere passende.«

Ministeriet fremsatte ikke noget Afløsningsforslag.

Resultatet blev forøvrigt, at de reelle Apotekers Omsætning fra 1895—1910 steg fra 3,077,000 Kr. til 3,681,884 Kroner, og at Privilegiernes Værdi i de samme Aar steg fra 15,802,642 Kr. til 19,393,200 Kroner.

»Den stadige Tiltagen i Pris« blev ikke hæmmet, og hvorvidt Priserne var blevet mere passende, kan man danne sig et Skøn om ved at konstatere, at medens Omsætningen var steget med 19,97 pCt., var Privilegieværdien vurderet til at være steget med 22,72 pCt. Samtidig var Prioriteterne blevet større. Medens de i 1895 udgjorde 53,12 pCt. af Totalværdien, var Tallet i 1910 steget til 58,25 pCt.

Første Gang efter Danmarks Indtrædelse i de konstitutionelle Staters Række, havde Statsmagten Anledning til at afskaffe de reelle Privilegier. Men Tidspunktet forpassedes. Regeringen fremsatte ikke noget Forslag; men af Reformbestræbelserne fremgik en Lov om Afgift af de personelle Koncessioner. Denne Afgifts Anvendelse til Fagets sociale Formaal, der fastsloges ved Apotekerloven af 1913, slog yderligere Forskellen mellem de reelle Privilegier og Koncessionerne fast.

I 1908 nedsattes den store Medicinalkommission »til at forberede en Omordning af Statens civile Sundhedsvæsen«. Overfor denne Kommission fremlagde Farmaceutisk Medhjælperforening et Forslag til Amortisation af de reelle Privilegier af følgende Ordlyd og dermed samstaaende Motivering:

Afløsning af de reelle Privilegier.

Som Flertallet af Apotekerkommissionen af 1894 var enige om, at det personlige Apotekerprivilegium maa anses for det heldigste her i Landet, og at

en Afløsning af de reelle Privilegier derfor maa anses for at være ønskelig, saaledes er ogsaa Flertallet af Danmarks Apotekere og Farmaceuter overbeviste om, at en ny Ordning af Apotekervæsenet i Danmark først da faar nogen Betydning for Samfundet og for Fagets Udøvere, naar de reelle Privilegier, der nu staar som en Hindring saavel for faglige Fremskridt som for Anlægget af nye Apoteker, er fjernede. Ved tidligere Lejlighed, hvor dette Spørgsmaal har været paa Bane, har man ikke turdet give sig i Lag med Opgaven, fordi man har ment, at en Afløsning af Privilegierne vilde kræve for store Ofre fra Statens Side. Det mener vi imidlertid ikke, der er nogen Grund til. En Afløsning af de reelle Privilegier kan meget vel lade sig gøre, uden at den kræver noget som helst Offer, hverken fra Statens Side eller fra Farmaceuternes. Vi skal derfor kort skitsere, hvorledes dette lader sig gøre.

Forslag til en Afløsning af de reelle Apotekerprivilegier.

Der oprettes en Bank under Statens Tilsyn og Garanti, og denne Bank udsteder 4 a $4\frac{1}{2}$ pCt. Obligationer til et passende Beløb (c. 18 Mill. Kr.).

Staten eksproprierer de reelle Privilegier, efter at der først er søgt en mindelig Overenskomst med Indehaverne. Disse erholder Privilegiets Værdi udbetalt i ovennævnte 4 a $4\frac{1}{2}$ pCt.s Obligationer. Apoteksbygning, Varer og Inventar overtages ikke, men vedbliver at være Indehaverens Ejendom.

Privilegiet er derefter i Statens Besiddelse og besættes med en Forpagter, der vælges efter de samme Regler, som gælder for Besættelse af de personlige Privilegier. Den hidtil værende Indehaver skal dog være fortrinsberettiget ved den første Besættelse. Naar en Forpagtning opslaas ledig, skal Opslaget indeholde Angivelse af, hvor stort et Beløb den eventuelle Forpagter vil have at betale i Forpagtningsafgift til Staten.

Forpagtningen sker for 5 Aar ad Gangen; dog kan Forpagteren opsiges den med $\frac{1}{2}$ Aars Varsel. Efter Udløbet af de 5 Aar er den hidtidige Forpagter fortrinsberettiget til ny Forpagtning af Privilegiet. Forpagteren maa overtage Inventar og Varelager fra Forgængerens efter samme Regler, som anvendes ved personlige Privilegiers Overgang til ny Indehaver.

De nu eksisterende personlige Privilegier berøres ikke i nogen Maade af denne Lov, og den alt eksisterende Afgiftsfond vedbliver at bestaa uafhængig af Amortiseringen. Den anvendes til Pensionering af Apotekere, Apotekerenker og Medhjælpere, samt til Subvention af Apoteker i tyndbefolkede Egne.

Nyoprettede personlige Apoteker berøres kun af denne Lov, for saa vidt de anlægges i et Statsapoteks Opland og kan tænkes at ville berøve dette en Del af dets Omsætning. I saa Tilfælde kan der paalægges disse, foruden den sædvanlige Afgift til Afgiftsfonden, en Afgift til Amortiseringsfonden; men denne skal ved Nyregulering ansættes saaledes, at den i Forbindelse med Statsapotekets Afgift udgør højst $5\frac{1}{2}$ pCt. af Indløsningssummen for paagældende Apotek, idet det ikke er tilladt Banken at oppebære større samlet aarligt Beløb end $5\frac{1}{2}$ pCt. af den samlede Indløsningssum.

Under ingen Omstændigheder maa disse Afgifter opkræves udover den Tid, da Amortiseringen er tilendebragt. Efter den Tid behandles de hidtilværende reelle Apoteker paa samme Maade som Landets øvrige Privilegier.

At Sagen lader sig ordne paa denne Maade, kan der ingen Tvivl være om, navnlig da vi i Tiendeloven allerede her i Landet har set saadan Afløsning, og Staten vil da, naar Afløsningen har fundet Sted, have det i sin Haand at indføre et hvilket som helst System for Apoteksdrift, den til den Tid maatte finde formaalstjenligt.

Kommissionen erkendte, »at Afløsningsspørgsmaalet fra forskellig Side af Befolkningen betragtes med Interesse«, men foretrak paa det daværende Tidspunkt at fremsætte Forslag til Apotekerlov og forbeholdt sig senere at vende tilbage til Afløsningsspørgsmaalet. Det var atter økonomiske Betæneligheder, der bragte Spørgsmaalet til at strande, men man var enig om, »at der stadig bør opsamles Penge« i Apotekerfonden, »bl. a. til mulig Anvendelse ved en eventuel Afløsning af de salgbare Privilegier, om saadant i Fremtiden skulde findes hensigtsmæssigt«. Det hedder i denne Kommissions Betænkning:

»Dette Spørgsmaal har nærværende Kommission ligesom den ovennævnte gjort til Genstand for Overvejelse. I et Udvalg har Sagen været drøftet og et første Udkast været udarbejdet til en Lov om eventuel Afløsning gennem Amortisation med Statsgaranti uden direkte Udgifter for Statskassen.

Man er paa det rene med, at Afløsningsspørgsmaalet fra forskellige Sider af Befolkningen betragtes med Interesse.

Efter nogles Mening vil de høje Priser, hvortil Privilegierne købes, friste Indehaverne til at spare paa Driftskontoen til Skade for Publikum og endda ofte hensætte Privilegiehaverne i ret trykkende økonomiske Forhold; *der indrømmes Formuen et urimeligt Fortrin til at give Adgang til Apotekernæring, og Bibeholdelsen af de reelle Privilegier er en stadig Hindring for en gennemført ensartet Ordning for samtlige Apoteker*, medens en Afløsning vil fremme Adgangen for Farmaceuterne til at opnaa Apotekerprivilegium. Andre mener derimod, at der for Publikum i Almindelighed næppe gennem en Afløsning vil vindes Goder af virkelig Betydning. Medicinens Godhed og Pris vil ikke berøres deraf, og Adgangen til Medicinkøb ikke blive lettere; ej heller vil der skabes bedre Udsigter til Anlæg af nye Apoteker, og Ekspeditionen paa Apotekerne vil hverken blive hurtigere eller nøjagtigere, medens den Adgang til at blive selvstændig i en yngre Alder, som nu nogle opnaar gennem de salgbare Privilegier, vil gaa tabt, ligesom det i og for sig ikke kan være nogen Fordel, at Formuen udelukkes fra Faget.

Fra Kommissionens Flertals Side erkendes det, at en Afløsning vil lægge Beslag paa store Pengemidler (ca. 18 Mill. Kr.) og vil — selv blot i Formen: Statsgaranti for Amortisationen — under de nuværende Forhold paa Pengemarkedet kræve uforholdsmæssig økonomiske Ofre, hvortil yderligere vil

komme de Vanskeligheder, som Ordningen af Prioritetsforholdene vil frembyde.

For Tiden vil en fortsat Diskussion om Afløsningsspørgsmaalet derfor efter Kommissionens Mening — uden at bringe Fordel til nogen Side — paa en for Befolkningen uheldig Maade udskyde Ordningen af den Række vigtige Spørgsmaal Apotekervæsenet vedrørende, om hvis Løsning der i Kommissionen er opnaaet Enighed, og som lader sig ordne, uden at det er nødvendigt nu at tage Standpunkt til Afløsningsspørgsmaalet, hvis Løsning i alt Fald ikke er paatrængende nødvendig. Med Hensyn til dette indskrænker man sig da til at forbeholde sig senere at vende tilbage dertil, hvis der maatte frembyde sig Muligheder for at bringe i Forslag en Løsning, der kan anses for hensigtsmæssig og praktisk gennemførlig.«

Socialdemokraterne reserverede sig og foreslog Statsdrift af Apotekerne, ønskede at der samtidig med Apotekerloven fremsattes Forslag om en Lov om Ophævelse af de reelle Privilegier og henviste til det tidligere her omtalte Forslag fra et af Medlemmerne af 1894 — Apotekerkommissionen.

For a n d e n G a n g efter Grundlovens Givelse, havde Statsmagten Lejlighed til at afskaffe den Fortidsrelikt, som de reelle Privilegier er; men, skønt Regeringsformen nu endda var blevet parlamentarisk, udeblev Resultatet.

I den siden da forløbne Tid er Spørgsmaalet ikke blevet løst. Der har været fremsat Forslag om at hæmme Stigningen i de reelle Privilegiens Værdi ved en Værdistigningsskat, og Dansk Farmaceutforening har i 1919 stillet Forslag om en partiel Amortisering, idet man mente, at der var en gunstig Lejlighed til at gøre et mindre Forsøg paa den Afløsning, som af de fleste anses for ønskelig, paa det Antal (16) reelle Privilegier, der ved Nordslesvigs Indlemmelse i Danmark, skulde føres ind under dansk Styre. Desværre lykkedes det heller ikke da at føre Tanken frem til Sejr, og Medicinalkommissionen afgik i 1921 ved en blid Død uden at have stillet noget Forslag; men Tanken er ikke dermed skrinlagt. Den er i Overensstemmelse med sund Sans og Tidens Aand, den hører til de Tanker, hvorom Digteren synger:

For alle de gode Tanker, de kunne ikke dø.

T r e d i e G a n g, Sagen kommer til Behandling, under den fornyede Junigrundlov, vil Dødsklokkerne ringe over de reelle Privilegier.

I alle de Stater, hvor der har været eller er reelle Apotekerprivilegier, er Udviklingen gaaet i Retning af en Afløsning af disse. I

Sverrig er de allerede forsvundet ved Udgangen af Aar 1920. I Tyskland, hvor Krisen har været latent i en Række Aar, blev Sagen aktuel efter Revolutionen. I Arbeitsgemeinschaft Deutscher Apotheker, en fælles Arbejdskomité af befordrede og ubefordrede Apotekere, udarbejdedes i 1920 den bekendte »Adaentschluss«. I denne udtalte Tysklands samlede Apotekerstand sig enstemmigt for en Rigslov for Apotekervæsenet. Grundlaget for denne skulde være et udviklet og reformeret personligt Koncessionssystem med økonomisk Sikring af Stillingerne for alle Fagets Udøvere og med Enke- og Børneforsikring. De reelle Privilegier skulde afskaffes ved en Selvafløsning — en Amortisation.

I Lande med fri Apotekernæring synes Udviklingen at gaa samme Vej. Ved Lov af 22. Maj 1913 er Italien saaledes gaaet over til det personlige Koncessionssystem.

Man har mange Steder overvejet Tanken om Statsdrift, der er saare nærliggende i en Virksomhed, hvor Staten alligevel paa saa mange Maader griber ind; men særlig Omkostningerne og Vanskelighederne ved at føre Apotekervirksomheden, med dens Tusinder af forskellige Medicinalvarer, der udleveres i smaa Doser efter Publikums og Lægers personlige Forskrift, ind under en effektiv økonomisk Kontrol, har skræmmet de fleste bort fra Tanken. Saaledes skriver Prof. Hjelt i Finland »att från teknisk og handels-synpunkt knappast någon affärsrörelse är för statsdrift så oägnad som apoteksdriften«.

I de Lande, hvor man har overvejet Spørgsmaalet om Formen for Fremtidens Apotekerordning, synes man at være naaet til den Erkendelse, at det personlige Koncessionssystem er den bedste Form.

Ved at kombinere det med en progressiv Afgift af Koncessionen har man fundet en Form for Apoteksdrift, hvorved Apotekervirksomheden kan blive en, hvad Indtægter og Udgifter angaar, i sig selv hvilende Institution, der under Statens Kontrol, med Statsdriftens ydre Former men uden økonomisk Risiko for Staten, gør Ret og Skel overfor alle Virksomhedens Udøvere.

I en moderne Stat er man klar over, at naar man af Hensyn til det Almenes Vel, gaar til Indskrænkningen i en enkelt Klasse Borge-res grundlovsmæssige Rettigheder, maa der ydes dem Erstatning. Indenfor Apotekervæsenet er Koncessionen en saadan Erstatning; men

Koncessionen, der var tilstrækkelig Erstatning, saalænge alle Fagets Udøvere kunde naa at blive befordrede og befordrede i en rimelig Alder, forringes stadig, efterhaanden som Befordringsalderen bliver højere og højere og Befordringsmuligheden ringere og ringere. De ubefordrede Farmaceuter vaagner til Erkendelse af deres borgerlige Rettigheder. De erkender som Tyskeren Dr. Fischer siger:

dass wir angestellten Apotheker genau so die Träger des Standes sind wie sie.

I Sverrig er de Krav, som Virksomhedens Udøvere stiller til Apotekerinstitutionen, som Følge af Indskrænkningen i deres naturlige Rettigheder, formuleret saaledes:

- 1) Regulering af Tilgangen.
- 2) Fastsættelse af de Ubefordredes retslige og økonomiske Stilling bl. a. ved Fastsættelse af Minimalantal farm. Personale paa ethvert Apotek og Oprettelse af Forfremmelsesstillinger paa de større Apoteker, i Lighed med Overassistenter og Kontrolører i Statens Bestillinger.
- 3) Subventionering af de smaa Apoteker.
- 4) Pensionering af Fagets Udøvere.
- 5) Enke- og Børneforsikring.

For at kunne opfylde disse Fordringer, maa Koncessionssystemet kombineres med en progressiv Afgift af Koncessionerne efter dansk Forbillede.

Under et ensartet Koncessionssystem med progressive Afgifter, kræver Apotekervirksomheden ikke større Indtægter, end at Virksomheden netop kan løbe rundt. Det betinger derfor de billigst tænkelige Medicinpriser.

Anderledes stiller Sagen sig under et blandet System, som vort nuværende, der ogsaa har fundet Forsvarere. De reelle Privilegiers Kapitalværdi skal forrentes, og Renterne og Værdiforøgelsen gaar bort fra Faget. De betinger derfor, selv om Privilegieejerne maa paatage sig nogle af de Opgaver, der paahviler et Koncessionssystem, højere Medicinpriser end Nødvendigheden byder.

Ved Overtagelsen af et Privilegium eller en Koncession, betales i begge Tilfælde Inventar, Varelager og eventuelt Ejendom. Men desforuden betaler Privilegiekøberen Privilegiet med en Værdi, der i 1910 af Ejerne takseredes til en Sum = 5,267 Gange Omsætnin-

gen. Den Kapital, der er anbragt i Privilegiet er enten laant eller egen Ejendom, og Renterne gaar enten til Apotekeren eller den fremmede Kapital, og kommer saaledes ikke Apotekerinstitutionen til Gode. En Værdistigning, der realiseres ved Salg, øger i Reglen den fremmede Kapital og bliver kun til Fornøjelse for Ejeren og den fremmede Kapital. Fortjenesten fjæres fra Faget.

Koncessionæren betaler intet for Koncessionen. Værdien af Koncessionen tilhører Apotekerinstitutionen, og de Renter, der maa betales af den, er de Afgifter, som Apotekeren betaler, og som gaar til Institutionens Formaal.

Fortjenesten bliver i Faget.

Selv om Privilegieejerne maa paatage sig en Del af de Opgaver, som paahviler Koncessionssystemet, som Pensionering af dem selv og deres Efterladte, og selv om de kommer til den Erkendelse, at de maa paatage sig at participere forholdsvis i Pensioneringen af de Ubefordrede, bliver der dog andre Udgifter, som de ikke kommer til at deltage i, saaledes Subventioneringen af de smaa Apoteker, hvilket saa meget mere er urimeligt, som de fleste er store Apoteker, der under et Koncessionssystem vilde betale høje Afgifter efter en progressiv Skala.

Af vort Lands ca. 300 Apoteker drives de 100 paa reelt Privilegium. Endskønt de kun udgør ca. en Trediedel i Tal, omsætter de omtrent Halvdelen af Landets Medicinalvarer. Under et ensartet Koncessionssystem vilde disse forholdsvis store Apoteker yde et meget stort Bidrag til Virksomhedens fælles Formaal. Afgiften for alle Apotekerne kunde blive mindre, og Medicinpriserne sættes ned.

De reelle Privilegier bør afskaffes. De er i Modstrid med Grundlovens Aand og Ord og Aarsag til højere Medicinpriser, end Apotekervirksomheden i sig selv fordrer.

T. P. Elkjer.

G. SOFUS SØRENSEN
Formand April 1913 — Novbr. 1915

H. VIGGO HANSEN
Formand Nvbr. 1915 — Nvbr. 1919

J. HØRSLEV
Formand Nvbr. 1919 — April 1920

C. PRIERGAARD
Formand April 1920 — Juni 1921

DEN KONDITIONERENDE FARMACEVTS LØN OG ARBEJDSFORHOLD

Den Opgave at skulle skildre den danske konditionerende Farmaceutvs Løn- og Arbejdsforhold er saa omfattende, at det her — hvor en ret begrænset Plads er til Raadighed — kun vil kunne blive en ren oversigtsmæssig Omtale af de stadige Fremskridt og Forbedringer i Apoteksmedhjælpernes sociale Stilling, der er opnaaet gennem de »Overenskomster«, der i Aarenes Løb er afsluttet de to Organisationer — »Danmarks Apotekerforening« og »Dansk Farmaceutforening« — imellem.

Det vil ikke være muligt her at kunne give en samlet Skildring af det — som oftest mindre venskabelige — Forhold, der har hersket mellem de 2 Foreninger; det maa nemlig erindres, at Kampen mellem Apotekere og Medhjælpere — mellem Standens befordrede og ubefordrede Medlemmer — tit og ofte, navnlig i ældre Tider, stod ogsaa paa helt andre Omraader. Det er egentlig først efter Foreningens Reorganisation i 1890, at det bliver de sociale Spørgsmaal, der bliver de egentlige Kampemner.

Den kgl. Resolution af 23. December 1842, der ved Indførelsen af de personlige Privilegier stillede ogsaa den uformuende konditionerende Farmaceut i Udsigt at blive selvstændig indenfor sit Fag, gav saa at sige fra dens første Dag Anledning til Stridigheder.

De store »Spørgsmaal«: Oprettelse af nye Apoteker, Enkesagen, Hjelpeapoteker, m. m., der opstod som Følge af 1842 Resolutionen, blev lige saa mange Stridsspørgsmaal, og Apotekernes Magt og Indflydelse var saa stor — eller rettere Medhjælpernes Magt og Indflydelse saa ringe — at det i de fleste Tilfælde blev Standens befordrede Del, der gik af med Sejren.

Den farmaceutiske Medhjælper kunde eller forstod i alt Fald ikke at gøre sig gældende overfor Apotekerne. Han manglede Troen paa sig selv og Tillid til, at det vilde være muligt udadtil at opnaa noget, naar ikke Apotekerne gav det deres Støtte. Dette hang nøje sammen med de Vilkaar, hvorunder han tidligere havde levet og arbejdet; og heri var endnu ingen Forandring sket. Før Resolutionens Ikrafttræden var der ingen Mulighed for Opnaaelsen af Selvstændighed for den uformuende Farmaceut; han havde maattet vænne sig til Resignation. Afhængig som han var af sin Principal, følte han sig knyttet til denne med sin Person, ja hele sit Liv — om nogen personlig Selvstændighed var der ikke Tale.

Kun i de sparsomt tilmaalte Fritimer færdedes han udenfor Apotekets Enemærker. Apoteket var hans Arbejdsplads, hans Hjem. Her arbejdede han fra Kl. 5 eller 6 om Morgenen til Kl. 11—12 om Aftenen for ofte at afslutte Dagens Slid og Møje med en anstrengende Nattevagt.

Apotekerfruen sørgede for hans legemlige »Vel« — han havde Kost og Logi hos Apotekeren. Men om nogen regelmæssig Spisetid var der kun sjældent Tale. Maaltiderne maatte indtages, naar en ledig Stund kunde afses dertil — og ellers alt mens han passede sit Arbejde, selv om dette bestod i at ekspedere Apotekets Kunder. Hans Logi var for det meste et alt andet end hyggeligt Rum, som han tilmed ikke altid var ene om. Ofte delte 2 eller 3 Medhjælpere Værelse, og da det som Regel tillige tjente som Vagtværelse, havde han ikke engang paa sine Frinætter Fred for Natklokken. Den Medhjælper, der var utilfreds med de Forhold, hvorunder han levede, havde kun een Udvej: at søge sig en anden Plads. Men da Forholdene var saa omtrent lige daarlige alle Steder, særlig hvad Arbejds- og Fritid angik, betænkte han sig altid 2 Gange, inden han skiftede Plads — han vidste dog, hvad han havde. Om at fremføre Klager var der ikke Tale, der var jo ingen til at tage sig af dem, thi »den farmaceutiske Forening« var i Apotekernes Vold.

Han var i Virkeligheden kun et Tyende; havde som dette ingen Stemmeret, og om at gifte sig kunde der kun undtagelsesvis være Tale, Godtgørelsen i rede Penge vildt ikke strække til til en Families Underhold. Sløv og ligegyldig for Tidens Rørelser, sløv og ligegyldig i Med- som Modgang, ikke noget selvtænkende Individ, saa-

ledes er det triste Gennemsnitsbillede af Datidens farmaceutiske Medhjælper. Selvfølgelig gaves der Undtagelser, og disse søgte efter bedste Evne i den farmaceutiske Forening at vække saavel Kollegers som Apotekeres Interesse for bedre og mere menneskelige Kaar for Fagets menige Udøvere.

At »Den farmaceutiske Forening« ikke kunde blive nogen særlig god Støtte for den farmaceutiske Medhjælper er saare indlysende, naar dens højst brogede Medlemsstab tages i Betragtning. Farmaceuter i alle mulige Livsstillinger, ogsaa Apoteksindehavere, kunde blive Medlemmer. Men Forholdene blev iøvrigt ikke bedre, da »Farmaceutisk Medhjælperforening« oprettedes i 1873. Tiden var endnu ikke bleven moden til Kamp for Medhjælpernes sociale Rettigheder, ja Bestyrelsen udtalte endog rentud i sin første Programartikel, at den betragtede det »som liggende uden for Foreningens Hensigt at gribe ind i de private Forhold mellem Principal og Personale«.

Og dog var der her ikke sket væsentlige Forandringer siden Midten af Aarhundredet, saa en Reform kunde derfor synes at have været haardt tiltrængt. Gang efter Gang var Utilfredsheden med Kost og Logisystemet højlydt udtalt, thi baade Kosten og Logi'et var mange Steder yderst slet. Saaledes meddeles i Ny farmaceutisk Tidende: »endnu i vor Tid (1873) findes Apoteker, hvor Medhjælperværelset er i den Grad uhyggeligt og blottet for ethvert Spor af alt, hvad der hører til Livets Komfort, at næppe nogen af Nutidens Tjenestekarle vilde tage til Takke dermed«. Ja det var end ikke ualmindeligt at træffe Apoteker, hvor der ikke fandtes Kakkelovn i Officinet. Og med den Uvilje, Farmaceuterne nærrede mod de reelle Apotekere, lagde de Skylden for deres elendige Levevilkaar over paa disse, der sikkert ogsaa har haft deres Del af Skylden i de bestaaende daarlige Tilstande, netop fordi mange af dem havde købt for dyrt, og derfor sparede paa deres Medhjælperes Bekostning; men Hovedskylden maa ganske sikkert søges i selve Tiden, der endnu ikke havde lært at vurdere Arbejdet udfra de Krav, den selv stillede til Udøveren af vedkommende Arbejde.

Ved saaledes at skyde »de private Forhold mellem Principal og Personale« fra sig, gjorde den daværende saavel som senere Bestyrelser sig skyldig i samme Fejlsyn som Apotekerne. Thi uden paa

nogen Maade at ville underkende det Arbejde, der af begge Foreninger tidligere var udført og fremdeles udførtes for Indførelsen af Reformen saavel paa Uddannelsens som paa Undervisningens og andre Omraader, staar vi dog uforstaaende over for, hvorledes man har ment at kunne opnaa et tilfredsstillende Resultat, naar man ikke før eller ialt Fald samtidig begyndte Reformarbejdet der, hvor det kunde gøres uden Indblanding af Trediemand — nemlig i Forholdet Apoteker contra Medhjælper. Thi ethvert udefra kommende Fremskridt vil altid, saafremt stærke Gnidninger og ulige Modsætningsforhold skal undgaas, kræve et tilsvarende Fremskridt indefra. Derfor maatte f. Eks. ogsaa Krav om forbedret Uddannelse møde Krav om tilsvarende forbedrede Livsvilkaar. — Men disse kunde kun opnaas gennem Samarbejde mellem de interesserede Parter, Apotekerne og Medhjælperne, ikke enkeltvis, men Organisationerne imellem.

I Foreningens første Leveaar var det hovedsagelig Arbejdet paa Anlæg af nye Apoteker og Undervisningsspørgsmaalet, der beskæftigede Bestyrelsen; ved indre sociale Reformen rørtes ikke. I 1882 ændredes Lovens § 1 — Foreningens Formaal, derhen, at Foreningen ogsaa skulde arbejde for Medhjælpernes sociale Udvikling, og Foreningens Ledelse blev simplificeret. Disse Ændringer bragte dog ikke nogen Forandring i Foreningens Virksomhed. Der kom til at hengaa endnu en lang Aarrække; først i Slutningen af Firserne begyndte Kravene om Reform med Hensyn til Løn og Arbejdstid at blive stærkere og stærkere. Krav, der dog ikke kom fra Bestyrelsen, men fra de menige, navnlig yngre Medlemmer, og som fremsattes dels i Ny farmaceutisk Tidende og dels paa Foreningens Møder.

Det sociale Spørgsmaal skulde skydes i Forgrunden — men kunde man med Haab om et godt Resultat lægge det i den daværende Bestyrelses Hænder: »Havde den ikke modtaget det ene Bevis efter det andet paa den Ligegyldighed, den ligefrem systematiserede Hensynsløshed, hvormed baade Fagets Autoriteter og særlig Apotekerne betragtede og behandlede de konditionerende Farmaceuter«. Vilde den have Styrke og Mod til at bryde af og eventuelt begynde en Kamp. Thi kun gennem en saadan saa Oppositionen Mulighed for Frigørelse og Selvstændighed for den konditionerende Farmaceut, saafremt en fredelig og saglig Forhandling med Apotekerne om

Forbedring af Medhjælpernes Kaar ikke førte til noget Resultat — men til en saadan havde de ingen Tro.

Det Systemskifte, som nu fandt Sted indenfor Foreningen, omtales udførligt andet Steds i Bogen, og skal derfor ikke her behandles yderligere. Men Følgen af denne Foreningens Reorganisation blev, at Arbejdet paa Forbedring af den farmaceutiske Medhjælperes Levevilkaar straks blev sat paa Dagsordenen. Ja mere end det — man tog kraftigt fat med det samme, og det viste sig omgaaende, hvad vel ogsaa de fleste havde tænkt sig, at Arbejdet paa disse Omraader var ensbetydende med aaben og voldsom, ja næsten hensynsløs Kamp mod Apotekerforeningen.

Et ganske overordentlig virksomt Hjælpemiddel i Kampen blev Foreningens Medlemsblad. Paa Opfordring af sine Kolleger paatog *Schiøttz-Christensen* sig Redaktørstillingen, men hans Principal, der var af den Anskuelse »at den nye Bevægelse blandt Farmaceuterne ikke maatte siges at have noget Hjemsted paa det af ham bestyrede Apotek« og »en saadan Redactørvirksomhed vil distrahere Receptarens Opmærksomhed mere fra Arbejdet end Apotekets Tarv tilsteder« stillede ham Valget mellem at forlade sin Plads eller trække sig tilbage fra sin Redaktørvirksomhed. *Schiøttz-Christensen* valgte ganske selvfølgelig det første. — Og Bestyrelsen, der ønskede at holde ham skadesløs, antog ham som lønnet Redaktør, hvorved han ogsaa ganske anderledes kunde faa Tid til at ofre sig for Sagen, end om han vedblivende skulde have konditioneret.

Sikkert ikke uden Grund mente man den Gang, at det ikke var nævnte Principal, der havde taget Initiativet til Afskedigelsen, men var foranlediget dertil udefra af Apotekernes Nervøsitet og Ængstelse for »Medhjælperbevægelsen«. —

Opsigelsen fik ikke den tilsigtede Virkning — tværtimod hjalp den straks til at vække Farmaceuterne til Forstaaelse af et ubrydeligt Sammenholds Betydning, hvilket bl. a. gav sig Udslag i stærk Tilstrømning til de i den kommende Vinter afholdte Møder, og Medlemsantallet var i stadig Vækst. Ja inden Udgangen af Februar 1891 var saa godt som alle konditionerende Farmaceuter bragt ind under Foreningen. Bestyrelsens første Handling var, ud fra den Betragtning, at den straks burde give sig i Lag med en Opgave, der havde Bud til og Betydning for alle Medhjælperne, til disse at ud-

sende Spørgeskemaer, der, nøjagtig udfyldte og sendt tilbage til Bestyrelsen, skulde afgive Materiale til et Oplysningsbureau, hvorigennem Medhjælperne, førend de tog en ledig Plads, kunde erholde sikker Meddelelse om alle Forhold Pladsen vedrørende. Endvidere skulde de indhentede Oplysninger danne Basis for en Beregning over de Gageforhold, som fandtes og som burde findes.

Directionen for Danmarks Apotekerforening, hvis Formand var *Gustav Lotze*, protesterede i en Skrivelse til Medhjælperforeningens Bestyrelse imod, at saadanne Oplysninger afgaves — »dette Skridt turde være af den Beskaffenhed, at det opfordrer til Brud paa det ved ethvert Engagement forudsatte Tillidsforhold og krænker Privatlivets Fred — — — — —. Directionen kan derfor kun beklage, at Medhjælperforeningens Bestyrelse opfordrer til et saadant Skridt og endog vil gaa saa vidt, at den vil lade eventuelt fremkomne Oplysninger samle, omarbejde og derefter udgive i Trykken; men da dette ikke blot er moralsk fordømmeligt, men ogsaa vilde kunne komme i Strid med Straffelovens § 220, maa Directionen, hvis saadant virkelig skulde ske, forbeholde sig ethvert i den Anledning fornødent Skridt.« —

»Ny farmaceutisk Tidende« sluttede sig til Apotekernes Protest og gjorde Directionens Ord om at bryde et Tillidsforhold o. s. v. til sine — men en Indsender spørger i Blad for Farmaceutisk Medhjælperforening: »hvor eksisterer overhovedet et saadant?« Og som Kuriosum, med Henblik paa »Tillidsforholdet« kan anføres, at en Besværing til Avispostkontoret over, at Medlemsbladet ikke altid kom Medhjælperne i Hænde, besvaredes fra Horsens Postkontor den ¹⁷/₂ 91 for Svaneapotekets Vedkommende derhen, at Postbudet plejede at lægge Medlemsbladet inden i en Dagsavis, som Apotekeren holdt«, — og »er der derfor Sandsynlighed for, at nævnte Blad er kommet Apotekeren til Hænde, uden at han atter har udleveret det til de rette Modtagere«. En anden Indsender opfordrer Apotekerne til at gøre deres Vagtværelser lidt hyggeligere. »Saa undgaar de, at deres Medhjælperne bliver »Krogæster« — for selv om en Krostue maaske ikke er hyggelig, saa er den dog i mange Tilfælde »hyggeligere« end »Vagten«. Bestyrelsen tog ingen Hensyn til de fremkomne Protester, oplyste at »de udfyldte Skemaer ligger ikke til Eftersyn, og ved en eventuel senere Omarbejdelse og Trykning vil selvfølgelig alle Slags Oplysninger af delikatere Art blive

behandlede med den højeste Grad af Forsigtighed«, og ved en stadig fortsat Agitation lykkedes det efterhaanden at faa det for en Beregning nødvendige Materiale. Herigennem viste det sig at:

- 1) Middelgagen var 1186 Kr. aarlig, og at der, hvor Kost og Logi-systemet endnu fandtes, fradrog som Vederlag herfor 500 Kr.
- 2) Den gennemsnitlige Arbejdstid var, fordelt over Ugens 7 Dage, 14,9 Timer daglig og Fritiden $\frac{1}{2}$ Søndag og 13,8 Timer ugentlig.
- 3) Natarbejdet var vederlagsfrit.

For da »at skabe mere betryggende og solidere Stillinger for den konditionerende Farmaceut, saaledes aflagte, at de tilstede en nogenlunde menneskelig Tilværelse som et passende Vederlag for de Anstrængelser og det ansvarsfulde Arbejde, han maa udfolde, og for at udvikle Forholdet imellem Apoteker og Medhjælper«, satte Bestyrelsen den 7. Februar 1891 et af den i ovennævnte Retning udarbejdet Forslag under Diskussion, idet man, saafremt Forslaget vandt Tilslutning, vilde anmode Danmarks Apotekerforening om at optage Forhandlinger herom. Forslaget omfattede 4 Hovedpunkter:

- 1) En fastsat Norm for Antallet af Kandidater, der mindst bør være paa et Apotek: nemlig 1 for hver 12,000 Kr.'s Omsætning.
- 2) Indførelse af 4 Lønningsklasser med en fastsat Norm for hver.
- 3) En Anciennitetsgrænse for hver Klasse.
- 4) Pension hos Apotekeren bør være en frivillig Sag.

Diskussionen endte med Vedtagelsen af følgende af cand. A. Causse affattede Resolution:

»Forsamlingen udtaler sin Tillid til Bestyrelsen, approberer de allerede foretagne Skridt og opfordrer Bestyrelsen til at følge den betraadte Vej til Forbedring af Farmaceuternes Kaar«, og i ledende Artikler i Medlemsbladet gøres udtrykkelig opmærksom paa, at Forslaget ikke maa opfattes som Kampsignal — »det fremkommer som Grundlag for en fredelig og saglig Forhandling — som et Udtryk for Medhjælpernes Ønsker; idet der samtidig gøres Rede for Apotekernes Pligt til at sørge for de ældre Medhjælpere, og ikke brutalt afskedige dem. — Det er en privilegeret Gerning, han er oplært til og kan ikke efter Forgodtbefindende slaa sig ned som Apoteker et eller andet Sted. Han skal endydermere arbejde i et Apotek el. lign. for at bevare sin Anciennitet, og det er for Anciennitetens og Privilegiets Skyld han er bleven Pharmaceut. — Ancienni-

tet skal der til, men hvorledes da skyde de ældre Medhjælpere fra sig? — Gifte Medhjælpere vil Apotekerne ikke have — de vil ikke have et stort moralsk Ansvar overfor disse og deres Familie — ved en eventuel nødvendig Opsigelse —.

Tiden er ikke længere gunstig med Hensyn til Udsigten for Opnaaelse af Privilegier — for en Snes Aar siden kunde de, der da gik til Farmacien gøre sig Haab om at faa et saadant mod c. 25 Aars Anciennitet -- mens nu kun $\frac{1}{3}$ af dem vilde opnaa den Begunstigelse — de andre var prisgivet Apotekernes Vilkaarlighed: »Der bydes os ikke nogen Betyggelse for den Betyggelse, vi maa yde. Derfor maatte Løsenet være: at skabe mere betyggende og solidere Stillinger for den konditionerende Farmaceut, saaledes aflagte, at de tilstede en nogenlunde menneskeværdig Tilværelse.« —

I Henhold hertil og gennem Resolutionen støttet af Medlemmerne rettede Bestyrelsen en Henvendelse af 8. Marts til Direktionen for D. A., om den »vilde være villig til et Forsøg paa ved Nedsættelse af et Udvalg bestaaende af Apotekere og Medhjælpere at skaffe særlig de ældre bl. de konditionerende Medhjælpere en mere betyggiget Stilling med et anstændigt Udkomme.« — — —

De Punkter, man særlig ønskede gjort til Genstand for Behandling, var:

- 1) I videst mulig Omfang Afskaffelse af »fri Station« for Medhjælpere.
- 2) Indførelse af en fast normeret Gage for de enkelte Medhjælperpladser paa hvert Apotek.

Direktionens Svar gik ud paa, at en Ordning af de paagældende Forhold ikke vilde kunne ske paa den foreslaaede Maade.

»Derimod skulde Directionen ikke være uvillig til at gøre de berørte Forhold til Genstand for sin Overvejelse, men maa beklage, at Bestyrelsens Optræden, gennem Foreningens Blad, overfor Apotekerne har været af den Natur, at den afskjærer Directionen fra at træde i nogen Forhandling med Medhjælperforeningens Bestyrelse.«

(sign.) I Directionen for Danmarks Apotekerforening,
d. 11. Marts 1891.

Gustav Lotze.

A. Meyer.

A. Piper.

Bestyrelsen, der ikke ønskede, at dens Personer skulde være en Hindring for en eventuel fredelig Løsning af Spørgsmaalet — Apotekerforeningens Svar var jo ikke en ubetinget Afvisning — stillede herefter Mandaterne til Raadighed, men blev, med Undtagelse af *Emil Koefoed*, *A. Poulsen* og *Fr. Madsen*, hvis Ønske om Udtræden var definitiv, genvalgt med stor Acclamation paa Generalforsamlingen i April s. A. De ledige Bestyrelsespladser besattes med *E. Dam*, *C. Hansen* og *A. Causse* — og *Schiøttz-Christensen* valgtes som Foreningens Formand.

En fornyet Henvendelse fra denne Bestyrelse til Direktionen for Danmarks Apotekerforening om at optage Forhandlinger om de i Skr. af 8. Marts s. A. anførte Punkter, besvaredes med et reelt Afslag: de staaende Stridspunkter, Gage-, Kost- og Logispørgsmaalet, kunde, efter Apotekernes Mening, kun ordnes ved Overenskomst i hvert enkelt Tilfælde imellem Principal og den pladssøgende Farmaceut, saa meget mere »som enhver anden Ordning aldrig vil kunne blive obligatorisk for nogen af Parterne«. Til Slut udtaltes der dog Haab om, »at der ved gjensidig Imødekommenhed og Erkjendelse af de begge Parter paahvilende Pligter sikkert vil kunne skabes en heldig Løsning af de forskellige Opfattelser«.

Var det end en Skuffelse for Medhjælperforeningen, at Apotekerforeningen stillede sig saa absolut afvisende for Forhandling til Trods for, at Bestyrelsen dog nu havde undergaaet en væsentlig Ændring i sin Sammensætning, saa havde Henvendelsen dog ikke været helt forgæves, idet det af Svaret fremgik, at ogsaa Apotekerne erkendte, at de omtalte Forhold virkelig trængte til at reformeres; Uoverensstemmelsen laa kun i divergerende Opfattelse af, paa hvilken Maade dette lod sig gøre. Directionen fik paa Apotekerforeningens Generalforsamling i Maj Medhold hos Apotekerne i sin Opfattelse — det synes endog, som om den Anskuelse har gjort sig gældende hos Apotekerne, at den blandt Medhjælperne rejste Bevægelse ikke var af nogen farlig Karakter og kun opfattedes som en Bevægelse indenfor »de Unge«, medens Sandheden dog er den, at selv om en Del af de ældre Medhjælpere havde lidt svært ved at forstaa og følge med i Tidens Rørelser, talte Foreningen netop sine bedste og mest trofaste Støtter indenfor de Ældres Rækker. Det var kun af Frygt for ved offentlig Fremtræden at paadrage sig deres Principalers Unaade, at de overlod »Ordet« til deres yngre Kolle-

ger, der ikke i samme Grad som de ældre Kolleger, følte sig bunden af gamle Former og hævdvundne Skikke.

Kom der saaledes ikke noget Samarbejde i Stand mellem de respektive Foreningers Ledelse, sporedes der dog efterhaanden Vilje til hos den enkelte Apoteker at imødekomme Ønsker fra deres Medhjælperes Side. Saaledes blev Lukning af Apotekerne Kl. 9 i Stedet for Kl. 10 mere og mere almindelig, ja paa ovennævnte Generalforsamling i Apotekerforeningen udtalte Apoteker *Alfred Benzou* endog, at Publikum burde støtte den tidlige Lukning og »at dette opnaaedes formentlig bedst ved en forhøjet Nattax, men Indførelsen heraf vilde fra mange Sider blive misforstaaet, og vilde der derfor ikke blive stillet noget Forslag herom«. Ogsaa med Hensyn til Vagtlokalernes Indretning bestræbte mange Apotekere — især ved Nyanlæg — sig for at gøre disse til om end ikke komfortable, saa dog nogenlunde hyggelige og taalelige Opholdsværelser for deres Medhjælperere. Navnlig for Enemedhjælperne, for hvem Vagtværelset jo ogsaa tjente og stadig tjener som virkeligt Opholdsrum, var det en betydelig Reform. —

Men hvad betød disse Forbedringer i Forhold til dem, der kunde være indført, saafremt Apotekere og Medhjælperere organisationsmæssigt og i Fordragelighed, af Interesse for Fagets sunde Udvikling, havde kunnet opnaa Samarbejde. At det ikke lykkedes, skyldes sikkert for en stor Del den Omstændighed, at ethvert Skridt fra Medhjælpernes Side for at forbedre eller højne deres Kaar, af Apotekerne opfattedes som et Angreb paa sig.

En Fest, som Medhjælperne i Begyndelsen af August 1891 foranstaltede paa Vodroflund med det Formaal herigennem at skaffe et Grundfond for »Pharmaceutisk Medhjælperforenings Hjelpe- og Laanekasse«, betegnedes saaledes af den daværende Formand for Københavns Apotekerforening som en Demonstration mod Apotekerne, et Forsøg paa at skaffe Penge til en Strikekasse. —

Medhjælperforeningens Bestyrelse gav dog ikke op; kunde den ikke finde Støtte hos Apotekerforeningens Direction — maatte den tage Sagen i sin egen Haand, og handle derefter. Paa Generalforsamlingen den 24. Oktober 1891 stillede den og fik, efter at Formanden overfor Medlemmerne havde betonet Kostspørgsmaalets Betydning saavel for den individuelle Frihed som for Valgretten og fremhævet som et Faktum, at Kosten var Aarsag til de aller-

fleste Bryderier mellem Principal og Medhjælper, vedtaget et Forslag gaaende ud paa, »at intet Medlem af Foreningen efter 1ste Januar 1892 tager nogen Plads paa Apotek, hvor der hidtil har været mindst 2 Medhjælpere, uden at faa sin fulde Gage udbetalt i Kontanter, for Kost og Logi iberegnet«. Endvidere skulde »de nuværende Indehavere af de oven for nævnte Pladser snarest søge at opnaa Kostpenge«.

Samtidig vedtoges det at understøtte de Kolleger, der muligvis blev brødløse, fordi de rettede sig efter deres Forenings Vedtægter.

I Overensstemmelse med de vedtagne Forslag udsendte Bestyrelsen en Blanket til hvert enkelt Medlem, som ved at underskrive denne, forpligtede sig til kun at modtage Plads, saafremt Vedkommende kom paa egen Station. Saagodt som alle Konditionerende skrev under og desforuden en Del Farmacevter beskæftigede paa Laboratorier, Bryggerier etc. Disse ønskede herved pekuniært at støtte deres Kolleger — man vidste jo ikke, hvor mange der kunde blive arbejdsløse, da det var umuligt at sige noget paa Forhaand om Apotekernes Stilling til den af Foreningen egenmægtig truffe Ordning, selv om man regnede med en vis Modstand fra deres Lejr. En saadan kom ogsaa, idet der vedtoges forskellige Resolutioner, der alle gik ud paa, at en Afløsning af Kost- og Logispørgsmaalet og dermed en ganske bestemt fastsat Spisetid og Medhjælpernes Fravær under denne, maatte anses for uheldig og uigennemførlig i sin Helhed, da Publikums Tarv vilde lide derunder; men Medhjælperne svigtede ikke deres givne Ord — og om end langsomt gav snart den ene snart den anden Apoteker efter; saaledes oplystes det paa Generalforsamlingen Oktober 1892, at 7 Apoteker gav Kostpenge under Vikariater, 29 Apoteker havde helt løst Kostspørgsmaalet, 9 Kolleger var bleven arbejdsløse og oppebar Understøttelser — og 2 Medlemmer, der havde brudt deres Ord indstilledes til Eksklusion (fuldbyrdet paa Generalforsamlingen 8. November 1892).

Herefter gik Udviklingen sin rolige Gang — holdt Foreningen blot Justits mellem sine Medlemmer, vilde Sejren blive dem vis, tilmed da det nye System, hvor det indførtes, ikke gav Anledning til Ulemper hverken for Apoteker eller for Publikum. Ja, Etatsraad, Apoteker *Chr. D. A. Hansen* udtalte endog under en Festlighed

i Anledning af Den pharmaceutiske Læreanstalts Aabning følgende: »Apotekerne havde ikke været lydhøre overfor de Røster, der i de sidste Tiaar havde hævet sig indenfor Farmaceuternes Kreds — vilde anbefale at lukke Øjnene mere op derfor«, hvilken Udtalelse Forsamlingen (over 100 Deltagere) sluttede sig til, idet de, efter Samtidens Referat af Festen, applauderede kraftigt og langvarigt.

Og »i Haabet om, at Medhjælperforeningens Virksomhed i de sidst forløbne 2 Aar maatte have vist Apotekerne, at det ikke var nogen rent forbigaaende Bevægelse eller en momentvis oppustet hidsig Agitation, men en sand og følt Overbevisning om, at Forholdene paa Apotekerne kunde og burde ordnes ved Imødekommenhed fra disses Side«, rettede Bestyrelsen (25. Februar 1893) en Henvendelse til Directionen for Danmarks Apotekerforening med Anmodning om, at »den vil paavirke de af Apotekerforeningens Medlemmer, der endnu ikke har afskaffet »fri Station«, til snarest muligt at efterkomme deres Medhjælperes Ønsker i den Sag«, og Henvendelsen slutter med følgende Udtalelse:

»Vel har Apotekerforeningen og Medhjælperforeningen Særinteresser, men Fællesinteresserne er de, som skal opretholde Standens Stilling i Samfundet og hævde Pharmaciens Berettigelse som en statsordnet og beskyttet Virksomhed. Vi formener nu som altid, at Pharmacien er bedst tjent med, at der hersker Enighed mellem dens Dyrkere, baade de besiddende og de ikke besiddende, og at Apotekerforeningen ved at opgive sin Utilnærmelighed for Medhjælpernes Ønsker kan udjævne den Misstemning, der endnu hersker mellem Apotekere og Medhjælpere.«

Direktionen svarede for saavidt imødekommende, som den lovede, at Sagen skulde blive fremlagt paa den først sammentrædende Generalforsamling, der da ogsaa indgaaende beskæftigede sig dermed, og Diskussionen endte med en Udtalelse af Formanden, *Gustav Lotze*, om, at man ikke vilde lægge Spørgsmaalet nogen Hindring i Vejen og kunde anbefale at imødekomme Medhjælpernes Ønske, hvor der intet principielt var til Hinder derfor.

Denne Udtalelse var i Virkeligheden en Bekræftelse paa, at Medhjælperforeningens Krav var berettiget, og blev sikkert ogsaa en Støtte for denne i Arbejdet for Gennemførelsen deraf.

Paa Generalforsamlingen Oktober 1894 meddelte Formanden,

at Bestyrelsen, da Kostspørgsmaalet som saadant kunde siges at være løst, da de faa Apotekere, hvor Systemet endnu ikke havde vundet Indpas, ikke kunde lamme Medhjælpernes fri Bevægelse, atter havde taget Gagespørgsmaalet op til Drøftelse, for at søge fastsat i Byerne en Minimumsgage af 1500 Kr. I Tilslutning hertil vedtoges følgende af Bestyrelsen stillede Resolutioner:

Resolution I.

»Idet Forsamlingen paaskønner den Velvilje, hvormed mange Apotekere har imødekommet Medhjælpernes Ønske om Afskaffelsen af »fri Station« paa Apotekerne, udtaler man det Haab, at de Apotekere, som af forskellige Grunde endnu ikke har indført Kostsystemet, vil foretage denne Forandring i Gageringsmaaden, naar deres respektive Medhjælpere maatte fremsætte Ønske derom.

Overfor de konditionerende Kolleger stiller man det Krav, at »Kostspørgsmaalet«s Princip fremdeles fuldt ud overholdes, hvad enten den pladssøgende er eller ikke er »Underskriver af Foreningens, denne Sag omhandlende Cirku-lære.«

Resolution II.

»Da det maa erkendes, at Medhjælpergagerne i Reglen ikke staar i noget passende Forhold til de Værdier, Apotekerprivilegierne repræsenterer eller til den sociale Stilling, vi ønsker at indtage i Samfundet,
 da Medhjælpergagerne, særlig sammenlignet med Pengenes dalende Værdi, er blevet mindre paa samme Tid, som Privilegiernes Værdi er steget,
 da det ikke tør forudsættes, at fremtidige Købere af Apoteker mere end hidtil vil tage Medhjælpernes berettigede Eksistens med i Betragtning ved Privilegiehandlens Afslutning, og
 da det kun i ganske faa Tilfælde er Medhjælpernes Kvalitet eller den enkelte Apotekers Evne, men kun det større eller mindre Tilbud om Arbejdskraft, der bestemmer Gagens Størrelse,
 u d t a l e r Forsamlingen, at en Regulering af Gageforholdene bør søges iværksat, idet man overlader til Bestyrelsen at tage Initiativet i denne Sag.«

Ordlyden af disse Resolutioner tilstilledes straks i November Maaned Apotekerforeningen med Anmodning om, at den vilde gøre de i disse nævnte Forhold til Genstand for Overvejelser, samt eventuelt søge Udveje, der kunde føre til et for begge Parter tilfredsstillende Resultat, idet man samtidig henviste til Bestræbelserne for at imødekomme Medhjælpernes Krav om stigende Gager i Forhold til Ancienniteten.

Apotekerforeningens Svar var imødekommende, idet der heri

gaves Løfte om, at »den omhandlede Sag, Medhjælpernes Gageforhold, skal blive drøftet og forelagt den kommende Generalforsamling«. Og samtidig udbad man sig, hvis saadant fandtes, Materiale »der kan hjælpe til Klargørelse af Spørgsmaalet«. Og for at bidrage til et heldigt Resultat af Forhandlingerne agtede Apotekerforeningen iøvrigt selv at indhente Oplysninger.

Der kom imidlertid ikke noget positivt ud af »Drøftelsen« paa Apotekerforeningens Generalforsamling i Maj 1895, selv om der ogsaa »i enkelte Apotekers Foredrag sporedes en klar Opfattelse af, at Forbedringer baade burde og kunde gennemføres«, og en Resolution blev vedtaget, hvori anbefales »at anvende en med Ancienniteten stigende Lønskala«. Men da man derefter i et halvt Aar stadig intet havde hørt fra Apotekerforeningen, optoges Gagespørgsmaalet paany ved Medhjælperforeningens Generalforsamling i Oktober 1895, med det Formaal at arbejde hen til Fastsættelsen af en nærmere udviklet Minimumstarif.

Den til de enkelte Pladser knyttede Gage skulde ligesom Medhjælperantallet være afhængig af Apotekets Omsætning, og paa Grundlag heraf havde Bestyrelsen udarbejdet et Forslag, der dog kun skulde tage Sigte paa vordende Apotekere, d. v. s. paa Medhjælperne selv, efterhaanden som de ved Salg eller Vakance fik Adgang til Apotekerstillingen.

Efter Forslaget skulde mindste Gage være 1500 Kr. og højeste Gage 2400, dog saaledes at Apoteker med en mindre Omsætning end 12,000 Kr. skulde staa frit overfor at følge eller ikke følge Tarifen.

Generalforsamlingen gav Forslaget sin fulde Tilslutning, og gennem en Generalforsamlingsbeslutning forpligtede Medlemmerne sig til at afgive en skriftlig Erklæring, hvori de ved deres Underskrifter forpligtede sig til paa Tro og Love ikke at konditionere paa noget Apotek, hverken reelt eller personligt, hvor ikke Lønforholdene ved indtrædende Ejerskifte bragtes i Overensstemmelse med den af Medhjælperforeningen opstillede Lønskala og normerede Medhjælperantal.

Disse Bestemmelser traadte i Kraft 1ste Januar 1896 — og i Slutningen af samme Maaned tilstilledes der Apotekerforeningen Meddelelse herom, uden at man forinden Iværksættelsen havde anmodet om dennes Billigelse af de Skridt, man agtede at foretage, idet man

betragtede det som en frivillig Forpligtelse Medlemmerne af Medhjælperforeningen havde paalagt sig selv.

Apotekerforeningen misbilligede Medhjælperforeningens Hand-
lemaade og fralagde sig Skylden for »de eventuelle, for Øjeblikket,
uberegnelige Følger af det gjorte Skridt«, hvorefter dennes Besty-
relse i en længere Skrivelse til Apotekerforeningen klarlagde sit Syn
paa Lønspørgsmaalet og paaviste, hvorledes Apotekerne, ved deres
stadige Udskydelse af Forhandlingerne, tilsidst selv havde drevet
Medhjælperne til egenmægtigt at søge Spørgsmaalet løst, og endte
med at udtale, at den samme Tilbøjelighed som før til Samarbejde
med Apotekerne fremdeles var tilstede.

Den 1ste Maj modtog Medhjælperforeningens Bestyrelse følgende
Svarskrivelse:

»Da vi af den ærede Bestyrelses lange Redegørelse har faaet
den Opfattelse, at det væsentlig har drejet sig om for Medhjælper-
foreningen, ved den at jævne Vejen for en Forhandling med Apo-
tekerforeningen om den saakaldte Løntarif — — — — skal vi fore-
lægge Sagen for den kommende Generalforsamling i Apotekerfor-
eningen. Saafremt denne billiger, at d'Hrr. Medhjælperes Ønske i saa
Henseende imødekommes, og at der som Følge heraf kan indledes
Forhandlinger om selve Spørgsmaalet med Medhjælperforeningens
Bestyrelse eller eventuelle Delegerede, skal vi være villige til at op-
tage saadanne Forhandlinger.«

Generalforsamlingen Maj 1896 gav den omspurgte Bemyndigelse
— og i Henhold til denne paabegyndtes i November samme Aar
Forhandlingerne, der efter et afsluttende Møde den 29. Marts 1897
resulterede i et af begge Foreningers Bestyrelses Formænd under-
skrevet »Forslag til Ordningen af Gage- og Pladsforholdene paa
Danmarks Apoteker«, hvis Hovedpunkter var følgende:

- 1) Oprettelse af en Voldgiftsret, bestaaende af 2 aktive Medlemmer af Dan-
marks Apotekerforening og 2 af Farmaceutisk Medhjælperforening samt
eventuelt af en udenfor Faget staaende Opmand (Jurist), der skulde vælges af
Voldgiftsretten, men kun tilkaldes i Tilfælde af Stemmeligbed.

Voldgiftsretten skulde afgøre Tvivlstilfælde angaaende Forholdet mellem
Principaler og Personale, herunder særlig Spørgsmaal om Antal af Med-
hjælperer og eventuelt Gagespørgsmaal. Ved Bedømmelsen var at tage Hen-
syn til de lokale Forhold, Arbejdets og Forretningens Omfang og Art, samt
Sammenligning med Forholdene paa andre lignende stillede Apoteker.

- 2) Fastsættelse af en for Apoteker med over 7000 Kr.'s Recepturomsætning gældende Lønskala for Medhjælpere, dog skulde halve Pladser, Vikarer med højst 3 Maaneders Engagement, samt Examinati (naar de da ikke udfyldte en normeret Medhjælper Plads) være uden for Skalaen.

De bestaaende Gager skulde, saafremt de laa under Tarifen, reguleres saaledes, at der betaltes den efter denne gældende samlede Gagesum. Nybesættelser skulde være i Overensstemmelse med Tarifen. Endvidere kunde Principalerne selv afgøre, hvem der skulde erholde de forskellige Gager,

- 3) Revision af Skalaen kunde finde Sted hvert 5te Aar, saafremt en af Foreningerne forlangte dette med 1 Aars Varsel,
4) Ikrafttræden af »Ordnningen« 1. Januar 1898.

Forslaget blev med stor Majoritet vedtaget af begge Foreningers Generalforsamlinger. »Tiden maatte da«, udtalte *Schiøttz-Christensen* i Farmaceutisk Tidende af 15. Juni 1897, »vise, om der ogsaa var Vilje til saavel hos Apoteker som Medhjælper at respektere den trufne Ordning, thi Overholdelse eller ikke Overholdelse for begge Parters Vedkommende maa altid blive en »frivillig« Sag. Men har Apotekernes Majoritet med Apotekerforeningens Bestyrelse i Spidsen anerkendt en bestemt Sum som Mindstemaal for en Medhjælper's Arbejde i Forhold til den Forretnings Omfang, han er eller skal beskæftiges i, da behøver man næppe at frygte for, at en virkelig brugbar Medhjælper vil lade sig hyre for mindre Gage, eller med andre Ord: den Apoteker, som ikke vil respektere Løntarifen, vil faa til Disposition saadanne Farmaceuter, som der er en »Hage« ved, og som ikke kan finde Ansættelse hos ordentlige Principaler. Overfor Apotekere og Medhjælpere af den Art maa Medhjælperforeningen benytte ethvert tilladeligt Vaaben.«

Det gjaldt derfor først og fremmest for Bestyrelsen at sikre deres Medlemmer imod, at Apotekerne kneb uden om; thi var det opnaaede Resultat end ikke tilfredsstillende (især ikke for den ældre Medhjælper — det var jo overladt Apotekeren at fordele de forskellige Gagesatser) havde man dog i alt Fald nu — og for første Gang — et af begge Foreninger anerkendt Grundlag at bygge videre paa.

Gennemsnitsgagen i 1890 var 1186 Kr. aarlig og i 1895 1436 Kr. — men efter 1ste Januar 1898 skulde 47 pCt. af Apotekerne yde en Løn af 1500 Kr., ca. 28 pCt. en gennemsnitlig Løn af 1600 Kr. og c. 25 pCt. en gennemsnitlig Løn af 1700 Kr. Medhjælperantallet paa

Apotekerne var nu normeret — d. v. s. fastsat saaledes, at der til en vis Omsætning svarede et bestemt Antal Medhjælpere — og en Voldgiftsret, valgt ud af de respektive Foreningers Medlemmer, havde givet Medhjælperne Medbestemmelsesret i Fagets Anliggender. Naar hertil saa — uden for Overenskomsten — lægges de Forbedringer, der lidt efter lidt ved Imødekommenhed fra Apotekernes Side var indført: Tidligere Aftenlukning og dermed en Reduktion af Arbejdstiden samt — for mange Medhjælperes Vedkommende — en aarlig Ferie (dog ikke altid Sommerferie) paa fra enkelte Dage til 14 Dage, uden Afdrag i Lønnen, og Forsøg paa, ved Henvendelse til Publikum gennem Opslag i Apotekerne om ikke at misbruge Natklokken, at mildne Nattjenesten for den Vagthavende, forstaar vi fuldt ud Bestyrelsens Stilling, da den i Farmaceutisk Tidende August 1897 meddelte, at der, inden den tog endelig Stilling til Spørgsmaalet om Annulering af de paa Lønscalaen af 1ste Januar 1896 givne Underskrifter, maatte foreligge et korrekt og tydeligt Billede af Lønforholdene, som de vilde stille sig efter det daværende Kalenders Udløb, thi, som det oplystes, havde af Landets ca. 170 Apotekere kun 61 afgivet Stemmer til Fordel for Overenskomsten. Ganske vist var Forslaget vedtaget med stor Majoritet, idet 61 af de paa Generalforsamlingen mødte havde stemt for og kun 11 imod, men man var saaledes uvidende om de resterende ca. 100 Apotekeres Stilling; og da Apotekerforeningen ikke heftede for Brud paa Overenskomsten, og det derfor var nødvendigt at faa et virkeligt Overblik over Stillingen blandt Apotekerne, forlangte Bestyrelsen, at Medlemmerne inden 1ste September s. A. maatte skaffe den Oplysning herom i hvert enkelt Tilfælde.

Da det af de indhentede Oplysninger fremgik, at ikke alle Apotekere vilde respektere Overenskomsten, vedtoges — mod Apotekerforeningens Protest — en Generalforsamlingsbeslutning af 19. Oktober gaaende ud paa: at Underskrifterne paa Løntarifen af 1896 bibeholdtes, indtil Overenskomsten af 1897 fuldt ud respekteredes.

Den herved opstaaede Meningsforskel mellem Medhjælperforeningen og Danmarks Apotekerforening foreslog denne afgjort ved Voldgift.

Men Medhjælperforeningens Bestyrelse, der ikke ønskede, at den vedtagne Generalforsamlingsbeslutning skulde blive hindrende for

et Samarbejde til Overenskomstens Gennemførelse, fik den ved en ny Generalforsamlingsbeslutning af 4. December annulleret.

Dette havde til Følge, at Formanden for Apotekerforeningen paa dennes Generalforsamling d. 6. December indtrængende lagde Medlemmerne paa Sinde loyalt at følge den Overenskomst, der nu var sluttet med Medhjælperforeningen; og i Nytaarsnumret af »Archiv for Farmaci og Chemi« blev Hovedpunkterne i Tarifen optrukket og af disse fremgik det, at det n o r m e r e d e Medhjælperantal i k k e var at bestemme efter Omsætningen, men efter Skik og Brug og efter, hvad der var almindeligt paa andre ligestillede Apoteker. Hvilket i Praksis faktisk var det samme som Medhjælperforeningens Medlemmer først havde bundet sig til i deres »Kamptarif« nemlig 1 Medhjælper til 24,000 Kr.s Omsætning og derefter 1 Medhjælper mere for hver 12,000 Kr.s Meromsætning.

Om Bestyrelsens Stemning og Følelser, nu, da et Resultat af deres Arbejde forelaa, giver nedenstaaende Nytaarsartikel i Farmaceutisk Tidende et ligesaa typisk som smukt Billede:

»Nu har vi en Overenskomst angaaende Gage- og Pladsforholdene paa Danmarks Apoteker, hvortil enhver Apoteker og Medhjælper, som staar indenfor de respektive Organisationer er bunden med de strammeste Baand, Gensidigheden kan tvinde? Vi har naaet netop dette Resultat; ikke en Overenskomst, som den forelaa i Sommer. Fra vor Haand ligger det nærmest for — paa de Medhjælperes Vegne, der har brugt os som Redskab — at bringe Apotekerforeningen en varm Tak for den ny Løntarif, en Tak for de Hensyn, man med Overvindelse af gammel Fordom har vist Medhjælperne paa dette vanskelige Felt, en Tak for den Resoluthed, hvormed ogsaa de sidste Skranker er brudt for at give Løntarifen netop den Værdi, uden hvilken Lønstriden ikke havde været endelig bilagt. Denne Tak udtaler vi herved.

Det har været et forunderligt Aar — det, som svandt. For Gerningens Vedkommende. Og gennem Storm og Stille glider vi over i det nye Aar, stærkere som Organisation end nogensinde, roligere og mere støt i Farten end i foregaaende Aar — og uden uopgjort Mellemværende med vore privilegerede Standsfæller. —

Et forunderligt Aar.«

Mange Aars trælsomt Slid og brydsomt Arbejde havde her, ved Indgangen til 25 Aaret for Medhjælperforeningens Stiftelse fundet sin foreløbige Afslutning.

Tilbage var at føre den trufne Ordning ud i Livet, og herom

udtaler *Schiøttz-Christensen* paa Generalforsamlingen den 5te Oktober 1898 følgende:

»Saa glat er Tarifen ikke gledet ind i det daglige Liv, som den ydre Ro har kunnet lade formode, og ikke alene Apotekerne har givet os Bryderi og Korrespondance, ogsaa Medhjælperne har paa sine Steder med en Haardnakkethed, der grænser til det utrolige, modsat sig Foreningens Krav om Respekt for den lovlige vedtagne Tarif. Saavidt Bestyrelsen bekendt og saavidt de skete Indberetninger angaar, er der kun 1 Apotek, der lader haant om Overenskomsten, det er Helms Apotek i Horsens.«

Endnu var der 2 Apoteker, hvor Kostspørgsmaalet ikke var løst: Helms Apotek i Horsens og Rønne Apotek, men paa ovennævnte Generalforsamling stillede Bestyrelsen og fik vedtaget et Forslag om, at alle i sin Tid paa Kostspørgsmaalet afgivne Underskrifter annulleres, idet man mente, at disse paa nærværende Tidspunkt var uden Værdi. Med denne Annulation faldt de sidste Skranker, i Ly af hvilke den nye Tid var vokset frem. Men inden vi løfter Sløret for denne, vil vi her bringe alle de Mænd — førende som ikke-førende —, der i de henrundne 25 Aar har været med i Arbejdet for at skabe lyse og lykkelige Livsvilkaar for deres Kolleger, vor inderligste, dybtføjte Tak.

Men en ganske særlig Tak vil vi sige *Schiøttz-Christensen*, og vi vil gøre afdøde Apoteker *Dams* Ord til vore, naar han paa ovenstaaende Generalforsamling, hvor *Schiøttz-Christensen* nedlagde sit Hverv som Formand og træet af det overvældende Arbejde, der havde hvilet paa hans Skuldre, trak sig tilbage til Privatlivet, udtalte: »I 8 Aar har *Schiøttz-Christensen* med sin varme Tro paa, at det gode vil sejre, naar det blot udholdendé føres frem, været vor Fører. Ham tilkommer Æren for Kostspørgsmaalets Løsning og den gjensidige Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Farmaceutisk Medhjælperforening om Lønningernes Størrelse og Art.

Den farmaceutiske Fagforening er hans Værk. Han skabte en Samtid af Farmaceuter, der kendte sine Krav, og vidste, hvorledes de skulde føres igennem. Han havde optaget i sig Tidens farmaceutisk-socials Tanker, legemliggjort dem i sig og ved maaltidsvidst energisk Arbejde forstaaet at omsætte disse til Virkeliggørelse.«

Som Pioneren paa den golde Mark, begyndte han sit Arbejde, og truede end ofte Storm og Misvækst den udsaaede Sæd — han kunde dog til sine Efterkommere overlade ikke den golde Mark, som han fandt den, men en Mark, hvis Jord, ved hans Røgt og Pleje, var forvandlet til Muld.

Han gav os Mulden og de unge Spirer af de deri nedlagte Frø, hans Efterkommeres Opgaver blev at værne dem under deres videre Vækst, at de engang kunde blomstre og sætte Frugt.

II

Uafhængig af den fra 1ste Januar 1898 truffne Ordning angaaende Gage- og Pladsforholdene paa Danmarks Apoteker var »Arbejdstiden« paa Apotekerne. Derfor maatte og blev det ogsaa de kommende Bestyrelseres Opgave bl. a. at søge denne henført under en Overenskomsts registrerende Bestemmelser, saaledes at udført Arbejde og den derfor ydede Løn kom ikke alene til at staa i et passende Forhold til hinanden, men at der ogsaa heri skabtes Ensartethed tilveje for alle Medhjælperne.

I Følge Oplysninger, indhentede gennem udsendte Spørgeskemaer i Begyndelsen af Aaret 1899, var Arbejdstiden meget forskellig, ikke blot paa de forskellige Apoteker, men ogsaa inden for det enkelte Apotek.

Som Regel stod Arbejdstiden i omvendt Forhold til Medhjælperantallet. Der var saaledes en Forskel af 18,3 Timer i den gennemsnitlige ugentlige Arbejdstid paa Apoteker med 1 Medhjælper og med det højeste Antal. Arbejdstiden bevægede sig mellem 86.5 og 47 Timer om Ugen. Gennemsnit for alle Medhjælperne var 64,46 Timer om Ugen eller 10,74 pr. Dag. 42,7 pCt. Medhjælperne havde over det gennemsnitlige Antal Arbejdstimer, enkelte fra 10—24 Timer pr. Uge. I København var den gennemsnitlige ugentlige Arbejdstid 58,2 Timer, varierende fra 50,2—67,3.

Apotekerne holdtes gennemsnitlig aabne ca. 15 Timer i Døgnet. Lukketiden var for de flestes Vedkommende Kl. 9. 29 Apoteker (dog kun 1 københavnsk) lukkede senere end Kl. 9. Enkelte lukkede tidligere (paa Søn- og Helligdage, f. Eks. Kl. 7¹/₂—8—8¹/₂). Nattevagterne deltes saa omtrent ligeligt mellem Medhjælperne paa Apoteker med 2 a 3 Medhjælperne, medens det var Skik og Brug, at Enemed-

hjælperen altid havde Nattevagt, dog saaledes at den paa hans Fridage først begyndte ved hans Hjemkomst. For Apoteker med flere end 3 Medhjælpere var Fordelingen højst ulige, idet af 227 Medhjælpere havde 102 Nattevagt 3 eller fire Gange om Ugen, 86 2 eller 3, og 9 1—3 om Maaneden, medens 30 var helt fritagne for Nattevagt. 73 % af det samlede Antal Medhjælpere havde Søndagstjeneste hveranden Uge. Mindst Søndagstjeneste fandtes paa 3 Medhjælper-Apotekerne, idet Medhjælperne der som Regel kun havde Tjeneste hver 3die Søn- eller Helligdag.

Endelig skal her nævnes, at Spisetid var indført paa saa godt som alle københavnske Apoteker, samt paa de fleste Apoteker i By og paa Land.

Paa Grundlag af disse Oplysninger opstillede Bestyrelsen følgende Norm for Arbejdstiden:

For Apoteker med 1 Medhjælper indtil 66 ugentlige Timer.

-	-	-	2	—	-	60	-	-
-	-	-	3	-	og derover	-	54	-

samt en Sommerferie paa 14 Dage for samtlige Medhjælpere, og anmodede i Septbr. 1899 Apotekerforeningen om at medvirke til en Regulering af Arbejdstiden paa Grundlag af nævnte Forslag. Efter den i Maj 1900 afholdte Generalforsamling indrykkedes Forslaget i »Archiv for Pharmaci og Chemi«, samt en Meddelelse om, at Bestyrelsen havde henstillet til hver enkelt Apoteker at gøre sig bekendt med det og saavidt muligt at vise Imødekommenhed overfor de af Medhjælperne der fremsatte Ønsker.

For dels at undersøge, »hvor langt Imødekommenheden havde rakt« — og dels for at have nyt Materiale til Raadighed, idet der paa Apotekerforeningens (førnævnte) Generalforsamling var sagt at en almindelig Regulering af Arbejdstiden bedst kunde ske samtidig med en eventuel Udarbejdelse af en ny Løntarif — og denne skulde, hvis man ansaa det heldigt — opsiges i indeværende Aar — udsendte Bestyrelsen paany Spørgeskemaer omfattende Arbejds-, Fri- og Spisetid samt Ferie. Endvidere foretoges en Optælling af Discipelantallet. — Dette androg 167, ialt fandtes 175 Apoteker. Kun 5 Apoteker havde over 3 Disciple hver.

Ligesom i 1898 viste Arbejdstiden sig at staa i omvendt Forhold til Medhjælperantallet.

Arbejdstiden. Den gennemsnitlige ugentlige Arbejdstid var nedsat med 3,79 Time, saaledes at den nu var 60,67 Timer eller 10,11 pr. Dag. Højeste 82,5, laveste 44.

Omtrentlig det samme procentvise Antal Medhjælpere som i 1898 havde over det gennemsnitlige Antal Arbejdstimer. I København var Arbejdstiden gaaet ned med ca. 3 Timer om Ugen.

Kun 4 Apoteker var bleven staaende paa samme Standpunkt som i 1898, og en havde forhøjet Arbejdstiden med 2 Timer om Ugen.

Lukketid. Antallet af Apoteker, der lukkede senere end Kl. 9 var gaaet ned (14 mod 29 i 1898).

20 Apoteker lukkede Kl. 8½ (mod 4 i 1898).

24 — — » 8 (mod 5 i 1898).

Nattevagten. Lempelser var indført, navnlig for Enemedhjælperne, hvor nu kun ca. 2/3 havde Vagt hver Nat (mod saa godt som alle i 1898).

Af 410 Medhjælpere var 35 fritagne for Nattevagt (mod 30 af 356 i 1898).

Søndagstjenesten. En større Tilbøjelighed til at gøre denne mere effektiv havde vist sig, idet f. Eks. nu kun 61,5 pCt. (mod 73 pCt. i 1898) havde Tjeneste hver anden Søndag.

13 Medhjælpere havde ingen Søndagstjeneste.

Om den Forskel, der gjorde sig gældende i Arbejdstimernes Antal for Medhjælperne paa de Apoteker, hvor der var flere Medhjælpere med forskellig Arbejdstid, oplyste Skemaerne følgende:

Paa 68 Apoteker med 184 Medhjælpere havde disse alle samme Arbejdstid.

Paa 44 Apoteker med 163 Medhjælpere var der en Forskel paa de enkelte Medhjælperes Arbejdstid af fra 1,9—12 Timer.

Sommerferie gaves paa alle Apoteker med Undtagelse af 15 med tilsammen 27 Medhjælpere (bl. disse 3 kbh. Apoteker).

Paa Generalforsamlingen den 21. Oktober 1901 vedtoges det derefter enstemmigt at forlange en Revision af Overenskomsten, idet en Regulering af Gagerne længe havde været paakrævet, da Livsforholdene var steget betydeligt i Pris siden 1897. Og man mente, at Apotekerne nok vilde imødekomme Kravet om forbedrede Lønvilkaar, saa meget mere som disse samme Aar havde faaet en For-

højelse af Taksten, hvad der for alle Landets Apoteker tilsammen betød en Merindtægt paa ca. 200,000 Kr. aarlig. Samtidig vilde Bestyrelsen søge at faa Spørgsmaalet om Arbejdstid, Ferie, Discipelantal samt ueksamineret Medhjælp indbefattet i den nye Overenskomst.

Den 17. November meddelte da Bestyrelsen Apotekerforeningen Generalforsamlingens Forlangende om en Revision af Overenskomsten og anmodede samtidig om Optagelse af Forhandlinger om en ny Overenskomst. Efter Udveksling af en Del formelle Skrivelser om Forstaaelsen af den forlangte Revision: om denne kun skulde gælde selve Lønskalaen eller hele Overenskomsten, hvilket i saa Tilfælde efter Apotekernes Mening betød det samme som en Opsigelse af Overenskomsten, svarede man, at Skrivelsen af 17. Novbr. maatte betragtes som en Opsigelse, hvilken Opsigelse bekræftedes af Apotekerforeningen i Skrivelse af 21. Decbr. s. A. Samtidig lovede dennes Bestyrelse, saasnt den havde indhentet Generalforsamlingens Billigelse, at indlede Forhandlingerne om en ny Overenskomst. — Men Forhandlingerne blev stadig skudt ud til Trods for, at der paa Generalforsamlingen Maj 1902 blev givet den ønskede Bemyndigelse. Grunden hertil var — efter Apotekerforeningens eget Udsagn — den, at Apotekerne ikke mente at kunne optage Forhandlinger med Medhjælperforeningen, saalænge man ikke havde samme Opfattelse af, om en i Henhold til en gældende Overenskomsts Regler afsagt Voldgiftskendelse skulde tages til Følge af begge Parter eller ej. Medhjælperforeningens Bestyrelse havde nemlig protesteret mod Gyldigheden af en af Voldgiftsretten den 11. Juli 1902 afgivet Kendelse i en Sag mod Apoteker Helms, Horsens, dels fordi der ikke var taget skyldigt Hensyn til Foreningens Repræsentanter i Voldgiften, idet disse ikke havde voteret færdigt, inden den paaankede Sag indlodes til Opmandens Afgørelse, og dels fordi Kendelsen var afsagt overfor Medhjælperforeningen til Trods for, at det ikke var den, men Medhjælperne paa vedkommende Apotek, der havde indanket Sagen for Voldgiften. Apotekerforeningen havde krævet Kendelsen respekteret, og da det havde vist sig umuligt at opnaa Enighed, var, paa Forslag af Apotekerforeningens Bestyrelse, Spørgsmaalet om Lovligheden af den afsagte Kendelse indanket til Afgørelse ad Rettens Vej.

Først da den retslige, af Hof- og Stadsretten den 10. August 1903

afsagte Dom, ifølge hvilken Kendelsen erklæredes at være lovlig afsagt, forelaa, paabegyndtes Forhandlingerne (Septbr. s. A.) mellem de respektive Foreningers Delegerede, idet Medhjælperforeningens Bestyrelse overfor Apotekerforeningen havde tilkendegivet, at den ikke agtede at appellere den afsagte Dom, og at den, saa længe Forhandlingerne stod paa, ophævede den af Foreningen ifølge Generalforsamlingsbeslutning af 29. December 1902 vedtagne midlertidige Tarif, gældende for Medlemmerne ved Nytiltrædelser af Engagement efter 1ste Maj 1903. Overenskomsten fra 1898 var udløbet den 31. Januar 1902 — og der havde siden da ikke eksisteret nogen gensidig Overenskomst, idet Apotekerforeningen jo, som det fremgaar af ovennævnte, ikke havde optaget Forhandling om en ny Overenskomst, inden den gamle var udløbet. Derfor havde man som Modforholdsregel overfor Apotekerforeningen, i Lighed med, hvad tidligere havde fundet Sted f. Eks. i Kostspørgsmaalet, selv stillet Betingelsen for Nyengagementer. Men ved først at lade disse træde i Kraft 1ste Maj 1903, havde Bestyrelsen aabnet Mulighed for en fredelig Løsning af Spørgsmaalet — den havde ganske sikkert ventet, at ovennævnte for Domstolen indbragte Spørgsmaal havde faaet sin Afgørelse saa betids, at en ny Overenskomst kunde have foreligget til Ikrafttræden 1ste Maj 1903.

Af den Stilling Bestyrelsen for Danmarks Apotekerforening indtog overfor Medhjælpernes »Selvtægt« giver to i »Archiv for Pharmaci og Chemi« til Apotekerne rettede Henstillinger et udmærket Billede. Saaledes henstillede den ved Aarsskiftet 1903 til Apotekerne ikke at benytte sig af den forhaandenværende Lejlighed til at trykke Medhjælpernes Gager ned under de daværende Satser eller paa anden Maade øve økonomisk Tryk overfor dem, men saavidt muligt tage alle billige Hensyn, medens den 6 Uger efter, den 15. Februar, bestemt fraraadede Apotekerne at slutte fremtidige Engagementer paa Basis af den af Medhjælperforeningen fornylig vedtagne Løn-tarif med tilhørende Vilkaar, herunder særlig Bestemmelserne om Medhjælperantallet. Desuden bebudedes Forslag om en Lockout-kasse, der skulde holde de Apotekere skadesløse, som maatte lide pekuniært Tab ved at følge ovennævnte Anvisning og endelig antydedes det, at flere Apotekere vilde indskrænke Personalet til Maj.

Apotekerne har sikkert ikke taget den sidste Henstilling altfor

alvorligt, thi selv om enkelte Apotekere nok indskrænkede deres Personale, virkede Tarifen tilfredsstillende, idet alle Nyengagementer, der afsluttedes gennem Medhjælperforeningens Engageringskontor, skete paa de af denne Forening opstillede Betingelser. Disse kom da ogsaa fra Medhjælpernes Side til at danne Grundlaget for de Forhandlinger, der paabegyndtes i Septbr. 1903 og afsluttedes den 31. Oktober s. A. med et af de to Foreningers Delegerede underskrevet Forslag til »Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Farmaceutisk Medhjælperforening om Tjenesten paa Apotekerne«.

De Delegerede var: Apotekerne *Alfred Benzon* og *H. J. Møller* samt Kandidaterne *E. Dam* og *P. Rasmussen*.

Forslaget, der omhandlede 3 Hovedpunkter: 1) Arbejds- og Fritid, 2) Gage, 3) Mægling og Voldgift, vedtoges paa Apotekerforeningens Generalforsamling den 26. November 1903, medens det med overvældende Majoritet forkastedes paa Medhjælperforeningens Generalforsamling den 19. December s. A.

At Forslaget her fik denne Skæbne skyldtes dels, at Varigheden af Overenskomsten var sat til 6 Aar og dels, men sikkert ikke mindst, at den »normerede« Medhjælper var forsvundet. Endvidere var Arbejdstiden større, Ferien noget mindre og Gagen langt mindre end i den daværende af Medhjælperforeningen hævdede Løntarif. Gennemsnitsgagen vilde blive 1680 Kr., medens den i 1902 — uden at der jo dengang var nogen gensidig Overenskomst — var 1647 Kr., en aarlig Gageforhøjelse paa 33 Kr.

De gennemsnitlige ugentlige Arbejdstimer vilde blive 61,29 Timer mod 60,67 Timer i 1901, svarende til et Tillæg paa ca. 38 Minutter om Ugen. Naar hertil kommer et Utal af uklare Bestemmelser ved Beregningen af Gennemsnitsgagerne, idet Examinater skulde lønnes med 300 Kr. mindre om Aaret end Kandidater og disse med under 1 Aars Medhjælper-tjeneste lønnes med 300 Kr. mindre end Gagen for Kandidater med længere Tjeneste — ja for Medhjælperen paa små Apoteker, hvoraf Indtægten var ringe, kunde Gagen undtagelsesvis gaa ned under den overenskomstmæssigt fastsatte, saafremt Medhjælper og Apoteker var enige derom, og hver af dem erholdt deres respektive Foreningsformands Samtykke dertil, er det forstaaeligt, at Medhjælperne ikke turde binde sig til en saadan

Overenskomst, selv om det var lykkedes at faa indført i Overenskomsten Bestemmelser vedrørende Arbejds- og Fritid og derved faa slaaet fast, at Arbejdstid og Gage ikke er to hinanden uvedkommende Faktorer, og selv om Bestemmelserne vedrørende Mægling og Voldgift var bleven mere koncist udformede end i den tidligere Overenskomst.

Nye Forhandlinger kom i Gang i Februar 1904, idet der efter Apotekerforeningens Ønske indledes direkte Forhandlinger mellem de to Bestyrelser ad skriftlig Vej. Et Forslag fra Medhjælperforeningens Side om gennem Delegerede, der havde Bemyndigelse til paa Foreningens Vegne at afslutte en ny Overenskomst, medens det skulde være Apotekerforeningen tilladt at lade Forslaget til en saadan indstille til Vedtagelse eller Forkastelse paa en Generalforsamling, var ikke bleven accepteret. Apotekerne viste tilsyneladende ingen særlig Forstaaelse af de fremsatte Krav; saaledes udtaltes i en Svarskrivelse paa 2 fra Medhjælperforeningens Bestyrelse modtagne Indlæg i Sagen, at Apotekerforeningens Bestyrelse ikke kunde acceptere og ikke kunde anerkende Berettigelsen af de af Medhjælperne fremsatte Krav, men at den stedse var villig til at modtage Forslag, »saafremt disse formuleres og affattes saaledes, at vi (Apotekerne) med blot noget Haab om et positivt Resultat kan optage en Drøftelse om de enkelte Fordringer med den ærede Bestyrelse.

Og til Trods for, at Apotekerforeningens Bestyrelse havde ønsket, at Forhandlingerne ikke maatte offentliggøres, saalænge de stod paa, sluttede den dog sin Skrivelse saaledes: »Idet vi derfor imødeser eventuelle nye Forslag fra den ærede Bestyrelse med Interesse, skal vi sluttelig bemærke, at hvad enten saadanne maatte fremkomme eller ej, agter vi at forelægge Sagen for Apotekerforeningens kommende Generalforsamling i næste Maaned og gøre Medlemmerne bekendte med de mellem os udvekslede Skrivelser, for at erfare deres Stilling til Sagen.«

Foranlediget heraf tilstillede Bestyrelsen for Medhjælperforeningen Apotekerforeningens Bestyrelse en Skrivelse af 18. April, indeholdende blandt andet et Forslag til en Overenskomst med Anmodning om at forelægge dette paa Generalforsamlingen den 30te Maj til Vedtagelse eller Forkastelse.

Uden nærmere at komme ind paa dette Forslags Ordlyd (det saa-

kaldte Majforslag) skal her kun ganske kort skitseres Hovedtrækene.

Bibeholdelse af den »normerede« Medhjælper. En gennemsnitlig Arbejdstid paa 10 Timer daglig (Maksimum 60 Timer pr. Uge for Enemedhjælper, 54 Timer pr. Uge for Apoteker med 2 eller flere Medhjælper).

Ligelig Fordeling af Nattevagterne blandt Medhjælperne; dog skulde ingen Enemedhjælper være pligtig at tage mere end Halvdelen af disse.

Ingen Ekstrabetaling for Nattevagten, men Begrænsning heraf til 12 Timer.

Fastsættelse af Forholdet mellem Medhjælper paa den ene Side og Disciple og ueksamineret Medhjælp paa den anden Side, saaledes at Antallet af sidstnævnte tilsammen ikke maatte overstige Antallet af eksamineret Hjælp.

Ved Fastsættelse af Gagen var det Princip lagt til Grund, at Gennemsnitsgagen skulde stige med Apotekets Størrelse, ud fra den Forudsætning, at de større Apoteker giver et forholdsvis langt større Udbytte end de mindre.

Gennemsnitsgagen sattes derefter til 1950 — 1900 — 1800 Kr., dog maatte ved Beregning af Gennemsnitsgagen højeste Gage ikke være over 2600 Kr. og laveste ikke under 1500 Kr. Og som Imødekommenhed overfor Apoteker med de smaa Omsætninger og deraf følgende mindre Fortjeneste skulde der for Apoteker med 7000 Kr.s Brutto-Recepturomsætning fastsættes en Medhjælpergage paa 1500 Kr., der, eftersom Bruttoomsætningen gik over eller under de 7000 Kr., forøgedes eller formindskedes med en vis Procent af det Beløb, som Brutto-Recepturomsætningen var over eller under de 7000 Kr.

Kost og Logi skulde beregnes til 720 Kr. aarlig og enhver Medhjælper skude have Ret til 14 Dages Sommerferie uden nogen indskrænkende Bestemmelser.

Varigheden af Overenskomsten var sat til 3½ Aar — til 1ste Januar 1908. Man havde fundet det meningsløst at binde sig længere; virkede den tilfredsstillende, kunde den jo altid fornyes.

Forslaget blev imidlertid ikke forelagt til Afstemning paa Apotekerforeningens Generalforsamling, da det i Følge Lovene var indsendt for sent, men Bestyrelsen satte det under Diskussion, og de

Talere, der havde Ordet, udtalte sig med Sympati for Forslagets Realitet. Dette forhindrede dog ikke, at der omtrent enstemmigt vedtoges en Resolution, der udtalte Tilslutning til Bestyrelsens hidtidige Arbejde i Overenskomstspørgsmaalet, samt bemyndigede Bestyrelsen at søge opnaaet en Overenskomst, saaledes at Apotekerforeningens Tarv og Værdighed ikke led nogen Skade.

Herom udtalte Medhjælperforeningens Bestyrelse sig saaledes: »At Apotekerne vedtog denne Resolution skyldes sikkert den Smidighed, hvormed Apotekerforeningens Formand forstaar at opfatte den samme Situation paa to ganske modsatte Maader, eftersom det i Øjeblikket bedst passer ham.«

I Skrivelse af 10. Februar 1904 tilbød Bestyrelsen skriftlig *F o r h a n d l i n g*, den 19. April er Brevene en *M e n i n g s u d v e k s l i n g* og paa Generalforsamlingen siger Hr. *Benzon* forarget: »Midt under *F o r h a n d l i n g e r n e* sender de os med faa Dages Varsel et Ultimatum«, og han følger til: »Medhjælperne maa vænnes af med at optræde paa den Maade«.

Spørger man nu, om Medhjælperforeningens Optræden havde berettiget Apotekerforeningens Formand til en saadan Udtalelse, vil Svaret blive et absolut Nej. Næsten 2 Aar var forløbet, i hvilke vor Forening var holdt hen med »Forhandlinger« og Forsikring om ærlig og redelig Vilje o. s. v., men noget Resultat forelaa ikke. Den havde set en Fare for hele Standens Fremtid i en Fortsættelse af disse utaalelige Forhold, og da den ikke havde fundet Ørenlyd for sit Krav indenfor Apotekerforeningens Bestyrelse, havde man, da denne jo havde meddelt, at den vilde gøre Medlemmerne bekendt med de udvekslede Skrivelser, for at faa en Afklaring af Stillingen hertil indenfor dens menige Medlemmer, sendt førømtalte Forslag til Apotekerforeningens Bestyrelse med Anmodning om Afstemning derom paa Generalforsamlingen. Om noget Ultimatum var der saaledes ikke Tale paa daværende Tidspunkt. Man havde kun villet søge en sidste Udvej — inden man eventuelt tog sig selv til Rette.

For da at ruste sig til Kamp, hvis en saadan virkelig skulde blive nødvendig, indkaldte Bestyrelsen til en ekstraordinær Generalforsamling den 23. Juli og fik her vedtaget følgende Forslag:

- 1) Forslag til Regler for Pladsbesættelser.
- 2) » » Forøgelse af det disponible Fond.

3) Forslag om Anvendelse af Hjelpe- og Laanekassens Midler som Garantifond for det disponible Fond.

Endvidere skulde Medhjælperne deponere deres Opsigelser hos Bestyrelsen og give den Fuldmagt til at benytte dem, saafremt det ikke inden den 28. Oktober var lykkedes Medhjælperne eller Bestyrelsen at faa Forholdene ordnede i Overensstemmelse med de da vedtagne — nedenangivne — Regler:

Arbejdstiden

er den Tid, hvor Medhjælperne skal være til Tjeneste ved Apoteket.

For Enemedhjælperne fastsættes en Maksimal-Dagsarbejdstid paa 60 Timer pr. Uge.

For Apoteker med 2 eller flere Medhjælperne fastsættes en Maksimal-Dagsarbejdstid paa 54 Timer pr. Uge.

Nattevagterne fordeles ligeligt mellem Medhjælperne, der i saa Tilfælde ikke er berettiget til nogen særlig Betaling herfor. Ønsker Apotekerne at fritage en eller flere Medhjælperne helt eller delvis for Nattevagten, paalignes de overskydende Vagter de øvrige Medhjælperne mod en Betaling af 2 Kr. pr. Vagt. Ingen Enemedhjælper er pligtig at tage mere end 3 Nattevagter om Ugen samt hveranden Søn- og Helligdag. Nattevagten regnes fra Lukketid til Aabningstid og maa ikke overskride 12 Timer i Døgnet.

Ved Overarbejde forstaas enhver af Apotekerne krævet Forlængelse af Arbejdstiden udover den fastsatte Maksimalarbejdstid.

Gagen.

For Apoteker med under 12,000 Kr.'s Bruttoomsætning fastsættes ingen bestemt Gage.

Paa Apoteker med				
fra 12—24,000 Kr.'s Br.-Omsætning				skal være 1 normeret Medhjælper, der lønnes med 1800 Kr.
» 24—30,000	»	»	»	skal være 2 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1800 Kr.
» 30—40,000	»	»	»	skal være 3 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1900 Kr.
» 40—52,000	»	»	»	skal være 4 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1900 Kr.
» 52—64,000	»	»	»	skal være 5 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1950 Kr.
» 64—76,000	»	»	»	skal være 6 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1950 Kr.
» 76—88,000	»	»	»	skal være 7 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1950 Kr.
» 88—100,000	»	»	»	skal være 8 normerede Medhjælperne, der lønnes med gennemsnitlig 1950 Kr.

Ved Beregning af Gennemsnitsgagen maa ingen normeret Medhjælperes Gage beregnes højere end 3000 Kr. Minimumsgagen for en normeret Medhjælper er 1500 Kr.

Saafernt en Apoteker eller Apoteksbestyrer gør fuld Medhjælper-tjeneste maa han kun beregne sig Gennemsnitsgagen herfor.

For Kost og Logis beregnes 660 Kr. aarlig.

Nye Apoteker er undtagne fra Tarifen det første Aar.

Overarbejde betales med 1 Kr. Timen.

Sommerferien

varer 14 Dage. Medhjælperne oppebærer i den Tid fuld Gage.

Arbejdsforholdene under Ferien ordnes ved gensidig Overenskomst.

Bliver Overarbejde nødvendigt, maa det betales.

Vikariater.

Ved Vikariater forstaas kun saadanne midlertidige Tjenesteforhold, der er en Følge af Sygdom eller Ferie.

Betalingen for Vikariat beregnes efter Gennemsnitsgagen paa det paagældende Apotek med Tillæg af Rejseudgifter frem og tilbage. I andre Tilfælde, hvor en Medhjælper midlertidig erstattes af en anden, maa den samlede Gagesum ikke nedsættes.

Almindelige Bestemmelser.

Intet Medlem af Farmaceutisk Medhjælperforening maa modtage en Plads, der er opsagt af en Kollega paa Grund af Uoverensstemmelser med Løntarifen, selv om Engagementsvilkaarene bringes i Overensstemmelse dermed, medmindre den tidligere Indehaver giver Afkald paa Pladsen.

De Medhjælpere, der ikke efterkommer disse Bestemmelser, ekskluderes, og kan ikke igen optages. De kan aldrig faa Plads sammen med Medlemmer af Farmaceutisk Medhjælperforening, og naar de bliver Apotekere, maa intet Medlem af denne Forening tage Plads hos dem.

Ethvert Medlem af Medhjælperforeningen, der paa Grund af de til den Tid gældende Regler for Pladsbesættelser bliver ledig, kan forlange Erstatning af det disponible Fond. Denne Erstatning ansættes for ugifte Kolleger til mindst 70 Kr. pr. Maaned, for gifte til mindst 125 Kr. pr. Maaned.

Ordlyden af de vedtagne Forslag.

ad. 1. Intet Engagement maa fra Dato afsluttes, uden at Betingelserne er godkendte af Medhjælperforeningens Bestyrelse.

Intet Medlem af Farmaceutisk Medhjælperforening maa fra 1. Februar 1905 være i Plads paa noget Apotek, hvor Arbejdsvilkaarene ikke er i Overensstemmelse med nedenstaaende Betingelser.

ad. 2. Ethvert i lønnet Apoteksplads værende Medlem forpligter sig til, saalænge det er nødvendigt, at indbetale indtil 10 Kr. om Maaneden til det disponible Fond.

Beløbets Størrelse bestemmes for hver enkelt Maaned af Bestyrelsen.
ad. 3. Til § 5 i Lovene for Farmaceutisk Medhjælperforenings Hjælpe- og Laanekasse føjes:

Endvidere kan Hjælpe- og Laanekassens Ejendom anvendes som Garantifond for det disponible Fond, dog saaledes, at Hjælpe- og Laanekassen holdes fuldstændig skadesløs af Farmaceutisk Medhjælperforenings disponible Fond.

Som Modtræk udsendte Danmarks Apotekerforening følgende Cirkulære:

- I. For virksomt at kunne imødegaa eventuel Strike eller Boycotning fra »Farmaceutisk Medhjælperforening«s Side danner »Danmarks Apotekerforening« et Garantifond, der fremkommer derved, at ethvert Apotek paatager sig en Garanti af indtil 200 Kr. for hver i fuld Plads beskæftiget Medhjælper.
»Danmarks Apotekerforening« ejer i Øjeblikket i disponible Midler henved 15,000 Kr., der i Konfliktstilfælde først kan benyttes. Derefter vil Opkrævningen af Garantifonden ske procentvis, eftersom Forholdene maatte kræve det.
- II. Ingen Apoteker maa hverken overfor nuværende Personale eller ved Nyengagement indgaa paa den af »Farmaceutisk Medhjælperforening« fremsatte Tvangstarif (herved forstaas den samlede Tarif, omfattende Gager, Arbejdstid, Overarbejdspenge, Fritid, Ferie, Nattevagts m. m.) Ingen Apoteker maa engagere eller tage i Plads nogen Medhjælper, der har opsagt sin Plads eller er bleven opsagt paa Grund af ovennævnte Tvangstarifs Bestemmelser.
- III. Saafremt nogen Apoteker ved at efterkomme ovenstaaende Bestemmelse Nr. II bliver boycottet eller paa anden Maade skadet i sin Virksomhed fra Medhjælperforeningens Side, saaledes at der tilføjes ham paaviseligt pekuniært Tab, vil han erholde Dækning derfor af Foreningens Kasse eller af det under I nævnte Garantifond.
- IV. For at Apotekerforeningen under en eventuel Konflikt kan hævde sin Stilling overfor Autoriteter og Offentlighed og paa Forhaand udelukke enhver Beskyldning for pekuniær Udnyttelse af Situationen, fastsættes følgende Lønskala, der angiver Minimumsgagerne for Apoteker med over 7000 Kr.s Recepturomsætning:
For Apoteker med 1 Medhjælper 1600 Kr. aarlig.
For Apoteker med 2 Medhjælpere 1700 Kr. aarlig.
For Apoteker med 3 eller flere Medhjælpere, 1800 Kr. aarlig.
Examinati kan, naar de er Enemedhjælpere, lønnes med indtil 200 Kr. lavere. Om Arbejdstid, Fritid, Ferie o. s. v. tages her ingen Bestemmelser, idet man henlægger Afgørelsen af disse Spørgsmaal til en eventuel Forhandling om en Overenskomst. Ovenstaaende Gagebestemmelser træder først i Kraft i det Tilfælde, at eventuelle Forhandlinger med Medhjælperforeningen ikke fører til noget positivt Resultat, altsaa eventuelt 1. Februar 1905.

Undertegnede Apoteker,
 Apoteksbestyrer,
 der beskæftiger Medhjælpere, er gjort bekendt med ovenstaaende
 Bestemmelser og godkender dem paa Apotekets Vegne,

Den 1904

For Apotek

.....
 Underskrift

Den 3. September erklærede Apotekerforeningen sig imidlertid atter villig til Forhandling og kort efter paabegyndtes disse mellem Apotekerne *A. Benzon*, *H. J. Møller* og *A. C. Nørlund* som Delegerede for Apotekerforeningen og Kandidaterne *C. Krogh Jørgensen*, *E. Kirchheiner* og *H. Huus* som Delegerede for Farmaceutisk Medhjælperforening.

Allerede en Maaned efter — den 7. Oktober — forelaa et Forslag til Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Farmaceutisk Medhjælperforening om Tjenesten paa Apotekerne. Forslaget blev vedtaget af begge Foreningers Medlemmer og traadte derefter i Kraft 1ste November 1904.

Vil man bedømme Værdien af dette Forslag, er det nødvendigt først at gøre sig klart, hvilken uhyre Afstand der gennem de omtrent 2 Aars Kampe efterhaanden var kommen mellem de 2 Modparters Interesser; hvor langt borte, man i Virkeligheden havde været fra hinanden, ses bedst ved en Sammenligning mellem den af Medhjælperforeningen pr. 23. Juli opstillede »Kamptarif« og det af Apotekerforeningen kort Tid efter udsendte Cirkulære.

Under Forhandlingerne havde Medhjælpernes Delegerede haft at arbejde med 1) Principerne i Overenskomsten af 1897, 2) Overenskomstforslaget fra November 1903, 3) Eget Majforslag af 1904, 4) »Kamptarifen« af 23. Juli 1904 samt 5) Apotekernes »Kamptarif«.

Herom siger den daværende Formand *H. Huus*: »Det var en vanskelig Opgave; det letteste var et Hug over Knuden, men det var ingen absolut ideel Løsning. Det, der mest har forkludret og vanskeliggjort os Sagen, er den Omstændighed, at de store omend berettigede Krav vi stillede, ikke har kunnet købes, fordi vi har

haft ikke den første Overenskomst med dens »normerede« Medhjælper at arbejde videre paa, men det forkastede Overenskomstfor-
slag, med dets Svaghed i mange og væsentlige Punkter.«

I Belysning af Fortiden er det derfor, at Resultaterne maa ses:

- 1) Et vist Forhold var fastsat mellem Arbejdstidens Længde og den derfor ydede Betaling, der blev stigende efter Apotekets Størrelse og Ydeevne. Denne var fastslaaet gennem Netto-Recepturomsætningen (Recepturomsætningen ÷ ydet Rabat), og i Henhold hertil fastsattes 4 Lønningsklasser, med hver 5 ugentlige Gennemsnitsarbejdstider og dertil svarende 5 Lønsatser — højest for den højeste Arbejdstid. Den ugentlige Gennemsnitsarbejdstid faldt med stigende Recepturomsætning, saaledes at højeste ugentlige Timetal — 62 — fandtes paa Apoteker med fra 7000—14,000 Kr.'s Recepturomsætning og laveste Timetal — 52 — paa Apoteker med 28,000 Kr.'s Recepturomsætning og derover, medens Apoteker med under 7000 Kr.s Recepturomsætning ikke var underkastet Bestemmelserne om Arbejdstid og Gage.
- 2) Ca. Halvdelen af Medhjælperne fik Lønforhøjelse ved, at de gældende Gennemsnitsgager blev sat ind paa de laveste Arbejdstider samtidig med, at Arbejdstiden blev nedsat.

I det forkastede November-Forslag var Arbejdstiden fastsat til henholdsvis 72—62—59—55 Timer med Gager paa 1600 og 1740 Kr., samt en Del Undtagelsesbestemmelser for Examinater og unge Kandidater; saadanne fandtes nu kun for Examinater, idet disse paa Enemedhjælperapoteker med under 12,000 Kroners Recepturomsætning kunde lønnes med 200 Kr. aarlig mindre Løn end en Kandidat.

De laveste Arbejdstider var nu 58—56—54 og 52 Timer om Ugen med tilsvarende Gager paa 1600—1700—1800 og 1850 Kr., medens de højeste Arbejdstider var 62—60—58 og 56 Timer om Ugen med tilsvarende Gager paa ca. 1700—1800—1900 og 1950 Kr., hvilke Gager svarede til dem, der var fremsat i Kamptarifen af 23. Juli.

- 3) Vikarer og Medhjælperere med delvis Tjeneste vilde faa Valuta for deres Arbejdstid.
- 4) Overarbejde skulde betales efter en bestemt Skala.
- 5) Sommerferie paa 14 Dage for alle Medhjælperere skulde være obligatorisk.

- 6) Der var indsat regulerende Bestemmelser for Discipelantallet samt indført en »Gensidighedsparagraf«, hvis Værdi dog var illusorisk, grundet paa »saavidt muligt«.
- 7) Endelig var Reglerne for Mægling og Voldgift undergaaet saadanne Forandringer, at der nu var Mulighed for Udjævning af mange mindre Tvistspørgsmaal, uden at hele Voldgiftsrettens komplicerede Apparat skulde sættes i Scene.

Overfor disse Resultater stod:

- 1) Bortelimineringen af det »normerede« Medhjælperantal.
- 2) Det uopfyldte Krav om, gennem en med Ancienniteten stigende Løn at sikre de ældre Medhjælpere et passende Udkomme. (Allerede i 1895 var der paa den ordinære Generalforsamling vedtaget en Resolution, hvori udtaltes, at man skulde arbejde hen til en med Ancienniteten stigende Lønskala).
- 3) Det uopfyldte Krav om, gennem regulerende Bestemmelser for ueksamneret Medhjælps Anvendelse, at sikre Medhjælperne Plads paa Apotekerne. Samt
- 4) Overenskomstperiodens Længde, 10 Aar —

alle ikke uvæsentlige Aarsager til, at Overenskomstforslaget af November 1903 var bleven forkastet — ja efter dette skulde Varigheden endog kun have været 6 Aar. Men de øjensynlige og øjeblikkelige Fordele, som Forslaget rummede, havde vejet for tungt i Vægtskaalen til, at man kunde se bort fra disse og gaa ud i en Kamp. Man stolede endvidere paa, at den Udvikling, som Tiden maatte føre med sig, ogsaa vilde sætte sine Spor i en tilsvarende Udvikling indenfor Apotekerfaget, selv om Overenskomsten jo nok vilde virke hæmmende herpaa. Erfaringer havde nemlig vist, dels at Medhjælperantallet, endogsaa paa de Tider, hvor der faktisk ingen Overenskomst var, paa de forskellige Apoteker saa nogenlunde svarede til den af Medhjælperforeningen stillede Norm — det var blevet Skik og Brug, at et Apotek med den og den Omsætning havde det og det Antal Medhjælpere — og dels at den samlede udbetalte Gagesum var forøget ganske betydeligt udover det, som Overenskomsten (af 1897) havde fordret. Gagerne var nu som før Minimumsgager.

Man havde da regnet med, at den ny Overenskomst ikke vilde forrykke det gængse Forhold mellem Apoteksomsætning og det der-

til svarende Medhjælperantal, samt at en jævn Stigning af Gagerne vilde fortsættes, saaledes at en eventuel Synken af Pengenes Værdi derved udlignedes.

Endelig var der jo Mulighed for, at en eventuel Revision af Arbejdstiden om 5 Aar kunde føre en direkte Gageforhøjelse med sig. Thi ogsaa her var gennem Aarene, — ganske vist havde Overenskomsten af 1897 ingen Bestemmelser angaaende Arbejdstid — sket en gradvis Nedsættelse af Arbejdstiden. Fortsattes nu denne, saaledes at de forskellige Arbejdstidssatser blev mindre, vilde et Krav fra Apotekerne om at øge disse, da mødes med Kravet fra Medhjælpernes Side om en tilsvarende Gageforhøjelse.

Kampen var opgivet! Man stolede paa Fremtiden — og Lykken.

Men for den ældre Medhjælper var der intetsteds nogen Betryggelse at finde — nu som før blev han prisgivet Tilfældighedernes Lune — nu som før fastsatte Apotekerne Gagernes Fordeling.

Havde man glemt *Schiøttz-Christensens* manende Ord: »Nu maa vi alle træde ind i Medhjælperforeningen — — — vi maa for Alvor bestræbe os paa at forbedre Farmaceuternes Livsvilkaar og ganske særlig de ældre Kollegers pekuniære Stilling.«

III

Længe skulde det imidlertid ikke vare, inden det uopfyldte Krav om Sikring af den ældre Medhjælperes pekuniære Stilling atter rejste sig — og denne Gang med saa stor en Styrke, at det ikke længere kunde afvises.

Allerede i 1905 findes saaledes optaget i Farmaceutisk Tidende en Række Artikler: »Farmaciens Vanrøgt«, hvori bl. a. slaas til Lyd for et Lønningsprincip, hvorefter Apotekerne skulde yde en Grundgag direkte til deres Medhjælper og desuden, efter Størrelse eller Omsætning paa vedkommende Apotek, indbetale til et Fond et vist Beløb, hvorefter de i Fondet indgaaende Beløb fordeltes til Medhjælperne som Alderstillæg i Forhold til Vedkommendes Medhjælper-Anciennitet.

At dette Forslag ikke faldt i god Jord overalt viser en Artikel i »Archiv for Pharmaci og Chemi«, idet en Apoteker her udtalte sin Harme over, at en Farmaceut gifter sig i 30 Aars Alderen: det har han ganske simpelt ikke Lov til! siger han. I Sandhed en hasarderet

Paastand — og en Indsender spørger da ogsaa i F. T. om det vilde være bedre, om han giftede sig i 50 Aars Alderen. »Sikkert ikke«, siger han videre, »thi han var jo ikke sikker hverken paa sin Plads eller den maaske opnaaede højeste Løn; Apotekeren kunde afskedige ham, naar han lystede — og Medhjælperen kunde begynde forfra — paa mindste Gage.« —

Ogsaa Spørgsmaalet om »Anciennitet« satte Sindene i livlig Bevægelse — hvad skulde der forstaas ved Anciennitet og hvorledes skulde en saadan beregnes? Tidligere havde der jo kun været Tale om een Slags Anciennitet nemlig den, ifølge hvilken man kunde opnaa at faa tildelt et personligt Apotekerprivilegium. Men da denne Anciennitet ikke altid skyldtes Arbejde ved Faget, men ogsaa Beskæftigelse i alle mulige andre Stillinger, vilde det være nødvendigt at opstille ganske bestemte Regler for Erhvervelsen af Løn-Anciennitet, saafremt man ønskede en Anciennitetslønningssmethode, hvor Basis var Anciennitet, indvundet gennem Apoteksarbejde eller dermed ligestillet Arbejde. —

Altmedens gik Tiden — og i 1907 fremsatte Apoteker *Ernst* (dengang Indehaver af Bøvlingbjærg Apotek) Forslag til Behandling paa Apotekerforeningens Generalforsamling om Nedsættelse af en Kommission til Undersøgelse af Muligheden for en Anciennitetslønning i Stedet for den dagældende Overenskomst. Naar dette Forslag fremkom fra Apotekerside, skyldes det ganske sikkert den Vanskelighed disse — og da i sær Indehaverne af de smaa Apoteker, hvortil *Ernst* hørte — havde med at skaffe Medhjælperne ud paa Landet. Den unge Medhjælper vilde ikke have Pladserne grundet paa den lange Arbejdstid, den relativ lave Løn og den ensformige Tilværelse. Og den ældre kunde ikke tage dem, da han ikke med den lille Gage kunde ernære sin Familie.

En Anciennitetslønning stillede Udsigt til Forbedring heri; uden at sætte noget til, vilde de ældre kunne tage paa Landet og nyde de Fordele, som en saadan Tjeneste frembød: roligere og mindre anstrengende Forhold at arbejde under samt en vis Selvstændighed.

En anden medvirkende Aarsag til Vanskeligheden med at faa Medhjælperne ud paa Landet var en periodisk Mangel paa farmaceutisk Arbejdskraft — thi selv om der uddannedes langt flere Farmaceuter end nødvendigt til Dækning af et normalt Forbrug — der var

dog intet Overskud. Dette og mere til gik over i andre ofte bedre lønnede Stillinger.

Apotekerforeningen tog for saavidt venligt mod nævnte Forslag, som et Udvalg blev nedsat til Drøftelse af det omhandlede Spørgsmaal. — Paa den ordinære Generalforsamling Juni 1909 forelaa som Resultat, at Apotekerforeningen ikke havde noget at indvende imod at forhandle med Medhjælperforeningen om en Anciennitetslønning, men mente, at den først kunde finde Sted samtidig med en Revision af Arbejdstiden. Og en saadan Revision skulde netop finde Sted, idet Medhjælperne paa den ordinære Generalforsamling i April 1909 havde bemyndiget Bestyrelsen til at foranledige Overenskomstens Arbejdstid revideret til 1ste Maj 1910.

De Forhaabninger Medhjælperne — Overenskomsten til Trods — havde næret til Fremtiden, var nemlig ikke gaaet i Opfyldelse.

Lønningerne var ikke steget væsentligt siden 1904, medens Priserne paa Fødevarer og Nødvendighedsgenstande var steget med 10 pCt. og derover. De i Overenskomsten nævnte Satser, der var forudsat at være Minimumssatser, var af de fleste Apotekere opfattet som »Normalsatser« altsaa baade som Minimums- og Maximumsats, hvorfor Overbetaling af disse Satser ikke var almindelig.

Ej heller i Arbejdstiden var der sket større Ændringer, naar lige undtages i København og enkelte større Provinsbyer, udover de, der var bleven en Følge af den Maj 1908 udstedte Lov, hvorefter al Butikshandel efter 1ste Oktober s. A. skulde ophøre Kl. 8 Aften. Ganske vist omfattedes Apotekerne ikke af denne, men der var dog taget et vist Forbehold overfor disse, idet Justitsministeriet skulde udarbejde en Liste over de Varer, det skulde være Apotekerne tilladt at forhandle efter almindelig Butikslukketid. Herved var der altsaa gjort Skridt til Indskrænkning i Apotekernes Handelsret paa en vis Tid af Døgnet; og dette havde bevirket, at mange Apoteker nu lukkedes Kl. 8, saaledes at Nattjenesten kom til at begynde 1 Time tidligere, men uden at der derfor ydedes Medhjælperne ekstra Godtgørelse og uden at der skete en virkelig Afkortning af Arbejdstiden.*) Allerede i Februar 1907

*) Medens den vagthavende Medhjælper ved Lukning Kl. 9 fik tilstaaet $\frac{1}{2}$ Times Spisetid før Nattevagten, var denne nu de fleste Steder falden bort. Selv om der ydedes Betaling for denne Tid, betød denne Ordning en Skærpelse af den i Forvejen lange og anstrængende Apotekstjeneste, idet denne blev mere concentreret.

havde Bestyrelsen indsendt et Andragende til Apotekerforeningen om at arbejde paa Indførelse af 8 Lukning, Nattakst, samt delvis Søndagslukning. Som Støtte for Andragendet anførtes, at 82 % af Detailhandlerne havde sluttet sig til et Lovforslag om 8 Lukning — de resterende 18 % udgjordes navnlig af Cigarhandlere og lignende Næringsdrivende.

Apotekerforeningen havde imidlertid ønsket at se Tiden an, »men«, udtalte Formanden, »det vilde være heldigt, om Medhjælperne og Apotekere kunde arbejde parallelt paa Fagets Interesse. Der er i den senere Tid sket Ting, som gør, at vi bør staa sammen — — — at vi helst maa arbejde parallelt med Medhjælperforeningen gælder ikke alene denné Sag, men i det Hele taget. Faget er kun lille. Selv naar vi staar samlede, er vi ingen Stormagt, og endnu mindre betyder vi, naar vi er delte«.

For at lette Nattjenesten havde Apotekerforeningen — som Følge af ovennævnte Henvendelse — i Oktober 1907 i Dagbladene ladet indrykke Avertissementer, hvori Publikum opfordredes til at afhente bestilt Medicin saavidt muligt før Lukketid samt at undlade om Natten at forlange andet end Lægemedler, som er nødvendige i Sygdomstilfælde, og endelig var der, i Følge Referatet af Apotekerforeningens Generalforsamling 1908 indsendt Andragende til Justitsministeren om Tilladelse til som Nattakst at forhøje Receptekspeditionen med 50 % over gældende Recepturpris — dog ikke over 50 Øre pr. Recept og nye Recepter undtagne. Ekstrabetalingen skulde tilfalde Medhjælperne.

Men ved at Nattaksten for Byernes Vedkommende kun søgtes gældende fra Kl. 11 Aften til 7 Morgen og paa Landet fra Kl. 10 Aften til 7 Morgen, vilde Virkningen af en saadan kun være bleven illusorisk, da de fleste Opringninger jo netop fandt Sted i de første Timer efter Lukketid og før Aabningstid. Farmaceutisk Tidende skrev da ogsaa herom: »Man fristes til at tro, at en Nattakst efter Kl. 11 skal bibringe Publikum den Tro, at det ikke er til Gene, at de kommer mellem 8 og 11 — — — Lukkelovens Virkninger skal søges udlignede.«

Ministeriet gav imidlertid Afslag paa Andragendet, og endnu en halv Snes Aar skulde hengaa, inden en Nattakst blev indført, tvunget igennem af Medhjælperne.

Naar man endvidere havde ønsket delvis Søndagslukning overalt, hvor der var flere end 2 Apoteker, var det særlig af Hensyn til den gifte Medhjælper, der derved kunde faa Lejlighed til at dyrke Familielivet. Som det nu var, fandtes der Familiefædre, der faktisk aldrig saa noget til deres Børn paa Hverdage. Desuden ansaa man Søndagsarbejde som unormalt Arbejde. Det normale Arbejde henhørte til Hverdage — ønskedes Søndagsarbejde, maatte det i Lighed med, hvad der fandt Sted i andre Fag, betales efter en særlig Tarif. Der var dog langt fra Enighed indenfor Medhjælpernes Kreds om Hensigtsmæssigheden af en saadan delvis Søndagslukning, idet det bl. a. hævdedes:

- 1) at Søndagstjenesten var mindre anstrængende end Hverdagstjenesten,
- 2) at der ydedes fuld Valuta herfor i Form af tilsvarende Fritid paa Hverdage; og denne Hverdagsfrihed ansaas af mange for langt værdifuldere end Søndagsfrihed, idet mange Farmaceuter havde Bierhverv, der kun kunde passes om Hverdagen,
- 3) at en Indskrænkning af Søndagstjenesten vilde have en Indskrænkning af Hverdagsfriheden til Følge, og
- 4) at Arbejdet paa Søndage, saafremt dette fordobledes, maatte kræve et forøget Personale — men derved vilde man jo ikke kunne tale om en »reel« Indskrænkning af Søndagstjenesten, og endelig spurgte enkelte, hvorfor man frivillig skulde medvirke til Indskrænkning i den Apotekerne eengang givne Handelsret. —

Var Spørgsmaalet om delvis Søndagslukning dengang kommet til Afstemning blandt Medhjælperne og Apotekere, var det sikkert alligevel bleven vedtaget af Medhjælperne, men forkastet af Apotekerne — og som vi senere skal se, blev det dog disse, der endelig løste Spørgsmaalet — 14 Aar senere — og uden om Medhjælperne.

Forstaaelsen af Overenskomstens enkelte Punkter havde givet Anledning til en Del Uoverensstemmelse mellem Apotekerne og Medhjælperne. F. Eks. hævdede Medhjælperne, at den i Overenskomsten nævnte Normal-Arbejdstid var den, som de ved Engagement havde forpligtet sig til, og at Arbejde derudover var Overarbejde og derfor skulde betales som saadant, selv om højeste Timetal for vedkommende Apoteksklasse ikke var naaet, medens Apotekerne hævdede, at Overarbejde kun skulde betales, naar højeste Timetal var

overskredet, selv om Engagement var indgaaet paa de laveste Satter. Af reel Betydning var dette under Sommerferien — men nogen Afgørelse lykkedes det ikke at træffe — Opfattelse blev staaende mod Opfattelse — og i paakommende Tilfælde ordnedes Forholdet indbyrdes mellem Apoteker og vedkommende Medhjælper.

Ogsaa Kostspørgsmaalet havde været aktuelt, idet en Apoteker, hvem Medhjælperforeningen havde forbudt at have 2 Medhjælpere paa Kost, havde ønsket Forbudet afgjort af Voldgiftsretten, idet han hævdede, at han, da Recepturomsætningen paa hans Apotek var under 7000 Kr., stod frit overfor saavel Overenskomsten som overfor den af Medhjælperforeningen i sin Tid vedtagne Resolution i Kost- og Logispørgsmaalet. Kendelsen gik Apotekeren imod, idet den fastslog Foreningens Ret til at vedtage og opretholde Generalforsamlingsbeslutninger, naar disse blot ikke berører Overenskomstens Bestemmelser om Gage og Arbejdstid.

Medhjælperforeningen mente derfor, at den havde Ret til at vedtage en Resolution om, paa hvad Maade og i hvilken Form, den vilde have de i Overenskomsten stipulerede Gager udbetalt, og i Henhold hertil vedtoges paa Generalforsamlingen April 1906 følgende Resolution:

»Intet Medlem af Farmaceutisk Medhjælperforening kan tage Plads paa Apotek med mere end een Medhjælper eller som Ene-medhjælper paa Byapoteker med Recepturomsætning af 7000 Kr. eller derover, uden at den fulde Gage udbetales i Kontanter, og uden at han har fast, som Frihed, beregnet Spisetid.«

Da Apotekerne protesterede saavel mod denne Resolution som mod en vedtagen Lovændring, der forandrede Reglerne for Optagelse af Medlemmer i Medhjælperforeningen, idet den da gældende Bestemmelse, »at Foreningen optager som aktive Medlemmer alle Farmaceuter, dog ikke o. s. v.....« ændredes saaledes, at »alle« gik ud, og dertil føjedes »Ingen kan optages med mindre 4 af Bestyrelsens Medlemmer stemmer for hans Optagelse«, indbragtes begge disse Spørgsmaal for Voldgiften, idet Apotekerne hævdede, at de var i Strid med Overenskomsten, for sidste Punkts Vedkommende med Gensidighedsparagrafen.

Voldgiftsretten kendte Resolutionen ulovlig, medens den ikke skønnede, at Lovændringen kunde siges at være i Strid med Over-

enskomsten eller nødvendige Forudsætninger for denne, da der ikke i selve Overenskomsten fandtes nogen Bestemmelse om, at de gældende Optagelsesregler ikke maatte forandres, og da de nye Regler ikke ved deres blotte Eksistens behøvede at blive, men kun ved en uheldig Anvendelse kunde blive skadelige for Apotekerne.

Afgørelsen af sidste Punkt var indenfor Medhjælperforeningen blevet imødeset med stor Spænding. Man havde nemlig — om med Rette eller Urette — den Opfattelse, at Apotekerforeningen kun havde rejst Spørgsmaalet for at søge Medhjælperforeningens Bevægelsesfrihed lammet, hvilket jo vilde være lykkedes, saafremt det gennem en Voldgiftskendelse kunde være fastslaaet, at den ikke havde Selvbestemmelsesret i sine egne indre Anliggender.

I December 1909 indledes Forhandlinger om en Revision af Arbejdstiden, idet man samtidig optog Spørgsmaalet om Indførelse af et Anciennitetslønningssystem. Som Delegerede deltog: Apotekerne *A. Benzon, H. J. Møller og V. Permin* samt Kandidaterne *M. Grubb, M. S. Hansen og E. Schrøder*.

Som Grundlag for Forhandlingerne om et Anciennitetslønningssystem søgtes anvendt det af Apotekerforeningen i 1908 nedsatte Udvalgs udarbejdede Forslag, men da dette af de Delegerede, saavel Apotekere som Medhjælpere, ansaas for lidet fyldestgørende, henlagdes dette som ubrugeligt til ovennævnte Formaal.

Efter flere forgæves Forsøg paa at naa en Ordning, hvorved Anciennitetsprincippet ikke blev illusorisk, opgav man paa daværende Tidspunkt at søge det gennemført. Apotekerne vilde navnlig ikke give Afkald paa Retten til at bestemme den enkelte Medhjælperes Løn udelukkende ud fra eget Skøn angaaende Vedkommendes personlige Egenskaber og faglige Kvalifikationer. De vilde nok gaa med til, at en Del af Medhjælpernes Gage indbetaltes til et Anciennitetslønningssystem og derfra fordeltes til Medhjælperne efter disses Tjenestetid, men de vilde frit bestemme indenfor Overenskomstens Rammer om Fordelingen af Mindstelønnen. Desuden skulde denne Indbetaling, der var et Fradrag i Gagerne, rette sig efter Apotekets Størrelse og ikke efter Medhjælpernes Gage, saaledes at man kunde risikere, at en ældre Medhjælper med f. Eks. 1500 Kr. om Aaret kom

til at afgive dobbelt saa meget som maaske en yngre med 2000 Kr. aarlig.

En Anciennitetslønning paa den Basis vilde jo have været illusorisk — nej, det Medhjælperne ønskede, var en fast Grundgage, hvortil kom regelmæssige Alderstillæg af en bestemt Størrelse uden Hensyn til, hvor Medhjælperen var ansat.

Da det havde vist sig umuligt at faa dette sat igennem, opgav man da foreløbig Spørgsmaalet — og Forhandlingerne, der derefter kun drejede sig om Arbejdstiden, resulterede i, at begge Foreningers Delegerede enedes om at forelægge de respektive Generalforsamlinger et af dem udarbejdet Forslag om Nedsættelse af Arbejdstiden og for enkelte Gagesatsers Vedkommende et mindre Tillæg i Lønningerne.

For Medhjælperne blev det en Skuffelse, at Forslaget ikke samtidig omhandlede en reel Forhøjelse af alle Lønninger, saa meget mere som Medhjælperforeningens Delegerede i 1904 var gaaet med til kun at lade Arbejdstiden kunne undergaa en Revision om 5 Aar, fordi Apotekerforeningens Delegerede havde henvist til, at saaledes som Skalaen var opstillet, vilde en Ændring i Arbejdstiden i Realiteten medføre Ændring i Gagen, idet Timebetalingen blev en anden, og at den underforstaaede Mening saaledes havde været, at der kunde finde en Revision Sted i 1910 af saavel Lønninger som Arbejdstid.

FORSLAGET.

Arbejdstiden i Kl. I - Apoteker med 7000-14000 Krs.	} Recepturomsætning nedsættes med 2 Tim. ugentlig
» i Kl. II - » » 14000-21000 »	
Arbejdstiden i Kl. III - Apoteker med 21000-28000 Krs.	} Recepturomsætning nedsættes med 1 Tim. ugentlig
» i Kl. IV - » » 28000 Krs. og derover	

For Klasse I's Vedkommende var samtidig Gagesatserne ændrede for at fjerne den Meningsløshed, som fandtes i Overenskomsten af 1904, at der til de høje Timetal svarede en mindre Timeløn end til de lave Timetal.

Reduktionerne betød i Forhold til Timetallene i 1904 i Kl. I en

Forhøjelse af 30 Kr. af Minimumsgagen, i Kl. II 50 Kr. og i Kl. III og IV 25 Kr. pr. Medhjælper, medens den reelt kun fik Betydning for enkelte Medhjælpere under Apoteksklasse I, hvor højeste Timetal for 1904 bibeholdtes: 62 Timer ugentlig, og for alle Medhjælpere under Apoteksklasse II, idet Nedsættelsen paa 2 Timer kun var en reel Nedsættelse for den ene Times Vedkommende, medens der gaves et Tillæg i Lønnen af 25 Kr. aarlig for den anden Time.

Ingen Medhjælpere under Apoteksklasserne III og IV fik reel Lønforhøjelse.

Medhjælperne forkastede Forslaget, til Trøds for Bestyrelsens Henstilling om at vedtage det, da Overenskomsten af 1904 nemlig i modsat Fald henviste Spørgsmaalet til Afgørelse ved Voldgiftsretten. Ad denne Vej mente Bestyrelsen ikke, man vilde kunne opnaa noget. »Thi« — siger denne — »da Spørgsmaalet om, hvorvidt en Reduktion af en Arbejdstid skal finde Sted, i sig selv er en umulig Opgave for en Voldgiftsret, og da Voldgiftsretten i hvert Fald ikke vil kunne dekrettere en saadan Reduktion, medmindre der fremlægges Beviser for, at der er sket væsentlige Forrykninger ved Arbejdsforholdene, vil det være meget ufornuftigt af os at indbringe Sagen for Voldgiftsretten. Af Forandringer ved Arbejdstiden er der nemlig ikke sket andet, end at 8-Lukningen nogle Steder har forøget Nattjenesten, uden at Dagtjenesten er bleven mindre, og det vil være umuligt for os, selv med Benyttelsen af dette Moment, at faa Voldgiftsretten til at tilkende os en Reduktion af Arbejdstiden, der er større end den tilbudte. At afvise Forslaget som uantageligt uden at henvende os til Voldgiftsretten var jo ogsaa en Maade at tage Sagen paa, men da der derved ikke vilde opnaas andet, end at Forholdene blev de næste 5 Aar som de sidst forløbne 5, uden at der er noget Haab om, at Apotekerne skal gaa i sig selv af Skamfuldhed, synes vi, det vilde være ubilligt at ofre den Fordel, adskillige Kolleger direkte kan have af Forslagets Vedtagelse, og den Fordel, det vil være næste Gang, at Minimumsgagerne for os alle er hævede«

I den Henvendelse af 29. Juli 1910, som derefter fandt Sted til Voldgiftsretten, henstilledes:

- 1) »At der tilkendes Medhjælperne et Vederlag for den stærkt forøgede Nattjeneste, eller at Nattjenesten undtages fra de i Overenskomsten stipulerede Gager.«

2) »At der sker en Reduktion af Arbejdstiden, der i Henhold til det foranførte ikke kan sættes lavere end 5 Timer om Ugen.«

I 2 hentydes til, at Gennemsnits-Arbejdstiden i København og Provinsen paa en Del Apoteker laa under det laveste Timetal paa Overenskomstens Tabel 4 (51,8 Timer).

Den 14. Oktober modtog Dansk Farmaceutforening den af Voldgiftsretten afsagte Kendelse, der bl. a. udtaler: Den naturligste Forstaaelse af Bestemmelserne i Overenskomsten af 1904 om, at en Revision for Tiden kun kan forlanges med Hensyn til Arbejdstiden, synes at være den, at den giver Adgang til at revidere Maksimalarbejdstiden — Grænsen for den Arbejdstid, der kan forlanges — medens derimod Gagens Forhold til den præsterede Arbejdstid skulde være uforandret til 1915.

Nu har vel Apotekerforeningen ikke bestridt Voldgiftsrettens Beføjelse til ogsaa at beskæftige sig med Lønsatserne, men den har bestridt Voldgiftsrettens Beføjelse til at gaa videre i saa Henseende end det af Foreningen gjorde Tilbud.

Medens Voldgiftsrettens Kompetence til at nedsætte Maksimalarbejdstiden udover det tilbudte herefter er utvivlsom — i hvert Fald, naar Apotekernes Lønforhøjelsestilbud betragtes som bortfalden, og Lønnen ikke samtidig forhøjes — er det tvivlsomt, om Voldgiftsretten i Retning af Lønforhøjelse overhovedet er berettiget til at gaa videre end af Apotekerne tilbudt.

Naar nu hertil kommer, at Farmaceuternes Fordringer ikke er udformede i noget udført Forslag med Hensyntagen til alle de forskellige Forhold, som i Regulativet har medført de ovennævnte 20 Lønsatser, at Forkastelsen af Apotekerforeningens Tilbud paa Farmaceuternes Generalforsamling efter det oplyste skete med en Minoritet af de stemmeberettigede (181 af ca. 500) og kun med en lille Majoritet af de stemmende (181 mod 128), at Farmaceuternes Ønsker efter den Begrundelse, de har givet til Voldgiftsretten, i Virkeligheden ikke synes at gaa ud paa en Revision af Arbejdstiden — Maksimalarbejdstiden — men paa en Lønrevision, som der, selv om de økonomiske Forhold kunde tale for en saadan, ingen Hjemmel er til, saa finder Opmanden, at han i hvert Fald ikke bør gaa udover det af Apotekerforeningen gjorde Tilbud. Paa den anden Side finder Opmanden ikke at burde tilkende Farmaceuterne mindre end det, Apotekerne i Frivillighed har tilbudt.

Dels er det Antal af Farmaceuter, der har villet acceptere den tilbudte Ordning saa stort, at det vilde synes lidet heldigt overfor dem at gøre gældende, at Tilbudet som forkastet skulde være betydningsløst, dels synes den økonomiske Situation tilstrækkelig at motivere de skete Indrømmelser.

Efter alt foreliggende findes den Ordning, der saaledes bliver den gældende, at burde regnes med tilbagevirkende Kraft fra den 1ste Juni d. A.

Efter den processuelle Stilling maa denne Kendelse siges at være gaaet væsentligst Farmaceutforeningen imod, og det af denne Forening stillede Depositum bør derfor ifølge § 11 i Reglerne om Voldgiftsretten være forbrudt:

Thi eragtes:

Fra 1. Juni d. A. at regne bør de ovennævnte under II nævnte Gage- og Arbejdstidsregler*) træde i Stedet for Lønregulativet af 1904. Det af Dansk Farmaceutforening stillede Depositum bør være forbrudt efter Reglerne om Voldgiftsrettens § 11.

(sign.) C. Ussing.

Efter Kendelsens Ordlyd er der saaledes ingen Tvivl om, at Aarsagen til det for Dansk Farmaceutforening daarlige Resultat ene maa søges i, at Overenskomsten af 1904 kun for Arbejdstidens Vedkommende hjemlede Ret til en Revision efter 5 Aars Forløb. Opmanden dømte efter Ordlyden af Overenskomsten uden at tage Hensyn til »Opfattelse« eller »underforstaaet Mening«. Havde han staaet overfor en i sin Helhed opsagt og lovlig udløben Overenskomst, er der ingen Tvivl om, at Farmaceuterne havde opnaaet en til det daværende Priseniveau svarende Lønforhøjelse. Opmanden nævnede jo udtrykkeligt, at de økonomiske Forhold kunde tale for en saadan, og at den økonomiske Situation tilstrækkelig synes at motivere de skete Indrømmelser. Tilmed havde Apotekerne to Gange siden 1904 faaet en Forhøjelse af Receptur-Arbejdstaksten, saaledes at den almindelige Prisstigning for deres Vedkommende derved var udlignet — ja mere end det — der vilde have været nok til, at ogsaa Medhjælperne kunde have faaet deres Del deraf som Valuta for Pen-

*) Reglerne i det forkastede Forslag.

genes synkende Værdi; men det var kun rent undtagelsesvis, at noget saadant havde fundet Sted.

Medhjælpernes Forsøg paa at afkaste de Lænker, hvori Overenskomsten af 1904 havde holdt dem bunden, var mislykkedes — med Længsel saa de nu hen til 1915 som et Frigørelsens Aar. og rustede sig til Opgøret.

IV.

De Aar, der nu kom, blev et »Stille før Stormen« —.

Satte end enkelte Spørgsmaal, som f. Eks. Farmacevternes Strejkeret! Sindene i livlig Bevægelse — de faldt dog igen til Ro — men en vis Bitterhed blev tilbage overfor de Mænd, der havde ment, at Strejkeretten burde fratages Farmacevterne, saaledes at disse i Tilfælde af Løn- og Arbejdsstridigheder ved Lov skulde være forpligtede til at underkaste sig en tvungen Voldgiftsrets Afgørelse. Nogen ny Tanke var det i og for sig ikke — allerede under Overenskomstforhandlingerne i 1910 var Apotekerne flere Gange kommen med Hentydninger til, at naar Aaret 1915 oprandt og med det Udløbet af den gældende Overenskomst, skulde Farmacevterne ikke være sikre paa, at det vilde være de m, der bestemte de Vilkaar, hvorunder de fremtidig vilde arbejde, thi inden den Tid vilde maaske være fremkommen Love, der sikrede de for Samfundet mest nødvendige Erhverv mod Arbejdsstandsninger — ja Apotekerne havde endda ladet sig forlyde med, at de agtede at indsende Forslag i den Retning til Medicinalkommissionen.

I dennes Betænkning, Juni 1912, fandtes da ogsaa opført Forslag om Bilæggelse af Arbejdsstridigheder ved tvungen Voldgift, men takket være Justitsministeren og en — Læge, Dr. Kuhn, forsvandt den som den Skamlet den i modsat Fald vilde have været paa Apotekerloven af 29. April 1913, idet Farmacevterne derved ene af alle »Lønarbejdere« vilde være blevet frataget Medbestemmelsesretten ved Afgørelsen af de Kaar, hvorunder de ønskede at leve og at arbejde.

I Stedet indførtes i Loven følgende Bestemmelse (§ 7, 2det Stykke og ud): »Kan den paabudte eksaminerede Medhjælp ikke forskaffes, fordi Medhjælperne paa Grund af Konflikt om Løn- eller Arbejdsvilkaar opsiger deres Pladser i større Antal, og kan dette medføre

Fare for Standsning af eller væsentlig Indskrænkning i Befolkningens eller det offentlige Medicinforsyning, skal der fra Apotekernes eller deres Organisations Side ske Indberetning til Justitsministeriet.

Efter at have afkrævet Medhjælpernes Organisation en Udtalelse om Sagen, henviser Ministeriet Sagen til den i Henhold til Lov om Udnævnelse af en Forligsmand i Arbejdsstridigheder af 12. April 1910 udnævnte Forligsmand, hvorefter Sagen behandles i Overensstemmelse med de i den nævnte Lov indeholdte Regler med de nødvendige Forandringer.

Finder Justitsministeriet det i Konfliktstilfælde paakrævet, er Ministeriet berettiget til midlertidigt at fritage Apotekerne for Pligten til at benytte eksamineret Medhjælp, hvor dette normalt fordres, ligesom yderligere til administrativt at give Apotekerne saadanne Tilladelser, som maatte findes tjenlige til at vedligeholde en for Befolkningen og det offentlige saa vidt mulig uforstyrret Medicinforsyning. «

For Befolkningens og det offentlige Tarv var denne Bestemmelse altsaa indsat, men blev ogsaa en Indrømmelse til Apotekerne, der under en eventuel Konflikt vilde kunne blive fritaget for en Del af de Pligter, som ellers hviler paa dem.

Staten tog paa en vis Maade Parti for Apotekerne mod Medhjælperne — en eventuel Kamp vilde ikke føres paa lige Vilkaar. Det afgørende for Sejren vilde jo imidlertid altid være, hvem der kunde holde længst ud — og her skulde paa Forhaand Medhjælperne synes at være handicap'ede af Apotekerne, for hvem administrative Bestemmelser kunde gøre det muligt til Stadighed at holde deres Apoteker aabne — de vilde ikke miste deres Indtægt. Anderledes med Medhjælperne: ingen Tjeneste, ingen Betaling. De maatte derfor i Tide sikre sig det nødvendige til Livets Ophold under en Konflikt. Og en saadan Forsikring havde de i det disponible Fond, som Aar for Aar var vokset gennem de af Medhjælperne betalte maanedlige Bidrag. Den Situation kunde altsaa indtræde, at det var Medhjælperne muligt ved Hjælp af det disponible Fond at holde ud — men hvorlænge vilde Apotekerne være i Stand til, naar alle Oplag af færdigholdte Medikamenter var opbrugt, at vedligeholde en saa vidt mulig uforstyrret Medicinforsyning, og hvorlænge vilde Myndighederne opretholde de administrativt givne Lempelser. For da at hindre en Konflikts Udbrud, og hvis en saadan virkelig skulde

indtræde, at søge den afsluttet, inden der skete alt for stort Afbræk i Medicinforsyningen, var det, at Forligsmanden skulde gribe ind — og som Statens Mægler maatte man stole paa en upartisk Mægling. Det vilde jo desuden altid staa Medhjælperne og Apotekere frit for at forkaste eller vedtage et af Forligsmanden fremsat Mæglingsforslag.

Ogsaa andre Bestemmelser i Loven fik Indflydelse paa Forholdet Apoteker kontra Medhjælper. Saaledes fastsloges gennem § 6 2det Stykke, der omhandler Apotekerens og Medhjælperens Særansvar, at disse hver især har Ansvar for det faglige Arbejde, som enten er udført af vedkommende selv eller hører under hans Tilsyn.

Men naar det i samme § 6 første Stykke hedder, at Apotekeren har Ansvar for Apotekets Ledelse, og det paahviler ham at sørge for, at det fornødne Personale er til Stede, uden at der samtidig siges noget om, hvad »fornødent« Personale er, er der dermed lagt et uhyre Ansvar paa Medhjælperens Skulder: han skal tage Ansvar for ikke alene, hvad han selv udfører, men ogsaa for, hvad der udføres under hans »Opsigt« — det er Apotekeren, der som Leder af Apoteket bestemmer, hvilken Hjælp der er »fornøden«, altsaa i dette Tilfælde for en Medhjælper, der arbejder paa eget Ansvar.

»Et saadant Forhold er«, skrev »F. T.«, »ganske uudholdeligt og ødelæggende for den samvittighedsfulde Medhjælper. — Hvor vil det være muligt paa fuldt ud betryggende Maade at have »Opsigt«, hvis ikke Apotekeren sørger for, at der altid er fornødent eksamineret Personale til Stede.« Paa dette Forhold raadede tidligere den »normerede Medhjælper« Bod — dengang havde Medhjælperen Medbestemmelsesret om, hvor meget Arbejde der normalt kunde paalægges ham; anderledes paa daværende Tidspunkt — og Gang paa Gang lød der Røster — som den Dag i Dag — imod utilbørlige Arbejdsforhold, og stærkere og stærkere, efterhaanden som Anvendelse af ueksamineret Arbejdskraft var steget — og udover de Grænser, som Apotekerloven af 1913 fastsatte.

Allerede i 1892 var Spørgsmaalet om ueksamineret Medhjælp taget op, idet *Schiøttz-Christensen* i en Skrivelse af 16. Januar forespurgte Justitsministeriet, »om det var tilladt i Apotekerne at anvende Medhjælp ved Arbejder, der falder ind under Skranke og Receptur, naar denne Medhjælp hverken har Præliminæreksamen eller den for Far-

maceuter anordnede Latineksamen, og det end ikke er Meningen, at disse Medhjælpere agter at uddanne sig til Farmaceuter.« Skrivelsen sluttede med en Udtalelse om, »at denne paa mange Steder anvendte Medhjælp er en væsentlig Hindring for Anbringelsen af de Farmaceuter, der har absolveret de af Staten paabudte Eksamina.«

Gennem det kongelige Sundhedskollegium, hvortil Spørgsmaalet var henvist, svarede den 16. Juni 1893, bl. a., »at medens der til Forberedelser i Recepturen og Ekspeditionen af de autoriserede Lægers, Tandlægers og Dyrslægers Ordinationer saavel som ogsaa til den egentlige Ekspedition af Haandkøbssalg som Regel alene maa anvendes eksaminerede Personer eller Elever under disses Tilsyn, er det dog herved ikke udelukket, at Personer uden særlige Kvalifikationer, saavel Kvinder som Mænd paa Apotekerens Ansvar med Hensyn til den rette Begrænsning i saa Henseende kunne benyttes til en Del forberedende og supplerende Arbejder saavel i Recepturen som ved Haandkøbsekspeditionen.«

Den 22. Novbr. s. A. henledte *Schiøttz-Christensen* atter Justitsministeriets Opmærksomhed paa den ueksaminerede Arbejdskraft i Apotekerne, idet de indskrænkede Bestemmelser for disses Virkefelt ikke overholdtes, og anmodede om, »at Staten vil henvise Apotekernes kvindelige ueksaminerede Medhjælp til de Arbejder — Kassekontrol, Rengøring, Overbinding af Glas, Afvejning af de mest gængse Haandkøbsartikler etc. —, hvortil de er kvalificerede, og forbeholde Farmaceuterne Ekspeditionen i Skranken og Recepturen.«

»Det er vor specielle Interesse, at det Arbejde, hvortil vi har erhvervet lovlig Adkomst ved at underkaste os den Række Eksaminer, Staten har paabudt Farmaceuter, strængt maa forbeholdes os, saalænge Standen er tilstrækkelig rekrutteret til at paatage sig det, og dette falder sammen med Publikums berettigede Krav paa Ansvarlighed hos Ekspedienterne og dermed forbundne fuldt paalidelig Ekspedition, hvilket ikke fyldestgøres af den nævnte kvindelige Medhjælp, der hverken har Forstaelsen af Stoffernes latinske Benævnelser eller har andet Kendskab til den Virksomhed, de beskæftiges ved, end det rent mækaniske og overfladiske, der ved given Lejlighed kan afstedkomme alle mulige Ulykker.«

Justitsministerens Svar af 1. Decbr. s. A. gik derefter ud paa, »at en i saadan Almindelighed fremsat Angivelse som den i Andragendet

indeholdte ikke kan foranledige Justitsministeriet til nogen Foranstaltning, men at der, naar der opgives bestemte Tilfælde, i hvilke Misbrug menes at finde Sted, vil blive anstillet fornøden Undersøgelse og eventuelt truffet videre Foranstaltning.«

Som det ses, var det et gammelt Tvistemaal, der her igen var dukket op, omend i en væsentlig anden Form, idet Loven af 1913 havde fastsat Særansvaret for Medhjælperen, medens det tidligere var Apotekereren, der havde Ansvaret; men denne henholdt sig til Apotekerloven, der om eksamineret Medhjælp kun foreskrev, at paa hvert Apotek er Apotekereren forpligtet til som Medhjælper at holde mindst een farmaceutisk Kandidat — under særlige Forhold en Eksaminat (§ 7 1ste Stykke). Som tidligere omtalt søgtes under Overenskomstforhandlingen i 1904 fastsat et bestemt Forhold mellem eksamineret Personale paa den ene Side og Disciple og ueksamineret Hjælp paa den anden Side. Dette mislykkedes imidlertid, idet der kun overenskomstmæssigt blev fastsat regulerende Bestemmelser med Hensyn til Disciple.

Den Ihærdighed, hvormed Kampen mod ueksamineret Medhjælp saaledes i en Aarrække var ført, blev, da Spørgsmaalet om Indførelse af en Anciennitetslønning igen blev brændende, alt som man nærmede sig 1915, ført ind paa nye Baner, idet det da fra visse Sider hævdedes, at nu maatte det eksaminerede Personale indskrænkes — til Fordel for det ueksaminerede, hvilket igen hang sammen med den Lønningsmetode, der var foreslaaet, og hvorom nærmere senere vil blive gjort Rede.

Var saaledes Forholdene udadtil overfor Apotekerne prægede af en vis Resignation, idet Medhjælperne ansaa det for haabløst under den da løbende Overenskomst at opnaa Forbedringer i deres Kaar ad Frivillighedens Vej, arbejdedes der til Gengæld indenfor Foreningens Mure paa at skabe et saa godt Grundlag som muligt for en ny Overenskomst med Apotekerne. Og i Bevidstheden om Sammenholdets Betydning vedtog man allerede paa den ordinære Generalforsamling 1912, at intet Medlem af Dansk Farmaceutforening maatte afslutte nogen Arbejdskontrakt med Gyldighed udover 1. Maj 1915 med nogen Apoteker, uden at den var godkendt af Bestyrelsen. Og i Tilknytning hertil meddeltes det i Farmaceutisk Ti-

dende Marts 1914, at det var Medlemmernes Pligt at opsiges saadanne bestaaende Engagementer, der kun kunde opsiges med 1 Aars Varsel, inden 1. Maj 1914.

Ifølge en Generalforsamlingsbeslutning af 10. Februar 1914 opsigte derefter Dansk Farmaceutforening den 27. samme Maaned den gældende Overenskomst til Ophør 1ste Maj 1915, og den 4. December paabegyndtes Forhandlingerne om en ny Overenskomst med Apotekerforeningen. Som Repræsentanter for denne deltog Apotekerne *A. Benzou, H. J. Møller og F. Bartels*, medens Dansk Farmaceutforenings Repræsentanter var Kandidaterne *G. Sofus Sørensen* (Foreningens Formand), *Viggo Hansen* og *T. P. Elkjer*.

Den 25. Januar 1915 udsendte »Dansk Farmaceutforening«s Bestyrelse de af denne indkaldte og hos samme deponerede Opsigelser til 1ste Maj 1915 fra alle konditionerende Farmaceuter til disses respektive Principaler. Men man pointerede, at denne Forholdsregel »kun er et naturligt og nødvendigt Led i Forhandlingerne om en ny Overenskomst, der, om det end i sine yderste Konsekvenser selvfølgelig kan føre til en Affolkning af Apotekerne, paa nærværende Tidspunkt ikke er af aggressiv Karakter.« Man ønskede herigennem Vejen banet for eventuel Tilkaldelse af Statens Forligsmand i Arbejdsstridigheder, idet Apotekerlovens § 7, — med Mulighed for Arbejdsstandsning for Øje, netop i saa Tilfælde henviser de stridende Parter til Forligsinstitutionen som Mæglingsinstitution. Og for første Gang efter Lovens Ikrafttræden kom denne i Virksomhed, idet de Delegerede, efter i 22 Møder at være naaet til Enighed om de fleste Punkter, blev tilsagt til Møde hos Forligsmanden den 8. April, hvor Lønnens Størrelse forhandlede. — Enighed naaedes ikke, men efter endnu et Møde 9. April stillede Forligsmanden et Mæglingsforslag, der forelagdes Foreningens Medlemmer paa Generalforsamlingen 18. April. Forslaget forkastedes med 429 Stemmer mod 220 Ja. Apotekerforeningens Medlemmer havde alt vedtaget det enstemmigt. Forligsmanden traadte da atter til, og for at undgaa Arbejdsstandsning — man mente at være kommen hinanden saa nær, at en saadan vilde være uforvarselig — tiltraadtes følgende af Forligsmanden stillede Forslag: »Tidspunktet for den ved Medhjælpernes Opsigelse varslede eventuelle Fratræden af deres Pladser udskydes fra 1. Maj til 1. Juni d. A., hvorved det er en Forudsætning, at de Lønningsvil-

kaar, som man ved fortsatte Forhandlinger maatte blive enige om, gives tilbagevirkende Kraft fra 1. Maj.« — og Forhandlingerne fortsattes med det Resultat, at det reviderede Overenskomstforslag vedtoges med stor Majoritet.

De Krav, Medhjælperne havde stillet til en ny Overenskomst, var:

- 1) Indførelse af Anciennitetslønning,
- 2) Forhøjelse af Gagerne med 50 pCt., grundet paa den stærke Prisstigning paa alle Livsfor nødenheder.
- 3) Indskrækning i Arbejdstiden.
- 4) Betaling for Nattevagterne, beregnet som kontant Betaling eller som Fritid, der beregnedes som Arbejdstid, samt om muligt
- 5) Skiftevis Natlukning, idet Apotekerloven af 1913 hjemlede Justitsministeriet Ret til at bevilge eventuelle Andragender herom.

Allerede i April 1911 havde Danmarks Apotekerforening søgt om en saadan Tilladelse, men uden Resultat, — og siden var der ikke rørt ved dette Spørgsmaal.

- 6) Indskrækning i Discipelantallet; Antallet af Disciple skulde staa i et vist Forhold til Antallet af Apoteker,

saaledes at ethvert Apotek skulde have Ret til at indstille en Discipel til Medhjælpereksamen hvert 7de Aar. Den Apoteker, der ikke vilde benytte denne Ret, skulde dog have Ret til at overdrage Retten til en anden Apoteker. Der vilde saaledes kunne indstilles 35 Disciple til Eksamen hvert Aar imod 53,9 — det farmaceutiske Forbrug var nemlig efter en Gennemsnitsberegning for de sidst forløbne 10 Aar kun 15,4 om Aaret.

30 Møder skulde der til, før Overenskomsten forelaa i den Form, hvori den blev vedtaget af Medhjælperne — og yderligere sluttede sig hertil 10 Møder, hvori udformedes en Kommentar til Overenskomstens forskellige Punkter.

Om de opnaaede Resultater svarede til det Kæmpearbejde, der her blev udført af alle de Delegerede, skal være usagt, men for den ældre farmaceutiske Medhjælper betød alene Gennemførelsen af Anciennitetslønningskravet Opfyldelsen af det i Aartier nærede Ønske om mere betryggende Fremtidsudsigter og for alle Medhjælperne betød den Uafhængighed af Principalerne. Store Kampe havde Dansk Farmaceutforenings Delegerede haft at udstaa, inden det lykkedes dem at faa Apotekerne til at gaa med hertil — thi, udtalte Apo-

teker *Benzon* »Apotekerne er gennemgaaende mod Anciennitetslønning, den personlige Dygtighed vil fremtidig have Vanskelighed ved at gøre sig gældende — men man havde bestræbt sig paa at imødekomme Medhjælpernes Ønsker.« Apotekerne nærrede ogsaa Frygt for, at det skulde blive vanskeligt at faa Medhjælpere ud paa Landet — medens disses Delegerede havde ment, at netop det, at Gagen vilde blive den samme overalt, skulde tilskynde de ældre Medhjælpere dertil; — man undervurderede her de Vanskeligheder, der vilde optaarne sig for en Familieforsørger, hvis der ingen Skole var i Nærheden — selv med forbedrede Kaar vilde han sikkert ikke have Raad til at have sine Børn ude blandt fremmede — ligesom de mange Nattevagter og den relativt høje Tjenestetid vel ogsaa stadig vilde virke hæmmende for den gifte Medhjælperes Lyst til at tage saadanne Pladser. — Dog, alle divergerende Opfattelser til Trods, var Anciennitetslønningen herefter en Kendsgerning, — men den bragte ikke Medhjælperne den Forhøjelse i Lønningerne, som de havde ventet.

Medhjælpernes Delegerede havde oprindelig stillet Forslag om en fuldstændig ren Anciennitetslønning, men dette vilde Apotekerne ikke gaa med til. Man var da enedes om at dele Lønnen i en Grundløn og en Aldersløn, hvilken sidste skulde tilvejebringes ved, at Apotekerne betalte som Aldersløn-Afgift en vis pCt. af deres Netto-recepturomsætning, hvilken Afgift da skulde udbetales Medhjælperne i Forhold til den ved Faget indvundne Anciennitet, beregnet efter disses Tjenestear, regnet fra Medhjælpereksamen.

Medhjælpernes Krav om 50 pCt. Forhøjelse paa de daværende Lønninger vilde efter foretagne Beregninger svare til en Afgift paa ca. 14 pCt. af Apotekernes samlede Netto-recepturomsætning. Apotekerne vilde imidlertid kun strække sig saa langt som til 9 pCt. af denne — og da man ikke her kunde opnaa Enighed, stilledes dette Spørgsmaal i Bero foreløbig, indtil Forhandlingerne om Overenskomstens andre Punkter var tilendebragt; og da man paa disse Omraader var naaet til Enighed, traadte da, efter Henvendelse til Justitsministeriet, Statens Forligsmand, Departementschef *Adolf Jensen* til som Mægler i Lønsspørgsmaalet. Den 18. April forelagdes da for Generalforsamlingen et Forslag til Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening — men dette

blev, som før nævnt forkastet. Og Hovedaarsagen hertil var 1) at Nettorecepturafgiften var sat til $12\frac{1}{2}$ pCt., og 2) at Overenskomstens Varighed skulde være 6 Aar.

En Nettorecepturafgift paa $12\frac{1}{2}$ pCt. vilde betyde en Forhøjelse af Gagerne paa ca. 27 pCt., naar Hensyn tages til den da faktisk udbetalte Gage, medens Forhøjelsen i Forhold til den overenskomstmæssige Gage vilde beløbe sig til ca. 43 pCt. Og da Apotekerne sikkert ved en Takstforhøjelse vilde blive sat i Stand til at udrede den af Medhjælperne krævede Forhøjelse, opretholdt man sit Krav om en Afgift paa 14 pCt. Takstforhøjelsen vilde indbringe Apotekerne 281,000 Kr., medens de, naar Grundlønnen som foreslaet fastsattes til 1560 Kr. aarlig for Medhjælperne paa de højeste ugentlige Arbejdssatser og en $12\frac{1}{2}$ pCt.'s Recepturafgift, kun vilde komme til at udbetale 172,000 Kr. mere i samlet aarlig Gage.

For den 6-aarige Periode vilde Aldersparter, Gennemsnitsløn og mindste og største Løn, udregnet paa Basis af de 20 sidste Aars Statistik, blive:

P a r t e r n e.					
1ste Aar.	2det Aar.	3die Aar.	4de Aar.	5te Aar.	6te Aar.
Kr. 210	230	235	240	245	250
G e n n e m s n i t s l ø n.					
Kr. 2470	2522	2574	2594	2615	2636
M i n d s t e o g s t ø r s t e L ø n.					
Kr. 1740	1760	1765	1770	1775	1780
Kr. 3420	3600	3645	3690	3735	3780

Grunden til, at det første Aars Part blev saa lille, var den, at omtalte Takstforhøjelse først vilde komme til at virke fra 1. Maj 1915.

Tallene var baseret paa den Forudsætning, at Recepturomsætningen skulde stige med 3,3 pCt. pr. Aar og Medhjælperantallet med 7 pr. Aar; saaledes havde det gennemsnitlig været i de sidst forløbne 20 Aar, men der havde indenfor dette Tidsrum været store Svingninger, saaledes i Aarene 1904—07. I disse Aar havde Apotekerne som Følge af den nye Overenskomst forsøgt at drive Apotekerne

med mindre eksamineret Personale, og Tilgangen af Medhjælpere havde derfor kun været 3,3 pr. Aar. I de senere Aar havde Tilgangen imidlertid været 8,8 pr. Aar, og det forventedes, at mange Apotekere nu, da de vilde være i Stand til at holde en Medhjælper alene for Grundlønnen, vilde forøge deres Personale. Men dette vilde igen faa Indflydelse paa Aldersparternes Størrelse, idet disse jo vilde formindskes, naar der var flere Medhjælpere end beregnet til at dele den Apotekerne paalignede Alderslønsafgift. Man haabede dog, at en Udligning heraf vilde være tilendebragt indenfor de første 3 Aar.

Med Hensyn til Varigheden turde man ikke binde sig saalænge — det var umuligt at vide, om de indførte Beregninger vilde passe — der kunde jo komme Forskydninger, der vilde kuldaste hele Grundlaget for disse.

Dog var der Stemning for at vedtage Forslaget, saafremt Recepturafgiften forhøjedes til 14 pCt. og en Resolution gaaende ud herpaa vedtoges, idet Forsamlingen bemyndigede Bestyrelsen til at vedtage Overenskomstforslaget med den Ændring, at 12½ pCt. i § 22 forhøjedes til 14 pCt.

Ved de derefter genoptagne Forhandlinger med Forligsmanden lykkedes det ikke at faa forhøjet Afgiftsprocenten, men Recepturafgiften for 1915 skulde beregnes af Netto-Recepturomsætningen for 1914 med et Tillæg af 9 pCt. Dette vilde betyde, at det første Aar blev bragt op nogenlunde paa Højde med de efterfølgende Aar.

Ej heller ændredes Varigheden, men der tilføjedes følgende:

»Dog kan Opsigelse allerede finde Sted til 1ste Maj 1919, hvis de under Forhandlingerne hos Forligsmanden foretagne Beregninger, der ligger til Grund for Lønningsbestemmelsen i denne Overenskomst, og hvoraf et Eksemplar er tilstillet hver af Parterne, efter Udgangen af 1917 skulde vise sig at være i væsentlig Grad fejagtige. Dersom der ikke kan tilvejebringes Enighed mellem Parterne om, hvorvidt den nysnævnte Betingelse for Opsigelse er til Stede, kan hver af Parterne anmode Forligsmanden i Arbejdsstridigheder om at afgive et Skøn i saa Henseende. Forligsmandens Skøn, der skal afæskes inden Udgangen af Marts 1918, er afgørende for, om Opsigelse lovligt kan finde Sted.«

Denne sidste Bestemmelse skulde virke som en Sikkerhedsventil — og Bestyrelsen, der mente, at det ændrede Forslag bød saa meget,

som det overhovedet var muligt at opnaa ad fredelig Vej, og at det, der i det store og hele var opnaaet ved denne Overenskomstforhandling, var af saa betydelig Værdi, at en Forkastelse vilde være aldeles uforsvarlig, indstillede det reviderede Overenskomstforslag til Vedtagelse. Det var ikke blide Ord, der faldt til saavel Bestyrelse som Delegerede, navnlig fandt man det forkasteligt, at disse havde indvilget i at udsætte den eventuelle Arbejdsnedlæggelse til 1. Juni — der var derved vist en Svaghed, som var Skyld i, at man ikke havde faaet Kravet om de 14 pCt. igennem. Medlemmerne havde nemlig efter Udtalelser paa forrige Generalforsamling forstaaet, at Bestyrelsen vilde kunne skaffe de 14 pCt., hvis de blot fulgte den. Resultatet blev imidlertid, at Overenskomstforslaget vedtoges med 70 Stemmer mod 12, og ved den senere skriftlige Afstemning med 354 Ja mod 15 Nej og 14 »Stemmer ikke«.

Naar i det foregaaende kun er omtalt Forholdet vedrørende »Anciennitetsløningen« er Grunden den, at det faktisk var dette Spørgsmaals Løsning,, hvormed Overenskomstforslaget vilde staa eller falde. Alle de andre Spørgsmaal maatte nødvendigvis blive Biting. Og dog var det lykkedes ogsaa paa disse Omraader at faa Forbedringer, selv om de Krav, man her havde stillet, ikke var bleven opfyldt.

1) Efter den gamle Overenskomst havde Apotekerne teoretisk Ret til at holde 545 Disciple, men efter den nye kun 240, idet ethvert Apotek herefter havde Lov til at holde 1 Discipel; paa Apoteker med 2 eller 3 Medhjælpere maatte der højst være 2 Disciple — og paa Apoteker med 4 eller flere Medhjælpere højst 3 Disciple. Det var ikke alene en teoretisk Nedgang men ogsaa en reel, omend ringe, idet Discipelantallet var 247. Og Reglerne om Disciplene kunde, saafremt Antallet af Disciple den 1ste Januar 1918 oversteg 240, kræves reviderede til 1. Maj 1918 med 3 Maaneders Varsel.

2) Nattevagterne fordeltes nu ligeligt mellem Medhjælperne. Ønskedes en anden Fordeling, maatte dette ordnes ved frivillig Overenskomst. Dog kunde de Medhjælpere, der før 1. Februar 1915 havde været fritagne for Nattevagt, vedblive dermed; saalænge de forblev i deres nuværende Plads. Arbejdet paa Nattevagterne indskrænkede sig n o r m a l t til Ekspedition af de opringende Kunder. Ønskedes

andet Arbejde, skulde Aftale være truffen ved den skriftlige Ansættelse.

Efter hver Nattevagt fik Medhjælperen Ret til 1 Times Frihed, der, som Vederlag for Nattevagten beregnedes som Arbejdstid.

3) Apotekernes tidligere Fordelingsret med Hensyn til Gagerne var nu betydelig indskrænket, fra 100 pCt. til 3 pCt. Paa Apoteker med mere end een Medhjælper kunde Grundlønnen forøges eller formindskes med en Sum, svarende til indtil 10 Kr. maanedlig for hver Kandidat og indtil 5 Kr. maanedlig for hver Eksaminat, der fandtes paa Apoteket. Dog maatte den samlede Sum af de ifølge Tabellen pligtige Grundlønninger for det paagældende Apotek ikke derved formindskes, ligesom den enkelte Kandidats og Eksaminats Grundløn ikke maatte formindskes med mere end henholdsvis 10 og 5 Kr. om Maaneden, og ingen Medhjælperes Grundløn maatte derved forøges med mere end 50 Kr. maanedlig.

4) For at konsolidere og sikre ordnede Arbejdsforhold m. m. indenfor den farmaceutiske Virksomhed paa Danmarks Apoteker fastsattes: »Danmarks Apotekerforenings Medlemmer forpligter sig til fremtidig kun at antage og kun beskæftige Medhjælpere, der er Medlemmer af »Dansk Farmaceutforening« ligesaavel som denne Forenings Medlemmer for saa vidt det gælder danske Apoteker, forpligter sig til fremtidig kun at tage Plads og kun at være i Plads hos »Danmarks Apotekerforening«s Medlemmer.«

5) Endvidere var Reglerne for Mægling og Voldgift nu tydeligere og klarere affattede, og i Tilfælde af Uenighed ved Valg af Opmand til Voldgiftsretten skulde Formanden for den faste Voldgiftsret udpege en saadan.

Overfor disse Forbedringer stod 1) en Forhøjelse af Arbejdstiden, idet de gennemsnitlige ugentlige Arbejdstimer overalt kunde stige med 1 Time, og for Enemedhjælperapotekernes Vedkommende var laveste Timetal nu 58 imod 56 i den tidligere Overenskomst. Herpaa raadede imidlertid Fritimerne efter Nattevagterne Bod —, saaledes at Tjenestetiden paa Trods af Forhøjelsen dog i Virkelighed i Praksis blev nedsat.

2) At Grundlønnen (fra laveste til højeste Timesats) for hver Time pr. Uge kun steg med een Krone pr. Maaned eller ca. 23 Øre pr. Time, medens den tilsvarende Time i den tidligere Overenskomst dog betaltes med ca. 35 Øre.

3) Grundlønns og Alderslønns Udbetaling paa forskellig Tidspunkt —, hvilket tit kunde forvolde Ulemper for Medhjælperne, man tænke her blot paa Betaling af Husleje, Skat etc. etc.

Var der end Indvendinger at gøre mod denne Overenskomst — den blev dog en Mærkepæl i den farmaceutiske Medhjælperes utrættelige Kamp for at naa fremad og opad. Først nu kunde Farmaceuterne føle sig som frie Folk — Afhængighedsforholdet var brudt — de kunde selv vælge deres Principal. Men den Tak, der dengang burde have lydt til Dansk Farmaceutforenings ledende Mænd fra alle konditionerede Farmaceuter, udeblev.

V.

Da Alderslønnsafgiften var afhængig af Recepturomsætningen — og det saaledes »gjaldt« for Apotekerne om at begrænse Begrebet »Receptur« saa meget som muligt, opstod der snart Splid om »hvad er Receptur? og hvad er ikke Receptur?« Det vilde have været rimeligt, om Apotekere og Medhjælpere i fællig havde afgjort saadanne Tvivlsspørgsmaal — hvad man saa vidt muligt ogsaa gjorde — men allerede i Juli 1915 meddelte »Archivet«, at Horsens-Vejle Kredens Apotekere var bleven enige om i k k e at betragte Original-Præparater og Specialiteter, som maatte udleveres i Haandkøb, som Receptur, selv om de forlangtes signerede. Dette var saa meget mærkeligere, som der netop var nedsat et Udvalg til at udarbejde Kommentar til Forståelse af Overenskomsten, og i den November 1915 udkomne Kommentar var da ogsaa fastsat ganske bestemte Regler med Hensyn til Afgiftens Beregning. Snart efter dukkede Spørgsmaalet om Dyrlægerecepter frem, idet det af Apotekerne hævdedes, at disse ikke kunde henføres til Receptur, da Takseringen af disse var vidt forskellig, og de ikke var underlagt den officinelle Receptur-takst.

Da man ikke kunde opnaa Enighed, henvistes Spørgsmaalet til Voldgiftsrettens Afgørelse. Ved Overretsassessor *Poul Hansens* Medvirken opnaedes Forlig, saaledes »at Danmarks Apotekerforening anerkender, at naar der fremkommer en i Henhold til Apotekerlovens § 16 fastsat Apotekerne forpligtende Veterinær Takst, bliver alt, hvad der »virkelig ekspederes og sælges efter Recept, udstedt af

en Dyr læge« (eller efter Kopi af saadan Recept) at medregne i den Recepturomsætning, hvorefter den Afgift beregnes, som af Apotekerne betales til Aldersløns Udredelse, dog at Spørgsmaalet om Afgifts-Procentens Størrelse henskydes til Forhandling mellem Organisationerne, der under disse Forhandlinger vil vise hinanden al Imødekommehed. Opnaas ikke Enighed, skal Henvendelse ske til Forligsmanden.«

Enighed opnaaedes imidlertid, og den 24. Marts 1918 fastsattes Afgiften til Halvdelen af den procentvise Afgift paa almindelig Receptur — altsaa til $6\frac{1}{4}$ pCt. af Receptværdien.

Allerede et Aar efter Overenskomstens Ikrafttræden viste det sig, at Grundlaget for Beregningen var forrykket, idet Medhjælperantallet paa Apotekerne var steget udover det beregnede, saaledes at Parternes Antal var steget og derved den enkelte Parts Størrelse i Penge mindre. Man havde regnet med et Medhjælperantal 1ste Maj 1915 paa ikke over 545 — men ved den endelige Opgørelse efter Vedtagelsen af Overenskomsten havde det vist sig at være 556 — de konklitionerende Medhjælperes Antal var saaledes allerede 1. Maj 1915 større end det, Grundlaget for Overenskomsten fastsatte for 1916 — nemlig 553. Ja, man havde i indeværende Aar 574 Medhjælpere i fast Plads med tilsammen 2680 Parter: Kvotient 4,67 — og Kvotienten var beregnet til lidt under 4,5, hvilket viste, at der var sket Tilgang af Medlemmer med høj Anciennitet. Man maatte pr. 1ste Maj 1916 regne med mindst 2750 Parter og en Part paa ca. 222 Kr., medens den beregnede Parts Størrelse var mindst 235 Kr. Derfor maatte man ogsaa til det yderste haandhæve Overenskomstens Bestemmelser angaaende Recepturafgiften.

Krigstiden, som Dag for Dag bragte Livsfornødenhederne i Vejret, gjorde efterhaanden Gagerne relativt mindre — og paa Apotekerforeningens Generalforsamling drøftedes Gagespørgsmaalet. Formanden udtalte, at Grundgagen ikke maatte forhøjes, men »vil man yde Hjælp, maa det ske under en anden Form.« Medhjælperne havde altid, som forøvrigt ogsaa nu, hævdet, at de i Overenskomsten nævnte Gagesatser var Minimumsgager — og som Følge deraf, at en Apoteker maatte have Ret til at give mere — hvad han saa end vilde kalde »Tillæget«.

I December 1916 anmodede Dansk Farmaceutforenings Besty-

relse i en Skrivelse til Bestyrelsen for Danmarks Apotekerforening denne om at henstille til Medlemmerne at give Dyrtidstillæg, hvilket ogsaa skete i en den 15. December i »Archivet« rettet Henvendelse til Apotekerne desangaaende; men »Archivet« kommenterede denne Opfordring med at bemærke, at »vel har fastlønnede Arbejdere Krav paa Dyrtidstillæg, men procentlønnede har intet Krav, og Medhjælperne er netop en Slags procentlønnede Arbejdere.« Hertil maa dog siges, at vel kunde de daværende Farmaceuter kaldes procentlønnede for den Del af Gagens Vedkommende, der udbetaltes som Aldersløn — idet Apotekernes Indbetaling til Aldersløn rettede sig efter Recepturomsætningen — men langt den største Del af Lønnen var en fast Grundløn — ja for de unge udgjorde Alderstillægene kun en Brøkdel af den faste Gage.

Apotekerforeningens Opraab var imidlertid kun sparsomt blevet efterkommet, og efter Statistisk Departements Opgørelse var pr. 1ste Februar 1917 Prisstigningen ca. 40 pCt. regnet fra 1914. En foretagen Opgørelse af ydede Dyrtidstillæg viste: af 423 Medhjælpere havde 391 erholdt Dyrtidstillæg: ca. 150 Kr. pr. Medhjælper. Regnet med det samlede Medhjælperantal 594 havde kun 65 pCt. faaet Dyrtidstillæg, og i Gennemsnit pr. Medhjælper var alt i alt udbetalt ca. 98 Kr.

For Københavns Vedkommende var der af 46 Apotekere (ialt fandtes 49) ydet et samlet Dyrtidstillæg af 27,350 Kr. til 190 Medhjælpere eller 144 Kr. pr. Medhjælper. Dyrtidstillægernes Størrelse var meget variable, idet personlige Forhold ofte havde gjort sig gældende, f. Eks. om Vedkommende var gift eller ugift, i længere Tid havde været i Pladsen eller nylig var tiltraadt o. s. v.

Procentvis fordelte Dyrtidstillæget sig saaledes:

40 %	af de ydede Tillæg var fra	25—100 Kr.
25 %	- - - - -	100—150 -
25 %	- - - - -	150—250 -
10 %	- - - - -	over 250 Kr.

Dyrtidstillægene var dels udbetalt som en samlet Sum een Gang for alle, dels som maanedlig Tillæg til Gagen — i Almindelighed dog kun til 1. Maj 1917, idet der da forventedes en Stigning i Lønparten.

Naar det af ovenstaaende fremgaar, at 35 % af Medhjælperne

intet Dyrtidstillæg havde faaet, maa det bemærkes, at en Del af disse var Enemedhjælpere og som saadan fik Kost og Logi paa Apoteket efter den i Overenskomsten gældende Betaling. Da denne jo var fastsat i 1914 og ikke senere sat op, ydedes der dog derigennem et Dyrtidstillæg, som man retfærdigvis ikke kan se bort fra.

Paa dette Tidspunkt begyndte der at vise sig Mangel paa farmaceutisk Arbejdskraft, og Apotekerforeningen androg da Staten om visse Lempelser for de til Sikringsstyrken indkaldte Farmaceuter i den Hensigt derved at lette den daværende Medhjælpermangel — men det var ikke gjort dermed. Denne akute Medhjælpermangel bundede dybere, blandt andet var Medhjælperantallet paa Landets Apoteker forøget meget stærkt — 1. Maj 1917 var der saaledes 619 Medhjælpere og endda ledige Pladser. Efter Forudsætningerne for Overenskomsten skulde der kun have været 561. Dertil kom den store Udvandring af unge og yngre Farmaceuter til mere vellønnede Stillinger. Og for at raade Bod paa dette havde Apotekerne kun et Middel, nemlig at give et til Tiden passende Dyrtidstillæg, længere Ferie samt søge indført vekselvis Natlukning og Opringingstakst.

I September 1916 var fremkommen Forslag fra Apoteker *J. B. Mikkelsen*, København, med en udarbejdet Plan for skiftevis Natlukning for Apotekerne i Københavns-Kredsen. Spørgsmaalet blev optaget til Debat i Apotekerforeningens Københavns-Kreds midt i samme Maaned — men noget Resultat kom ikke til at foreligge.

Den 31. Oktober samme Aar var, for at indskrænke Kul- og Belysningsforbruget, Loven om 7-Lukning paa Ugens fire første Dage traadt i Kraft — og flere Apoteker i Provinsen sluttede sig straks dertil, medens de københavnske Apoteker enedes om stadig at holde aabent til Kl. 8, dog med dæmpet Belysning og indskrænket Personale. Enkelte Apoteker indførte dog resolut 7 Lukningen. Ved denne vilde imidlertid Overenskomstens Bestemmelser om Nattevagtens Indskrænkning til 12 Timer ikke kunne overholdes. Dette havde man fra Medhjælpernes Side ment at burde se bort fra, naar Apotekerne da ikke vilde forsøge derigennem at formindske Grundlønnen.

Overenskomsten havde for den konditionerende Farmaceut nu

vist en af sine svageste Sider, idet der ikke var sat nogen Grænse for det Antal Medhjælpere, der maatte findes paa de enkelte Apoteker. Tidligere, da Apotekeren selv maatte udrede hele Gagen, havde de sparet paa farmaceutisk uddannet Personale — Defectricer havde mange Steder indtaget disses Pladser —; nu gik man til den modsatte Yderlighed, idet Apotekerne nu kun skulde betale Grundlønnen — Afgiften til Aldersløn var den samme, ligemeget hvor mange Medhjælpere der var. Det var Medhjælperne selv, der »betalte Gildet«. Havde disse tidligere ønsket saavidt mulig alle Pladser optaget af Farmaceuter, ønskede de nu en Ændring heri — thi Lønparterne var, ved det stadig forøgede Medhjælperantal, sat betydelig ned under den i sin Tid beregnede.

For at bøde paa de synkende Gager, forøgedes Kravet om obligatorisk Dyrtidstillæg. Endelig den 29. December 1917 vedtog Danmarks Apotekerforening efter en Henvendelse af 29. September d. A. fra Dansk Farmaceutforening at yde Dyrtidstillæg for 1918 efter følgende Skala:

Medhjælpere i 1 & 9	Lønklasse	23 Kr.	pr.	Maaned
»	» 2 & 8	» 26	»	»
»	» 3 & 7	» 29	»	»
»	» 4 & 6	» 32	»	»
»	» 5	» 35	»	»

hvtill skulde føjes et maanedligt Tillæg af 20 Kr. for gifte Familieforsørgere og et yderligere Tillæg af 10 Kr. maanedlig til Familier med Børn, dog som Maksimum 60 Kr. maanedlig. Medhjælpere, der fik Kost og Logi paa Apotekerne, skulde dog kun erholde Halvdelen af nævnte Dyrtidstillæg.

Disse Dyrtidstillæg blev — dækkede de end langt fra Prisstigningen — hilst med Glæde af de konditionerende Farmaceuter. Apotekerforeningen havde derigennem anerkendt, at Spørgsmaalet om Forbedring af Medhjælpernes Kaar ikke længere kunde overlades til det private Initiativ, men at det maatte være en Foreningssag. Ogsaa paa andre Omraader viste der sig nu Lysglimt: Saaledes modtog Dansk Farmaceutforening d. 5. Januar 1918 en Skrivelse fra Danmarks Apotekerforening, hvori meddeltes, at den Anmodning, Foreningen i Skrivelse af 15. December 1917 havde rettet til denne

Forening, om Tilladelse til af den til Lønkontoret indbetalte Aldersløn at udbetale 3 Maaneders Efterløn til Enker efter konditionerende Farmacevter, var efterkommet, efter at Sagen havde været forelagt paa Danmarks Apotekerforenings ekstraordinære Generalforsamling og eenstemmig vedtaget.

Ganske vist var det Medhjælperne selv, der betalte h e l e Efterlønnen, men da de til Lønkontoret indbetalte Penge ikke kan anvendes paa anden Maade end i Overenskomsten nævnt uden Apotekerforeningens Samtykke, viste dennes Svar dog Forstaaelse af Farmaceuternes Ønske om at konsolidere deres Stilling. Idéens Fader var nuv. Apoteker i Kolding *Th. L. Lauesen*, den Gæng Medhjælper paa St. Stefans Apotek i København. Mere end nogen anden havde han ved sit Arbejde i Understøttelsesselskabets Tjeneste faaet Indblik i den Nød og Elendighed, der ofte var til Stede der, hvor Familieforsørgeren var bleven revet bort. Tanken at støtte netop paa denne Maade, er ideel og human — alle konditionerende bidrager, idet Pengene tages af den fælles Kasse, og Byrderne der ved paa en vis Maade fordeles anciennitetsmæssig.

Endvidere blev »Vekselvis Natlukning« nu en Kendsgerning, idet Apotekerne i Nykøbing-Falster som de første erholdt justitsministeriel Tilladelse til vekselvis at lukke Apotekerne om Natten. Ordningen traadte i Kraft 6. Januar 1918, idet Løveapoteket da som det første Apotek i Danmark stængede sine Døre efter endt Dagtjeneste. Snart fulgte andre Byer efter — Aarhus 26. Januar — Silkeborg 3. Februar — og i Maj 1918 forelaa Tilladelse for Københavns Vedkommende. Ordningen traadte her i Kraft 29. September samme Aar. Samtidig med den vekselvise Natlukning fornyedes Kravet om Nattakst; først da vilde man have fuldt Udbytte af den opnaaede Reform. — —

Som tidligere nævnt havde det kort Tid efter Overenskomstens Vedtagelse vist sig, at Grundlaget for de Beregninger, der laa til Grund for Overenskomsten, var forrykkede. Og jo længere Overenskomsten havde virket, des større var Forskydningerne blevet. Saaledes viste en Optælling i Januar 1918 et Discipelantal af 336 —. Af disse skulde imidlertid c. 45 indstilles til Medhjælpereksamen April s. A. — men til Afløsning af disse var foreløbig antaget 22. Da

Overenskomsten bestemte, at en Revision af Discipelordningen kunde optages til 1. Maj 1918, saafremt Antallet den 1ste Januar oversteg 240, anmodede Dansk Farmaceutforening i Henhold til denne Bestemmelse Apotekerforeningen om en saadan. Apotekerforeningen erklærede sig indforstaaede med, at der var for mange Disciple, men der pointeredes samtidig, at Overenskomsten intet sagde om, at Revisionen skulde finde Sted »for atter at bringe Tallet ned under nævnte Niveau«. Man ønskede herigennem at tage Forbehold overfor Dansk Farmaceutforenings Motivering af Revisionsbestemmelsen og stille de Forhandlende frit. — Forhandlinger optoges, men den endelige Ordning fandt først sin Afgørelse samtidig med Afsluttelse af en ny Overenskomst 1919.

Overenskomsten af 1915 kunde jo i sin Helhed eventuelt opsiges til 1. Maj 1919 med 1 Aars Varsel. Men Bestyrelsens Grundsyn var det, at Overenskomsten trods sine utvivlsomme Mangler idet hele og store havde virket godt, og at der kunde raades Bod paa dens værste Brøst — det forøgede Medhjælper- og Discipelantal — uden at det var nødvendigt, endsige heldigt, at skride til en Opsigelse af hele Overenskomsten. Bestyrelsen rettede da under 23. Februar en Henvendelse til Danmarks Apotekerforening og modtog som Svar herpaa 27. Marts en meget omfangsrig Skrivelse. Indholdet gik ud paa, at Danmarks Apotekerforening ikke kunde anerkende, at Betingelsen for Opsigelse af Overenskomsten i Henhold til dens Punkt 49 var tilstede, idet den forøgede Recepturafgift havde opvejet det forøgede Medhjælperantal, hvortil yderligere var kommen det ydede personlige Tillæg og senest Dyrtidstillæget, men at Danmarks Apotekerforening vilde være villig til Forhandling om de af Dansk Farmaceutforening rejste Spørgsmaal.

I Skrivelsen manglede Svar paa Foreningens direkte Spørgsmaal om at lade Forligsmanden træffe Afgørelse, hvis Enighed ikke skulde opnaas ved Forhandling mellem begge Organisationer. Det var nemlig under Forudsætning af, at en saadan upartisk Afgørelse eventuelt kunde fordres, at Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse havde rettet denne Henvendelse til Danmarks Apotekerforening, hvorved Spørgsmaalet om eventuel Opsigelse af Overenskomsten helt blev unddraget Generalforsamlingens Afgørelse, eller i hvert Fald ikke kom frem paa Generalforsamlingen. Man fandt det derfor betænke-

ligt ikke at benytte sig af den Ret, Overenskomstens Punkt 49 hjemlede, til at afæske Forligsmandens Skøn om, hvorvidt Betingelserne for Opsigelse af Overenskomsten var tilstede, saa meget mere som det fremskredne Tidspunkt — Svaret forelaa først den 27. Marts — umuliggjorde yderligere Forhandling med Apotekerforeningen, idet en eventuel Henvendelse til Forligsmanden skulde finde Sted inden Udgangen af Marts Maaned.

Forligsmanden undgik i sin Svarskrivelse at svare direkte paa Bestyrelsens Spørgsmaal, idet han forment, at det, der var Foreningerne imellem, maatte kunne ordnes, uden at der fandt en Opsigelse af Overenskomsten Sted. »Da vi selv,« udtaler Formanden, »har fremsat den samme Opfattelse, kan Svaret i og for sig ikke undre os, men Bestyrelsen er dog ved Forligsmandens Svar blevet bestyrket i sin Opfattelse af, at man ved en Opsigelse af Overenskomsten ikke for Øjeblikket vilde komme videre, end det kan ske ved en almindelig Forhandling mellem Parterne om de foreliggende Spørgsmaal«:

- 1) Fornyelse eller Revision af det for 1918 ydede obligatoriske Dyr-tidstillæg for de kommende Aar af Overenskomstens Varighed.
- 2) Overenskomstens Punkt 3 (Disciple).
- 3) Reglerne i Overenskomstens Stykke C om Retten til Aldersløn (man ønskede ganske bestemte Regler herfor — i Stedet for de nuværende ganske utilstrækkelige og daarligt affattede Bestemmelser).

»Vi har endvidere faaet Forligsmandens mundtlige Udtalelse for, at han ikke vilde paatage sig at mægle os imellem, idet han fandt det naturligere, at Tvistspørgsmaalene eventuelt blev henvist til voldgiftsmæssig Behandling. Da endelig Spørgsmaalet om Dyr-tidstillæg i Forstaaelse med Danmarks Apotekerforening igen vil blive taget op til Efteraaret, og i Forbindelse med Regeringen maa antages at blive ordnet i Overensstemmelse med den til den Tid foreliggende Situation, mener Bestyrelsen, at man med nogenlunde Fortrøstning kan arbejde videre under den nuværende Overenskomst indtil 1921.«

I August indsendte da Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse et Andragende til Danmarks Apotekerforening om en Regulering af

Dyrtidstillæget svarende til et Løntillæg paa 25 pCt. Efter et Fællesmøde mellem de respektive Bestyrelser — Andragendet var blevet venligt modtaget — indsendte Apotekerforeningen et Andragende til Justitsministeriet om Takstforhøjelse. Efter at dette havde været til Sundhedsstyrelsens Erklæring, meddelte Justitsministeriet i de sidste Dage af December Afslag — uden Motivering — paa ovennævnte Andragende. En ny Henvendelse fra Medhjælpernes Side om Dyrtidstillæg besvaredes med, at den samlede Bestyrelse eller helst Repræsentantskabet maatte tage Stilling til denne, idet Forudsætningen for en Fastsættelse af Dyrtidsudbetalingen udover 15. Januar var en af Ministeriet godkendt Takstforhøjelse.

Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse anmodede da om, at dette Bestyrelses- eller Repræsentantskabsmøde maatte blive afholdt hurtigst, ligesom man udtalte som sin Formodning, at Apotekernes Indtægter — grundet paa den »Spanske Epidemi« — var steget saa stærkt, at det Krav, man stillede, nok kunde imødekommes selv uden Takstforhøjelse.

Paa et i Dansk Farmaceutforening den 2. Januar 1919 afholdt Diskussionsmøde vedtoges følgende Resolution: »En Forsamling af konditionerende Farmaceuter udtaler sin skarpeste Misbilligelse af, at Løntillæget endnu ikke er gennemført, forlanger, at dette skal have Gyldighed fra 1ste November 1918 og opfordrer Bestyrelsen til at benytte alle til Raadighed staaende Midler til Gennemførelsen af vore retfærdige Krav.«

Det skal dog her bemærkes, at flere Apotekere ydede deres Medhjælpere et Dyrtidstillæg, ja en enkelt Apoteker havde 1ste Januar udbetalt 3000 Kr. til Deling blandt Personalet — delvis som Tak for det store og ansvarsfulde Arbejde, vedkommende Apotekers Medhjælpere havde udført under »Epidemien«.

Den 10. Januar fik Bestyrelsen Meddelelse om, at der i Januar vilde blive afholdt Kredsmøde i Apotekerforeningens Københavns-Kreds til Drøftelse af Lønspørgsmaalet. Samtidig blev fremlagt et Forslag om en midlertidig Forhøjelse af Recepturafgiften for de kommende 4 Maaneder, idet man antog, at den kommende Recepturafgift vilde blive 45 pCt. højere end den nuværende, hvilket vilde bevirke en aarlig Stigning i Gagerne paa 635 Kr. pr. Medhjælper. Det hidtil ydede Dyrtidstillæg skulde forblive uforandret for 1919.

I en Svarskrivelse accepterede Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse — med det Forbehold, at Apotekerforeningen garanterede 25 pCt.'s Tillæg — et af Apoteker *Alfr. Benzons* skitseret Forslag, som han kunde tænke sig at forelægge Repræsentantskabet. Dette Forslag gik ud paa, at Stigningen i Lønparten skulde finde Sted fra 1ste Januar 1919 i Stedet for fra 1. Maj 1919.

Det Forslag, som Apotekerforeningen imidlertid udsendte til Afstemning blandt dens Medlemmer lød paa — 27 Kr.s Tillæg i de fire første Maaneder af Aaret og ellers intet.

Dette opfattedes, og med Rette, som en Haan mod Medhjælperne, hvorfor Bestyrelsen telegrafisk indkaldte Repræsentanterne til et Møde den 22. Januar, og her vedtoges eenstemmig følgende Udtalelse:

- »at vi ikke kunde acceptere Apotekernes Tilbud,
- »at vi fastholdt Kravet om et 25 pCt.'s Løntillæg paa det foregaaende Aars overenskomstmæssige Gager, saaledes at dette Tillæg paa en eller anden Maade udbetaltes os af Apotekerne i de 4 første Maaneder af Aaret, og der gaves os en Garanti for Resten af Lønningsaaret til 1. Maj 1920, og
- »at vi skulde skride til Opsigelse af Pladserne paa samtlige Landets Apoteker som det eneste Middel, vi havde, til at gennemføre vore Krav.«

I Henhold hertil udsendtes endnu samme Aften de nødvendige Opsigelsesblanketter til Medlemmerne — man maatte handle hurtigt, hvis man vilde være Herre over Situationen til 1. Maj, idet den overenskomstmæssige Opsigelsestid var 3 Maaneder.

Samtidig meddeltes det Apotekerforeningen, at Svar krævedes inden Mandag Aften den 27. paa, om de vilde opfylde Kravene eller ej. »Vi havde intet andet at gøre: 1) Livsfornødenhederne var steget med 82 pCt. siden Overenskomstens Indgaaelse, og Gagerne var i samme Tidsrum kun steget med ca. 29 pCt. 2) Vi havde ikke faaet nævneværdigt Løntillæg før 1ste Januar 1918; Dyrtidstillæget i Januar 1918 opvejede ikke Prisstigningen indtil 1918 (55 pCt.), og Prisniveauet var siden steget yderligere med c. 27 pCt.«

Den Lønkamp som nu indlededes, vakte Interesse udover Landets Grænser. Fra Norges »Farmaceutiske Forening« indløb saaledes følgende Telegram:

Saafrømt »Archivets« Paastand om, at »vi saaledes« — nemlig i Henhold til den af Apotekerforeningens Formand lancerede Paastand om, at vor Gagestigning under Krigen beløber sig til 80 pCt. — »har faaet praktisk talt hele Stigningen udlignet i Mergage«, maatte vor Gennemsnitsgage for Tiden være 4472 Kroner aarlig — idet Prisniveauets Stigning antages at udgøre 82 pCt. Imidlertid er vor Gennemsnitsfortjeneste ikke 4472 Kroner, men 3 250 Kroner, og Stigningen paa Livsfornødenheder andrager ikke 82 pCt., men 90 pCt., to Kendsgerninger, som vi desværre er nødt til at lægge Mærke til — — og Stigningen paa Gennemsnitsgagen fra 1915 — 2507 Kroner — udgør derfor godt 29 pCt. — — Vort Krav om en Lønforhøjelse er saare velbegrundet, vi kan ikke leve af vore Gager i Øjeblikket, og vi vil naa frem til at kunne skaffe os Føden ved vore Hænders Arbejde.

Med det gældende Prisniveau for Livsfornødenhederne er de pharmaceutiske Medhjælpere daarligere stillet end de var i 1914. — — — — Og man vil forstaa, at der ikke kan blive Tale om at slaa af paa vort Krav om en Gageforhøjelse paa 25 pCt. gældende fra 1ste Januar i Aar. Det maa og skal opfattes som et Ultimatum, der ikke levner Muligheden for nogen større Forhandling; vor Taalmodighed er gennem et halv Aars idelig Forhalingspolitik bleven spændt saa haardt, at den nu omsider er bristet. 1ste Maj maa derfor have bragt os Opfyldelsen af vore Krav — eller vi tager Kampen. Vi skulde meget beklage, om dette ikke inden føje Tid maa være gaaet op for rette Vedkommende« —.

Da der endnu ikke den 29. Januar var modtaget noget Svar paa Skrivelsen af 22. s. M. til Danmarks Apotekerforening, blev Pladsopsigelserne s. D. udsendt til Landets Apoteker paa Grundlag af de hos Bestyrelsen deponerede Fuldmagter.

Danmarks Apotekerforening protesterede herimod, ud fra den Mening, at det var et Brud paa Overenskomsten og forbeholdt sig Retten overfor de Følger, dette Brud maatte have. Samtidig meddeltes, at Kredsene havde bemyndiget Bestyrelsen til at forhøje den nuværende Recepturafgift for Maanederne Januar—April med 25 pCt. — og man udbad sig Meddelelse om, hvorvidt Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse ønskede Forhandling inden der, i Anledning af Masseopsigelserne, skete Henvendelse til Justitsministeriet.

Tilbudet om 25 pCt.'s Forhøjelse af Recepturafgiften afvistes som uantageligt — og man opfattede Tilbudet om Forhandling som en Tilkendegivelse af, at Apotekerforeningen kunde tænke sig Muligheden af at imødekomme Kravet om et 25 pCt.s Tillæg til den nuværende Gage fra 1ste Januar 1910 til 1ste Maj 1919, og at den saaledes forhøjede Gage garanteredes til 1ste Maj 1920. Under de Forudsætninger var Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse villig til at genoptage Forhandlingerne.

Efter derpaa følgende længere Redegørelser fra saavel Apotekerforeningen, der ikke kunde antage ovennævnte Fordringer, som fra Dansk Farmaceutforening, henvistes Stridsspørgsmaalet i Overensstemmelse med Lov af 29. April 1913 § 7 af Justitsministeriet til Statens Forligsmand i Arbejdsstridigheder, hvorefter denne indkaldte Parterne til Møde den 11. Februar Kl. 2 — for Apotekerne: *Alfr. Benzon, O. Müller, V. Kinch*. For Medhjælperne: *Viggo Hansen, J. Hørslev, O. Martins*.

Forhandlingerne afsluttedes Natten til den 25. April med et af Forligsmanden stillet Mæglingforslag, der, efter at være behandlet paa en ekstraordinær Generalforsamling den 27. samme Maaned vedtoges af Medhjælperne.

Forslaget ydede en Gageforhøjelse af 25 pCt.s Løntillæg for Maanederne Januar til Maj 1919 — for Maanederne Maj til Juli af ca. 34 pCt., og Stillingen blev fri til August, inden hvilket Tidspunkt dog nye Forhandlinger skulde optages.*)

Med Henblik paa »den frie Stilling« blev alle Pladser opsagt til August — dog med det Forbehold, at Opsigelserne kun var betinget af, at det ikke inden det Tidspunkt var lykkedes at opnaa nogen Overenskomst. »Man maatte sikre sig Forligsmandens Medvirken ved indtrædende Uoverensstemmelser — det var ikke en mod Apotekerne rettet Aktion.«

De i Majforliget paabudte Forhandlinger indlededes den 15. Maj mellem Apotekerne *A. Benzon, O. Müller og V. Kinch* som Delegerede for Apotekerne og Kandidaterne *Viggo Hansen, J. Hørslev og*

*) Om noget Brud paa Overenskomsten, som af Apotekerforeningen paastaet, var der ikke Tale, idet et saadant, efter Forligsmandens Skøn, var afhængigt af, at man forlod »Pladserne«, og saalangt var det ikke kommet.

Martins som Delegerede for Medhjælperne. Som Sekretærer fungerede Apoteker *Permin* og cand. pharm. *Schæffer*.

Det gik her, som under de tidligere Forhandlinger de to Organisationer imellem: Da man naaede til Spørgsmaalene Arbejdstidens Længde og Lønningernes Størrelse, var Divergenserne i Opfattelsen af, hvad der var passende, saa store, at det var umuligt paa disse Punkter at opnaa Enighed. Forligsmanden, Departementschef *Adolf Jensen* traadte da til, og efter at denne havde udarbejdet et Mæglingsforslag, omfattende særlig ovennævnte Stridsspørgsmaal, forelagdes paa en ekstraordinær Generalforsamling i Dansk Farmaceutforening den 29. Juni et i sin Helhed udarbejdet Forslag til Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening. Efter Bestyrelsens Indstilling forkastedes Forslaget enstemmigt af Medlemmerne, da det særlig paa de to Hovedpunkter, Løn og Arbejdstid, absolut ikke tilfredsstillende de Krav, man havde stillet: Fuld Dækning for Priseniveauets Stigning samt en 48 Timers Arbejdsuge.

Da Priseniveauet i Januar 1919 laa omkring 190, og man efter alt at dømme maatte regne med yderligere Prisstigninger, havde Medhjælpernes Delegerede stillet Krav om 100 pCt.s Forhøjelse af den Gennemsnitsløn, som ved Overenskomstens Indgaaelse var forudsat for Lønaaret Maj 1919—Maj 1920: 2 6 3 4 K r o n e r. Efter Forslaget vilde Gennemsnitslønnen blive 4 4 5 5 K r. eller e n S t i g n i n g p a a c. 67 p C t. — altsaa 33 p C t. mindre end man havde forlangt. Man havde fra Medhjælperside — belært af Erfaringen om det skæbnesvangre ved at en væsentlig Del af Lønnen var afhængig af ukonstante Størrelser — ønsket Grundlønnen hævet saa meget som muligt. De Delegerede havde derfor forlangt en Grundløn paa 3000 Kr. — men kun opnaaet 2400 Kr. — og kun for Kandidater; Eksaminater s k u l d e lønnes med 15 Kr. mindre Grundløn om Maaned end Kandidater, medens de i den dagældende Overenskomst k u n d e lønnes med 10 Kr. mindre Grundløn pr. Maaned end Kandidater. »Vi er«, udtalte Formanden, *Viggo Hansen*, paa Generalforsamlingen, »gaaet med hertil med velberaad Hu, da vi ønskede, at der skal være Forskel paa Kandidaters og Eksaminaters Løn. Eksaminaten er ikke nogen fuldt uddannet Farmaceut og skal derfor ikke lønnes som saadan.«

Samtidig vilde Apotekerens Fordelingsret over det Beløb af 10 Kr. for Kandidater og 5 Kr. for Eksaminater, som de nu havde — en Bestemmelse, som ikke var »populær«, da den kunde misbruges — falde bort.

Man havde under Forhandlingerne undersøgt Muligheden for en helt anden Ordning m. H. t. Apotekernes Alderslønafgift, enten saaledes at denne ikke blev afhængig af Recepturomsætningen alene men ogsaa af Haandkøbssalget, f. Eks. ved Indbetaling af en vis pCt. af Recepturen og en vis mindre pCt. af Haandkøbet eller saaledes, at man helt saa bort fra den procentvise Afgift og i Stedet fik indført en fikseret Gennemsnitsaldersløn; Apotekerne skulde da for hver Medhjælper i fuld Plads indbetale til Lønkontoret et Beløb, svarende til denne, en Ordning, der i hvert Fald vilde have den Fordel, at man derigennem kunde komme udover Striden om, hvad der skulde henregnes til Receptur og hvad til Haandkøb.

Men Resultatet af Forhandlingerne om dette Punkt i Overenskomsten var imidlertid, iflg. Forligsmandens Mæglingforslag, bleven. at de $12\frac{1}{2}$ pCt. af Netto-recepturomsætningen bibeholdtes som Basis for Alderslønsberegningen — dog med den Forskel, at medens hver Apoteker hidtil havde svaret en bestemt procentvis Afgift af sin Netto-recepturomsætning til Lønkontoret uden Hensyn til Antallet af Medhjælpere, han beskæftigede, skulde Recepturomsætningen i sin Helhed nu kun benyttes til at fastsætte den gennemsnitlige Aldersløn, som hver Apoteker skulde indbetale til Lønkontoret for hver Medhjælper, han beskæftigede i fuld Plads. Den Apoteker, som ikke beskæftigede nogen Medhjælper, skulde — i Modsætning til tidligere — intet betale til Lønkontoret. Og for at lette Byrderne for Indehaverne af de smaa Apoteker vilde saadanne, dog kun for Enemedhjælper-Apotekers Vedkommende med under 15,000 Kr.'s Recepturomsætning, faa et Afdrag i Alderslønsafgiften svarende til ligesaa mange Procent af Gennemsnitslønnen, som der manglede fulde 100 Kr. i 15 000 Kr.'s Recepturomsætning. Gennemsnitsalderslønnen skulde udregnes ved — efter nærmere angivne Regler — at dividere det samlede Medhjælperantal ind i den samlede indbetalte Afgift. Samtidig med ovennævnte Indbetaling skulde Apotekerne som Dyrtidstillæg indbetale 25 Kr. pr. Medhjælper, og de indkomne Beløb udbetales fra Lønkontoret med 1 Part til Ugifte, 2

Parter til Gifte og 3 Parter til Gifte med Børn. Endvidere skulde Apotekerne til Udredelse af »N a t t e v a g t s l ø n« indsende til Lønkontoret 60 Kr. pr. Maaned, uanset skiftevis Natlukning eller ikke, idet der efter Forslaget skulde betales 3 Kr. pr. Nattevagt til den »Vagthavende«. Man havde her helt brudt med den gamle Opfattelse, at Nattevagter var en Ulempe, Medhjælperne maatte tage med og derfor ikke kunde forlange ekstra Betaling for —. Begyndelsen til denne Opfattelse var jo gjort allerede i den albestaaende Overenskomst, idet der som Valuta for Nattevagten efter denne var tilstaaet Medhjælperne 1 Fritime beregnet som Arbejdstid.

Da den nævnte Indbetaling af 60 Kr. imidlertid ikke vilde være tilstrækkelig til Dækning af Nattevagtslønnen, skulde Lønkontoret af de til Fordeling som Aldersløn indkomne Beløb, udrede Resten, c. 42,000 Kr.

Et ejendommeligt Forhold, der tager sig end mærkeligere ud paa Baggrund af, at Lønkontoret ogsaa skulde udbetale Apotekerne Penge, naar disse »laa Nattevagt«. Regner man med dengang 100 Enemedhjælperapoteker, vilde Apotekerne, der jo selv laa Halvdelene af Nattevagterne, saaledes faa c. 54,000 Kr. tilbage = 180 Nattevagter \times 100 \times 3.

I Praksis vilde Medhjælperne derfor kun faa c. 2 Kroner for en Nattevagt. Dog, — dette til Trods — alene selve Principet: en kontant Betaling for Nattevagten var i sig selv og suppleret med et Løfte fra Apotekerne om paa deres Generalforsamling at søge skiftevis Natlukning gjort obligatorisk overalt, hvor dette var muligt, et betydeligt Skridt paa Vejen fremad — noget der desværre ikke kan siges om et andet Punkt i Forslaget, nemlig det, der omhandlede »Ekstrabetaling«: »Ekstrabetaling maa herefter kun gives, saafremt der derfor ydes et særskilt eller andetartet Arbejde i Apoteket eller kræves Beskæftigelse uden for den normale Arbejdstid eller -plads. Saavel Tilbud som Forlangende af Ekstrabetaling skal betragtes som stridende mod Overenskomsten og kan paatales for Mæglingsudvalget og Voldgiftsretten.« Det stigende Prisniveau med ikke tilsvarende Lønninger og den akutte Medhjælpermangel havde ført en Opløbsstring af de saakaldte »personlige Tillæg« med sig. Disse Tillæg, som baade tilbødes og forlangtes ganske aabenlyst, bevirkede, at Apotekerforeningens Ledere fast-

slog som sin Mening, at det var i Strid med Overenskomsten at gaa over de i denne fastsatte »Maksimal-Lønninger«, og det skønt man saavel fra Apoteker- som Medhjælperside tidligere havde regnet med Lønningerne som Minimal-Lønninger. Ved Overenskomstforhandlinger havde saaledes Apotekernes Delegerede stadig fremhævet Forskellen mellem »overenskomstmæssige« og »faktisk udbetalte« Lønninger. En dybere Aarsag til Apotekernes Krav om Indskrænkning i »Ekstrabetalingen« maa sikkert søges i, at den »Overbetaling«, som ydes af en personel Apoteker, ikke betyder den samme Merudgift for denne, som en tilsvarende »Overbetaling« vil betyde for den reelle Apoteker. I Kraft af den bestaaende, paa Netto-Indtægten hvilende, Afgiftslov vil den personelle Apoteker være i Stand til at faa en større Del af sine Udgifter bl. a. til Lønninger afholdt af Apotekerfonden, medens den reelle Apoteker maa bære alle Udgifter selv. Man fristes derfor til at tro, at Bestemmelsen i Overenskomstforslaget om Ydelse af Ekstratillæg var et Forsøg paa saa vidt muligt at faa bortelimineret Forskellen mellem reelle og personelle Privilegieindehaveres Betalingsevne. —

Moralsk set vil en Bestemmelse som ovennævnte altid være forkastelig, da den Apoteker, som, uden at ville paalægge en virkelig kvalificeret og for sin Forretning betydende Medarbejder Ekstraarbejde af nogen Art, dog ønsker at honorere denne, tvinges til at gaa Krogveje. — — — —

Hvad nu Arbejdstiden angaar, var Bestemmelserne herom Forslagets svageste Punkt —. Ved de Forhandlinger, der tidligere paa Aaret var ført hos Forligsmanden, havde Medhjælpernes Delegerede stillet Forslag til Nedsættelse i Arbejdstiden gaaende ud paa en ugentlig Arbejdstid fra 50—56 Timer efter Medhjælperantallet. Siden da »var 8 Timers Arbejdsdagen gaaet sin Sejrs gang saavel i offentlige som private Virksomheder«, og ved de sidste Forhandlinger med Apotekerne havde man da fremsat Krav om en 48 Timers Arbejdsuge for alle Medhjælperne — saaledes at forstaa, at disse nok for Overbetaling vilde arbejde længere, saafremt det var nødvendigt, men normalt skulde der ved 48 Timers ugentlig Arbejdstid opnaas en saadan Løn, at man kunde leve deraf — selv med Hustru og Børn. Dette Krav var straks bleven afvist af Apotekerne som uantageligt og uigennemførligt for Forretninger »med aaben

Bod«. — Det videste, hvortil disse havde kunnet strække sig, var til de laveste ugentlige Timetal i den dagældende Overenskomst: 58—55—53 og 51 for Apoteker med henholdsvis 1—2—3 og 4 Medhjælpere og derover. Disse Tal var imidlertid ved Forligsmandens Mægling reduceret til 57—54—52 og 50, men dog betydelig højere end i det fremsatte Krav. Hertil kom en Udvidelse af N a t t e v a g t s t j e n e s t e n med 1 Time — grundet paa tidligere nævnte 7-Lukning — til 13 Timer: En Ordning de Delegerede kun var gaaet med til under Forudsætning af 8 Timers Arbejdsdagens Indførelse. Under samme Forudsætning var man gaaet med til en Udvidelse af Spisetiden for Enemedhjælpere, der fik Kosten paa Apotekerne, idet Spisetiden nu skulde beregnes til 1 Time daglig mod daværende 5 Timer ugentlig. I Praksis vilde det betyde en Forhøjelse af Arbejdstiden med 2 Timer ugentlig.

Heller ikke Kravet om 3 Ugers Sommerferie var blevet imødekommet, men Medhjælperne skulde nu have R e t til 14 Dages Ferie, saaledes at forstaa, at det ikke var stridende mod Overenskomsten at give eller modtage længere Ferie.

Af andre vigtige foreslaede Ændringer og Tilføjelser til den gamle Overenskomst skal her anføres:

»1600 Timers Tjeneste pr. Aar paa dansk Apotek giver 1 Aars Tjenestetid (tidligere 1000 Timer).«

»Retten til Aldersløn ændres for de Medhjælpere, der fra 1. Maj 1915 har været borte fra dansk Apotekervæsen, saaledes, at de efter 1 Aars Tjeneste paa dansk Apotek generhverver indtil 5 Aar af deres tabte Tjenestealder, saaledes at de herefter, indtil dette er opnaaet, for hvert halve Aars Tjeneste erhverver 1 Aars Tjenestealder.«

»Medens der tidligere i Tabellen over Aldersløn var 9 treaarige Perioder, foresloges nu for at hjælpe paa Mellemlklassernes daarlige pekuniære Stilling 2 treaarige, 3 toaarige og 3 fireaarige, saaledes at 24 Tjenesteaar gav højeste Antal Lønparter.

Eksaminater skulde dog kun erholde $\frac{3}{4}$ af de for Kandidater fastsatte Parter, og Eksaminater med Eksamen efter 1. Maj 1915 vilde ikke kunne opnaa mere end $\frac{3}{4}$ af 5 Alderslønsparter.«

Ved Overarbejdsbetaling skulde nu skelnes mellem 1) Overar-

bejde paa Hverdage og indtil 6 Timer pr. Uge i Fortsættelse af Arbejdstiden og 2) Overarbejde derudover og paa Søn- og Helligdage.«

»Fradraget for Kost og Logi skulde forhøjes fra 60 til 100 Kr. (som Følge af det højere Prisniveau), og den tidligere omtalte Efterløn til Enker efter konditionerende Farmacevter optages i Overenskomsten.«

Varigheden af Overenskomsten var sat til 1. Maj 1921 med $\frac{1}{2}$ Aars Opsigelse — og en Bestemmelse indsat om, at alle Engagementer udløb samtidig med Overenskomstens Ophør. Man vilde derved være fritaget for de besværlige pro Forma Opsigelser etc. etc.

Endvidere aabnede Forslaget Mulighed for Indskrænkning i Discipelantallet, idet Bestemmelsen ang. Disciplene var følgende: »Et hvert Apotek har Lov til at holde 1 Discipel. Paa Apoteker med 3 eller 4 Medhjælpere maa der højst være 2 Disciple og paa Apoteker med 5 eller flere Medhjælpere maa der højst være 3 Disciple. En ny Discipel kan tidligst tiltræde sin Plads 3 Maaneder, før den afgaaende Discipel afslutter sin Medhjælpereksamen.« —

For imidlertid at støtte Bestyrelsen og overfor Apotekerne pointere, hvad man ønskede gennemført, vedtoges følgende af cand. *Priegaard*, Hellerup, stillede Resolution:

- 1) Maksimalarbejdstid for alle Medhjælpere paa 48 Timer.
- 2) Grundgage 3000 Kr.
- 3) Garanti for Parternes Minimalstørrelse.
- 4) Opringningstakst.
- 5) Nattjeneste regnes som $\frac{1}{2}$ Dagtjeneste.
- 6) Sommerferie i 3 Uger.
- 7) Lønningerne er Minimallønninger.
- 8) Garanti for en Gennemsnitsgage paa 5,500 Kr. (her ikke medregnet Nattevagtsbetaling).

Nye Forhandlinger optoges, og i Farmaceutisk Tidende for 23. Juli 1919 rettedes følgende Henvendelse til Medlemmerne: I Tilfælde af, at de nu med Apotekerne optagne Forhandlinger ikke fører til en for os akseptabel Løsning af Arbejdsforholdene paa Apotekerne, bliver de afgivne Opsigelser pr. 1. August d. A. effektive fra nævnte Dato.

Pladsfratrædelse skal finde Sted Fredag den 1.

August Kl. 12 Middag, og der vil ikke tilgaa det enkelte Medlem nærmere Meddelelse desangaaende. —

Den 25. Juli forelaa, delvis ved Forligsmandens Assistance — uden at denne dog selv havde fremsat noget Forslag — et revideret Forslag til Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening. — Men det var ikke som Medhjælperne havde ønsket det — saa godt som ingen af de i den paa Generalforsamlingen den 29. Juni vedtagne Resolution opstillede Krav var opfyldt. Om Forslaget udtalte den fungerende Formand, *J. Hørslev*, sig paa den 25. Juli afholdte Generalforsamling, hvor Forslaget behandlede, saaledes: »Det foreliggende Forslag byder selvfølgelig ikke det, vi havde ventet, men det er efter min Mening saa nær derved, at jeg vil anbefale det til Vedtagelse. Da vi i Foraaret begyndte paa denne Lønkamp, var det vort Maal at naa til en Fordobling af vore Gager i 1915, og det giver dette Forslag praktisk talt. Efter min Mening har vi naaet saa meget, som kan opnaas ad fredelig Vej. Sandsynligvis kan vi opnaa mere ved en Strejke, men der kan blive slaet meget i Stykker derved, og de Forholdsregler, der eventuelt vil blive taget under en saadan Strejke, kan blive ret ubehagelige og generende for Farmaceuterne i al Almindelighed. — — — — Ihvert Fald maa man regne med, at en Strejke kan blive af betydelig Varighed, og det, vi der vil tabe, vil ikke kunne indtjenes ved at faa Gagerne sat op med 100 eller 150 Kr., det betragter jeg nemlig som det meste, vi kan opnaa ved en Strejke«. — — — — »Gennemsnitslønnen for alle vil blive 5 265 Kr., Aldersparten vil blive 480 Kr. for Kandidater og 384 Kr. for Eksaminater. Minimumslønnen eksklusive Nattevagtsbetalingen vil blive 3 180 Kr. for Kandidater og 3 084 for Eksaminater; Maksimumslønnen for Kandidater 7 020 Kr. og for Eksaminater 6 156 Kr., ligeledes eksklusive Nattevagtsbetalingen, som gennemsnitlig andrager 265 Kr. pr. Medhjælper. Gennemsnitslønnen for Kandidater bliver 5 543 Kr. og naar Nattevagtsbetalingen lægges til altsaa c. 5800 Kr. og for Eksaminater 3545 plus Nattevagtsbetalingen.« —

Efter en meget hidsig Debat, hvor Uviljen mod Forslaget navnlig gjorde sig gældende overfor »Arbejdstiden« og »Varigheden«, der begge var som i det forkastede Forslag, — man havde ønsket Varigheden begrænset til 1¼ Aar —, stilledes Forslaget under Af-

stemning. Det forkastedes med 66 Stemmer mod 13, 18 svarede: stemmer ikke; men ved den endelige skriftlige Afstemning vedtoges det med 447 Ja mod 263 Nej (3 svarede: stemmer ikke). —

Paa et enkelt Punkt var der sket en meget væsentlig Ændring i den tidligere Overenskomst: nemlig m. H. t. Apotekernes Indbetaling til Lønkontoret til Aldersløn, i det denne Indbetaling nu blev konstant. »Til Udredelse af Aldersløn og ekstra Grundløn (300 Kr. pr. Medhjælper)« — denne Ekstraløn skulde træde i Stedet for Dyrtdistillæget som samtidig var forsvundet — »betaler Apotekerne til Lønkontoret en Sum af 225 Kr. maanedlig (2700 Kr. aarlig) for hver Medhjælper i fuld Plads. For Medhjælperne i delvis Plads i Forhold hertil.«*)

Hele Spørgsmaalet om Recepturomsætning og Haandkøb var dermed bortfaldet, og Bestyrelsen mente her at have handlet i Overensstemmelse med Medlemmernes Ønske. Det var jo altid Lotterispil at modtage ialtfald en Del (og for de ældre den betydeligste Del) af sin Løn som en vis Procent af en ukonstant Størrelse. — Men havde Medhjælperne dengang anet, til hvilken Højde den samlede Recepturomsætning paa Landets Apoteker vilde stige, er det tvivlsomt, om de var gaaet med til en Forandring. Der burde — da Konjunkturerne ikke laa fast — have været indsat regulerende Bestemmelser, saaledes at Indbetalingen rettede sig efter det varierende Prisniveau. Men ingen har sikkert den Gang troet andet, end at Højdepunktet var naaet. —

Med Hensyn til Bestemmelserne om »Ekstrabetalingen«, som Apotekerne havde kæmpet stærkt for at bevare — ja sat som absolut Betingelse for Overenskomsten — var det lykkedes at faa indført følgende: — — — »dog kan Ekstrabetaling gives Medhjælperne i særlig, ledende Stillinger«. Det vilde jo for en Del tage Brodden af §'en i sin Helhed, for paa en Maade indtager alle Medhjælperne jo mere eller mindre særlige eller ledende Stillinger.

*) Samtidig forhøjedes Grænsen for de Apoteker, der iflg. tidligere nævnte Regler vilde faa Afdrag i deres Aldersløns- og Ekstralønsindbetaling fra 15,000 Kr. Netto-Recepturomsætning til 16000 Kr.

Her kan samtidig nævnes, at den skiftevis Natlukning — efter Apotekerforeningens tidligere derom givne Løfte — i Løbet af Maanederne August og Septbr. blev gennemført overalt, hvor det var muligt.

Det Komma, som findes mellem særlig og ledende blev imidlertid senere Genstand for Strid mellem de to Foreninger, idet Apotekerne hævdede, at Kommaet var en Tilsnigelse fra Medhjælpernes Side: der skulde ikke have været Tale om »særlig, ledende Stilling«, men om »særlig ledende Stilling«. Da Forhandlingsprotokollen imidlertid udviste det omstridte Komma, blev og er siden Medhjælpernes Opfattelse bleven godkendt.

Eksaminater vilde nu faa den samme Grundløn som Kandidater; det tidligere Forslag havde vakt en uhyre Bevægelse blandt Eksaminaterne, der hævdede, at de udførte akkurat det samme Arbejde som Kandidaterne, og derfor fandt det uretfærdigt at skulle betragtes som »Paria«. Det maatte være tilstrækkeligt, naar der var Forskel paa Alderslønnen for Kandidater og Eksaminater — og ogsaa paa dette Punkt var der nu Fremgang for Eksaminaterne, idet Aldersparten for disse herefter skulde udgøre $\frac{1}{5}$ af Aldersparten for Kandidater mod $\frac{3}{4}$ i det tidligere forkastede Forslag.

Medens Nattevagtsbetalingen ikke var bleven ændret, fandtes indsat en Bestemmelse om, at den Tid, Nattevagten strakte sig udover 13 Timer, skulde beregnes som Arbejdstid, en Tilføjelse, der vilde faa Betydning, hvis Apotekerne i Lighed med alm. Butikshandlerne skulde lukke Kl. 6.

Ligeledes var der sket Henvendelse til Ministeriet om at faa indført en Nattakst mellem Kl. 8 Aften og 7 Morgen (Kl. 8 om Vinteren) paa 50 Øre pr. Opringning, »og man havde godt Haab om at faa den gennemført« — et Haab, der viste sig velbegrundet, idet der den 30. August s. A. fremkom en kgl. Resolution om Nattakst »der tillader Apotekerne i Tiden mellem Kl. 8 Aften og 8 Morgen at opkræve en Ekstraafgift af 50 Øre for hver Ekspedition. Denne gælder dog ikke Recepter, som af Lægen er givet Paategning om, at de er udfærdiget samme Nat, de begæres ekspederede.« Heller ikke i Feriens Længde var der sket Ændringer — men for Enemedhjælperne var der indført den Lempelse, at de nu vilde faa godtgjort de ordinære Fridage, saavel hele som halve For- og Eftermiddage, som de maatte undvære under Apotekerens Ferie, hvad ikke tidligere havde været Tilfældet. I Lighed med Skik og Brug i Pensionater skulde nu Kosten godtgøres Medhjælperen under hans Fraværelse i Ferien med Halvdelen af det overenskomstmæssige

Beløb herfor — 100 Kr. —, en smaalig Bestemmelse, naar Hensyn tages til bl. a. Enemedhjælperens Merarbejde under Apotekerens Ferie.

Som det af ovennævnte fremgaar, var det ved at forkaste det første Overenskomstforslag, altsaa lykkedes Medhjælperne at opnaa Forbedringer — selv om disse ikke tilfredsstillede de Krav, man havde stillet. Men forat opnaa disse, havde man maattet slaa af paa eet Punkt: Disciplene. De almene Bestemmelser herom var de samme som i det først fremsatte Forslag, men der var hertil sket en Tilføjelse, hvorved »de Apotekere, der ikke benytter deres Ret til at holde Disciple, kan overføre Retten helt eller delvis til andre Apotekere, der har Ret til at holde 1 eller 2 Disciple. — — — Discipelantallet paa et Apotek kan dog ikke herved forøges med mere end een, udover hvad det har Ret til.« Denne Tilføjelse betød, at der teoretisk kunde være omtrent samme Antal Disciple som før, — medens den kommende Tid i Praksis viste en Stigning i Discipelantallet.

Arbejdstiden var, som før nævnt, det svageste Punkt i Overenskomsten, og for at bøde herpaa henstillede Dansk Farmaceutfor- enings Bestyrelse til sine Medlemmer at søge de i Overenskomsten nævnte »Maksimalarbejdstider« nedsatte, idet § 23, omhandlende »Fast ansatte Medhjælperere med delvis Tjeneste«, bl. a. siger: »— — — saaledes at Medhjælperne for hver paa begyndt Tien- dedel af den i Grundlønstabellen for hans Apoteks-Klasse angivne Arbejdstid erhoder $\frac{1}{10}$ Grundløn og $\frac{1}{10}$ af den ham ellers tilkommende Aldersløn og Ekstraløn.« Man mente her at være i Over- enstemmelse med Apotekerne, idet disses officielle Organ »Archivet« den 15. Aug. udtalte: »De anførte Arbejdstimer er Maksimaltider, Apotekerne har derfor Ret til — uden at det medfører Afkortning i Lønnen — at reducere Arbejdstiden noget, dog i saa Fald ikke ud over $\frac{1}{10}$ Del (se Punkt 23)«. Stor Forundring vakte det derfor, da samme Organ for 1. Septbr. skrev: »— — — selve Opfordringen (i F. T.) til ikke at respektere Overenskomstens vedtagne Arbejdstimer, der aldeles ikke benævnes Maksimaltimer, men hvorum Overenskom- sten udtrykkelig bruger Udtrykket: »De gennem-

snitlige ugentlige Arbejdstimer, er:« — nærmer sig betænkeligt til Brud paa Overenskomsten.

Dennes Punkt 23, hvoraf den formentlige Ret til at forkorte Arbejdstiden udledes, handler nemlig kun om Medhjælperne i delvis Tjeneste! — — — —«

»Mere haabløs kunde Forvirringen ikke blive«, skriver F. T. 9. Septb. »I den første Artikel fastslaaes det med al ønskelig Tydelighed, at Overenskomstens Tider er Maksimaltider, der kan reduceres med indtil $\frac{1}{10}$ og siden hen polemiseres med stor Kraft mod den øjensynlige aandssvage Tanke, at der i det hele taget kan være Tale om at opfatte Arbejdstiderne som Maksimaltider, der kan reduceres, eftersom den Bestemmelse i Punkt 23, der af Bladet selv er paaberaabt, nu findes kun at omhandle Medhjælperne i delvis Tjeneste.

Ærede Læsere vil forstaa, at vi vil lade vor Imødegaaelse bero herved. Mod denne fuldkomne Begrebsforvirring vil enhver Polemik være virkningsløs. Det er fastslaaet, at Overenskomstens Arbejdstider kan reduceres med indtil $\frac{1}{10}$, saaledes at de for de 4 Klasser bliver henholdsvis 52—49—47 og 46 Timer ugentlig, og dette Forhold maa vi benytte os af, naar Apotekerne paa deres Side forsøger at tvinge Maksimaltiderne igennem.« — Dette sidste hentyder til en i »Archivet« rettet Opfordring til Apotekerne om loyal Overholdelse af Overenskomstens »Maksimaltider«.

Nogen Afgørelse ved Voldgift af dette Spørgsmaal blev ikke — og er heller ikke siden bleven forsøgt —; derimod maa Medhjælpernes Opfattelse siges at have vundet Hævd, idet Arbejdstiden for disse paa de fleste større Apoteker ligger under »Maksimaltiden«. — — —

Dog — dette var kun Smaating i Sammenligning med den for Medhjælperne sørgelige Kendsgerning, at den Lønforbedring, de havde opnaaet, allerede inden den var begyndt at virke, var overfløjet af den almindelige Prisstigning.

Lønoverenskomsten hvilede paa det af Statistisk Departement udregnede Pristal for Februar: 190. Men allerede i August viste det nye Pristal en Stigning paa 21 Points. Spørgsmaalet: Dyrtidstillæg dukkede atter frem og drøftedes blandt andet paa et Kredsmøde i København, hvor det henstilledes til Bestyrelsen at søge Forhand-

ling med Apotekerforeningen desangaaende, idet man henviste til, at den Takstforhøjelse, Apotekerne havde faaet til at imødegaa Farmaceuternes Krav med, var saa rigelig, at der af den blev et endog betydeligt Overskud til Apotekerne selv. Til Dækning fordredes ca. 30 Øre pr. Ordination, men Forhøjelsen havde indbragt 44 Øre — Evnen v a r altsaa til Stede.

En paafølgende Henvendelse til Apotekerforeningen om at træde i Forhandling om eventuelt Dyrtidstillæg besvaredes ikke afvisende, men Apotekerforeningen fandt det rimeligt, at afvente Fremkomsten af Februarpristallet 1920.

Da dette saa viste den største Stigning, der endnu havde fundet Sted indenfor et Tidsrum af 6 Maaneder — nemlig en Stigning paa 31 Points til 242, paabegyndtes straks i Slutningen af Februar Forhandlingerne. Men disse afbrødes allerede efter første Møde, idet Apotekerne ønskede at udsende Spørgeskemaer for at skaffe oplyst, hvormeget »ekstra« Medhjælperne tjente — et Spørgsmaal, der ikke direkte vedkom Forhandlingerne, da det var et Dyrtidstillæg til de normerede Gager, man ønskede.

Efter indhentede Oplysninger genoptoges Forhandlingerne, der førtes mellem: Apotekerne *A. Benzon*, *O. Müller* og *H. Huus* og Kandidaterne *Hørslev* (fungerende Formand), *Martins* og *Priergaard*. Medhjælperne hævdede her som deres Opfattelse, at den uhyre Stigning paa alle Livsfornødenheder, jvnf. Pristallet, havde forrykket de Forudsætninger, der laa til Grund for Overenskomsten, og at dermed Overenskomstens Lønparagraffer maatte betragtes som bortfaldne — en Opfattelse, der ikke deltes af Apotekerne. Spørgsmaalet henvistes da til Behandling ved Voldgiftsretten med Departementschef Adolf Jensen, der som Forligsmand havde ledet Forhandlingerne i 1915 og 1919, som Opmand. Kendelsen gik Dansk Farmaceutforening imod: »Ved den siden Oprettelsen af Overenskomsten af Juli 1919 stedfundne Prisstigning er Forudsætningerne for Overenskomsten ikke bleven i den Grad forrykkede, at Overenskomstens Lønparagraffer kan betragtes som bortfaldne.«

At Opmanden kunde afgive en saadan Kendelse, skyldes sikkert den Omstændighed, at han i sine Beregninger over Prisstigningerne lagde Pristallet 1915: 112 til Grund i Stedet for Pristallet 1914: 100 — d. v. s. fastslog som sin Mening, at Overenskomsten af 1915 skulde

være indgaaet paa det dengang værende Pristal 112, selv om der ved Forhandlingen om Overenskomsten i 1915 eller ved dennes Ikrafttræden den 1ste Maj ikke forelaa nogen officiel Konstatering af det daværende Prisniveau. Og Opmanden udtaler: »I nærværende Tilfælde fører en samlet Betragtning af Udviklingen af Lønningsforholdene for Apotekermedhjælperne til det Resultat, at der vel maa være gode Grunde, der taler for ad Forhandlingens Vej at søge Lønningerne noget forhøjede — maaske saaledes, at der ydes et med Prisniveauet foranderligt Dyrtdstillæg, men at der absolut ikke foreligger en saadan Forrykkelse af Arbejdsvederlagets reelle Værdi, at der er Føje til at betragte de overenskomstmæssige Lønningsbestemmelser som bortfaldne. Det Beløb, der faktisk kom til Udbetaling i 1915 var 2507 Kr. eller 41 pCt. mere end Pligtlønnen i 1914.

Gennemsnitslønnen i 1920 skulde udgøre 49.8 pCt. mere end den gennemsnitlige Pligtløn i 1914 (1775 Kr.), altsaa ca. 2659 Kr. Hvis der nu regnedes med Pristal 112 ved Overenskomstens Indgaaelse og Pristal 242 i Januar 1920, skulde der til de 2659 Kr. svare en Sum af 5745 Kr., hvorved Prisstigningen vilde være dækket — altsaa 487 Kr. mere end den efter Lønbestemmelsen i Overenskomsten af Juli 1919 faktisk udbetalte Gennemsnitsløn.

Tages i Almindelighed et andet Moment med i Betragtning, nemlig den i 1919 opnaaede Reduktion i Arbejdstiden (fra 57 til gennemsnitlig 53½ Time) faas en gennemsnitlig aarlig Løn paa 5393 Kr. eller 135 Kr. mere end den efter Lønbestemmelsen i Overenskomsten af Juli 1919 faktisk udbetalte Gennemsnitsgage. Hvis der skulde gives fuld Dækning for den Prisstigning, der betegnes ved det officielle Pristal for Januar 1920 (242) vilde der under de nedennævnte yderligere Forudsætninger udkræves de vedføjede Beløb som Forhøjelse af den gennemsnitlige Aarsløn efter Overenskomsten af Juli 1919.

- 1) Opretholdelse af den reelle Værdi af den i 1915 faktisk udbetalte Gennemsnitsløn 159 Kr.
- 2) Opretholdelse af den reelle Værdi af den under Forhandlingerne i 1915 beregnede gennemsnitlige Aarsløn for Aaret 1920, 487 Kr.
- 3) Opretholdelse af den reelle Værdi af det i 1915 beregnede gennemsnitlige Timevederlag for Aaret 1920, 135 Kr.

Forskellen mellem de under 2) og 3) anførte Beløb giver en Vej-

ledning til Bedømmelsen af Værdien af den Ændring i Arbejdsvilkaarene, der er kommen Apotekermedhjælperne til Gode ved Arbejdstidsnedsættelsen i 1919. — «.

Dansk Farmaceutforenings Formand udsendte en Redegørelse, hvori der bestemt protesteredes imod, at Overenskomsten af 1915 dannede Basis for Forligsmandens Kendelse — og naar dette endelig var Tilfældet, maatte Priseniveauet dengang være sat = 100. Augustoverenskomsten var indgaaet paa et Pristal 190 (det officielle Februar Pristal), medens det reelle laa højere i August, altsaa samme Maaned, hvorfra Overenskomsten traadte i Kraft.

»Vi forsøgte at faa Basis flyttet fra 190 til ca. 210, som efter vort Skøn var det virkelige Pristal, men vi stødte her paa den mest energiske Modstand hos Forligsmanden (der jo er identisk med Opmanden i Voldgiftssager). Han slog fast, at Forligsinstitutionen ifølge hele sit Væsen kun kunde forhandle paa Basis af konkrete Tal. Den samme Mand lægger nu her et *konstrueret* Tal til Grund for sin Bedømmelse, idet han siger, — — »kan det antages, at Pristallet laa omtrent ved 112«. Jeg gaar ud fra, at alle ved, at Pristallet for Juli 1915 først forelaa længe efter, at 1915 Overenskomsten var underskrevet.«

Forhandlingerne blev genoptaget med Apotekerforeningen, der tilbød en Lønstigning, beløbende sig til 1 Krone maanedlig for hvert Point, Pristallet siden August 1919 var steget, med tilbagevirkende Kraft fra 1. Februar 1920 og saaledes at forstaa, at Lønnen reguleredes opad efter nævnte Skala under Resten af Overenskomstperioden, saafremt de i denne Periode offentliggjorte Pristal maatte ligge over det i Februar sammeAar offentliggjorte — 242.

Bestyrelsen saavel som Foreningens Medlemmer betragtede dette Tilbud som lidet tilfredsstillende — ja paa den ordinære Generalforsamling den 18. April stillede Bestyrelsen Forslag om at lade nævnte Beløb: 31 Kr. pr. Medlem gaa direkte ind i »Disponible Fond«. Dette vedtoges imidlertid ikke. Var Tilbudet end »sjofelt« — mange ældre Familieforsørgere kunde ikke undvære denne »Almisse«, og Beløbet kom da til Udbetaling efter følgende Fordelings-Skala:

Medhjælpere i 1.—2.—3. Lønklasse fik 40 Kr. pr. Maaned.					
— i 4.—5.—6.	—	—	30	—	—
— i 7.—8.—9.	—	—	20	—	—

Paa dette Tidspunkt fandt der et Systemskifte Sted indenfor Dansk Farmaceutforening, idet Oppositionens Fører, cand *Priørgaard*, Hellerup, blev valgt som dennes Formand. Store Forventninger stilledes der til ham, og man spurgte, om han var Manden, der vilde »slaa Slaget«, saafremt det maatte gøres nødvendigt? Vilde ikke ogsaa han dreje af fra den lige Vej — hvis denne førte Kampen med sig? — — De efterfølgende Begivenheder vil give Svaret.

Det er tidligere omtalt, at Krigstiden og den derefter følgende Tid med de mange og store Epidemier havde gjort det vanskeligt for navnlig de mindre Apoteker at skaffe den fornødne eksaminerede Medhjælp — og det en forceret Discipeluddannelse til Trods. Stadig vendte de unge Farmaceuter sig bort fra Farmaciens daarlige Livsvilkaar; men Apotekerforeningens Ledelse kunde eller vilde ikke forstaa, at det var disse Forhold i Forbindelse med den sene og utrygge Befordring, der hovedsagelig var Skyld i hele Miséren. For Apotekerne gjaldt det om at forøge Tilgangen — ud over al Maade. Derved vilde der, om end ikke øjeblikkelig, saa dog i Løbet af 3—4 Aar, være sikret Apotekerne den fornødne eksaminerede Medhjælp, ja, der vilde maaske ogsaa kunne regnes med et Overskud paa tilbudt Arbejdskraft — og Lønningerne derved tvinges nedad, idet den Overbetaling, der ganske selvfølgelig fandt Sted og altid vil finde Sted paa et Tidspunkt, hvor Efterspørgsel paa Arbejdskraft er ringe, kunde da falde bort af sig selv. For da at undersøge Muligheden af at kunne tilsikre Apotekerne den fornødne eksaminerede Medhjælp uden nogen Overbetaling paa de overenskomstmæssige Gager, var der indenfor Apotekerforeningen nedsat et Udvalg, bestaaende af Apotekerne: *Scheel* (Hørsholm), *Permin* (Kroneapoteket), *H. Huus* (Ægirs Apotek) og *Kinch* (Hornbæk), hvis Opgave, nærmere præciseret, skulde være: Afskaffelsen af Ekstraløn, Regulering af Medhjælperantallet og obligatorisk Discipelhold. Endelig ønskedes en Udtalelse om, hvad der skulde forstaaes ved »ledende Stilling« og ved »Ekstraarbejde«.

Den 5te Oktober forelaa Resultatet af Udvalgets Arbejde:

*Forslag ang. Regulering af Medhjælper- og Discipelforhold samt
Lønforhold paa Apotekerne.*

Indstilling fra det den 27. Maj 1920 nedsatte Udvalg angaaende Regulering af Medhjælper- og Discipelforhold samt Lønforhold paa Apotekerne, ændret efter Forhandling paa Bestyrelsesmøde den 5. Oktober 1920.

1) Forholdstallet 1 Medhjælper pr. 20,000 Kr. Recepturomsætning eller pr. 40,000 Kr. samlet Omsætning (beregnet efter Aar 1919) lægges til Grund for Bedømmelsen af Normalantallet af Medhjælpere paa hvert Apotek under de nuværende vanskelige Forhold, — dog kan intet Apotek foreløbig have mere end 8 Medhjælpere.

Dette søges gennemført ad Frivillighedens Vej ved venskabelig Henvendelse til de Apoteker, der beskæftiger et større Antal Medhjælpere, end der svarer til ovenstaaende Forholdstal samt ved indtrædende Vakance.

Ovenstaaende Forholdstal er fremkommet ved at dividere Antallet af konditionerende Medhjælpere (c. 700) ind i den samlede Recepturomsætning i 1919 (c. 14 Millioner Kroner).

Anvendes Forholdstallet overfor de enkelte Apotekers Medhjælperantal efter sidste Optælling (d. 1. Marts 1920), viser det sig, at 50 Apoteker har tilsammen 62 Medhjælpere for mange (deraf 34 Apoteker i København med 44 Medhjælpere) og 76 Apoteker har 84 Medhjælpere for lidt.

2) Overenskomstens Arbejdstimer skal altid anføres paa Ansættelsesbeviserne, og de skal altid overholdes ved Arbejdet i Apoteket.

3) Som Medhjælper i »særlig ledende Stilling« ifølge Overenskomstens § 10 maa kun antages 1 paa hvert Apotek med 2 eller flere Medhjælpere. Denne skal under Apotekerens Forfald overfor den anden eller de andre Medhjælpere samt det øvrige Personale, træde i Apotekerens Sted som Leder af Apotekets Drift, f. Eks. paase Orden og Renlighed, ordne Dagens Arbejdsskema, tilse Vareforsendelsers rettidige Ekspedition, modtage Engros-Firmaernes Repræsentanter, kalkulere hjemkomne Varer, føre Kasseregnskab o. s. v., hvad enten dette Arbejde falder indenfor den almindelige Arbejdstid eller eventuelt er Overarbejde.

4) Udover ovennævnte »særlig ledende Stilling« maa Arbejde som »Bogføring, Regningsudskrivelse, Læsning med Disciple o. s. v.« kun ekstralønnes, naar det af Mangel paa Tid nødvendigvis maa udføres udenfor den i Henhold til Overenskomsten gældende Arbejdstid for det paagældende Arbejde. Det honoreres da i Overensstemmelse med Overenskomstens § 24 som Overarbejde.

5) En Apoteker skal have Ret til at yde Stedtillæg for særlige lokale Forhold med Hensyn til Skat, Bolig etc. efter en nærmere fastsat Skala. Principerne i Lønningslov (Nr. 459 af 12/9 1919) for Statens Tjenestemænd lægges til Grund herfor.

6) Apotekerforeningen anbefales at henlede Autoriteternes Opmærksomhed paa Medhjælpernes midlertidige Bortrejse til Udlandet eller Bortgang fra Apotekervirksomheden, saaledes at de hidtil tolererede 5 Aars Fraværelse bortfalder, idet en Apoteksansøger eventuelt kan fradrages i Anciennitet det

fulde Antal Aar, han saaledes har været borte fra Arbejde paa dansk Apotek.

Det samme søges gennemført overfor Anciennitetslønnen.

7) Overfor enhver Art Trusel om Opsigelse af et Apoteks samlede Personale bør Apotekerforeningen tage strenge Forholdsregler og eventuelt søge Autoriteternes Støtte heroverfor.

Ved saadanne kollektive Opsigelser yder Apotekerforeningen vedkommende Apotek moralsk og økonomisk Støtte, idet de opsigende Medhjælpere ikke tages i Plads af andre af Foreningens Medlemmer. Lider Apoteket af ovennævnte Grund pekuniært Tab ved delvis eller fuldstændig Mangel paa Assistance, yder Foreningen vedkommende Medlem Erstatning, ligesom den overfor Autoriteterne yder vedkommende Apoteker enhver Støtte i videst mulig Omfang.

8) Obligatorisk Discipelhold.

Det anbefales Bestyrelsen *meget indtrængende* at paalægge Apoteker uden Disciple at overholde Pligten til Discipelhold.

9) Det anbefales Apotekerforeningen at henlede Autoriteternes Opmærksomhed paa Ønskeligheden af obligatorisk Servicetid paa Landapoteker for enhver Medhjælper, der senere skal komme i Betragtning ved Apoteksansættelse.

10) Ved Vakance efter 1. November 1920 reguleres Forholdene i Overensstemmelse med ovenstaaende.

11) Overfor ovennævnte Bestemmelser er Bestyrelsens Skøn det afgørende.

— — — —

Som nærmere Forklaring hertil fulgte ved Udsendelsen heraf — i lukket Konvolut, mrk. »Privat« — til alle Landets Apotekere følgende Skrivelse:

Vedlagt medfølger det Forslag, der en stemmig er vedtaget paa Generalforsamlingen den 7. Oktober 1920; som det ses heraf har Generalforsamlingen ment at Frivillighedens Vej at afhjælpe de uheldige Forhold, hvorunder en Del af Landets Apotekere arbejder, idet de staar uden eller med utilstrækkeligt Personale; man er derfor enedes om venskabeligt at henvende sig til de Apotekere, der formentlig har for rigeligt Personale, at de med god Vilje og Imødekommenhed overfor de i saa Tilfælde mere uheldigt stillede Kolleger, maa kunne indskrænke det ved Erstatning med anden Hjælp.

Ved Gennemsyn af Recepturomsætningen i 1919 har det vist sig, at De bekæftiger een Medhjælper mere end det anførte Forholdstal udviser.

Danmarks Apotekerforenings Bestyrelse tillader sig derfor at anmode Dem om at tage under velvillig Overvejelse at bringe deres Personale saa nær i Overensstemmelse med ovennævnte Forholdstal som muligt. De bedes meddele Danmarks Apotekerforenings Bestyrelse, om de mener at kunde imødekomme ovenstaaende. Svar bedes omgaaende sendt til Sekretæren, Apoteker *Permin*.

P. B. V.

Alfred Benzon.

Paa et den 18. Oktober afholdt Møde i Dansk Farmaceutforenings

Københavns-Kreds vedtoges det som Protest mod Apotekernes egenmægtige Optræden, idet Reguleringsforslaget end ikke var drøftet med endsigse tilstillet Dansk Farmaceutforening, at etablere Arbejdsnedlæggelse paa samtlige Apoteker under Københavns-Kredsen. Man mente med saa meget desto større Ret at kunne gribe til denne stærke Modforholdsregel, som Forslaget formentes at indeholde mindst 5 mod den gældende Overenskomst stridende Bestemmelser:

- 1) Indførelse af normeret Antal Medhjælpere paa hvert Apotek — og dette paa Basis af Tal, hvorom Apotekerforeningens Formand paa dennes Generalforsamling Maj s. A. havde udtalt: — — — »at 1919 var et exceptionelt Aar med den største Omsætning, der nogensinde har været. Aaret har maaske vist sig gunstigere end beregnet. 1919 kan i k k e lægges til Grund for Fremtiden« — d e T a l k a n i k k e b r u g e s.
- 2) At det i Overenskomsten nævnte Antal Arbejdstimer forlanges ydet fuldt ud, trods det, at Overenskomsten giver Ret til eventuelt indtil $\frac{1}{10}$ mindre Arbejdstid uden Afkortning af Lønnen.
- 3) At det forbydes Apotekerne at yde Medhjælperne Betaling for Ekstraarbejde og derved afskærer disse den i Overenskomsten hjemlede Ret til Ekstrafortjeneste.
- 4) Forbud mod Ansættelse af Medhjælpere i ledende Stillinger.
- 5) At det paatvinges Apotekerne at holde Disciple.

For imidlertid at undgaa den ved den vedtagne Arbejdsnedlæggelse truende aabne Konflikt, anmodede man Apotekerforeningens Bestyrelse om at sætte Forslaget ud af Kraft. Da denne imidlertid ikke mente at kunne gøre dette, idet Forslaget var vedtaget af Generalforsamlingen, og en fornyet Henvendelse om ved Indkaldelse til en ekstraordinær Generalforsamling eller ved skriftlig Afstemning blandt Medlemmerne at søge Bemyndigelse hertil, ikke førte til noget Resultat, optoges der Forhandlinger mellem Medlemmer af de respektive Bestyrelser for at naa til Klarhed med Hensyn til, om de af Apotekerforeningen vedtagne Reguleringer var i Strid med Overenskomsten. Da heller ikke Forhandlingerne førte til noget Resultat, foreslog Apotekerforeningens Formand i Skrivelse af 12. November, at henvise dette Spørgsmaal til Voldgiftsrettens Afgørelse, samt i saa Tilfælde, at det henstilledes til Apotekerforeningens Medlemmer at stille eventuelle paa Grund af Reguleringsforslaget paatænkte Foranstaltninger i Bero, indtil Voldgiftskendelsen forelaa.

I Mellemtiden afholdt Dansk Farmaceutforening en ekstraordinær Generalforsamling med Apotekernes Reguleringsforslag paa Dagsordenen. Da det af den mellem de to Foreninger førte Korrespondance og de Oplysninger, der var fremkommen under Forhandlingerne, fremgik, at Apotekerforeningen ikke vilde tvinge deres Medlemmer til at respektere det Forslag, som de dog enstemmigt havde vedtaget — ja, ovenikøbet var oplyst, at de regulerende Bestemmelser kun var at betragte som en Henstilling, og det kun var yderst faa, der kunde ønske en Medhjælper mere, medens ingen ønskede at afgive Personale — og at »obligatorisk« Discipelhold var kommet med ved en Fejltagelse, idet man havde forvekslet Overenskomstens »Ret« med Apotekerforeningens Vedtægters »Pligt« — og man kunde tænke sig, at det vilde gaa med de andre Bestemmelser i Forslaget som med disse, at de ikke vilde faa praktisk Betydning, forelagde Bestyrelsen og Repræsentantskabet Generalforsamlingen følgende Udtalelse til Vedtagelse: »Idet Generalforsamlingen udtaler sin Tilslutning til de af Bestyrelsen hidtil fulgte Skridt i Anledning af Apotekernes egenmægtige Reguleringsbestemmelser, bemyndiger den Bestyrelsen og Repræsentantskabet til at træffe de nødvendige Dispositioner (herunder eventuelt Arbejdsnedlæggelse) saafremt *Statu quo* ikke opretholdes.« Dette saavel som et Forslag om Anvendelse af disponibel Fonds Midler i Tilfælde af en Arbejdsnedlæggelse vedtoges — og det meddeltes Apotekerforeningen, at man ikke fandt, at der foreløbig var Grund til for Dansk Farmaceutforening at tiltræde Henstillingen om at lade Reguleringsbestemmelserne indanke for Voldgiftsretten, da Resolutionen ogsaa viste andre Veje til Løsning af eventuelle Konflikter disse Bestemmelser vedrørende.

Hvorfor Apotekerne netop havde valgt det Tidspunkt — et godt halvt Aar, før Overenskomstperiodens Udløb — til at træffe saadanne Dispositioner, som de paa Forhaand maatte vide vilde vække Modstand hos Medhjælperne, faar staa hen, men det kan synes, som om de herigennem har villet forsøge at føre et afgørende Stød mod de efter deres Mening »høje« Lønninger og »lave« Arbejdstid — og derigennem paa Forhaand svække Modstanderne, saafremt det virkelig skulde komme til Kamp den 1ste Maj 1921. Og at en saadan skulde kunne undgaas, var der sikkert ingen, hverken Apotekere eller Medhjælpere, der troede.

Allerede den 26. Oktober 1920 havde Dansk Farmaceutforening opsagt Overenskomsten med Danmarks Apotekerforening til Ophør den 1. Maj 1921 Kl. 12 Middag, og i Henhold til Overenskomstens § 53 vilde alle Engagementer ganske automatisk udløses paa Udløbsdagen. Samtidig med Opsigelsen havde man sendt en Forespørgsel om, naar det passede Apotekerforeningen at optage Forhandlinger om en ny Overenskomst. Der hengik ca. 4 Maaneder uden at denne Forespørgsel besvaredes, og først efter fornyet Henvendelse i Skrivelse af 7. Marts 1921, der sluttede med en Forespørgsel om, h v o r vidt Apotekerforeningen overhovedet ønskede en Forhandling, sendte Apotekerforeningen en Svarskrivelse af 12. Marts, hvori bl. a. udtaltes følgende: »Naar den ærede Bestyrelse endnu ikke har hørt fra os herom, er Grunden væsentlig den, at vi har ment, at Udsigterne til Enighed om en Overenskomst var størst, naar Forholdene, den skal gælde for, nogenlunde kunde overses. Foranlediget af Henvendelsen har vi imidlertid nu indkaldt til et Repræsentantskabsmøde Onsdag den 23. ds., hvor Sagen kan blive drøftet, og derefter vil vi formentlig være klare til at træffe nærmere Aftale om Forhandlingerne«. Apotekerforeningen havde altsaa bevidst forhalet Forhandlingernes Paabegyndelse indtil et nyt Pristal kunde foreligge, men derved ogsaa gjort Udsigterne til en fredelig Løsning mindre, idet der ikke vilde levnes tilstrækkelig Tid til selve Forhandlingerne, der endelig paabegyndtes den 5. April mellem Apotekerne *A. Benzou, H. Huus* og *Gümoes* som Delegerede for Apotekerforeningen og Kandidaterne *C. Priergaard, A. B. Heering* samt ex. ph. *Dithmer* som Delegerede for Dansk Farmaceutforening. Som Sekretærer fungerede Apoteker *Permin* og cand. pharm. & phil. *O. Funch Petersen*. For at lette Forhandlingerne var der inden Paabegyndelsen af disse fra Dansk Farmaceutforenings Delegerede tilstillet hver af Apotekerforeningens Delegerede en Redegørelse for de Krav, man stillede til en ny Overenskomst, og disse var i Hovedtrækkene følgende:

- 1) ca. 40 pCt. Forhøjelse af de i Overenskomsten af 1919 fastsatte Lønsatser, hvad der vilde svare til en gennemsnitlig Løn af ca. 7315 Kr., samt dertil en passende Niveauforbedring som Valuta for den Tid, i hvilken Gagerne ikke var fulgt med Pristallets Stigning: (Februar 1921: 264) ialt en Gennemsnitssgæge paa ca. 8400 Kr.

- 2) Ekstrabetaling for Søn- og Helligdagsarbejde.
- 3) Nattevagten beregnet som en Trediedel Dagstjeneste.
- 4) 48 Timers Arbejdsuge for alle Medhjælpere.
- 5) 3 Ugers Sommerferie.
- 6) Efter Anmodning fra Farmaceuternes Pensionskasse:
Tilskud til denne, i Særdeleshed fra de reelle Apotekere, der ved at staa uden for Afgiftslovens Bestemmelser, ikke deltog i Pensioneringen af Medhjælperne, hvilket indirekte var Tilfældet med de personelle Apotekere, idet Apotekerfonden, der opretholdtes gennem disses Afgift hertil, ydede et aarligt Tilskud til Pensionskassen.
- 7) Indskrænkning i Discipelantallet f. Eks. ved at gøre Studentereksamen obligatorisk som Fordannelse — foreløbig for 1 Aar og samtidig stille Apotekerne frit med Hensyn til Discipelantallet.
samt endelig

- 8) Et Minimum af Inventar i Vagtlokalerne.

Resultatet af Forhandlingerne blev det fra tidligere Lejlighed velkendte: delvis Enighed om det mindre væsentlige, og absolut Uenighed om det væsentlige: Løn- og Arbejdsvilkaarene; derefter Indberetning til Justitsministeriet — og endelig dettes Tilkaldelse af Forligsmanden, hvis Stedfortræder, Hr. Kontorchef *Dalhoff*, indkaldte Parterne til Møde Torsdag den 28. April Kl. 11 Formiddag — 3 Dage før Overenskomstens Udløb.

Forhandlingerne afbrødes Kl. 10 Aften og fortsattes næste Dag Kl. 10 — for at ende lige saa resultatløse som den foregaaende Dag. Man satte da sin Lid til det Lørdag den 30. berammede Møde — men Forventningerne blev skuffede. Ved 1-Tiden Lørdag Formiddag forespurgte Forligsmanden — efter forudgaaende Plenarmøde og paafølgende Votering — Dansk Farmaceutforenings Delegerede om deres Minimumskrav til et eventuelt Mæglingsforslag fra ham. De Delegerede udtalte da, at der først maatte foreligge et Tilbud fra Apotekerne om en reel Lønforbedring paa de daværende Lønsatser, idet der indtil Dato fra disse intet saadant var fremkommet, til Trods for, at Forligsmanden i første Møde havde udtalt, at Forligsinstitutionen s o m s a a d a n ikke for Tiden kunde stille Forslag om reel Lønforbedring, men henviste dette til frie Forhandlinger de to Parter imellem — Arbejdstiden og de andre Punkter vilde ved Forligs-

mandens Hjælp nok kunne bringes til en for begge Parter tilfredsstillende Ordning — og Dansk Farmaceutforenings Delegerede havde været villige til at optage saadanne Forhandlinger, men kun paa Basis af et Tilbud fra Apotekerne om reel Lønforbedring. Da Apotekerforeningens Delegerede imidlertid nu gennem Forligsmanden lod svare, at Divergenserne mellem, hvad de kunde tilbyde, og det, Dansk Farmaceutforenings Delegerede havde opstillet som Krav, var altfor store, afgav de heller ikke denne Gang noget Tilbud. Forligsmanden betragtede hermed Forhandlingerne som afbrudte, og Arbejdsstandsningen maatte da blive effektiv.

Omgaaende udsendtes følgende Meddelelse til »Dansk Farmaceutforening«s Medlemmer:

I Henhold til de paa Generalforsamlingen den 17. April vedtagne Resolutioner (Bemyndigelse for Bestyrelse og Repræsentantskab til I. »at træffe de nødvendige Dispositioner til 1. Maj, forudsat at der ikke til den Tid er vedtaget en ny Overenskomst« og II. »at lade foretage skriftlig Afstemning over et eventuelt Mæglingsforslag vedrørende en ny Overenskomst uden forudgaaende Generalforsamling«), og idet vi samtidig meddeler, at Apotekerforeningens Bestyrelse pure har afvist Tilbudet fra Dansk Farmaceutforening om Fortsættelse af Arbejdet paa de nuværende Lønvilkaar med formindsket Arbejdstid, paa byder Bestyrelsen og Repræsentantskabet herved alle i Apoteksplads værende Medlemmer af Dansk Farmaceutforening at forlade deres Pladser 1ste Maj Kl. 12 Middag. Disse maa først igen tiltrædes, naar en midlertidig Ordning er truffet, eller naar en ny Overenskomst foreligger, hvormed Meddelelse vil blive givet.«

Søndag den 1ste Maj Kl. 12 Middag forlod Medhjælperne deres Pladser — Arbejdsnedlæggelsen var en Kendsgerning.

Justitsministeriet gav Tilladelse til, at Apotekerne maatte drives uden eksamineret Medhjælp, og at Apotekerne i København og de større Byer ikke behøvede at være tilgængelige for Publikum hele Dagen. I København inddeltes de da — med Undtagelse af ganske enkelte, — i Hold, saaledes at det ene Hold havde aabent fra Kl. 8—11 og fra 2—5, medens det andet besørgede Tjenesten i Tiderne

mellem 11 og 2 samt fra 5—Lukketid. Ligeledes indførtes skiftevis Søndagslukning paa Steder, hvor der var mere end 2 Apoteker, dog saaledes at særlig isoleret beliggende Apoteker var undtagne; — og da det viste sig, at en saadan Ordning ingen særlige Gener forvoldte, fortsattes hermed ogsaa efter Konflikstens Afslutning, uden at Apotekerforeningen havde følt sig foranlediget til at forhandle herom med Medhjælperne, fra hvem Kravet: Søndagslukning, i sin Tid var udgaaet. For Apotekerne betød Søndagslukningen, at Arbejdstiden paa Ugens andre 6 Dage kunde forhøjes og Fritiden paa disse indskrænkes — et Skridt henimod mange Apotekeres Ønske: Tjenestebegrebet afløst af Begrebet effektiv Arbejdstid.

Der blev altsaa, saavidt muligt, søgt at raade Bod paa Konflikstens Følger overfor 3die Mand — Publikum — der, saavel som Pressen, afgjort stillede sig paa Medhjælpernes Side.

Det vil imidlertid her føre for vidt at optrælle i Detailler hele Konflikstens Forløb, men nævnes bør det, at Medhjælperne — paa ganske faa Undtægelse nær — udviste et ubrydeligt Sammenhold, selv om Apotekerforeningen gerne vilde give det Udseende af det modsatte, som da dens ærede Formand i et »Brev« til Landets Apotekere skrev følgende: »I Anledning af Forespørgsel om Antagelse af Medhjælpere, der ønsker at genoptage Tjenesten paa Apotekerne, skal tilføjes, at midlertidig Ansættelse paa sidste Overenskomst's Betingelser ikke betragter som noget Brud paa Apotekerforeningens Holdning, da vi netop gentagende tilbød status quo.« Hensigten med denne Meddellse, bag hvilken sikkert ingen Realitet laa, og som med Hensyn til Tilbudet om status quo var Fantasi; idet et saadant aldrig var afgivet, kan kun have været den derigennem at søge at drage en Kile ind i Sammenholdet blandt Medhjælperne. Men dette bestod Prøven — og det »disponible Fond« holdt den værste Nød fra Døren.

Sundhedsstyrelsens og Dansk Farmaceutforenings Stilling overfor de Tilfælde, hvor Apotekerne maatte lukkes, vil tydelig fremgaa af nedenanførte Korrespondance:

Følgende Skrivelse er offentliggjort i Dagspressen gennem Ritzau:

Sundhedsstyrelsen.

København, den 2. Maj 1921.

Til Dansk Farmaceutforening.

Ved den mellem dansk Farmaceutforening og Danmarks Apotekerforening opstaaede Konflikt angaaende Lønninger m. m. har Farmaceutforeningen nedlagt et ubetinget Forbud mod, at Foreningens Medlemmer efter 1ste Maj d. A. paatager sig noget Bestyrerhverv.

Dette Forbud har allerede medført, at flere Apoteker har maattet lukkes paa Grund af vedkommende Apotekers Sygdom, et enkelt paa Grund af Apotekerens Fraværelse paa Rejse i Udlandet, og Lukningen af flere Apoteker er at forudse.

Herved udsættes Befolkningen for, at dens Forsyning med nødvendig Medicin i Sygdomstilfælde hindres. Dette maa Sundhedsstyrelsen anse for uforsvarligt og skal ved at henlede Foreningens Opmærksomhed herpaa, opfordre til snarest muligt at forandre dette Forhold.

P. S. V.

J. Tryde.

/Anders Johansen.

Vort Svar herpaa lød saaledes tilstillet Ritzau:

Foranlediget af en i Dag udsendt Meddelelse fra Sundhedsstyrelsen, der i højere Grad synes at tage Sigte paa at hjælpe Apotekerne imod Farmaceuterne end Ønsket om Hensyntagen til Publikum, skal Dansk Farmaceutforening udtale følgende:

Forbudet mod at tage Bestyrerpladser blev udstedt for en Uge siden, og det forekommer os, at Sundhedsstyrelsen af Hensyn til det medicinforbrugende Publikum snarere burde have henstillet til Apotekerne, at indgaa paa det af os stillede Tilbud end paa nuværende Tidspunkt, hvor Situationen er yderligere tilspidset at opfordre os til en ret vidtstrakt Imødekommenhed, der i høj Grad vilde forringe vore Vaabens Kampværdi.

I Henhold til ovenstaaende vil følgende Skrivelse blive tilstillet Sundhedsstyrelsen.

Til Sundhedsstyrelsen!

I Henhold til Skrivelse af 2. Marts d. A. i hvilken Dansk Farmaceutforening opfordres til at sørge for, at Forsyning med nødvendig Medicin ikke hindres, skal vi tillade os at henvise til vor til Danmarks Apotekerforening stadig ved Magt staaende Tilbud om at stille fuldt Mandskab til Raadighed i alle Landets Apoteker i Tiden fra 10—4, saalænge Konflikten varer — og at dette Tilbud pure er afvist af Danmarks Apotekerforening.

Til trods for Afvisningen, som kun kan ses som et Udslag af Apotekernes Overmod overfor de konditionerende Medhjælpere og en Udæskning til Publikum, har Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse paa et i Gaar Aftes afholdt Møde vedtaget, at der *foreløbig for 14 Dage paa Steder, hvor der kun findes eet Apotek* — kan gives Tilladelse til, at der holdes Bestyrer:

- 1) hvor Apoteksindehaveren er afgaaet ved Døden,
- 2) hvor Apoteksindehaveren grundet paa Sygdomsaarsag er forhindret i at besørge Tjenesten,

dog saaledes, at Bestyrerpladserne i hvert enkelt Tilfælde besættes efter nærmere Aftale mellem Sundhedsstyrelsen og Dansk Farmaceutforening.

København, den 3. Maj 1921.

P. B. V.

C. Priergaard.

København, 17. Maj 1921.

Til Sundhedsstyrelsen!

Idet vi henviser til vor Skrivelse af 3. ds., hvor vi for et Tidsrum af 14 Dage kunde give Tilladelse til, at der holdtes Bestyrer for de i Skrivelsen nærmere angivne Tilfælde, men kun efter Aftale med Sundhedsstyrelsen, og da vi intet har hørt fra denne endnu, skal vi meddele, at der fra 18. ds. foreløbig i intet Tilfælde vil blive stillet Bestyrere til Raadighed, men vil vi henvise til den eksaminerede farmaceutiske Arbejdskraft, som har stillet sig til Raadighed for Apotekerne.

Med særdeles Agtelse

P. B. V.

(sign.) *C. Priergaard.*

Med »den eksaminerede farmaceutiske Arbejdskraft, der har stillet sig til Raadighed«, hentydes til de »forhenværende Apotekere«, der ifølge Hr. Alfred Benzons officielle Udsagn har meldt sig til Tjeneste under Konflikten.

Men — alt som Dagene gik, øgedes Uroen hos Publikum, og man begyndte at spore Træthed hos Apotekerne. De færdige Forraad af allehaande Præparater var ved at slippe op — og Tid til at laborere og præparere var der jo ikke meget af. Medhjælperne var maaske ikke slet saa uundværlige, som Apotekerne gerne havde villet give det Udseende af. Der var jo nemlig en Grænse for, hvor meget og hvilken Slags Arbejde, der kunde forlanges af og paalægges Disciple og Defektricer — og navnlig for de sidstes Vedkommende, idet en ikke ringe Del af disse siden 1917 havde været organiserede under Handels- og Kontormedhjælperforeningen, der straks ved Konflikten Udbrud havde udstedt Direktiver med Hensyn til bemeldte Defektricers Arbejde. Ifølge disse Direktiver var det dem f. Eks. saaledes forbudt at paatage sig andet eller mere Arbejde, end det, der nor-

malt paahvilede dem — Overarbejde tillodes derfor kun, hvis saadant var almindelig Skik paa Vedkommendes Arbejdsplads.

Nogen, om end ikke betydelig, Støtte havde enkelte Apotekere i Hjælp fra fhv. reelle Apotekere og andre — men i det store og hele holdtes Konflikten kun gaaende grundet paa Autoriteternes Indrømmelser overfor Apotekerne.

Derfor lød ogsaa i Dagspressen stærkere og stærkere Krav om, at Autoriteterne nu skulde gribe effektivt ind, saa Konflikten kunde bringes til Afslutning. — — —

Op en skønne Dag — Onsdag den 25. Maj — mødtes atter de to Foreningers Delegerede til Møde hos Forligsmanden, der derefter Torsdag Nat udsendte følgende officielle Udtalelse gennem Ritzaus Bureau:

»Efter at Konflikten paa Apotekerne havde været et Par Uger, søgte Forligsmandens Stedfortræder Forbindelse med Parterne og førte Underhaandsforhandlinger med dem. Disse resulterede i en Genoptagelse af egentlige Forligsforhandlinger, der førtes Onsdag og Torsdag og sluttede med, at der Natten mellem Torsdag og Fredag blev stillet et Mæglingforslag, som gaar ud til Afstemning blandt Apotekerne og Farmaceuterne.

Svar paa Forslaget skal afgives Tirsdag den 31. ds.«

Allerede Fredag Middag den 27. Maj forelaa Mæglingforslaget med de nødvendige Kommentarer trykt, og i Løbet af Lørdagen var det alle Medlemmerne i Hænde — og Resultatet af Afstemningen herom blev Forslagets Vedtagelse med 444 Ja-Stemmer mod 156 Nej-Stemmer. Indenfor Danmarks Apotekerforening blev der afgivet 137 Ja-Stemmer og 127 Nej-Stemmer. Naar der her blev afgivet saa mange Nej-Stemmer, skyldes det sikkert den Omstændighed, at den nye Overenskomst trods Medhjælpernes Anstrengelser indeholdt saa faa Lempelser for de smaa Apoteker. Gang paa Gang havde Medhjælpernes Delegerede fremhævet Retfærdigheden i, at de smaa Apoteker, for Ligevægtens Skyld, m a t t e have Kompensation hos de store, men altid mødt Modstand hos Apotekerforeningens Formand — og lykkedes det end at faa Lempelser ind, blev det Medhjælperne, der kom til at yde Kompensationen — ikke Apotekerne.

Mæglingsforslaget.

Overenskomsten af Juli 1919 fornyes med nedenstaaende Ændringer som gældende fra Dagen for Arbejdets Genoptagelse og indtil den med 3 Maaneders Varsel opsiges af en af Parterne til en 1. Maj eller 1. November, dog tidligst 1. Maj 1922.

1. Grundlønnen (heri indbefattet Ekstraløn) fastsættes til Kr. 275 pr. Maaned.
2. Til Alderslønnen betales for hver konditionerende Medhjælper for Maanederne til og med August 1921 Kr. 264 og for Maanederne September—Februar et Beløb lig det af Det statistiske Departement beregnede Pristal for Juli 1921; for de følgende 6 Maaneder bliver Beløbet lig Pristallet for Januar 1922 og saa fremdeles.
3. Det gennemsnitlige ugentlige Antal Arbejdstimer ansættes til

For Apoteker med 1 Medhj.	56 Timer.
- — - 2 —	52 —
- — - 3 —	50 —
- — - 4 — og derover	48 —
4. Nattevagten maa ikke overskride 12 Timer for den enkelte Vagt. Efter enhver Nattevagt har Medhjælperen Ret til 2 Timers Fritid, hvoraf den ene beregnes som Arbejdstid. Nattevagten betales med 3 Kr. pr. Vagt for Apoteker med 1 Medhjælper, ellers med 5 Kr. pr. Vagt.

Nattevagten skal fordeles ligeligt mellem Medhjælperne i Forhold til deres Arbejdstid.

For Enemedhjælper gælder, at de har saavel Retten som Pligten til at tage Halvdelen af Apotekets Nattevagter.

Til Udredelse af Nattevagtsløn indbetales til Lønkontoret maanedlig

af Apoteker med 1 Medhjælper	60 Kr.
- — - 2 Medhjælper	90 -
- — - flere —	120 -
5. Sætserne for Overarbejde forhøjes fra Kr. 2.50 og Kr. 2.75 til henholdsvis Kr. 2.75 og Kr. 3.00.
6. Bestemmelsen om Ret til Ferie ændres til: »der gives mindst 14 Dage samlet Ferie, Søn- og Helligdage medregnet, uden Afkortelse i Lønnen« etc.
7. Foruden de i Overenskomsten indeholdte Begrænsninger af Discipeltallet bestemmes det, at Antallet af Disciple fra 1. November 1921 ikke maa overskride $1\frac{1}{4}$ og fra 1. Maj 1922 og derefter hver 1. Maj og 1. November ikke $1\frac{1}{8}$ Discipel pr. Apotek.
8. Medhjælperne har Ret til at faa deres fulde Løn udbetalt den sidste Dag i hver Maaned og Afgiften til Lønkontoret skal derfor indbetales en Uge før hver Maanedes Udgang.
9. Opsigelse kan finde Sted med 3 Maaneders Varsel til den 1. i hver Maaned.
10. Ansættelsesbevis udarbejdes til Organisationerne og erholdes fra Lønkontoret. Sker der Ændringer i den fastsatte Arbejdstid, skal nyt Ansættelsesbevis, hvori Ændringerne er anført, indsendes til Lønkontoret.
11. Alle Helligdage betragtes i Henseende til Medhjælpernes Tjeneste som Søndage.

12. Længden af forøget Fritid, der ydes som Vederlag for udført Overarbejde, skal staa i samme Forhold til den ydede Overtid, som Overarbejdsbetalingen staar til den normale Timebetaling.
13. Under Ferien fordeles Arbejdet mellem Apotekets øvrige Personale, naar der ikke holdes Vikar for den ferierende Medhjælper.
14. Som Vederlag for Kost og Logi ansættes 100 Kr. pr. Maaned og som Godtgørelse for Kosten under Medhjælperens Ferie Kr. 2.50 pr. Dag.
15. I Overenskomstens Punkt 27, sidste Stk., udgaar Ordet »snarest«.
16. I Overenskomstens Punkt 34, 3. Stk., tilføjes: »umiddelbart efter Beløbets Modtagelse fra Lønkontoret«.
17. Den i Overenskomsten fastsatte Grænse for Afdrag i Afgifter til Lønkontoret paa 16,000 Kr.'s Recepturomsætning forandres til 20,000 Kr.'s Netto Recepturomsætning.
18. Apotekerforeningen tilsiger:
at ville oprette en Fond, hvoraf der fra den nye Overenskomsts Ikrafttræden udredes et Bidrag til de af Pensionskassen til afgaaede konditionerende Farmaceuter eller deres efterladte udbetalte Pensioner. Bidraget andrager 50 pCt. af enhver saadan Pension. Om den nærmere Ordning af Pensionsforholdene optages Forhandlinger mellem Parterne.
19. Der optages Forhandling angaaende Regulativ for Indretning af Vagtlokaler. Ved Arbejdets Genoptagelse indtræder Medhjælperne i de Pladser, hvortil de var antaget pr. 1. Maj d. A. Boykotning af enhver Art i Anledning af den stedfundne Arbejdsstandsning maa ikke finde Sted.
Strejken hæves og Arbejdet genoptages senest Torsdag den 2. Juni d. A.
København, den 26. Maj 1921.

J. Dalhoff.

Svar paa ovenstaaende Forslag afgives Tirsdag den 31. d. M.

Til Mæglingsforslaget knyttede Bestyrelsen følgende Bemærkninger:

- ad 1. Betyder en reel Lønforbedring af 50 Kr. pr. Md. for alle Medlemmer.
- ad 2. Alderslønnen hæves fra 253 Kr. til 264 Kr. pr. Maaned = 11 Kr. pr. Maaned som reel Lønforbedring.
- ad 3. De ugentlige Arbejdstimer reduceres gennemsnitlig for alle Medhjælperes Vedkommende med 2 Timer. Herfra undtages Enemedhjælperne, hvor Reduktionen er 1 Time.
- ad 4. Nattevagten reduceres med 1 Time til 12 Timer og betales med 1 Kr. mere for Enemedhjælperne og 3 Kr. mere for øvrige Medhjælperne (idet der af den tidligere Betaling 3 Kr. pr. Nattevagt udrededes 1 Kr. af den Medhjælperne tilkommende Aldersløn).
- ad 5. Overarbejdsbetalingen er i Virkeligheden ingen reel Lønforbedring.
- ad 6. Apotekernes Ret til at give mere end 14 Dages Sommerferie er herved bleven fastslaaet ved Indførelsen af mindst 14 Dage.
- ad 7. Discipelantallet er nu fikseret til det formodede nuværende Antal 353, men maa til Maj 1922 ikke overstige 318 med det nuværende Antal Apoteker.
- ad 8. Grundløn og Aldersløn udbetales samtidig bagud den sidste Dag i Maa-

- neden i Stedet for tidligere den 1ste og den 7de i den følgende Maaned.
- ad 9. Opsigelse kan nu finde Sted til hver den 1ste med 3 Maaneders Varsel i Stedet for tidligere ved de ordinære Skiftetider: Februar—Maj, August—November.
- ad 10. Er indført for at indskærpe saavel Medhjælpere som Apotekere, at Ansættelsesbeviset skal fornyes og indsendes til Lønkontoret, naar der foretages Ændringer i Arbejdstiden, f. Eks. ved Reduktion af det nuværende Medhjælperantal.
- ad 11. Den normale Timebetaling vil blive ca. 250 Øre.
- ad 14. Godtgørelse for Enemedhjælperes Kost under Ferien er forhøjet til 250 Øre pr. Dag i Stedet for tidligere 25 Kr. for hele Ferien.
- ad 17. Grænsen fra 16,000 Kr. til 20,000 Kr. er indført som en Indrømmelse til de mindre Apoteker.
- ad 18. Enhver pensionsnydende faar, saafremt Overenskomsten vedtages, yderligere et Tillæg paa 50 pCt. af den til enhver Tid af Pensionskassen ydede Pension.

Løn til Kandidater.

Lønklasse.	Grundløn +	Aldersløn +	Tillæg	=	pr. Maaned	pr. Aar.	Løn efter Overenskomsten 1919
1.	275 +	45 +	68 =		388	4656	(3996)
2.	275 +	90 +	68 =		433	5196	(4476)
3.	275 +	135 +	68 =		478	5736	(4956)
4.	275 +	180 +	51 =		506	6072	(5247)
5.	275 +	225 +	51 =		551	6612	(5712)
6.	275 +	270 +	51 =		596	7152	(6192)
7.	275 +	315 +	34 =		624	7488	(6468)
8.	275 +	360 +	34 =		669	8028	(6948)
9.	275 +	405 +	34 =		714	8568	(7428)

Løn til Eksaminater.

Lønklasse.	Grundløn +	Aldersløn +	Tillæg	=	pr. Maaned	pr. Aar.	Løn efter Overenskomsten 1919
1.	275 +	36 +	68 =		379	4548	(3900)
2.	275 +	72 +	68 =		415	4980	(4284)
3.	275 +	108 +	68 =		451	5412	(4668)
4.	275 +	144 +	51 =		470	5640	(4848)
5.	275 +	180 +	51 =		506	6072	(5232)
6.	275 +	216 +	51 =		542	6504	(5616)
7.	275 +	252 +	34 =		561	6732	(5796)
8.	275 +	288 +	34 =		597	7164	(6180)
9.	275 +	324 +	34 =		633	7596	(6564)

Med Vedtagelsen af dette Forslag, der i Følge ovenstaaende, som Hovedresultatet, udviste: en reel Lønforbedring paa alle Lønsatser, Merbetaling for Nattevagter og disses Indskrænkning til 12 Timer, Nedsættelse af den ugentlige Arbejdstid og Tilskud fra alle Apotekere til Farmaceuternes Pensionskasse, var Konflikten afsluttet, og Arbejdet genoptoges Torsdag Morgen den 2. Juni.

Men om Fred og Fordragelighed blev der ikke Tale.

Samtidig med Mæglingsforslaget havde Formanden for Apotekerforeningen den 27. Maj udsendt en Kommentar til hvert Punkt i dette, og Slutningen af Kommentaren til Punkt 20 lød saaledes:

»Da Medhjælperne ikke kan naa at faa deres Afstemning færdig inden Tirsdag den 31. Maj, ændrede Forligsmanden Datoen for Tiltrædelse til senest Torsdag den 2. Juni. Dette var i og for sig ligegyldigt, men kan rumme den Fare, at saa kan en 3 Maaneders Opsigelse ikke rettidig gives før 1. Juli. Derfor maa Opsigelsen pr. 1. September tilstilles de Medhjælpere, der bliver overflødige, i n d e n 1. J u n i pr. anbefalet Brev.«

Den paafølgende Dag (28. Maj) — altsaa inden Overenskomstens Vedtagelse — udsendte samme Formand paany en Apotekerforeningsskrivelse, hvori han nærmere motiverede Betydningen af en saadan Masseopsigelse, idet han gennem Beregninger viste, hvorledes Apotekerne ved blot at skaffe sig af med noget af det »overflødige« eksaminerede Personale kunde blive økonomisk bedre stillet end før — »selv en langt mindre Reduktion af Personalet end 100 Mand vil kunne bringe samlet Balance for Faget.«

Medhjælperne, der i disse og andre Skrivelser kun saa en »ondsindet Hævnmagt« af Apotekerledelsen, der nu var blevet tvunget til at gaa med til den Lønforhøjelse, man ikke frivillig havde villet give, rejste sig til Protest herimod, og Resultatet blev bl. a., at Apotekerforeningens Formand ikke kunde opretholde »Opsigelsen pr. anbefalet Brev«, og at man paa den ordinære Generalforsamling den 19. Juni, hvor det blev oplyst, at 30 Kolleger alt var opsagt fra deres Pladser, vedtog følgende Resolutioner: »1) Ethvert nyt Engagement skal, inden bindende Aftale træffes, billiges af Dansk Farmaceutforening«, og »2) Bestyrelsen og Repræsentantskabet bemyndiges til at træffe hvilke Foranstaltninger, de maatte finde formaals-

tjenlige til Imødegaaelse af saavel Apotekernes Overgreb paa Overenskomsten som den paa Grund af Afskedigelserne indtraadte større Arbejdsløshed.«

»Under denne Bemyndigelse hører ogsaa Retten til at opkræve indtil 5 pCt. af hvert konditionerende Medlems Gage til Understøttelse af de Arbejdsløse og Retten til paa et givet Tidspunkt eventuelt at foreskrive Medlemmerne visse Regler angaaende deres Arbejde paa Apotekerne. Medlemmer, der ikke efterkommer saadanne Paa-bud, kan ekskluderes af Foreningen eller idømmes Bøder fra 50—4000 Kr.«

Endnu inden Overenskomsten var begyndt at virke, svævede saaledes Uvejrsskyerne i Horizonten; — vilde det være muligt at faa disse til at dreje af eller trække over? Nej, lidt efter lidt kom de nærmere, og i deres Følge kom Arbejdsløshedens sorte Sky. Skaanselsløst havde Apotekerne i ikke faa Tilfælde fulgt Parolen om Afskedigelser — og en Henvendelse til Apotekerforeningens Bestyrelse om at yde Hjælp til de arbejdsløse Farmaceuter, blev besvaret med et, reelt Afslag: »— der var ingen Stemning for at behandle Sagen som Foreningsanliggende«. Det blev atter her Medhjælperne, der ene kom til at bære Byrderne. 3 pCt. af Gagerne tilbageholdtes til Understøttelse af arbejdsløse Kolleger; og efterhaanden som Arbejdsløsheden steg, og den ikke lod til kun at være et forbigaaende Onde, blev der truffet Foranstaltninger til Oprettelsen af et »Pladsledighedsfond«, bygget paa det gensidige Forsikringsprincip. Dette saa Dagens Lys Sommeren 1922, idet hver i Apoteksplads værende Medhjælper iflg. en Generalforsamlingsbeslutning paalignedes et Ekstra-Kontingent paa 10 Kr. til ovennævnte Fond. En Anmodning fra Dansk Farmaceutforening til Justitsministeriet om Tilskud hertil af Apotekerfondens Midler, kunde imidlertid ikke efterkommes, men Foreningen henvistes til at søge Samarbejde optaget med Arbejdsdirektoratet, hvilket forøvrigt tidligere havde fundet Sted, men uden positivt Resultat, for om muligt at opnaa Autorisation af Pladsledighedsfonden som autoriseret Arbejdsløshedskasse. I afvigte Sommer — paa et Tidspunkt, hvor de Arbejdsløses Antal var steget til ca. 100 — blev disse Forhandlinger indledet — om med positivt eller negativt Resultat kan her ikke afgøres, idet et Andragende om Autorisation af en Arbejdsløshedskasse for Farmaceuter paa nærværende Tids-

punkt er til Behandling i Indenrigsministeriet. — Den eneste naturlige Vej til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden: en stærk Begrænsning af Tilgangen, havde Apotekerne ikke ønsket at slaa ind paa, og det paa Trods af Apotekerforeningens Formands Udtalelser paa Generalforsamlingen i Apotekerforeningen 21. Juni 1921: »Imidlertid vil jeg her gøre opmærksom paa, at nær Medhjælperantallet indskrænkes, vil der derved ogsaa blive mindre Brug for at uddanne saa mange Disciple. Disse Tal maa staa i et passende Forhold til Fagets Forbrug i Fremtiden.«

Det er det selv samme Standpunkt, der paa det ivrigste er forfægtet af Dansk Farmaceutforening i Aartier — og alligevel er det endnu ikke lykkedes at faa det ført ud i Praksis. Hver Gang Apotekerne skulde tage Stilling til »Discipelspørgsmaalet«, gik de paa Akkord med deres Overbevisning; de kunde ikke se bort fra Disciplene som »Arbejdskraft«, og Resultatet maatte blive, som det nu foreligger: en stadig forøget Arbejdsløshed. Men Ansvarer heroverfor skød Apotekerne fra sig som dem uvedkommende — ja benyttede endog et fra deres Side begaaet Brud paa Overenskomstens Disciplebestemmelser til i Januar 1922 at opsigte hele den gældende Overenskomst til Ophør 1. Maj s. A.

En af Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse straks efter Overenskomstens Ikrafttræden foretagen Discipeltælling havde udvist, at det overenskomstmæssige Maksimum af Disciple, 354, allerede var naaet. Apotekerforeningen udstedte da Forbud mod indtil videre at antage Disciple; men da en fornyet Optælling i November s. A. udviste en Stigning i Discipelantallet til 397, krævede Bestyrelsen, hvis Formand var cand. pharm. og phil. *O. Funch Petersen*, i en Skrivelse af 20. December 1921 til Bestyrelsen for Danmarks Apotekerforening, at Discipelantallet uopholdeligt skulde nedbringes til det overenskomstmæssige. Ved at benytte Ordet »uopholdeligt« havde man dels ventet at faa snarlige Forhandlinger i Gang og dels ønsket at tilkendegive, at de Apotekere, der ikke havde overholdt Forbudet mod Antagelse af Disciple, selv maatte tage Risikoen og Ansvarer. Men Apotekerforeningen holdt Haanden over sine Medlemmer: »Saa godt som ingen kunde siges at have overtraadt Forbudet, idet alle de paatalte Discipelantagelser efter de indhentede Oplysninger var ordnede allerede inden Forbudet var udstedt,« — og i Stedet for at

søge Forhandling og kræve ovennævnte Medlemmer til Ansvar, valgte Apotekerforeningens Bestyrelse at opsigte hele den gældende Overenskomst: Naar den ene Part kræver dem (d. v. s. Overenskomstens Bestemmelser ang. Discipelantallet) opfyldte og endda »uopholdeligt«, mener vi, at de snarest bør fjernes, og vi anser det alene af den Grund for nødvendigt at opsigte den gældende Overenskomst til 1. Maj d. A., idet vi formener gennem Forhandling med den ærede Bestyrelse for Dansk Farmaceutforening at kunne komme overens om Ændringer, som Erfaringen har gjort ønskelig, og faa Overenskomsten affattet saaledes, at det bliver muligt for begge Parter at kunne overholde den.

Vi tillader os derfor herved, efter at Sagen nøje har været drøftet paa et Bestyrelsesmøde den 11. ds., at opsigte den gældende Overenskomst til Ophør førstkommende 1. Maj, og idet vi samtidig erklærer os villig til at forhandle om en ny, imødeser vi den ærede Bestyrelses Anerkendelse af den rettidige Opsigelse.«

En saadan afsendtes ogsaa, men samtidig protesteredes mod Motiverne til Opsigelsen af hele Overenskomsten, idet man ikke kunde se andet, end at Discipelspørgsmaalet maatte kunne løses uden et saa voldsomt Skridt fra Apotekernes Side, tilmed da en Opsigelse af Overenskomsten jo tillige betød Opsigelse for alle Medhjælpere til Fratrædelse af deres Pladser paa Overenskomstens Udløbsdag. Opsigelsen blev derved et Lock-outvarsel, selv om Apotekerne protesterede mod denne Benævnelse; thi Mulighed for Arbejdsstandsning var der, saafremt man ikke kunde opnaa Enighed om en ny Overenskomst fra 1. Maj eller Forlængelse af den gamle. At Ordet »Lock-out« maatte skurre i en privilegeret Apotekers Øren, er forstaaeligt, da Hensigten med Privilegiesystemet vel nok bl. a. er den, derigennem at sikre Publikum en kontinuerlig Drift, og man er derfor altid gaaet ud fra som givet, at Lock-out i monopoliserede Virksomheder var udelukket. Apotekerloven taler da ogsaa kun om Dispensationer for Apotekerne, saafremt den paabudte eksaminerede Medhjælp ikke kan skaffes, fordi Medhjælperne paa Grund af Konflikt om Løn- og Arbejdsvilkaar opsiges deres Pladser i større Antal o. s. v.

Hvor stærkt Sagen ogsaa interesserede Publikum fremgaar af, at der i Folketinget — da der gik Rygter om en »Farmaceut-Lock-

out« — rettedes en Interpellation til Justitsministeren fra Folketingsmand Stauning, der ønskede at vide, om der i Tilfælde af Lock-out vilde kunne gives Apotekerne Dispensationer, eller om saadanne alt var lovet. Justitsministerens Svar var saalydende: »Kommer en saadan Situation til at foreligge, vil Afgørelsen selvfølgelig blive truffet i Overensstemmelse med Lovens Regler —.«

For at opnaa en fredelig Løsning af den truende Konflikt, henstillede Dansk Farmaceutforenings Bestyrelse til Apotekerforeningens Ledelse, at denne tilbagekaldte Opsigelserne, samtidig med at den tilbød Forhandling om det Punkt i Overenskomsten, der efter Apotekernes Formening var uholdbart — og man vilde da ogsaa samtidig være kommen udover »Lock-out« Spørgsmaalet. Henstillingen blev ikke taget til Følge, og paa et d. 29. Januar afholdt Repræsentantskabsmøde vedtoges det at indklage Danmarks Apotekerforening for den faglige Voldgiftsret i Anledning af, at denne havde overtraadt Overenskomstens Bestemmelser vedrørende Disciplene, idet man paa det skarpeste maatte protestere imod, at Apotekerforeningen ved at opsigte den løbende Overenskomst forsøgte at frigøre sig for de den paahvilende Forpligtelser med Hensyn til Discipelspørgsmaalet.

Efter en meget omfangsrig Korrespondance, traadte Mæglingsmændene, Apoteker *Alfred Benzon* og cand. *Funch Petersen*, den 24. Marts sammen med de respektive Foreningers Repræsentanter: Apoteker *O. Müller* og cand. *Herholdt-Petersen*. Det blev her ikke Hovedsagen, at faa Bruddet paa Overenskomsten konstateret, da dette alt var gjort og ogsaa indrømmet af Apotekerne, men at faa oplyst, hvorfor Bruddet havde fundet Sted og tilmed i saa stort et Omfang. Forhandlingerne ang. Discipelantallet var, udtalte Apotekerne, hos Forligsmanden ført paa Basis af en af Medhjælperne opgivet Discipelstatistik pr. 1. Januar 1921, ifølge hvilken der skulde være 334 Disciple, og det hævdedes med Vægt fra begge, at saavel de selv som Bestyrelsen havde haft den Opfattelse, at Tallet 334 var det Antal Disciple, der virkelig fandtes paa alle Landets Apoteker, altsaa de afgaaende Disciple iberegnet, og at man derfor havde kunnet gaa med til Forligsmandens Forslag om 354 Disciple pr. 1. November, idet der var et passende Spillerum af 20, og man ikke havde

noget Tal over, hvor mange Nyantagelser, der var sket i Stedet for de til Eksamen i April afgaaede Disciple. Det var nødvendigt at regne med Erstatning for alle, afgaaede Disciple + nogle flere.

Imidlertid havde en af Apotekerforeningen foretagen Optælling vist, at det samlede Discipelantal først i Maj 1921 var 383, og at der i Tiden fra Konflikts Ophør til Udgangen af August var tilkommet 18 Disciple. Man sluttede da heraf, at det Tal 334, som efter Apotekernes Mening havde dannet Basis for Forligsforhandlingerne ikke var i Overensstemmelse med de faktiske Forhold, idet Tallet maatte have været større. Regnede man nemlig med, at alle de til Medhjælpereksamen afgaaede Disciple var erstattet af andre, vilde Tallet 334 være forblevet uforandret, og lagdes hertil de 18 Nyantagelser fra Maj til Septbr., skulde der have været 352 Disciple pr. 1. Septbr., medens der var 383. Der maatte altsaa foreligge en Fejl i Beregningerne. At dette skulde være Tilfældet, protesteredes der imod fra Medhjælpernes Side, idet man anførte, at Forhandlingsgrundlaget ikke havde været Tallet 334, der kun angav det Antal Disciple, der vilde gaa med over under den nye Overenskomsts Bestemmelser, men 334 + det forøvrigt ikke kendte Antal Disciple, der var kommet til som Afløsning for de i April afgaaede + eventuelt nogle flere; og man fandt, at Apotekerforeningen straks efter Overenskomstens Vedtagelse burde have foretaget en Optælling for at sikre Overholdelsen af dennes Bestemmelser; havde den nemlig gjort det — eller til Forhandlingerne været i Besiddelse af statistisk Materiale —, vilde Divergenserne i Opfattelse af Forhandlingsgrundlaget straks være bleven opklarede og megen unødigt Trætte være undgaaet.

Paastand stod imidlertid mod Paastand, og da det efter indgaaende Forhandling, gennem hvilken det ikke lykkedes nogen af Parterne at afkræfte den andens Udsagn ang. dennes Opfattelse af det Grundlag (Discipelantallet paa det Tidspunkt, der forhandlede), paa hvilket Forligsmanden i sit Mæglingsforslag af 27. Maj 1921 stillede de i dette opførte Bestemmelser vedrørende Discipelantallet pr. 1. November 1921 og 1. Maj 1922, enedes Parterne om at henvise Spørgsmaalet om Disciplene til en særlig Overenskomst — uafhængig af den kommende Lønoverenskomst — hvorom der skulde optages Forhandlinger direkte mellem Foreningerne. Man ønskede herigennem at tilkendegive det uholdbare i at kæde Løn- og Ar-

bejdsvilkaar sammen med Discipelspørgsmaalet, idet det altid havde vist sig ved Overenskomstforhandlingerne, at man i sidste Øjeblik havde brugt Disciplene til at »handle« om. Formaalet med en særlig Discipeloverenskomst skulde være den at sikre Faget mod Overproduktion, idet det bærende Princip maatte være: Afpasning af Tilgang til Faget efter dettes Behov. Da begge Parter var enige om, at Discipelantallet hurtigst muligt maatte nedbringes, offentliggjordes i »Archivet« og »Farmaceutisk Tidende« følgende af Mæglingmændene underskrevet Meddelelse:

»Paa given Foranledning skal Mæglingmændene herved meddele, at Forudsætningen for Mæglingen var, at det af Danmarks Apotekerforening pr. 1. September f. A. nedlagte Forbud mod at antage Disciple fremdeles er gældende indtil offentlig Meddelelse om dets Ophævelse foreligger efter de Forhandlinger, som vil være at optage mellem Foreningerne om Discipelspørgsmaalet.«

Da der saaledes ved Mæglingen var skabt en vis Garanti for, at Status quo angaaende Disciplene vilde blive opretholdt indtil videre, og da Tidspunktet for Overenskomstens Ophør allerede var stærkt fremrykket, blev man ved et forberedende Møde den 1. April 1922, hvori Deltagerne var de samme som ved Mæglingmøderne, enige om først at behandle Løn- og Arbejdsspørgsmaalet, for, naar Enighed derom var naaet, da at tage fat paa Forhandlingerne om en »Discipeloverenskomst«. Herimod protesterede imidlertid i det første egentlige Forhandlingsmøde Torsdag den 6. s. M. Dansk Farmaceutforenings 3die Delegerede, cand. *Thomholt*, idet han mente, at Discipelspørgsmaalet ikke kunde løses ved en særlig Overenskomst, uden at dette først var billigt af Foreningens Medlemmer, idet han bestred Mæglingssudvalgets Competence til at henvise Discipelspørgsmaalet til en særlig Overenskomst — det kunde og burde ikke være mere end en Henstilling om at lade det overgaa til en særlig Overenskomst, og saaledes stod det forøvrigt ogsaa opført i Forhandlingsprotokollen fra Mæglingmøderne. Principielt gav man *Tromholt* Ret, men man mente, at Medlemmerne indirekte vilde faa Lejlighed til at stemme om, hvorvidt de ønskede Discipelspørgsmaalet løst uden om »Overenskomsten om Løn- og Arbejdsforhold«, idet de jo, naar et Forslag til en saadan forelaa, kunde forkaste dette,

og eventuelt motivere Forkastelsen med, at Punktet om Disciple var udgaet. Forøvrigt var man af den Anskuelse, at et Forslag til en Discipelordning maaske kunde foreligge samtidig med et Overenskomstforslag om Løn- og Arbejdsforhold, idet der ikke ventedes særlige Ændringsforslag fra Apotekernes Delegeredes Side i den dagældende Overenskomst. Stor Forbavselse vakte det derfor, da Apotekerne ikke blot ønskede en Forhøjelse af Arbejdstiden derigennem, at Fritimen (beregnet som Arbejdstid) efter Nattevagten skulde bortfalde, men ogsaa »Mindreløn« for de kvindelige Farmaceuter, eventuelt for Eksaminaterne, og en Ændring i Løn-Variationsbestemmelserne, saaledes at Variationen i Alderslønsindbetalingen fra August ikke mere skulde finde Sted med 1 Kr. pr. Points Fald eller Stigning i Pristallet men følge proportionalt med dette — et ganske ubilligt Forslag, da der absolut ikke var sket nogen Forrykkelse af den økonomiske Basis for den gældende Overenskomst. At komme nærmere ind paa Forhandlingernes Gang og den tilsyneladende stærke Opposition imod navnlig Formanden og Næstformanden i Dansk Farmaceutforening, idet disse til det yderste vilde modsætte sig aaben Konflikt — vil føre for vidt. — Det skal derfor her kun nævnes, at Danmarks Apotekerforening d. 25 April i en Skrivelse til Dansk Farmaceutforening tilbød, at Tjenesten paa Apotekerne kunde fortsættes paa den dagældende Overenskomsts Betingelser, indtil en ny Ordning mellem Foreningerne var truffen, og at Bestyrelsen derefter paabød Medlemmerne at forblive i deres Pladser udover 1. Maj paa de under Overenskomsten henhørende Apoteker under den løbende Overenskomsts Bestemmelser, indtil en anden Ordning var vedtaget af Dansk Farmaceutforening. Da Apotekerne imidlertid i en senere Skrivelse meddelte, at deres Tilbud om Fortsættelsen af Tjenesten paa Apotekerne kun gjaldt for Overenskomstens »Løn- og Arbejdsbestemmelser«, protesteredes herimod af Dansk Farmaceutforening, hvis Bestyrelse hævdede, at efter almen-gældende Regler maatte alle den hidtil gældende Overenskomsts Bestemmelser staa ved Magt, indtil Forhandlingerne om en ny Overenskomst var tilendebragt og et Ændringsforslag vedtaget af begge Foreninger. Og i Relation til denne Opfattelse udstedtes omgaaende Paabud til Medhjælperne om ikke at tage Plads paa andre (d. v. s. ringere) Bestemmelser, end de i den hidtil gældende Overenskomst

fastsatte. Den her divergerende Opfattelse fik ingen Betydning, idet Arbejdet paa Apotekerne gik sin rolige Gang udover 1. Maj, og uden at nogen Apoteker forsøgte at foretage Ændringer i de tilvante Forhold. Alt imedens arbejdedes der videre med Overenskomstforhandlingerne, der, efter et af Medhjælperne forkastet Overenskomstforslag, endelig den 16. Juni resulterede i 2 af hinanden uafhængige Overenskomstforslag, fremsat af Apotekerforeningens Delegerede, til Ordning af 1) Løn- og Arbejdsspørgsmaalet og af 2) Discipelspørgsmaalet. Hermed var det Krav, Medhjælperne havde stillet, sket Fyldest, idet en Resolution, vedtaget paa den ekstraordinære Generalforsamling d. 4. Maj, udtalte følgende:

»Generalforsamlingen kræver, at den endelige Discipelordning, saafremt den ikke indeholdes i Lønoverenskomstforslaget, skal vedtages af Dansk Farmaceutforening og Danmarks Apotekerforening, forinden eller samtidig med, at en ny Lønoverenskomst afsluttes, idet man henviser til Apotekerforeningens Opsigelsesgrund af Overenskomsten af 1921.«

Apotekerforeningens Delegeredes Forslag til Ændringer i den dagældende Overenskomst mellem Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening:

1) Arbejdstiden.

De gennemsnitlige ugentlige Arbejdstimer er:

For Apoteker med 1 Medhjælper	55 Timer (efter Overenskomsten af 1921)	56)
- — - 2 Medhjælpere	52½ - (- - - -	52)
- — - 3 - - - -	50 - (- - - -	50)
- — - 4 - og derover	48 - (- - - -	48)

Det Antal Medhjælpere, der i Henhold til ovenstaaende klassificerer Apotekerne, er det Antal, der normalt aarligt beskæftiges paa vedkommende Apotek. Engagementer af kortere Varighed f. Eks. ved Sygdom eller Ferie forrykker ikke Apotekets Klasse.

2) Nattevagten.

Ingen af Fritimerne efter Nattevagten beregnes som Arbejdstid (i Overenskomsten af 1921 beregnedes som delvis Valuta for Nattevagten 1 Fritime efter denne som Arbejdstid).

3) Lønninger.

Grundlønnen fastsættes uforandret til 275 Kr. maanedlig pr. Medhjælper. Alderslønnen fastsættes til 212 (= Pristallet) Kr. + 3,00 Kr. maanedlig pr. Medhjælper. Indbetalingen til Lønkontoret vil saaledes ialt udgøre 215 Kr. pr. Medhjælper, ekskl. Nattevagtsbetalingen.

Alderslønnen varierer uforandret med 100 Øre pr. Maaned pr. Points Fald eller Stigen i Pristallet.

Vikarlønnen fastsættes til 2 Kr. pr. Time og varierer med 1 Øre pr. 2 Points Fald eller Stigen i Pristallet.

Overarbejdsbetalingen fastsættes uforandret til henholdsvis 2,75 Kr. og 3,00 Kr. pr. Time. Variationer i Overarbejdsbetalingen sker med 2 Øre pr. 3 Points Fald eller Stigen i Pristallet.

[Som det af dette Afsnit fremgaar, vilde (i Modsætning til Overenskomsten af 1921) for Fremtiden ogsaa saavel Vikarlønnen som Overarbejdsbetalingen blive afhængig af det vekslende Pristal; og foruden Indbetaling til Lønkontoret af Aldersløn (= Pristallet i Kroner), skulde der nu indbetales et Beløb paa 3 Kr. pr. Medhjælper til fuld Dækning for Lønkontorets Udbetaling af Nattevagtsløn. Som tidligere nævnt, havde Lønkontoret af den til Aldersløn indbetalte Sum maattet udrede ikke ubetydelige Summer til Hjælp ved Nattevagtslønsudbetalingen, et Forhold, Bestyrelsen for Dansk Farmaceutforening efter Afslutningen af Overenskomsten af 1921 havde søgt at raade Bod paa, ved at nægte at udbetale Nattevagtsløn til de Apotekere, som selv laa Nattevagt, idet man mente, at Overenskomstens Pkt. 31 ang. Anvendelsen af de til Lønkontoret fra Apotekerne indkomne Beløb ikke hjemlede Ret til at anvende Alderslønnen som ovenfor omtalt.

Paa Initiativ af Apotekerforeningens Bestyrelse tilbageholdt da en Del Apotekere deres Nattevagtsindbetaling, og samtidig med at Dansk Farmaceutforening indklagede Apotekerforeningen for Voldgiftsretten for dens Brud paa Disciploverenskomsten, indklagede denne Dansk Farmaceutforening for nævnte Forhold.

Sagen forligtes imidlertid ved Mæglingen, idet Mæglingsemændene ansaa det for tvivlsomt, om det af Medhjælperne paaberaabte Punkt i Overenskomsten kunde være til Hinder for en Praksis, der tidligere var indført, endog paa Initiativ af disses egne Delegerede, og i Særdeleshed da det ikke af Mæglingforslaget saas at være undergaaet nogen Ændring. Man henviste saa Spørgsmaalets videre Behandling til de kommende Overenskomstforhandlinger, og indtil da fulgtes den hævdvundne Praksis].

4) Pensionskassen.

Apotekerforeningens Bidrag til Pension bortfalder, naar der af Autoriteterne træffes en anden Ordning, hvorved Apotekernes Bidragspligt fastslaaes. (Et af Justitsministeriet d. 30. August 1921 nedsat Udvalg til Revision af Bestemmelserne i Lov af Apotekervæsenet af 29. April 1913 havde bl. a. til Opgave at ordne Pensionsspørgsmaalet).

5) Varighed.

Denne Overenskomst træder i Kraft 1. Juli 1922 og kan indenfor et Tidsrum af de to første Aar opsiges med 3 Maaneders Varsel af hver af Parterne til Ophør henholdsvis 1. Maj 1923 og 1. Maj 1924. Efter dette Tidsrum kan Opsigelse finde Sted med 3 Maaneders Varsel til en 1. Maj og en 1. November.

Dog kan Reglerne om Lønbestemmelserne opsiges med 3 Maaneders Varsel til Ophør en 1. Maj og en 1. November, første Gang til 1. Maj 1923.

Sidste Punktum skulde være som en Ventil, saafremt de økonomiske Forudsætninger for Overenskomsten skulde briste.

[Dette Forslag kunde i sin Helhed tiltrædes af 2 af Dansk Farmaceutforenings Delegerede (Formanden og Næstformanden), idet det efter deres Opfattelse paa væsentlige Punkter: Nattevagtsbetalingen, Vikarlønningernes og Overarbejdsbetalingens Afhængighed af det vekslende Pristal, samt som det væsentligste, Garanti for »Status quo-Beregningen« af Alderslønnen indtil Maj 1923«, betød en Forbedring af den gældende Overenskomst, saaledes at man, for at opnaa disse Fordele og skabe en for det faglige Arbejde nødvendig Fred, ikke tog i Betænkning at bringe det Offer, som en Forlængelse af Arbejdstiden i Virkeligheden var, og trods Apotekerforeningens udfordrende Holdning, idet Bestyrelsen for denne Forening i Skr. af 28. Juni 1922 til Bestyrelsen for Dansk Farmaceutforening havde sendt en kollektiv Opsigelse til 1. Oktober s. A. for samtlige konditionerende Medlemmer af »Dansk Farmaceutforening«, der i Henhold til den opsagte Overenskomsts Løn- og Tjenesteregler for Tiden beskæftigedes paa Apoteker, hørende under Danmarks Apotekerforening. Samtidig meddeltes, at det den 1. September f. A. udstedte Forbud mod Discipelantagelse vilde blive ophævet efter 1. Juli s. A. »Alt under Forudsætning af, at der ikke var truffen en for Apotekerforeningen tilfredsstillende Ordning inden 8 Dage fra ovennævnte Dato.«]

Forslag

*fra Apotekerforeningens Delegerede til Discipeloverenskomst
mellem*

Danmarks Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening.

§ 1.

Ethvert Apotek har Ret til at holde 1 Discipel. Apoteker med 4 eller flere Medhjælpere har dog Ret til at holde 2 Disciple.

Desuden har Apoteker med 3 eller flere Medhjælpere Ret til yderligere at holde 1 Discipel, naar denne har Studentereksamen.

§ 2.

Som sidste Punktum i Lønoverenskomstens § 1.

§ 3.

Denne Overenskomst træder i Kraft den 1. Juli 1922 og kan af hver af Parterne opsiges med 3 Maaneders Varsel til Ophør med en 31. December, dog tidligst til Ophør med 31. December 1923.

Hertil knyttede Bestyrelsen, idet den iøvrigt stillede Medlemmerne frit overfor en Vedtagelse eller Forkastelse af dette Forslag, følgende Bemærkninger:

Selv om det af Apotekerforeningens Delegerede fremsatte Forslag til en Discipeloverenskomst gennem *Bytterettens Ophævelse og den forsøgsvis Ind-*

førelse af Artium rummer Fordele, som ikke kan underkendes, idet de betyder et Skridt frem imod vort Maal (Artium som obligatorisk Fordannelse), anser Bestyrelsen dog denne foreslaaede Ordning som lidet tilfredsstillende, idet det teoretiske Tal for Discipelantagelse udgør 444, og Forslaget ikke yder nogen som helst Garanti for, at Discipelantallet indenfor et overskueligt Tidsrum vil kunne nedbringes nævneværdigt.

Endvidere savnes enhver Garanti for, at Apotekerne vil overholde Artiumsbestemmelserne, ligesom det ogsaa maa pointeres, at der indenfor et bestemt Tidsrum vil kunne uddannes flere Disciple med Artium end Disciple med lavere Fordannelse, idet førstnævntes Læretid jo efter hævdvunden Skik kan reduceres med $\frac{1}{2}$ Aar.

Efter Apotekerforeningens Statistik findes p. t. 372 Disciple fordelt paa 227 Apoteker. (Grundet paa adskillige Medl.'s Langsomhed med at indsende Discipelskemaerne, har vi ikke kunnet kontrollere ovennævnte Statistik). Af disse 372 Disciple er 48 »Byttedisciple«, der efterhaanden helt forsvinder, og i Stedet for disse antages sikkert kun faa, idet man maa gaa ud fra, at kun de Apoteker, der ikke vil holde Disciple, har overladt Retten til andre.

Aabnes der nu igen for Tilgangen, vil der, *saafremt Apotekerne i samme Udstrækning som nu* holder Disciple, kunne antages 46 Disciple, hvoraf dog de 40 skal være Studenter — der bliver saaledes kun Plads paa nuværende Tidspunkt for 6 almindelige Disciple. *Men det teoretiske Tal vil altsaa straks efter Overenskomstens Afslutning kunne blive 418*. At de seks almindelige Disciple straks antages, er ganske sikkert — saa 378 bliver i alle Tilfælde det laveste Discipelantal, vi begynder Overenskomsten med.

Efter vor Statistik vil der kun afgaa 30 Disciple til Efteraaret — Rest saaledes 348, hvortil da maa lægges det Antal, der indenfor de fastsatte Rammer kan erstatte disse, hvilket Tal jo vil være afhængig af, hvor mange Disciple der forsvinder grundet paa Bytteretten, og af hvor mange almindelige Disciple og Studenter, der kan antages eller skaffes.

Een Ting er i alle Tilfælde sikker, at den foreslaaede Ordning *ikke* i en overskuelig Fremtid vil bringe Balance i Af- og Tilgang til Faget.

Naar det Tidspunkt indtræffer, at der ingen Disciple mere findes ifølge den nuværende Discipelordning, vil den her foreslaaede Ordning hjemle Mulighed for 444 Disciple, hvoraf 113 med Artium. Gaar vi imidlertid ud fra, at Apotekerne i Fremtiden kun vil holde Disciple i den nuværende Udstrækning, vil Tallet reduceres til 376 (hvoraf 104 med Artium). Selv om man kan gaa ud fra, at Artiumsrammerne ikke straks kan udfyldes, kan vi ikke se bort fra, at der er aabnet Mulighed for i værste Tilfælde 444 Disciple — og i Sandsynlighedstilfælde for 376 Disciple. *Bestyrelsen.*

Forslagene udsendtes straks til Afstemning blandt Medlemmerne, og den 30. Juni meddeltes det Apotekerforeningens Bestyrelse, at begge Forslag var vedtagne, idet der for Løn- og Arbejdsoverens-

komsten var afgivet 249 Ja- og 152 Nej-Stemmer samt 11 blanke Stemmesedler, og for Discipeloverenskomsten 207 Ja, 200 Nej, 5 blanke. Ialt afgaves 412 Stemmer.

Var det end ikke med særlig stor Majoritet, Forslagene saaledes blev vedtagne, saa bragte dog Vedtagelsen Faget en længe tiltrængt Ro. Det blev sparet for aaben Konflikt denne Gang — selv om Discipelspørgsmaalet absolut ikke var løst. Tiden maa vise, om man her er slaaet ind paa den rette Vej — kun 1½ Aar har Discipeloverenskomsten virket, og i den Tid er Discipelantallet stadig gaet ned. Ganske vist er det endnu for højt — og lykkes det ikke ved gensidig Overenskomst mellem Danmarks Apotekerforening og Dansk Farmaceutforening at naa en Ordning, hvorved Overproduktion kan undgaaes, da maa det forlanges, at Staten griber ind. Den Fare for Ufred mellem de to Organisationer, som Discipelspørgsmaalet altid har været, er nu søgt bortelimineret ved at gøre dette uafhængig af Løn- og Arbejdsspørgsmaal — og man maa derfor haabe, at Apotekerne engang vil erkende, at kun ved at bryde med det traditions-mæssigt store Discipelhold, lykkes Forsøget. I modsat Fald vil Branden stadig ulme hos den konditionerende Farmaceut — og tændes den først, da er det til ingen Nytte, at de to Livsspørgsmaal er skilt.

De store Kampe burde være endt — ja man studser, naar man tænker paa, at der skulde 50 Aar til for at skabe blot nogenlunde rimelige Lønvilkaar for de ubefordrede Farmaceuter. — Er det nu endelig lykkedes disse, fra en forarmet og undertrykt Stand at hæve sig opad og kunne føle sig som Mennesker, der indtager en virkelig Position i Samfundet, da skal og maa de ogsaa søge at bevare denne saavel socialt som økonomisk. Derfor er det uomgængelig nødvendigt, at det Svælg, der siges at være mellem Befordrede og Ubefordrede, forsvinder — vi er et Led af samme Stamme, og naar der kun ikke sker Brud paa Leddene, d. v. s. naar Befordrede og Ubefordrede holder sammen, da vil Faget samt alle dets Udøvere kunne gaa en sikker Fremtid i Møde.

O. Funch Petersen.

NUVÆRENDE BESTYRELSE

O. FUNCH PETERSEN
Formand

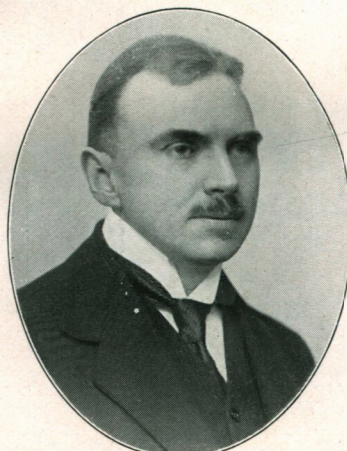
C. HERHOLDT-PETERSEN

J. S. TROMHOLT

V. JØLNER

P. PETERSEN

NUVÆRENDE BESTYRELSE

J. R. PAULSEN

C. N. SCHOUSEN

AAGE GOTTSCHALCH
Redaktør af «Farm. Tidende.»

H. DRESCHER
Forretningsfører.

TILGANGEN OG FORBRUGET

(DISCIPELSPØRGSMAALET)

Af Hensyn til Befolkningens Tarv kræver Samfundet en vis Uddannelse for Retten til at udøve visse Virksomheder her i Landet. En Del af disse Virksomheder er a a b n e Fag, som Lægernes og Juristernes, og i disse Fag erhverver den, der afslutter sit Studium, dermed som enhver anden fri Statsborger Ret til at ned-sætte sig som selvstændig Erhvervsdrivende, hvor i Landet han vil, og faar til Gengæld for Uddannelsen Privilegium til at drive sin Næring. En anden Part af de paagældende Virksomheder er luk-k e d e Fag — de Virksomheder, der drives af Staten: Post-, Told-, Jernbane- og Telegråfvæsen. Her har Staten overtaget Privilegiet, hindrer den fri Nedsættelsesret, og Selvstændighedsmulighederne (Befordringsmulighederne) er begrænset af Embedernes Antal; men til Gengæld er de Mennesker, der beskæftiges i disse lukkede Fag, fast ansatte, kan ikke afskediges, og Tilgangen til dem bestaar k u n i e n Rekruterings svarende til Fagets Forbrug.

Indenfor de lukkede Fag, men udenfor Statsvirksomheder-nes Omraade staar A p o t e k e r v i r k s o m h e d e n. Her har Sta-ten berøvet Farmaceuten den fri Nedsættelsesret og har ikke til Gengæld sikret ham Befordring eller fast sikret Beskæftigelse i det Fag, han har anvendt sin Tid og sine Penge paa at uddanne sig i. Staten har opkastet sig til Herre over Befordrings- og Beskæftigelses-Mulighederne, men den har givet det private Initiativ de løseste Tøjler med Hensyn til Produktionen af Farmaceuter. Derfor opnaar den, der uddanner sig som Farmaceut, ikke som Medicineren Ret og Privi-legium til Beskæftigelse i sit Fag, t e j heller som Statsfunktionæ-

ren Ret til fast Ansættelse og Ret til rimelig Pension, hvad enten han opnaar Befordring eller ikke. Han erhverver sig kun Mulighed for en Ansættelse, der er afhængig af personligt Forgødtbefindende, i det Fag, han er uddannet i, og kun en — Aar for Aar svagere — Mulighed for den Befordring, der giver Ret til en forsvarelig Pension for ham eller hans Efterlevende. Han har kun det aabne Fags Risiko og ikke dets Chancer, og han er uden den Beskyttelse, som en fast, pensionsberettiget Ansættelse i et lukket Fag byder.

— — —

I Apotekervirksomheden anvendte Staten Privilegiesystemet med dets Forrettigheder og Goder for den enkelte som et Middel til at skaffe et nyt Fags Udøvere her til Landet og bibeholdt senere dette System. Dette var naturligt dengang og i Overensstemmelse med Datidens Syn paa Privilegier. Saalænge det reelle Privilegiesystem gav Plads og Muligheder for alle Fagets Udøvere, saalænge Privilegierne var Rettigheder og Goder, som praktisk talt alle Fagets Udøvere kunde faa Del i i en rimelig Alder — saalænge Tilgang og Forbrug stod i et rimeligt Forhold til hinanden — tilfredsstillede Systemet ogsaa dets Udøvere.

Men efterhaanden voksede de Ubefordredes Tal saavel reelt som relativt, idet Oprettelsen af nye Apoteker ikke holdt Tal med Forøgelsen i Medhjælpertallet. Desuden var der Overproduktion af Farmaceuter. Lokket af et Fata morgana — et Luftsyn — der var foregøglet dem af de Bedrifter, som de enkelte store Navne fra Slutningen af det 18. Aarhundrede havde udført, havde mange givet sig i den farmaceutiske Lære. Det, at der var Farmaceuter som *Manthey* og *Becker*, der var Professorer i Kemi, og Mænd som *Tychsen*, *Boye* og *Fr. H. Müller*, der var Foregangs-mænd indenfor Tekniken, forledte mange til den Tanke, at her laa en Fremtid. Og *Ørsted*s lysende Forbillede og hans Bestræbelser med Hensyn til den farmaceutiske Uddannelse, blev en Lygtemand, der lige op til vore Dage har forvirret Synet hos mange. Vort Land havde dengang ikke større Brug for Teknikere, men *Ørsted*, der havde set den Nytte, disse Polyteknikere gjorde i Frankrig, optog Arbejdet paa at faa uddannet Teknikere her i Landet. Som Far-

maceut satte han Anstrengelserne ind paa at faa gjort den farmaceutiske Eksamen til en farmaceutisk-kemisk Eksamen, *Examen chemico-pharmaceuticum*. Og Resultatet blev en Overproduktion. De overskydende udvandrede i store Skarer til Virksomheder, hvor de ikke kunde have nogen som helst Nytte af den Uddannelse, de havde gennemgaaet. De havde spildt flere Aar af deres Liv for en Kimære. De følgende Tal vil vise, hvad de kemiske Farmaceuter blev til, og hvor lidt Brug de fik for deres kemiske Uddannelse.

I Aarene 1815—24 f. Eks. eksamineredes der 154 Farmaceuter. Af disse blev 51, ca. en Tredjedel, Apotekere. 17 døde i ung Alder, de fleste som Medhjælpere. Af de resterende blev 1 T e k n i k e r, 2 V i d e n s k a b s m æ n d og 1 F a r v e r. 30 blev Kirurger, Læger eller Dyrlæger, uden at opnaa Begunstigelser i deres Studietid, 12 Købmænd og 23 forskelligt, som Skolelærer og Kirkesanger, Gæstgiver, Gaardejer, Proprietær, Toldbetjent, Landmand, Consumptionsforvalter, Fuldm. v. Straffeanstalt, Fuldm. i Zahlkammeret osv. De tilbageblevne 17's Skæbne er ukendt.

Da dette Misforhold mellem Tilgang og Forbrug blev altfor grelt, blev man opmærksom paa

- 1) de Uretfærdigheder, som Systemet medførte for Fagets Ubefordrede, og
- 2) de Ulemper, der forvoldtes for Samfundet ved Overproduktionen.

Antallet af Konkurrenter til Køb af de bestaaende Privilegier voksede, og disse dreves derved op i vanvittige og uforsvarlige Priser, til Ulæmpe for Samfundet. Til Trods for, at de bedste Pladser var optaget, steg tillige Tallet paa Ansøgninger om Nyoprettelser, og kun faa honoreredes. Den uformuende — lige saa godt og undertiden bedre kvalificerede — ubefordrede Apoteker var sat fuldstændig udenfor Muligheden af at blive selvstændig. Systemet spillede fallit, og Stat og Administration tog sig for at undersøge, hvad der skulde sættes i Stedet. Det var i Slutningen af Trediverne i forrige Aarhundrede. Samfundets Syn paa Privilegier havde nu ændret sig. I Pagt med Tidens Aand foreslog nu Sagkundskaben, at Fallitboet likvideredes, ved at Privilegierne successive amortiseredes, og at man skabte bedre Forhold i Faget ved at gøre

- 1) Befordringsmulighederne saa gode og retfærdige som muligt

(ved Indførelse af Koncessionssystemet med lige Adgang for alle kvalificerede) og ved

2) at regulere Tilgangen til det lukkede Fag.

Sagkundskaben — Sundhedskollegiet — indstillede angaaende dette sidste Punkt:

»Enhver Apotheker, der ved den pharmaceutiske Examen har erholdt første eller anden Charakter, kan antage Lærlinge, men ikke flere, end han har Medhjælpere. I Filialapotheker maa ingen Lærlinge antages.«^{*)}

Motiveringen lyder saaledes: »At indskrænke Antallet af Lærlinger paa Apotheket er nødvendigt, dels for at skaffe de mange Medhjælpere, hvis Antal aarligens saa betydeligt forøges, Konditjon^{*)}, dels for at indskrænke det i de senere Aar saa meget tiltagende Tilløb til Pharmaciens Studium, hvorved, da Apothekernes Antal er indskrænket, Priserne paa Apothekerne nødvendigvis maa opskrues, hvilket igjen maa have en større eller mindre Indflydelse paa Taxten, saa at det er hele Publicum, der vil komme til at lide derunder. Desuden forhindres derved ogsaa Apothekerne fra at benytte Lærlingerne til Forretninger, der tilkommer Daglejere at udføre. At Lærlinger ikke antages i Filialapotheker, følger aabenbart af disse Apothekers Natur og Bestemmelse.«

Medens Sagkundskaben havde været delt paa Spørgsmaalet om de bestaaende Privilegiers Afskaffelse, gav Apotekerne, de Befordredes Repræsentanter fuldtud denne Foranstaltning deres Tilslutning.

Til Dokumentation af denne Udvikling af Forholdet mellem Befordringsmulighederne og Antallet af Farmaceuter tjener følgende Tal. De viser Udviklingen fra 1770 til Reformbevægelsen i 1839—42 og op til vore Dage. Gennem disse Tal faar vi et tydeligt Udtryk for de Goder, Farmacien bød alle Fagets fuldtuddannede Udøvere i de første Afsnit af denne Periode og de Muligheder, det nu indebærer for Størsteparten af disse. Fra 1770 har vi Register over alle, der har fuldendt deres farmaceutiske Uddannelse. Naar Stati-

^{*)} fremhævet af T. P. E.

stiken afsluttes med 1889, er det, fordi Firserne er det sidste Tiaar, for hvilket der kan foretages en nogenlunde definitiv Opgørelse. For en stor Del af Halvfemsernes Kandidater er deres farmaceutiske Skæbne endnu uafgjort.

TABEL I.

BEFORDRINGSALDER OG BEFORDRINGSPROCENT

FOR EXAMENSHOLDENE 1770—1889

	KANDIDATER	APOTEKERE	BEFOR- DRINGS- PROCENT	BEFORDRINGSALDER I GENNEMSIT		
				REEILLE	PERSONELLE	TOTAL
1770—1780 incl.	37	31	83,6	33,27		33,27
1781—1792 -	60	45	76,3	31,00		31,00
1793—1803 -	86	71	82,6	29,82		29,82
1804—1814 -	119	71	59,7	29,92		29,92
1815—1824 -	154	51	33,1	31,07	48	31,43
1825—1834 -	151	49	32,5	30,60	39,7	32,60
1835—1849 -	210	61	29,1	34,80	46,7	31,40
1850—1859 -	120	55	45,8	33,10	44,9	37,2
1860—1869 -	186	84	45,16	29,6	45,8	37,0
1870—1879 -	287	121	40,42	32,6	48,2	42,6
1880—1889 -	400	149	37,25	32,00	50,2	44,8

I de tre første Afsnit var Befodringsprocenten 83,6, 76,3 og 82,6 og Befodringsalderen i Gennemsnit ca. 30 Aar.

For Firsernes Kandidater har Befodringsprocenten været 37,25 og Befodringsalderen i Gennemsnit ca. 45 Aar.

Tallene taler.

For de fuldt uddannede Farmaceuter har vi disse Tal at holde os til helt tilbage til 1770; men da de halvtuddannede Farmaceuter har Ret til at udføre Arbejde paa Apotekerne, faar vi ikke af de førnævnte Tal et fuldt Billede af Forholdene.

Først fra 1871 har vi sikre Oplysninger om Antallet af Medhjælperere paa Landets Apoteker. Først fra dette Tidspunkt kan vi danne os et Totalsyn paa de Ubefodrredes Chancer.

TABEL II.

AAR	APOTEKER	MED- HJÆLPERE	DISCIPLE	
1871	115	140		
1895	167	332	206	
1901			170	
1904	208	452	198	94 Ap. u. Disc.
1907	222	463	247	
1908			205	
1909			220	
1910	230	504	202	104 Ap. u. Disc.
1913	238	529	247	
1915		556		
1916		584		
1917		610	336	69 Ap. u. Disc.
1918	268	650	341	
1919		720		
1921	283	691	386	
1922		666	362	58 Ap. u. Disc.

I 1871 var der 140 Medhjælpere paa Landets 115 Apoteker. Der var 1,22 pr. Apotek. I 1895 var der 1,99 pr. Apotek, i 1904 2,13, i 1913 2,22 og i 1921 2,41 Medhjælpere pr. Apotek, og dette vil igen sige, at der

i 1871 var 0,82 Befordringsmulighed pr. Ubefordret;

i 1921 var der 0,41 » » »

Tallene taler atter.

En grafisk Fremstilling (I) af Forholdet mellem Antal Apoteker (Befordringsmuligheder) og Antal Ubefordrede giver det klareste Billede af de stadig ringere Chancer Faget byder de Ubefordrede.

Den øverste Kurve angiver Antallet af Medhjælpere og den nederste Antallet af Apoteker i de forskellige Aar.

Resultatet af Reformbevægelsen i Trediverne og Fyrreerne af forrige Aarhundrede — Enevældens sidste Bedrift indenfor Apotekervæsenet — blev den kgl. Resolution af 1842, hvorved Koncessionssystemet indførtes, medens man af økonomiske Aarsa-

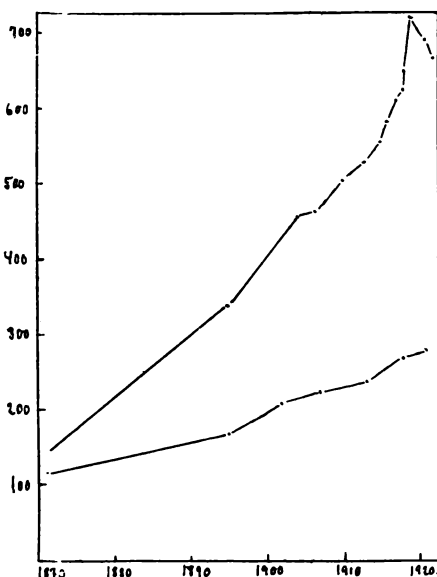
ger lod de alt bestaaende Privilegier urørte. Den logiske Følge af Lukningen af Faget, som Sagskundskaaben havde paavist, Begrænsning af Tilgangen, gik man derimod ikke til.

Med denne — vel epokegørende — men ufuldstændige Reform har Staten antagelig haabet at faa Tingene til at trække sig i Lave. Men allerede i 1856 giver Misfornøjelsen sig atter Luft. En Kreds af Ubefordrede henvender sig til Rigsdagen, og som fri Statsborgere gør de i Junigrundlovens Aand deres Krav gældende. De siger, „at det er Uret, at ikke enhver Farmaceut — kan søgesit Erhverv i den Stilling, hvori han er uddannet, ligesaavel som andre Borgere«. De mener ikke, at Næringsfrihed kan gives Farmaceuterne, men de kræver, at »Staten bør ikke indskrænke Næringsfriheden mere end nødvendigt, og vi have saavel som andre Statsborgere Ret til at forlange Grundlovens § 88 fyldestgjort, forsaavidt dette ikke staar i Strid med det almene Vel«.

Apotekervirksomhedens Udøvere var delt i to Lejre. Reformen fra 1842 bar ikke de Frugter, den havde bebudet. De gamle Privilegiehavere forstod de fleste Steder at hævde deres Privilegier som Monopoler og hæmmede derved Nyoprettelser, og Staten lod de ny Koncessioner køre i det gamle Privilegiesystems Skur. Enkerne fik saaledes Ret til fortsat Drift af Koncessionerne. Efterhaanden som Staten beskar de Løfter, som Resolutionen havde givet de Ubefordrede, voksede Utilfredsheden, og da man i 1873 i Modstrid med Resolutionens klare Ord gik til Oprettelse af Hjælpeapoteker, var Hovedet slaet paa Sømmet.

De Ubefordrede konstituerede sig som konstant Fraktion og dannede deres Forening. Som under Hypnose var Blikket stift rettet

GRAFISK FREMSTILLING I

mod det ene Punkt, Forbedring af Befordringsmulighederne og herpaa sattes Arbejdet ind. Som før nævnt var der i 1871 0,82 Befordringsmuligheder pr. Ubefordret. Efterhaanden som dette Forhold ændredes til det værre, voksede Utilfredsheden mellem de Ubefordrede. I 1895 var der kun 0,50 Befordringsmulighed pr. Ubefordret. Noget lignende har Forholdet været i 1890, da de Ubefordrede reorganiserede deres Forening. De gjorde Status og blev klar over Aarsagerne til Forringelsen i de Ubefordredes Stilling og fik peget paa de Veje, der kunde føre frem mod bedre Tider. Først da gjorde de sig klart, hvad man allerede havde indset i 1839, at Forbedring af Befordringsmulighederne kun var en af de Veje, ad hvilke sunde Vilkaar kunde naas, og at det, der kunde naas i den Retning, ikke var tilstrækkeligt. Deres Ønsker for Fremtiden formuleredes da som Kravet om lettere Adgang til selvstændig Virksomhed og om en mere betrygget og mindre afhængig Stilling under Ventetiden. For at opnaa det første foreslog de, at Privilegierne afskaffedes, og at Koncessionsindehaverne betalte en Afgift, der kunde muliggøre Pensionering af Befordrede og Ubefordrede og deres Efterladte.

Det sidste havde de tænkt sig opnaaet ved enten

- 1) en Normering af Medhjælperantallet med fast Ansættelse af Medhjælperne og med en stigende Lønskala, eller ved
- 2) en Begrænsning af Tilgangen til det lukkede Fag.

Bestræbelserne resulterede i en Kommission, og Sagkundskaben indstillede som i 1839, at Privilegierne successive afløstes, og at

- 1) det rene Koncessionssystem indførtes,
- 2) Tilgangen til Faget begrænsedes, og som nyt Punkt,
- 3) at Medhjælperantallet normeredes.

Forslag til Lov om Apotekervæsenet (Afsnit af § 5) fik følgende Ordlyd: »Antallet af Disciple paa et Apotek maa ikke overskride Antallet af eksaminerede Medhjælpere, medmindre Justitsministeriet dertil meddeler Samtykke.«

Apotekerne, de Befordredes, Repræsentanter gav atter her Forslaget om Statsregulering af Tilgangen deres Tilslutning, og deres Forening forstærkede gennem dennes Formands Udtalelser i 1895

denne Tilslutning. »Discipelholdet er i Danmark overvættets stort, der er for Tiden ikke mindre end 206 saadanne, og der er ikke et tilsvarende Forbrug af Farmaceuter.« Det er i Anledning af et Forslag om Artiums Indførelse som Fordannelse for Farmaceuter, at denne Udtalelse fremsættes, og den uddybes ved følgende Tilføjelse: »Der vil blive en Formindskelse af Tilgangen til Faget. Dette er ikke noget Argument mod Artium, men tværtimod for den.«

Af Reformforslagene fremgik kun Loven om Afgift af Koncessionerne, der kun gav Veksler paa Fremtiden. De Ubefordrede havde stadig Støtte af Sagkundskaben, men Staten erkendte endnu ikke sine Pligter. De Ubefordrede optog ufortrødent Arbejdet paa at forbedre deres Kaar ved direkte Forhandlinger med de Befordrede om Løn- og Arbejdsforhold. Den første Overenskomst, der sluttedes i 1897, indeholdt ikke nogen Bestemmelse om Begrænsning af Tilgangen, og dette skyldes ikke, at man ikke har tænkt paa Spørgsmaalet, men har sin naturlige Forklaring deri, at man den Gang havde Grund til at tro, at Sagen vilde finde sin Løsning gennem Apotekerlovgivningen. Det var først ved den ti-aarige Overenskomst i 1904, man opnaaede det, der var anset for nødvendigt baade i 1839 og 1895 af Sagkundskaben og de Befordrede. Bestemmelsen havde følgende Ordlyd: Antallet af Disciple maa ved fremtidig Antagelse ikke paa noget Apotek overskride Antallet af eksaminerede Medhjælpere.

De Befordrede gik ikke med til Bestemmelsen som en Retfærdighedshandling. De lod af taktiske Grunde Sagen indgaa som et Led i den faglige Lønkamp. De ønskede et frit og aabent Marked, naar de skulde vælge Medhjælpere. De motiverede deres Fastholden ved den kæmpemæssige ansvarsløse Overproduktion med Frygten for ikke at kunne skaffe Medhjælpere til Landets Apoteker. Det var — foruden de personlige Forhold — de utilfredsstillende økonomiske Forhold, som Faget bød de Ubefordrede, i Forbindelse med de besværlige Arbejdsforhold og Nattevagter, der jog de farmaceutisk uddannede Mennesker over i andre, bedre lønnede og med bedre Arbejdsvilkaar udstyrede Stillinger. I 1901 gør Farmaceutisk Tidende Status op og paaviser, at der i Aarene 1890—1897 er uddannet 30 Farmaceuter om Aaret, og at Fagets Forbrug i de

samme Aar har været 16 om Aaret. En gennem omtrent 30 Aar drevet Overproduktion, der havde tilført Faget omtrent dobbelt saa mange Mennesker, som det havde Brug for, havde ikke formaaet at fremskaffe Ansøgere til alle de Pladser, som Apotekerne udbød. Der var da heller ikke den ringeste Grund til at tro, at en Fortsættelse af denne Overproduktion kunde hidføre det. Forøvrigt anføres det, saa sent som i 1917, fra Apotekerside ved Læreanstaltens Jubilæum, »at det er beundringsværdigt«, at Læreanstalten »har formaaet at uddanne tilstrækkelig Medhjælp til at forsyne Landets Apoteker«, hvilket lyder ganske kuriøst i denne Sammenhæng.

I 1907 forsøger de Ubefordrede at trænge til Bunds i Sagen. Arbejdsløshedens Spørgelse varsledes allerede den Gang. De indhentede Oplysninger om Antallet af Disciple gennem Embedslægerne, og paa Grundlag af disse autentiske Tal og med den truende Arbejdsløshed som Baggrund henvendte de sig tillidsfuldt til Apotekerne og foreslog en Forhandling for at søge en Ordning, og mente, at man, hvis der ikke var Stemning for en direkte Forhandling, kunde enes om en fælles Henvendelse til Lovgivningsmagten. Apotekerne gik udenom Hovedsagen og søgte at bestride Tallene. De gjorde et Forsøg paa at konstruere et Normaldiscipeltal, men dette Normaltal muliggjorde alligevel en Produktion dobbelt saa stor som Fagets eget Forbrug.

For at afbøde de uheldige Følger af Overproduktionen omorganiserede de Ubefordrede deres Engageringskontor i den Hensigt at skabe Aftræk for de overflødige Kræfter til U d l a n d e t og til V i r k s o m h e d e r u d e n f o r F a g e t. Samtidig gjordes der Forsøg paa at oplyse Forældre rundt i Landet om de daarlige Vilkaar, Faget bød, ved at udsende en Meddelelse om Forholdene til Landets Skoler.

Til den Omordning af hele Landets Sundhedsvæsen, der paaibegyndtes i disse Aar, nærrede de Ubefordrede store Forhaabninger. I 1908 indgav de et Forslag til »Medicinalkommissionen«. Punkt 8 i dette Forslag har Ordlyden: »Begrænsning af Tilgangen til Faget«, og Motiveringen er følgende:

Skal der være sunde Forhold til Stede indenfor et Fag, maa Tilgangen til Faget nogenlunde være afstemt efter den Afgang, der finder Sted, og dette gælder saa meget desmere ved et Fag som Apotekervæsenet. I Lande med fri

Apotekernæring som f. Eks. Schweiz vil Apotekerne selv søge at indskrænke Tilgangen til det mindst mulige, da en større Tilgang kun kan skade de besiddende og skabe dem Konkurrenter. I Schweiz anvendes derfor i meget stor Udstrækning udenlandske Farmaceuter til Apotekernes Drift. I Lande som Danmark, Norge og Sverrig, hvor Apotekervæsenet hviler paa et Monopol, et Privilegium, der tildeles af Staten, sørger Staten for at Konkurrencen for Apotekerne ikke bliver trykkende, og Apotekerne her har derfor ikke det Hensyn at tage som Apotekerne i Lande med fri Næring. Apotekerne vil derimod have stor Fordel af at fremskaffe en Overproduktion af Farmaceuter, idet de først nyder godt af den billige Arbejdskraft, som Disciplene yder, og ved Konkurrence imellem Medhjælperne faar et større Udvalg af disse.

Her i Landet viser dette Forhold sig saa grelt som ikke noget som helst andet Sted. Gennemgaar man Fortegnelsen over nulevende Farmaceuter, ser man, at det er de fleste, der har forladt Farmacien, og det er derfor ikke uden Grund blevet til et Ordsprog, »at en Farmaceut kan blive alt — kun ikke Apoteker.«

För 10 Aaret 1885—1894 viser en Statistik, at ca. 56 pCt. af de i den Tid uddannede farmaceutiske Kandidater ikke har fundet Plads ved det Fag, hvorpaa de har anvendt saa mange Aars Arbejde og Tid. Regner man Examinati med, bliver Tallet fra de nævnte Aar, paa de som har forladt Faget, betydeligt større, og gaar man længere tilbage end til nævnte Aar, bliver det ogsaa større, idet der af enkelte Aargange er 80 pCt., som ikke har Beskæftigelse paa dansk Apotek.

Betragter man Statistiken fra det omtalte Decennium, saa ser man, at 194 eller 56 pCt. af 435 farmaceutiske Kandidater er i Stillinger udenfor Apotekerne, og af disse 194 Kandidater er 30 Materialister, 19 Fabrikanter, 17 Apotekere i Udlandet, væsentlig i Amerika, 16 Assisterter paa Laboratorier, 14 Bryggere, 9 Tandlæger, 7 Grosserere, 7 Agenter og Handelsrejsende, 5 Spritfabrikanter, 4 Købmænd, 3 Laboratorieførstandere, 3 Vinhandlere, 3 Lærere, 2 Direktører for Aktieselskaber, 2 Læger, samt 30 i Udlandet og 23 i andre Stillinger.

Af Farmaceutisk Medhjælperforening er der forrige Aar udarbejdet en Fortegnelse over Disciplene paa Danmarks Apoteker i Marts 1907 (Bilag). Denne Fortegnelse med Statistik udviser, at der paa nævnte Tidspunkt var 247 Disciple paa Danmarks 222 Apoteker, medens Medhjælpernes Antal samtidig kun var 463. Disse Tal viser, at der i Løbet af 7 Aar med Læretiden $3\frac{1}{2}$ Aar uddannes ligesaa mange Medhjælpere, som der kan beskæftiges paa Apotekerne. Hvor stort Overskudet bliver i den Aarrække af 25—30 Aar, som den farmaceutiske Kandidat maa vente for at blive befordret, kan let regnes ud, og man kommer derved til Tal, som er saa ganske udenfor det rimelige og som viser, at der paa dette Punkt maa indføres en Ordning, og det saa snart som paa nogen Maade mulig.

En af de Pligter, der kommer til at paahvile det Apotekerraad, der forhaabentlig snart er en Kendsgerning, er at regulere Tilgangen ved kun at give

et begrænset Antal Apotekere Ret til efter Ansøgning at holde Discipel. Ved en saadan Ordning vil et andet uheldigt Forhold, der for Tiden træder stærkt frem, kunne rettes. Som det er nu og som det har været i mange Aar er det navnlig de større Apoteker, der holder Disciple. Ifølge den nylig nævnte Statistik havde i Marts 1907 2 Apoteker 5 Disciple hver, 5 Apoteker hver 4 Disciple, 24 hver 3 Disciple, 48 hver 2 Disciple, 49 1 Discipel og 94 Apoteker har ingen Disciple. Paa 78 Apoteker med mere end 1 Discipel fandtes saaledes 198 eller 80 pCt. af hele Discipelantallet. Paa de store Apoteker med de mange Disciple, kan Discipeluddannelsen af nærliggende Grunde ikke være saa fuldkommen som ønskelig; den bedste Uddannelse vil sikkert de smaa og mindste Apoteker kunne give, og hertil kommer det Moment, at det navnlig for de smaa Apoteker med kun en eller ganske uden Medhjælper vil være rimeligt, om Apotekeren kan faa Adgang til den billigere Arbejdskraft, som Disciplene præstere. Apotekerraadet bør derfor særlig tage Hensyn til at give Tilladelsen til Discipelantagelsen til Apoteker af den nævnte Klasse.

For Tiden antages der gennemsnitlig 61 Disciple om Aaret. Et Antal af ca. 25 vil sikkert være mere passende, og maaske det endda vilde være ønskeligt, om Antallet de første Aar blev reduceret langt under de nævnte 25, indtil mere normale Forhold er tilvejebragte. En Statistik over Afgangen (Befordring og Dødsfald) vil Apotekerraadet let kunne fremskaffe for paa Grundlag deraf at fastsætte Tilgangens Størrelse, for et Aar eller maaske for en Periode af f. Eks. 3 Aar. Derefter kunde det offentliggøres, hvormange Apotekere, der kan erholde Tilladelsen efter indsendt Ansøgning. Den Anmeldelsespligt, som Apotekerne nu har til at anmelde en Discipels Antagelse kan, hvis den bibeholdes, suppleres med den Bestemmelse, at Apotekerraadet approberer Antagelsen i hvert enkelt Tilfælde.«

De Ubefordrede var afskaaret fra at føre disse Forslag længere frem; de havde ikke Sæde i Medicinalkommissionen og havde derfor ikke engang den Mulighed at kunne føre deres Forslag frem som en Mindretalsindstilling. Hvad der ikke var Mulighed for i det demokratiske Danmark, ansaa man i vort Naboland Sverige for en Selvfølgelighed. I den Apotekskommission, der skulde udarbejde Forslag til Apotekervæsenets fremtidige Ordning i dette Land, og som nedsattes faa Aar efter vor Apotekerlovs Fremkomst, havde de Ubefordrede Sæde i samme Omfang som de Befordrede.

Statsmagten erkendte ikke endnu fuldt ud, at alle Apotekervirksomhedens Udøvere er Farmaceuter, at nogle af disse er Befordrede, andre Ubefordrede, og at disse sidste udgør et stadigt stigende Flertal af Fagets Medlemmer, og tog Konsekvenserne deraf. Man betragtede endnu Apotekervæsenet fra den Befordredes Side, men der blev dog skudt en Breche i dette Standpunkt. Staten er-

kendte med tøvende Skridt, at den ogsaa havde Forpligtelser overfor de Ubefordrede. Der blev givet et — omend kun ringe — Tilskud til en Pensionskasse for disse, og Staten overtog Ansvaret for de Ubefordrede ved at tilforordne en Mægler i Tilfælde af Strid mellem Apotekere og Medhjælpere.

Ved Udløbet af den tiaarige 1904-Overenskomst var der atter Mulighed for at genoptage Arbejdet paa en Begrænsning af Overproduktionen af Farmaceuter. Forhandlingerne resulterede i 1915 i følgende Bestemmelse om Discipelantagelse:

»Ved fremtidig Antagelse af Disciple skal Forholdet ordnes saaledes: Ethvert Apotek har Ret til at holde 1 Discipel; paa Apoteker med 2 eller 3 Medhjælpere maa der højst være 2 Disciple og paa Apoteker med 4 eller flere Medhjælpere maa der højst være 3 Disciple.« Og der tilføjedes følgende Revisionsbestemmelse: »Reglerne om Disciplene kan ligeledes, saafremt Antallet af Disciple den 1. Januar 1918 overstiger 240, kræves reviderede til 1. Maj 1918 med 3 Maaneders Varsel.«

Dette var ikke, hvad vi ansaa for forsvarligt. Det var kun Udtryk for, hvad vi havde kunnet opnaa ved Forhandling med Apotekerne. Efter den forrige Overenskomst var det teoretiske Antal Disciple 545. Ved den ny Kontrakt mente vi at have sikret os mod, at Tallet 240 blev overskredet, og vi mente at have Statens Autorisation af dette Tal ved Forligsmandens Medvirkning ved Overenskomstens Indgaaelse. Efter Udløbet af Perioden viste det sig, at denne Antagelse ingenlunde holdt Stik. Antallet af Disciple var steget til 336. Vi havde vel faaet skaaret Masseproduktionen af Disciple paa Enkeltapoteker ned. Men Retten for den enkelte Apoteker til at uddanne *een* Discipel bestod endnu, og Apotekerforeningen udnyttede denne Snigvej. Medens der i 1910 var 105 Apoteker uden Disciple, var der i 1918 kun 69 saadanne, og dette Tal er endda senere faldet til 58—59 i de sidste Aar, endskønt Apotekernes Antal i de samme Aar er steget stærkt. Samtidig var Medhjælperantallet paa de enkelte Apoteker steget stærkt, bl. a. som Følge af Lønningsmaaden; det var forøget stærkt ud over de Tal, der var Forudsætningen for Kontrakten, og som var formulerede hos Statens Til-

synsførende, og derved var der igen skabt Mulighed for flere Disciple paa Apotekerne. De Befordrede overholdt ikke Kontrakten, og Staten gav os ikke sin Støtte, da vi krævede vor Ret. Vi maatte atter indlade os paa Forhandlinger, og disse medførte paany en Begrænsning af de teoretiske Tal. Discipelbestemmelsen fik nu følgende Ordlyd:

»Ved Antagelsen af Disciple, der skal tiltræde Plads efter 1. Marts 1920, skal Forholdet ordnes saaledes. Ethvert Apotek har Lov til at holde 1 Discipel; paa Apoteker med 3 eller 4 Medhjælpere, maa der højst være 2 Disciple, og paa Apoteker med 5 eller flere Medhjælpere, maa der højst være 3 Disciple; dog kan de Apotekere, der ikke benytter deres Ret til at holde Disciple, overføre Retten helt eller delvis til andre Apotekere, der har Ret til at holde 1 eller 2 Disciple. Denne Overførsel skal ske gennem Kredsformændene og kræver Hovedbestyrelsens Sanktion. Discipelantallet kan dog ikke herved forøges med mere end een udover, hvad Apoteket har Ret til. En ny Discipel kan tidligst tiltræde sin Plads 3 Maaneder før den afgaaende Discipel afslutter sin Medhjælpereksamen.«

Overproduktionen fortsattes. De Ubefordrede advarede og argumenterede. I 1918 lød deres Formands Advarsel: »Det er klart, at en saa mægtig Overproduktion rummer visse Farer, da det jo langt fra er givet, at det fremtidig bliver muligt for alle disse at skaffe sig tilfredsstillende Stillinger udenfor Faget. Situationen kan blive meget vanskelig, hvis Forholdene skulde bevirke en almindelig Arbejdsløshed indenfor Industrien.«

Vi opnaaede senere yderligere Indskrænkninger i det teoretiske Tal, saaledes maatte der i 1922 ikke være mere end $1\frac{1}{3}$ Discipel pr. Apotek. Dette var Ordlyden af en ny Kontrakt. Der maatte være 318 Disciple; ved Opgørelsen viste der sig at være 397. Endskønt alle disse Tal var kontraherede under Statens Tilsynsførendes Medvirkning, lykkedes det ikke at faa dem overholdt. Vi indlod os paa ny Forhandlinger og opnaaede paany teoretiske Indskrænkninger i Discipeltallet. Bestemmelsen var følgende: »Ethvert Apotek har Ret til at holde 1 Discipel. Apoteker med 4 eller flere Medhjælpere har Ret til at holde 2 Disciple. Desuden har Apoteker med 3 eller flere Medhjælpere Ret til yderligere at holde 1 Discipel, naar denne har Studentereksamen.«

Imidlertid var Arbejdsløsheden indtraadt. Det, som vi utrætteligt Aar efter Aar havde paavist vilde blive Følgen af Overproduktion, var sket. Der var ikke mere Afsætning for Farmaceuter udenfor Faget, og Faget kunde selv ikke aftage mere. Der var endog Nedgang i Tallet af Medhjælpere paa Landets Apoteker. Det var derfor ogsaa med meget blandede Følelser, dette Forslag accepteredes. Ved Afstemningen vedtoges det med 207 Stemmer; 200 stemte imod og 5 stemte blankt.

For en flygtig Betragtning kan det se ud, som om de Ubefordredes Arbejde gennem disse mange Aar har været uden Nytte. Det, de har opnaaet, har kun været Indskrænkninger i det teoretiske Discipeltal, og den Arbejdsløshed, som de har paavist før eller senere vilde blive Følgen af Overproduktionen, er indtraadt. Men Sandheden er den, at uden deres Arbejde vilde Overproduktionen have været endnu større, og Følgerne endnu værre. Dermed maa de trøste sig i Øjeblikket, og med Beviset i Hænde for deres Meningers Rigtighed føre deres Sag frem til Sejr.

— — —

Ved Apotekerloven af 1913 erkendte Staten, at den havde Interesse i, at der var forsvarlige og rimelige og derfor rolige Arbejdsforhold indenfor det lukkede Fag og overtog ved at tilforordne en Mægler Medansvar for dette. Statens Medvirken i Ordningen af disse Forhold er resulteret i

- 1) en Arbejdsløshed af meget stort Omfang, og
- 2) en Discipelbestand, der automatisk forøger Arbejdsledigheden.

Der er nu et saa stort Antal Disciple paa Landets Apoteker, at det tillader en Produktion af over 100 Medhjælpere om Aaret i de første 3½ Aar. Vi har allerede nu over 100 eksaminerede Farmaceuter, der ikke kan faa Beskæftigelse i deres Fag og ikke kan faa Lejlighed til indenfor en rimelig Tid at gøre deres Uddannelse færdig, idet den farmaceutiske Læreanstalt allerede flere Gange har maattet afvise Aspiranter.

De har heller ingen Udsigt til at faa nogen Beskæftigelse udenfor Faget, hvor de kan faa nogen Nytte af det, de har lært. Afsætningen af Farmaceuter til tekniske Virksomheder, der var let, saa længe der manglede specielt uddannede Teknikere, er nu ogsaa stærkt hæmmet, idet der nu uddannes flere Fabriksingeniører, end

FAGETS FORBUG 1904—1922 incl.

TABEL A.

	EXAMINATI	CANDIDATI	DØDE SOM KONDI- TION. FAR- MACEUTER	NYOPR.APO- TEKER GI- VET TIL UBEFOR- DREDE	GL. APO- TEKER GIVET TIL UBEFOR- DREDE	REELLE PRIVIL. KØBT AF UBEFOR- DREDE	FORØGEL- SE AF MED- HJÆLPER ANTAL	TOTAL FORBRUG
1904	36 + 14	55	4	3	4	6	7,7	24,7
1905	23 + 24	1	4	4	0	4	7,7	19,7
1906	35 + 18	50 + 3	5	1	4	6	7,7	23,7
1907	33 + 24	68	7	3	3	3	7,7	23,7
1908	34 + 28	0	3	2	11	5	7,7	28,7
1909	36 + 22	3 + 62	1	3	7	3	7,7	21,7
1910	35 + 19	57	3	2	8	5	7,7	25,7
1911	32 + 23	4	3	0	5	9	7,7	24,7
1912	22 + 22	2 + 59	3	1	4	4	7,7	19,7
1913	32 + 27	61	3	3	3	2	7,7	18,7
1914	26 + 35	2	7	6(1Hj.Ap.)	13	3	13,5	42,5
1915	45 + 26	39	4	3(1Hj.Ap.)	15	3	13,5	38,5
1916	36 + 30	66	7	8(5Hj.Ap.)	10	0	28	53,0
1917	32 + 25	6	3	11(6Hj.Ap.)	4	6	26	50,0
1918	40 + 43	63 + 3	9	6(3Hj.Ap.)	4	5	55	79,0
1919	45 + 43	57	6	4	14	7	55	86,0
1920	46 + 42	2	4	0	9	4	÷ 14	3
1921	52 + 43	67 + 3	10	3	12	1	÷ 15	11
1922	43 + 32	68	4	2	12	2	÷ 25	÷ 5
	1222	801	90	65	142	78	214	589

der er Brug for. Ogsaa mellem disse hersker der Arbejdsløshed.

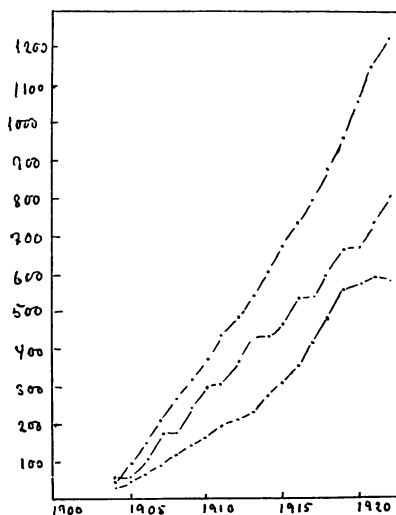
Fagets eget Forbrug var i Aarene 1904—1913 incl. 23,1 om Aaret. Siden da steg dette af Aarsager, som nedenfor skal belyses, til 53 — 50 — 79 og 86 om Aaret for pludseligt at falde i 1920, 21 og 22 til 3—1 og ÷ 5. Medens Afsætningen til Virksomheder udenfor Faget standsede, og Fagets eget Forbrug omtrent var 0, ja et Aar endog negativt, vedblev Tilgangen at øges og var i de samme Aar 78—95 og 74. Det er da let at forstaa Aarsagen til den indtrædende Arbejdsløshed.

I denne grafiske Fremstilling (II), hvor den nederste Kurve angiver Fagets Forbrug, den mellemste Tilgangen af Kandidater og den øverste Tilgangen af Eksaminater, har vi et Billede, der tydeligt afspejler Udviklingen indenfor Perioden 1904—1922. Indskudt skal det dog tilføjes, at 1904 her er betragtet som Nulpunktet; men forud

FAGETS TILGANG OG FORBRUG 1904—1922 incl. (I SUMMER)

	EXAMINATI	CANDIDATI	FORBRUG	FORØGELSE	TOTAL
1904	50	55	17	7,7	24,7
1905	97	56	12	7,7	44,4
1906	150	109	16	7,7	68,1
1907	207	177	16	7,7	91,8
1908	269	177	21	7,7	120,5
1909	327	242	14	7,7	142,2
1910	381	299	18	7,7	167,9
1911	436	303	17	7,7	192,6
1912	480	364	12	7,7	212,3
1913	539	425	11	7,7	231
1914	600	427	29	13,5	273,5
1915	671	466	25	13,5	312,0
1916	737	532	25	28	365
1917	794	538	24	26	415
1918	877	604	24	55	494
1919	965	661	31	55	580
1920	1053	663	17	÷ 14	583
1921	1148	733	26	÷ 15	594
1922	1222	801	20	÷ 25	589

GRAFISK FREMSTILLING II

herfor ligger der et Tidsrum, hvori der i Forvejen er en saadan Overproduktion, at over 50% har maattet forlade Faget. I Aarene 1904—1913 incl. var Forbruget 23,1 pr. Aar. Naar den stadigt stigende Produktion ikke før senere kom til at bevirke Arbejdsløshed, skyldtes dette, at Fagets Forbrug efter Overenskomsten af 1915 steg enormt, delvis forarsaget af de store Epidemier, der hærgede Landet, men væsentligst fordi Apotekerne i Modstrid med de Forudsætninger, der var formulerede som et Grundlag for Overenskomsten, forøgede Antallet af Medhjælpere paa Apotekerne udover det

forudsatte. Lønningsmaaden medførte nemlig, at Bekostningen ikke blev særlig stor. Forbrugskurven er i disse 4 Aar 1915—1919 i fortsat smuk Stigning. I 1919, da Lønningsmaaden ændres, og Bekostningen pr. Ekstramedhjælper bliver større, faar Forbrugskurven sit Knæk, som den endnu ikke har forvundet, medens Tilgangskurverne uforsagt stræber mod de Højder, hvorfra der ingen Vej er uden Afgrunden.

Den nugældende Ordning af Apotekervirksomheden har spillet fallit. Overproduktionen har ført os ligesaavidt, som vi var i Trediveerne af det 19de Aarhundrede. Den stadig stigende Befordringsalder, den stadig synkende Forfremmelsesprocent, Usikkerheden i Ansættelsen og Arbejdsløsheden indenfor det lukkede Fag føles af de Ubefordrede som en himmelraabende Uretfærdighed. Og ogsaa overfor Staten gør den af de Befordrede af løntaktiske Grunde opretholdt Overproduktion sine Følger gældende i Form af Krav om Understøttelse til de Arbejdsløse og i de halvtuddannedes rimelige Krav om Lejlighed til at uddanne sig færdig, hvilket vil medføre Udgifter til en større Lærestalt.

Det store Spørgsmaal er nu, hvorledes den demokratiske Stat vil skabe Vej ud af disse fortvivlede Forhold. Vil den tage det Skridt, som Sagkundskaben tilraadede den enevældige Stat i 1839, og som denne ikke tog, at begrænse Tilgangen, er der gjort et godt Tilløb til at skabe rolige og sunde Forhold i et Fag, hvori saadanne er af største Vigtighed for Samfundet.

Endnu maler Apotekernes Discipelmøller ustandseligt, men reguleres Tilgangen efter Forbruget, maa ogsaa de indskrænke deres Virksomhed. Vi nærer Haabet, at Retfærdigheden — om end sent — sker Fyldest. Siger ikke det gamle Ord: Guds Møller maler langsomt, men de maler sikkert.

T. P. Elkjer.

PENSIONS KASSEN

Tanken om at pensionere Farmaceuter paa anden Maade end ved Tildeling af et personligt Apoteksprivilegium, er her i Landet af forholdsvis ny Dato, hvilket i Betragtning af Forholdenes Udvikling er forklarligt nok. Selv om den Alder, i hvilken disse personlige Bevillinger i Reglen opnaas, i Aarenes Løb har vist Tendens til at blive højere og i Øjeblikket ligger ved ca. 49—50 Aar, er Antallet af dem, der har viet Farmacien et Livs Arbejde uden at opnaa et Privilegium relativt ringe, væsentligt kun omfattende examinati pharmaciae og Kandidater med 3. Karakter eksaminerede efter Kgl. Anordning af 17. November 1882 og senere. Efterhaanden som Apotekernes Antal forøgedes, særlig i 90'erne af forrige og de forløbne Aar af det 20. Aarhundrede, steg ogsaa Antallet af Farmaceuter betydeligt og der opstod, efter at Farmaceutisk Medhjælperforening gennem sit Reformarbejde paatrykte Fagets Udøvere et helt nyt Stempel og hævdede dem saa at sige fra Tyendets Afhængighed til Værdigheden som Familieforsøgere, et ganske nyt Spørgsmaal, nemlig om Forsørgelse af efterlevende Enker og deres Børn. Det viste sig i saare mange Tilfælde, at de Livrenter, som Farmaceuter i Form af Livsforsikring o. desl. kunde sikre deres Efterlevende var altfor smaa, hvilket jo begrundedes derved, at Lønningsforholdene var højst utilfredsstillende; men i det Hele taget er det jo nu erkendt, at Spørgsmaalet om Efterløn eller Livrente til Enker og Børn er af en saadan Art, at en tilfredsstillende Ordning lettest kan tilvejebringes ved kollektiv Forsikring af samtlige de til et Fag eller Etat knyttede Personer.

For Apotekervæsenets Vedkommende gjorde der sig imidlertid paa det Tidspunkt, hvor Trangen til en saadan Forsikring begyndte at blive følelig, flere specielle Forhold gældende. For det første spillede Pensionsforholdene for Apoteksindehaverne ingen nævneværdig Rolle, da det dengang endnu var Skik og Brug, at Enkerne blev ved Privilegierne i hvert Fald en rum Tid, men med desto større Kraft meldte Spørgsmaalet sig naturligvis for Farmaceuterne, der ikke alene havde deres egne Enker at tænke paa, men ogsaa — indirekte — betalte Pensionen til Apotekernes Enker, der ved deres Eksistens berøvede Farmaceuterne mange Aars Apotekervirksomhed. Dette, at den økonomisk set svageste Del af den farmaceutiske Stand bar saa at sige den samlede Pensionsbyrde var naturligvis en Urimelighed, og som den sociale Lovgivning skred frem, satte den efterhaanden sit Præg paa Samtiden og bevirkede, omend langsomt, en Stræben henimod en Forbedring af de bestaaende Forhold. Men det skal siges her paa dette Sted, at mere end til en »Stræben«, til Skabelsen af *en Mulighed* for at Pensionsspørgsmaalet kunde finde en Løsning, der var Standen værdig, længere strakte Autoriteterne sig ikke for Farmaceuternes Skyld.

Det første Forslag til ordnede Pensionsforhold for den farmaceutiske Stand fremkom i 1892 i en af »Farmaceutisk Medhjælperforening« udsendte Pjece »Betragtninger vedrørende Danmarks Apotekervæsen«. Det heri citerede Forslag, der gaar ud fra den Forudsætning, at der oprettes en Pensionskasse fælles for Apotekere og Farmaceuter saavel som for Enker (og Børn) efter disse. naaede ikke at faa praktisk Betydning; dertil var Vinden for meget imod Reformer, og mange andre Spørgsmaal traadte i Forgrunden for de farmaceutiske Reformatorer fra 90-Aarene.

Den første Lejlighed til i direkte Form at træde i Skranken for Pensionsspørgsmalets Løsning indtraf derfor først efter Nedsættelsen af Kommissionen af Marts 1908, den saakaldte »Apotekerkommission«. Under Overvejelserne indenfor denne blev Problemet drøftet, og i Betænkningens Bilag optoges et Forslag til en Ordning af Farmaceuternes Pensionering, indsendt af Dansk Farmaceutforening, og aabenbart udarbejdet paa et Tidspunkt, hvor man i Kommissionen havde opgivet Tanken om en fælles Pensionskasse for Apotekere og Farmaceuter. Dette Forslag bygger paa en Statistik

fremskaffet af Foreningens Bestyrelse, særlig ved cand. pharm. M. GRUBB's betydelige Arbejde og ved Udarbejdelsen, der foretoges af Formanden, nuværende Apoteker M. S. HANSEN sammen med M. GRUBB og forøvrigt med den nødvendige sagkyndige Assistance paa det forsikringstekniske og juridiske Omraade, toges navnlig de lærde Skoler og Realskolernes Lærerpensionskasser til Mønster. Man forudsatte en Ydelse fra Medlemmerne paa 5 % af den aarlige Gage og regnede med et Bidrag fra Apotekerfonden paa Halvdelen heraf med Maximum 15,000 Kroner aarligt, altsaa netop de Vilkaar, som Betænkningen og senere Loven gjorde til Virkelighed. De opsparede Beløb anbragtes paa særlige Konti for hvert Medlem, A for egne Indskud — B for Fondens Tilskud og det fulde Beløb paa disse Konti kom Pensionsnyderen tilgode som Kapital til Indkøb af Livrente ved Pensionsrettens Indtræden. Enker fik $\frac{2}{3}$ af Summen + Begraveshjælp (højest 300 Kroner). Ved Medlemmets Udtræden som Apoteker blev Konto A udbetalt; B indgik i Pensionskassens Fonds, og fordeltes ved Aarets Slutning paa Medlemmernes Konto B, ligesom Tilskuddet fra Apotekerfonden. Den hele Ordning vilde i Praksis virke som en Sparekasse, hvor hver enkelt Interessents øjeblikkelige Andel var lig hans Sparekonti's Udvisende, og hvor der ifølge denne Omstændighed vilde gaa en lang Aarrække før Livrentenyderne kunde erholde nævneværdige Beløb.

Imidlertid naaede Forslaget i denne Skikkelse aldrig længere end til Kommissionens Betænkning. Da der henved fire Aar efter dennes Fremkomst for første Gang fremlagdes et Forslag i Dansk Farmaceutforening til Løsning af Pensionsspørgsmaalet, havde Tiden medført, at man lagde Hovedvægten paa Enkepensioneringen og stillede Medlemspensionerne i anden Række — dog saaledes at Invalidepensionen stilledes lige med Enkepensionen. Forslaget var desuden undergaaet den betydningsfulde Ændring, at Sparekassesystemet kun var bibeholdt for Alderspensionernes Vedkommende, medens Enkepensioner og Invalidepensioner ordnedes som en kollektiv Forsikring, hvor Indskuddene netop dækkede den beregnede Risiko og Tilbagebetaling af de opsparede Midler altsaa var udelukket. Dette Forslag, der fremkom i Farmaceutisk Tidende Nr. 9 for 4. Marts 1916 fik imidlertid en krank Skæbne. Den forholdsvis store Ydelse, som 5 % af Gagen jo var og navnlig den Omstændighed, at det for-

udsattes at samtlige Dansk Farmaceutforenings Medlemmer havde obligat Medlemspligt i Pensionskassen, bevirkede, at Forslaget forkastedes, efter at der paa Møder og i Bladet var agiteret imod det og anført, at det var for dyrt og for lidet ydende — to ret uheldige Egenskaber iøvrigt — men billigt og godt faar man nu mindst af alt en Forsikring af denne Art. Ved den endelige Afstemning i Tilslutning til Generalforsamlingen den 5. April 1916 fik Forslaget kun 44 Stemmer, medens et Forslag om at underkaste hele Spørgsmaalet en ny Behandling i et særligt Udvalg vedtoges med 189 Stemmer. Dette Udvalg, der derefter valgtes paa den ordinære Generalforsamling den 26. April kom til at bestaa af H. FÆRCH, MAGN. MEYER og C. DITHMER valgt af Generalforsamlingen og VIGGO HANSEN, T. P. ELKJER og P. CLAUSSEN valgt af Bestyrelsen, medens P. MØLLER, der havde deltaget i Arbejdet for Pensionskassen, paa samme Tid trak sig tilbage fra Bestyrelsen og det aktive Foreningsarbejde. Udvalget begyndte straks sit Arbejde.

Da det af den Skæbne, som det første Forslag havde mødt, fremgik med Styrke, at det særlig var den obligate Medlemspligt, der havde ført til Forslagets Forkastelse, ansaa Udvalget det som sin første Opgave at søge Udveje for et Forslag baseret paa frivilligt Medlemskab. Det var da nødvendigt at tilvejebringe nyt statistisk Materiale, og dette tog ret lang Tid. Det er den, der skriver disse Linier, en kær Pligt, her paa dette Sted at fremhæve det store og af stærk ideal Interesse prægede Arbejde, som Udvalgets Formand, daværende cand. pharm. H. FÆRCH, ved denne Lejlighed præsterede, og jeg gør det med saa meget større Sindsro, som jeg ved, at ingen af hans daværende Medarbejdere vil føle nogen Forklejnelse derved. Den Begejstring, hvormed han gik til Arbejdet, var beundringsværdig, dobbelt endda, naar man betænker, at F. allerede dengang var en af Døden mærket Mand.*)

De store Forarbejder tog en ikke ringe Tid og først det følgende Foraar forelaa Udvalgets Forslag for Offentligheden. (Farm. Tid. Nr. 8, 1917).

Under Arbejdet havde Udvalget en fortrinlig Vejleder i Aktuar i Andelsanstalten Tryg, cand. mag. H. C. NIELSEN, der bistod Udval-

*) H. FÆRCH døde i en alt for tidlig Alder som Apoteker i Gudumholm 11/7 1922.

get, som han før havde bistaet Bestyrelsen, med sin Erfaring og beregnede det Grundlag, paa hvilket Udvalgets Forslag blev baseret.

Det akcepterede i Hovedsagen det første Forslags Synspunkter, men satte Ydelsen fra Medlemmerne ned til 3 % af Gagen (mod før 5 %), idet man dog lod Muligheden for senere Forhøjelser aaben. Endvidere formindskedes de paa Medlemmernes Særkonti indgaaende Beløb noget til Fordel for Fællesforsikringen paa Konto B, og der blev taget Hensyn til, at Børn kunde understøttes, dog kun naar de var forældreløse. Endvidere var der af det oprindelige Forslag strøget en Del Bestemmelser om Inddragelse (bl. a. af ugifte Medlemmers Konto A ved Død), og som havde haft til Formaal at styrke Pensionskassens Kapital. De ofredes nu for at gøre »Retfærdigheden« mere indlysende og var sikkert af en vis Værdi under Forslagets videre Behandling. Denne fandt Sted paa et Diskussionsmøde den 5. Marts og paa en ekstraordinær Generalforsamling den 16. s. M., medens Forslaget samtidig behandledes paa Kredsmøder i Provinsen. Ved den efter Generalforsamlingen foretagne Afstemning vedtoges Forslaget (med forskellige redaktionelle Ændringer) i sin Helhed med 176 Stemmer mod 16 Nej, og der valgtes et Forretningsudvalg til at forberede Starten.

Umiddelbart efter, at Forslaget paa Generalforsamlingen havde faaet Medlemmernes Tilslutning, blev det (den 19. April) indsendt til Justitsministeriet til Approbation, og Forretningsudvalget begyndte Agitationen for at hverve Medlemmer til Pensionskassen. Imidlertid hengik der et Tidsrum af over et Aar, før Udkastet kom tilbage fra Justitsministeriet med Angivelse af nogle Ændringer, som man ønskede foretaget før Approbationen. Den 16. Maj 1918 forelaa Justitsministeriets Svar, og den 15. August s. A. afholdtes den konstituerende Generalforsamling. Der var paa dette Tidspunkt indmeldt 250 Medlemmer, og Dansk Farmaceutforening havde sikret Starten ved at bevilge Pensionskassen et rentefrit Laan paa 4000 Kr. Ved Afstemningen vedtoges Vedtægtsforslaget enstemmigt med 76 Stemmer og til de 4 Bestyrelsesposter valgtes Kandidaterne A. E. MÜLLER H. FÆRCH, VIGGO HANSEN og TH. L. LAUESEN, medens Kandidaterne A. BROFELDT og A. SCHÆFFER valgtes henholdsvis til Revisor og -suppleant. Ministeriets Approbation forelaa derefter den 17. Oktober 1918, og samtidig beskikkede Justitsministeriet davæ-

rende Fuldmægtig og Ekspeditionssekretær, cand. juris T. SPANG HANSEN til Medlem af Bestyrelsen i Henhold til Vedtægtens § 21. Senere beskikkedes Fuldmægtig, cand. juris. Frk. E. USSING som Revisor i Pensionskassen.

Bestyrelsen konstituerede sig derefter med cand. pharm. H. FÆRCH som Formand og cand. pharm. VIGGO HANSEN som Næstformand, medens cand. pharm. M. N. LIND paatog sig Hvervet som midlertidig Forretningsfører; Kasserervirksomheden overdroges til Revisions- og Forvaltningsinstituttet. Fra 1. November 1918 var Pensionskassen en Kendsgerning.

— — —

Pensionskassens Virksomhed begyndte smaat. Paa det første Bestyrelsesmøde bevilgede man 25 Kr. pr. Maaned til en Kontordame til Formandens Assistance, men ellers besørgede cand. FÆRCH og Forretningsføreren cand. LIND det bogholderimæssige Arbejde. Medlemsantallet steg kun langsomt, og den første Tid var ret trang. Paany kom Dansk Farmaceutforening Pensionskassen virksomt til Hjælp ved fra April 1919 af sine nyindtrædende Medlemmer at forlange Medlemspligt i Pensionskassen. Det hjalp over det døde Punkt, og Pensionskassen kan nu glæde sig ved et stadig stigende Antal Medlemmer.

Pensionskassens første Regnskabsaar gav et Underskud paa ca. 300 Kroner, der dog dækkedes ved et ekstraordinært Tilskud fra Apotekerfonden. Det næste Regnskabsaar viste et regnskabsmæssigt Underskud paa 1700 Kroner, men ogsaa herfor fik man Dækning ved et ekstraordinært Tilskud fra Apotekerfonden paa 4000 Kroner, der tilstodes Kassen paa Grund af de stigende Udgifter, som Administrationen efterhaanden slutte. Ogsaa de to følgende Regnskabsaar har Pensionskassen erholdt ekstraordinært Tilskud som Hjælp til Dækning af Administrationsudgifterne. En medvirkende Grund til, at disse er tilstaaet, er det sikkert, at Medlemsbidraget i disse Aar har været meget betydeligt større end det dobbelte af Fondens ordinære Tilskud paa 15,000 Kroner aarligt.

Arbejdet med Kassens Forretningsførelse havde forlængst oversteget Formandens Kræfter som Fritidsarbejde, og fra 1. Juni 1920 ansatte Bestyrelsen daværende Bankassistent C. BENTZEN som

Pensionskassens Forretningsfører. Arbejdet kom derved ind i den faste Gænge, hvor det siden har bevæget sig. Det jævnt stigende Medlemsantal og Tilkomsten af pensionsnydende Medlemmer og Enker har lagt Beslag paa megen Tid, og Pensionskassens Administrations-Maskineri forøges stadigt. De første Enker blev pensionsnydende i Maj 1921 og senere er et Medlem indtraadt som nydende Invalidepension fra Maj 1922 at regne. Ogsaa Pensionsnyderne har af Dansk Farmaceutforening modtaget en betydelig Hjælp, idet det ved Overenskomsten med Danmarks Apotekerforening af Maj 1921, bestemtes, at Apotekerforeningen yder et Tilskud paa 50 pCt. af enhver Pension.

Det kan her nævnes, at Pensionskassen i 1921 fik foretaget den første forsikringstekniske Beregning over Konto B's Ydeevne i det følgende Treaar, og at Pensionerne derefter fastsættes til 720 Kroner for Pristal 212 med en Reduktion paa 10 Kroner aarligt for hvert Fald af fulde 6 Points, som Pristallet udviser.

Af Personforandringer i Pensionskassen er der i Aarenes Løb sket ikke faa, saaledes at der i Øjeblikket til Pensionskassen kun er knyttet 3 Mænd, som har været med fra Starten, nemlig Bestyrelsesmedlemmerne cand. pharm. M. N. LIND, den første Forretningsfører; cand. pharm. A. G. BROFELDT, den første Revisor, og Byretsdommer T. SPANG HANSEN, der gennem alle Aarene har været Justitsministeriets beskikkede Medlem af Bestyrelsen. Cand. pharm. H. FÆRCH fratraadte som Formand i Januar 1920 paa Grund af svigtende Helbred. Derefter fungerede nuværende Apoteker i Aarhus, VIGGO HANSEN som Formand indtil Generalforsamlingen 14. December 1920, og tog sin Part af Bryderierne i de vanskeligste Aar. Samtidig fratraadte cand. pharm. A. E. MÜLLER som Medlem af Bestyrelsen, og D'Herrer cand. pharm. V. MADSEN, M. N. LIND og A. G. BROFELDT valgtes som Bestyrelsesmedlemmer, medens cand. pharm. P. CLAUSSEN blev Suppleant. V. MADSEN valgtes til Formand og A. G. BROFELDT til Næstformand. Ved Generalforsamlingen 24. Nov. 1921 fratraadte cand. pharm. TH. L. LAUESEN som Bestyrelsesmedlem, efter at han var bleven Apoteker i Kolding, og P. CLAUSSEN indvalgtes i Bestyrelsen. Samtidig fratraadte Suppleanten cand. pharm. A. RAVNHOLT og cand. pharm. T. P. ELKJER og J. R. PAULSEN valgtes til Suppleanter og cand. pharm. A.

SCHÆFFER til Revisor, medens cand. pharm. K. GULSTAD blev Suppleant. Senere afgav V. MADSEN efter sin Udnævnelse til Konsulent i Sundhedsstyrelsen, Formandsposten, der overtoges af P. CLAUSSEN, medens V. MADSEN blev Næstformand. Endelig afgik i Januar 1923 Revisoren, Fuldmægtig i Justitsministeriet, Frk. E. USSING, og Ministeriet beskikkede Fuldmægtig, cand. jur. FRØLUND som Revisor.

Under Konsulent MADSENS Formandsskab udarbejdedes i Bestyrelsen et Forslag til ny Vedtægt for Pensionskassen. Foranledningen hertil var given ved en hel Del Mangler, som det praktiske Arbejde med Pensionskassen havde lagt for Dagen. Vedtægten er approberet af Justitsministeriet den 11. Januar 1923 og er den nu gældende. Senest har det til Udarbejdelse af Ændringer i Apotekerlovens Afgiftsbestemmelser nedsatte Udvalg beskæftiget sig med Farmaceuternes Pensionskasse og Tilskuddet dertil. I Betænkningen foreslaas det, at alle Apotekere yder et ensartet aarligt Tilskud til Pensionskassen, og til Gengæld paalægger Medhjælperne obligat Medlemsskab i samme. Hvorvidt denne Tanke vil vinde Tilslutning hos de interesserede Parter, er et Spørgsmaal, som den nærmere Fremtid vil komme til at besvare.

Til Slut vil en Oversigt over Kassens Aktiver ved Slutningen af de forløbne Regnskabsaar bedre end mange Ord vise Fremgangen til nu.

Medlemmernes Konto A udgjorde pr.	$\frac{1}{5}$ 1920	ca. 18.700	Kroner
	$\frac{1}{5}$ 1921	» 35.000	—
	$\frac{1}{5}$ 1922	» 56.000	—
	$\frac{1}{5}$ 1923	» 76.000	—

Medlemmernes Konto B udgjorde pr.	$\frac{1}{5}$ 1920	ca. 52.200	Kroner
	$\frac{1}{5}$ 1921	» 99.700	—
	$\frac{1}{5}$ 1922	» 152.800	—
	$\frac{1}{5}$ 1923	» 207.000	—

Desuden ejer Kassen pr. $\frac{1}{5}$ 1923 en Reservefond paa ca. 16,000 Kroner.

Overfor disse Aktiva staar naturligvis for Konto B's Vedkommende en Risiko, der dog er moderat. Den Omstændighed, at saa

forholdsvis mange Medlemmer gaar af som Apotekere ved opnaaet 50 Aars Alder eller der omkring betyder for Kassen er ikke uvæsentlig Fordel, som det dog ikke hidtil har været muligt at faa beregnet, men som i det lange Løb kan og bør komme de pensionsnydende Medlemmer til Gode.

Farmaceuternes Pensionskasse er et Barn endnu. Dens fulde Udvikling vil tage nogen Tid, men ikke uforholdsmæssig megen. Men Opgaven er forsaavidt løst, som Kassen paa sin nuværende sunde Basis vil have let ved at vokse sig stor og stærk. Naar vi om føje Tid har en Pensionskasse, der yder virkelig anselige Pensioner, vil vi have mange at takke derfor. Myndighederne: Justitsministerium og Sundhedsstyrelse har ydet deres gode Bistand, Dansk Farmaceutfor­enings Assistance har været ganske uundværlig; men mest af alle maa Takken rettes til det Slægtled af Farmaceuter, i hvis Haand Sagens Løsning blev lagt ved Lovens Ord. De bar Pensionskassen frem, uden at de selv kunde vente at faa dens Nytte at mærke. Æren herfor kan ingen tage fra dem.

P. Claussen.

KREDSFORENINGERNE

Ved cand. pharm. A. RAVNHOLT

Det maa anses for ganske naturligt, at man indenfor en Forening som »Farmaceutisk Medhjælperforening«, hvis Medlemmer jo for en Del enkeltvis var spredte omkring i Landets forskellige Egne, tidligt indsaa det nødvendige i at skaffe sig Tilslutning ved at staa i bedst mulige Rapport til Farmaceuterne ude i Provin- sen.

I den første halve Snes Aar af Foreningens Tilværelse var Antallet af Medlemmer udenfor Hovedstaden dog saa ringe, at der ikke kunde blive Tale om nogen egentlig Dannelse af Kredsforenin- ger. Det tog Tid inden Tilslutningen ude fra blev saa stor, og inden Provinsmedlemmerne blev saa vaagne og interesserede, at Kredse udenfor Hovedstaden kunde antage Form, og inden der blev Grund- lag for deres Levedygtighed. Ja, indenfor Foreningens Historie maa det egentlig siges, at Kredsforeningerne er af saa ny Dato, at det kun er de sidste 20 Aar, de har eksisteret i deres nuværende Form.

Kand. *E. P. F. Petersen*, som i 1876 blev Foreningens Formand, virkede stærkt for, at der i Provinsen skulde dannes Afdelinger eller Kredse med en af Hovedbestyrelsen udnævnt Formand. Denne Form for Kredsstyre, som er den første Spire til de nuværende Kredsforeninger, virkede dog kun kort, alene af den Grund, at For- eningens Medlemstal endnu i 1879 ikke havde naaet 100, hvoraf vel de $\frac{1}{6}$ boede i København.

I Løbet af Aaret 1880 steg dog Antallet af udenbys Medlemmer

saa betydeligt, at man paa et Bestyrelsesmøde den 4. Nov. 1880 vedtog, at der i de større Byer skulde dannes Kredse af Foreningen. To Kredse var allerede oprettede, nemlig i Aarhus og Aalborg, hvortil nu kom en Kreds i Odense, hvis Formand blev Kand. *L. C. Bartram*. Disse Kredse lededes af Kredsbestyrere med særlige Instruxer.

Omtrent det næste 10-Aar hengik uden at der med Hensyn til Kredsene i Provinsen skete nogen særlig Ændring. I Følge de da gældende Loves § 16 kunde de udenbys Medlemmer »med fuld Gyl-dighed afgive deres Stemme skriftlig«, og denne Bestemmelse rummede egentlig den eneste Indflydelse, som Medlemmerne i Provinsen da kunde have paa Foreningens Liv og Virksomhed; da disse saakaldte »udenbys Medlemmer« stadig var i Mindretal, var Kred-senes Indvirkning selvsagt endnu meget ringe.

I Aaret 1890 indtraadte der imidlertid heri nogen Forandring. Med *Schiøttz-Christensens* Tiltræden, da man begyndte Udgivelsen af »Blad for Farmaceutisk Medhjælperforening«, og ved Forenin-gens hele Reorganisation tilførtes der efterhaanden Foreningen om-trent saa mange udenbys Medlemmer, som der overhovedet fandtes konditionerende Farmaceuter udenfor København. Følgelig indtraf da det Tidspunkt, da en væsentlig Del af Foreningens Medlemmer krævede større Indflydelse paa Ledelsen. Dette Krav blev imøde-kommet ved en Ændring i Lovene i Oktober 1892, en Ændring, der væsentlig gik ud paa, at Generalforsamlingen deltes i 2 Møder, et indledende og et afsluttende. Det var Bestyrelsens Hensigt dermed »at udvide de udenbys Medlemmers Indflydelse paa Foreningens Arbejde, idet Referatet af de paa det indledende Møde fremkomne Udtalelser saaledes kan danne Grundlaget for Votering i de enkelte Sager, og ingen Bestemmelse eller Forslag endelig vedtages, førend paa det afsluttende Møde.« — Kontingentet, der for indenbys Medlemmer var 1 Kr. pr. Maaned, blev samtidig sat til 2 Kr. Kvartalet for udenbys.

Under den derved noget forbedrede Form for Provinsmedlem-mernes Medbestemmelsesret forløb atter henved 10 Aar.

Kredsforeninger blev dannet i de fleste Egne af Landet, men Medlemstallet var dog de fleste Steder meget lille, og Livet og Virk-

somheden kun svagt. Det var stadig København og Hovedforeningen, der prægede Foreningens Virksomhed.

Med det nye Aarhundredes Begyndelse oprandt dog atter nye Tider, og særlig begyndte der paa den Tid at vaagne nyt Liv ude omkring i Provinsen. Det var det gamle og stadig nye Spørgsmaal om Forfremmelsesreglerne, der da var stærkt fremme, og som ogsaa gav Anledning til, at der blev pustet nyt Liv i Provinsens Medlemmer, saaledes at det nu endelig blev til Alvor med Dannelsen af de faste Kredse med bestemte Rammer, særlige Love og mere selvstændig Virksomhed.

I Begyndelsen af 1901 forelaa Anciennitetsudvalgets Betænkning. Man havde da opstillet Reglerne for, hvorledes man ønskede Forfremmelsen skulde foregaa. Dette Spørgsmaal var i nogen Grad vel egnet til at vække de slumrende Provinsboere, og Æren for at være de første, der selv rørte paa sig, tilkommer de daværende Kolleger i Vejle, hvor man i et Møde 15. Jan. 1901 vedtog Dannelsen af en Forening under Navnet: »*Farmaceutisk Medhjælperforenings Vejlesektion*«. Formaalet var »ved maanedlige Sammenkomster med Diskussion navnlig af faglige Emner at fremme Medlemmernes aandelige Udvikling og styrke deres kollegiale Sammenhold«. Kand. *Wedel* valgtes til Formand, Kand. *Gam* til Kasserer, og Kand. *Hesseldahl* til Sekretær.

Anciennitetsudvalgets Betænkning vakte stor Interesse ud over Landet. Bestyrelsen og Bladet modtog talrige Indlæg baade for og imod Udvalgets Affattelse. Atter her var Vejle foran, idet man den 10. Febr. 1901 afholdt et »Anciennitetsmøde«, hvorfra der afsendtes et Telegram til Bestyrelsen med »en begejstret Hilsen til vort Ophav«. Foreningens Formand (*Andr. Jørgensen*) svarede: »... Vis de andre Kredse Vejen, saa naas den rette Kollegialitet ved dagligt Virke Landet over; Vejlekredsen level!«

Dermed var altsaa i Virkeligheden Vejen vist, og der er næppe Tvivl om, at netop dette medvirkede til, at den blev fulgt.

I Aarhus dannedes i Marts Maaned samme Aar en ganske lignende stedlig Forening, der ligesom i Vejle var af baade faglig og selskabelig Karakter og afholdt maanedlige Møder.

Den omtalte Betænkning angaaende Anciennitetsreglerne kom til Behandling og Afstemning i de fleste af Landets Egne, og ved denne

Imødekommenhed fra Ledelsens Side vakttes nu Interessen hos Provinsens Medlemmer.

Et Udslag af denne nyvaagnende Interesse blev et stort Møde, der afholdtes i Aarhus 13. Juli 1902. Dette Møde, der blev indvarslet af Kandidaterne *Karl Møller* og *Aksel Holstebro*, begge i Aarhus, talte Deltagere ogsaa fra Fyn og Sjælland, ialt 30. Paa Dagsordenen stod: Løntarifen, Kredsforeningerne og Enkepensionen. *Holstebro* indledede Diskussionen om Kredsforeningerne og udtalte, at der var for lidt Samarbejde mellem Provins og Hovedstad. Han foreslog, at Kredsformændene valgtes af *Kredsen*, samt at de fik Rejsegodtgørelse til Foreningens Generalforsamling.

Kand. *P. Rasmussen*, Foreningens Næstformand, der var til Stede, opfordrede til Kredsforeningernes Rekonstruktion, hvilket skulde finde al mulig Støtte hos Bestyrelsen. Kredsene skulde da selv vælge Formand, Næstformand og Sekretær, og det skulde være en Pligt for hvert Medlem tillige at være Medlem af Kredsforeningen. Næstformanden støttedes deri af flere, bl. a. af Kand. *Breuning*, *Randers*, og Mødet vedtog enstemmigt følgende Resolution:

»Det henstilles til Bestyrelsen paa førstkommande Generalforsamling at fremkomme med Forslag om Organisation af Kredsforeningerne.«

I August 1902 afholdtes et lignende Møde i Odense, hvori deltog Foreningens Formand, *Emil Dam*. Dette Møde formede sig som en kollegial Fest, hvor der blev forhandlet om, at Kredsene skulde organisere sig fastere, betale et lille Kontingent og afholde regelmæssige Møder. —

Ved, hvad der paa saadanne Møder blev fremført, blev jo egentlig i store Træk angivet det, som skulde danne Grundlaget for Kredsforeningernes Virksomhed. At Sagen nu krævede sin Løsning, ses bl. a. ogsaa af forskellige Indlæg, der fremkom i »Farm. Tid.«. I Maj 1902 (Nr. 14) fremkom saaledes en Artikel af et »Provinsmedlem«, hvor der ankes over, at der høres for lidt til Provinsmedlemmerne: »I adskillige selv store Provinsbyer sover de konditionerende en stadig tryk Søvn, idet de tænker som saa: det ordner Bestyrelsen nok; lad os være fri. Dette maa afhjælpes og forandres ved Kredsforeningerne; men ak! Kredsforeningerne. I Vejle og maaske et Par Steder til ved Medlemmerne, at der er noget, der hedder Kredsfor-

eninger. Ingen kender, hvem der er Kredsformand, ja, der findes efter al Rimelighed Kredsformænd, der i Aarenes Løb endogsaa har glemte, at de en Gang i Tidernes Morgen overtog dette Hverv.

Altsaa, lad os høre lidt fra D'Hrr., faa dem ud af deres Hi og eventuelt faa valgt nogle nye. Det bør derfor være paa Tide, at Bestyrelsen udsender Vækkelsesbreve, at disse slumrende Kolleger kan vaagne af deres Vinterdvale.«

28. Juni (Nr. 18) svarer »en Kredsformand«, idet han giver »Provinsmedlem« Ret: »Kredsforeningerne kan faa stor Betydning; men Fejlen ligger i manglende Hensyntagen fra begge Sider: Bestyrelse og Medlemmer. Selv en Kredsformand med de bedste Hensigter kan ingen Vegne komme. Hvis Sagen skal afhjælpes, maa Bestyrelsen sætte sig i mere Rapport til Kredsformændene, angive Tid, naar et eller andet trænger til Drøftelse. Før hver Generalforsamling bør Kredsene samles eller i hvert Fald ved Rundskrivelse gives Lejlighed til at udtale sig, saa Kredsformanden kan give Generalforsamlingen et Billede af Stemningen i Kredsen; vi mangler Lejlighed og Anledning til at deltage i Foreningens Liv og Virksomhed; det er Hovedstadens Medlemmer, der danner Generalforsamlingen; men det kan blive anderledes, naar vi vil.«

I Bladet Nr. 19 (10. Juli 1902) gør »en forhenværende Kredsformand« opmærksom paa, at der ikke i Foreningens Love findes noget som helst om Kredsforeninger og Kredsformænd. »Hvad er en Kredsformand da, hvem vælger ham. Er han valgt af Bestyrelsen som dennes Tillidsmand rede til at følge enhver Ordre enten med eller mod Kredsformændenes Ønsker? Eller er han valgt af Medlemmerne som deres Repræsentant uafhængig af Bestyrelsen og mulig i Opposition til denne? Øjeblikket er nu inde til at tage Provsorganisationen under Overvejelse og faa den lovformelig fastslaaet.«

Som Følge af den Stemning, der i disse og lignende Udtalelser gav sig til Kende og med Henblik paa den direkte Opfordring fra Aarhus, var det da naturligt, at Bestyrelsen i Oktober 1902 som Punkt 3 paa Dagsordenen fremsatte et

Forslag til Oprettelse af Kredsforeninger.

I Stedet for Lovenes § 16, der, som tidligere nævnt, udtalte, at

Medlemmer i Provinsen kunde afgive deres Stemme skriftlig, foretoges denne § nu ændret saaledes:

§ 16.

»Kredsforeningerne er Underafdelinger af Farm. Medhjælperforening; de bestaar kun af ordinære Medlemmer.

De nuværende Kredse er: 1. nordre sjællandske Kreds, 2. søndre sjællandske Kreds, 3. Lolland-Falsters Kreds, 4. Fyens Kreds, 5. Aalborg-Hjørring Kreds, 6. Aarhus-Randers Kreds, 7. Horsens-Vejle Kreds, 8. Ribe-Ringkjøbing Kreds, 9. Viborg Kreds, 10. Thisted Kreds.

Generalforsamlingen tager Beslutning om Oprettelsen af nye Kredse.

Ingen kan udenfor København være ordinært Medlem af Farm. Medhjælperforening uden tillige at være Medlem af sin Kredsforening.

Enhver Kredsforening vælger blandt sine Medlemmer en Formand, en Sekretær og en Kasserer; Formanden, og i hans Forfald Sekretæren, leder og repræsenterer Kredsforeningen. Denne bestemmer selv sine særlige Love og Vedtægter og sit særlige Kontingent. En Afskrift af Vedtægterne indsendes til Bestyrelsens Formand. Inden Udgangen af hvert Aars September Maaned indsender Kredsformanden ligeledes en Fortegnelse over Kredsens Medlemmer, over dens Formand, Sekretær og Kasserer. Senest 1 Maaned efter hvert Kredsforeningsmøde indsender Kredsformanden Udskrift af Protokollen til Bestyrelsens Formand.

Enhver Kredsforening afholder mindst et Møde om Aaret. Til Forhandling i Kredsforeningen forelægges alle Spørgsmaal vedrørende Medhjælperforeningens Anliggender, som enten Kredsmedlemmer eller Medhjælperforeningens Bestyrelse ønsker fremdraget.

Dette Forslag blev paa ovennævnte Generalforsamling underkastet en livlig Forhandling, hvori af Kredsformænd særlig deltog Kand. *Aage Møller*, Odense, som foreslog, at Pligten til at være Medlem af Kredsforeningen bortfaldt.

Kollegerne i Randers havde indsendt et Ændringsforslag, hvor efter Kredsforeningerne kom til at »danne et Repræsentantskab, med hvilket Bestyrelsen konfererer i vigtige Anliggender.«

Resultatet blev, at Lovparagraffen ved en ekstraordinær Generalforsamling 29. Dec. 1902 vedtoges med et Par Ændringer, saaledes at Kredsene afholdt mindst 4 Møder aarlig. Ligeledes blev det bestemt, at Kredsenes Styrelse kun skulde bestaa af en Formand og en Viceformand.

Med dette Forslags Fremsættelse og Vedtagelse var der nu gjort, hvad man fandt fornødent til at imødekomme Medlemmerne i Pro-

vinsen og til at tilvejebringe fornødent Samarbejde mellem denne og Hovedstaden. Det stod nu til Medlemmerne selv at fuldbyrde Reorganisationen, som hermed var tilsigtet, og at fremkomme med Ønsker angaaende Kredsen's Omfang, idet Bestyrelsen jo ikke kunde være i Besiddelse af fornødent Kendskab til de lokale Forhold saasom Jernbane- og Postforbindelse.

Bestyrelsen henstillede da til nuværende Kredsformænd og, hvor saadanne ikke fandtes, særlig interesserede Kolleger, at de snarest sammenkaldte Møde og toge de fornødne Skridt.

Det følgende Aar — 1903 — er da det Aar, hvor Kredsforeningernes egentlige Dannelse foregik. Paa de Steder, hvor der allerede var en Organisation, gik det jo temmelig let; men andre Steder, i tyndt befolkede Egne eller hvor ingen særlig interesserede Kolleger havde Hjemsted, gik det mere trevent. I Løbet af Aaret var dog næsten alle de i Lovene anførte Kredse organiserede, og det tilkom jo enhver Kreds selv at vedtage sine Love eller Vedtægter. Denne Omstændighed viste sig dog snart at være uheldig. Fra forskellige Steder (særlig Aarhus—Randers Kreds) fremkom da Forslag om, at der skulde vedtages Fælleslove for alle Kredsforeninger.

Dette skete da paa den store Generalforsamling paa Vodroflund den 23. Juli 1904, hvor Forslaget om en ny Overenskomst var til Behandling.

Dette Forslag, der ret naturligt var Mødets Hovedpunkt, optog da ogsaa saa megen Tid, at Generalforsamlingen maatte afbrydes og blev fortsat den 1. Aug., paa hvilken Dag Forslaget om Lovændringer blev behandlet. Her vedtoges da som Lovenes § 17 de Fælleslove for Kredsforeningerne, som blev Rammen om disses Liv og Virksomhed i de følgende 16 Aar.

Kredsenes Antal blev nu indskrænkede til 8, idet de to sjællandske Kredse blev slaaede sammen, hvilket ogsaa skete med Viborg og Thisted Kredse.

Det blev nu bestemt, at *»Kredsformændene danner et Repræsentantskab, med hvilket Bestyrelsen kan konferere, inden vigtige Afgørelser træffes og igennem hvilke Bestyrelsen hurtigst muligt kan lade Medlemmerne tilflyde vigtige Instruksler og erholde fornødne Oplysninger angaaende lokale Forhold.«*

Til administrative Udgifter og Bidrag til aarlige Møder modta-

ger Kredsforeningerne aarligt af Hovedforeningen 3 Kr. pr. Medlem, der har Apotheksplads i Kredsen.

I Fælleslovene for alle Kredse fastsættes det endvidere:

1. hvilke Apotheker, der henhører til Kredsen,
2. at Formaalet er at danne et nødvendigt Bindeled mellem alle Medlemmer og Hovedbestyrelsen, hvilket søges opnaaet ved Møder om faglige Anliggender og ved Indberetning af alt, hvad der har Interesse.

Kredsene ledes fremdeles af en Formand og en Viceformand, og der afholdes et Hovedmøde hvert Aar i Aug. eller Sept. Maaned, hvilket indkaldes med Dagsorden mindst 14 Dage i Forvejen.

Iøvrigt afholdes Møder saa ofte Formanden finder det nødvendigt eller mindst 6 Medlemmer ønsker det.

Valget af Bestyrelse foregaar skriftlig og offentliggøres i »Farm. Tid.«.

Afstemningen til Hovedforeningen foregaar gennem Kredsformanden, der repræsenterer Kredsen ved Hovedforeningens Generalforsamlinger, hvortil Udgifterne bestrides af Kredsene efter Medlemstal, dog saaledes, at Halvdelen af Udgifterne afholdes af Hovedforeningens Kasse.

Det fra Hovedforeningen modtagne Tilskud paa 3 Kr. pr. Medlem anvendes til Administration, Rejseudgifter samt selskabelige Arrangementer, og Kredsformændene indsender inden den 6. i hver Maaned en Indberetning til Hovedforeningen.

Hvorledes iøvrigt Kredsenes Start og Virksomhed forløb skal her i korte Træk opfriskes ved en Betragtning af de enkelte Kredse i den Orden, hvori disse opførtes i Foreningens Love:

Sjællands Kredse:

Det vilde paa Forhaand ikke være urimeligt at antage, at Sansen for faglige Anliggender og for en særskilt Sammenslutning maatte være størst i Hovedstadens nærmeste Provins. Dette var dog ingenlunde Tilfældet.

Paa den anden Side kan det dog ogsaa meget vel forklares, at Medlemmerne paa Sjælland ikke udviste nogen Iver efter at danne Kredsforening, netop fordi de havde Hovedstaden saa nær og uden særlige Vanskeligheder kunde staa i Rapport til Bestyrelsen og deltage i Foreningens Møder.

Med Dannelsen af Sjællands Kreds gik det i hvert Fald meget trevent. Oprindeligt havde der jo, som nævnt, i de nærmest foregaaende Aar eksisteret en nordre og en søndre Sjællands Kreds; men Interessen og Livskraften var kun meget svag.

Paa Foreningens Generalforsamling i Oktober 1903, da Reorganisationen ellers var fuldbyrdet i de fleste andre Ægne i Landet, maatte Formanden (*Huus*) saaledes udtale, at »paa Sjælland er Forholdene ikke saa lyse; her har det ikke været muligt at faa dannet Kredse!«

Først havde Kand. *Barfod Møller*, Næstved, forsøgt at organisere den sydsjællandske Kreds; men det maatte opgives.

Bestyrelsen skrev da til flere om at tage fat, og der meldte sig to, som vilde prøve: Exam. *Aabling* (*N. Bloch*), Roskilde, og Kand. *Bryrup* i Holbæk. Ved en efter store Anstrengelser iværksat Afstemning blev endelig *Bryrup* valgt til Formand; men da denne indvarslede til et Møde i Slagelse, var der 1 Time efter Mødetid ikke mødt en eneste Deltager, saa Formanden maatte rejse hjem med uforrettet Sag. Kand. *Huus* fik dog *Bryrup* til at tage fat paa ny. Et Møde, der blev berammet til Afholdelse i Næstved, maatte ogsaa opgives; men omsider lykkedes det dog at faa overvundet Sjællændernes Ulyst til at danne Kredsforening, idet der endelig 25. Oktob. 1904 fandt et Møde Sted paa Foreningens Kontor paa Raadhuspladsen. Der var mødt Repræsentanter fra forskellige Egne af Øen, og Foreningens Formand var til Stede, hvorimod baade D'Hrr. *Aabling* og *Bryrup* havde Vagt.

Man enedes nu om at stifte Kredsforeningen, saaledes at hele Sjælland gik ind derunder. Kand. *Bryrup* blev valgt til Formand, og Kand. *Priergaard*, Hellerup, til Viceformand. København ansaas for det bedste Mødested, og man enedes om kun at afholde 3 Møder aarlig og at arbejde hen til, at alle Kredse fulgte ensartede Love.

Ved Kredsens Generalforsamling 12. Dec. 04 vedtoges saa Lovene, og Kredsen viste ret hurtigt sin Levedygtighed, saaledes at man 6. April næste Aar kunde afholde et velbesøgt Møde, der forløb paa den fornøjeligste Maade og endte med et selskabeligt Samvær hos *Wivel*. —

Den ret lovende Begyndelse viste sig imidlertid ikke at være noget Vidnesbyrd om en varig Interesse, idet det i de følgende Aar kun

med Nød og Næppe lykkedes Kand. *Bryrup* at holde Liv i Kredsen. Tilslutningen til indkaldte Møder var saa ringe, at Formanden paa Foreningens Generalforsamling 1907 fremkom med Forslag om Kredsens Ophævelse, hvilket dog ikke skete. 1908 bortrejste *Bryrup*, og *Priergaard* overtog midlertidig som uvalgt Formand Kredsens Bestyrelse.

Paa Kredsens Hovedmøde i April 1909 blev nu *Priergaard* valgt til Formand, og Kand. *Gamst* til Næstformand.

Med Interessen og Deltagelsen i Kredsens Møder gik det i de 3 Aar, *Priergaard* ledede denne, ret godt. 1912 ved Hovedmødet i København nedlagde Formanden sit Mandat, væsentlig paa Grund af, at han var i Uoverensstemmelse med Hovedforeningens Formand, Kand. *M. S. Hansen*, der hævdede, at en Kredsformand ikke kunde være i Opposition til Hovedbestyrelsen, en Opfattelse, der dog siden da sikkert har ændret sig baade indenfor Bestyrelsen og blandt Medlemmerne.

Efter Kand. *Priergaard* overtog Kand. *Aage Müller*, Slagelse, Formandsskabet i Kredsen. Han beklædte dette Hverv i 10 Aar, og har som saadan øvet stor Indflydelse saavel paa Kredsen og dens Medlemmer, som i flere Tilfælde ogsaa paa Hovedbestyrelsen, der ikke sjældent har været udsat for en ret skarp Kritik eller været vogtet med et vaagent Øje fra denne Provinsens medlemsrigeste Kreds.

I April 1922 nedlagde Hr. *Müller* sit Mandat, og som hans Efterfølger valgtes Kand. *Gustav Petersen*, Næstved, der fungerede 1 Aar til April 1923, da Kand. *L. K. Rasmussen*, Køge, valgtes til Formand.

Ved Hovedforeningens Generalforsamling i Maj 1923 blev det vedtaget, at Apotheke, der ligger i ret umiddelbar Nærhed af Hovedstaden, henføres til den for nogle Aar siden dannede »Københavns Kreds«.

Lolland—Falster Kreds.

Kredsen, der jo kun omfatter Apothekerne paa disse vore to sydligste Øer, har naturligt altid været af dem med det mindste Medlemstal. Dette er dog ingenlunde ensbetydende med Stilstand eller ringe Interesse. —

Det bekræfter sig her, at det i Hovedsagen kommer an paa, at der findes een eller to interesserede og energiske Medlemmer, der vil tage Ledelsen i sin Haand. En saadan Leder havde man paa Lol-

land og Falster i Kand. *Landt Jonsson*, Nykøbing F. Han blev allerede omkring Aarhundredskiftet valgt som Formand og ledede Kredsen saa godt det var muligt.

Det egentlig stiftende Møde blev dog afholdt 15. Febr. 1903, hvortil var mødt en efter Forholdene anselig Forsamling paa 13 Medlemmer. Man vedtog en Del foreløbige Bestemmelser for Kredsen og genvalgte *Jonsson* til Formand og Kand. *Skafte*, Nakskov, til Viceformand. Ligesom adskillige Gange senere endte Mødet ved en Toddy i Formandens gæstfrie Hjem.

29. Oktober samme Aar afholdtes Kredsens første egentlige Kredsmøde, hvor Formanden kunde aflægge Aarsberetning, og man enedes om ikke at vedtage særlige Kredslove, da saadanne jo var i Færd med at fremkomme ensartede for hele Landet. Mødet sluttede med, at man, da Selskabet efter Lukketid var bleven forøget, besaa Sukkerfabriken i Virksomhed.

Kand. *Jonsson* vedblev i de følgende Aar stadig at være Formand, og de Møder, der afholdtes i denne Kreds, var til Trods for det ringe Medlemstal, udmærket besøgte. Hertil bidrog vel for en Del den Omstændighed, at Formanden forstod at krydre Sammenkomsterne med interessante og belærende Oplevelser, især Besøg paa forskellige Virksomheder som Elektricitetsværket og Svineslagteriet. Ved det aarlige Hovedmøde 1908 noteres saaledes, at *alle* ikke vagthavende Kolleger i Kredsen havde givet Møde.

Foreningens Formand (*M. S. Hansen*) var til Stede, og der fandt en meget livlig og interessant Drøftelse Sted af faglige Anliggender, ligesom den fornøjelige og selskabelige Del af Samværet forløb paa bedste Maade, isprængt »en lille Udhvilen i Kredsformandens gæstfrie Hjem.«

Da Kand. *Jonsson* 1912 fik Ansættelse som Bestyrer af Hjelpeapotheket i Lundby, overgik Kredsens Ledelse til Kand. *Fritz Larsen*, der atter afløstes af Kand. *Cai v. Benzon*.

Kredsen, der for Tiden tæller 24 aktive og 3 passive Medlemmer, ledes nu af Kand. *N. Bloch*.

Fyens Kreds:

Som omtalt var der allerede 1880 dannet en »Odense Kredsforening«, og denne eksisterede i hvert Fald af Navn indtil 1. Aug. 1902,

da man samledes i Odense for at omdanne denne bestaaende, men tillige stillestaaende Kredsförening til *Fyens Kreds*, omfattende Fyen med tilhørende Øer. Man haabede ved at rekonstruere Kredsen, »at alle Medlemmerne vilde indmelde sig, og at man derved kunde opnaa en mere intim Forbindelse mellem Hovedforeningen og Kredsen.«

Medlemsbidraget blev sat til 2 Kr. aarlig, og Kand. *Aage Møller*, Odense, valgtes til Formand, Kand. *H. C. Grønbek* til Viceformand. Kredsen talte da 31 Medlemmer.

Interessen i denne ret medlemsrige Kreds var straks livlig. Af udførlige Beretninger fra hyppige Møder ses det, at de forskellige Spørgsmaal har givet Anledning til megen Omtale og Diskussion.

Kravet om, at Hovedbestyrelsen burde holde Kredsmedlemmerne livligt underrettede om alle vigtige Begivenheder, fandt saaledes tidligt og kraftigt Udtryk i Kredsen. 14. Febr. 1903 fremkom man med en Opfordring til Bestyrelsen om at træde i Underhandling med de øvrige Kredsbestyrelser om at faa vedtaget ensartede Love med ensartet Kontingent, der burde opkræves af Hovedbestyrelsen og udsendes efter Medlemstallet i de forskellige Kredse.

I Kredsens foreløbige Love blev det vedtaget at opkræve et aarligt Kontingent paa 3 Kr. og afholde et Møde hvert Fjerdingaar, senere ændret til 3 Møder og et selskabeligt Sommermøde.

I August 1903 valgtes Kand. *Grønbek* til Formand, og i Dec. 1903 afholdtes et meget velbesøgt og livligt Møde, hvor man vedtog ved en Rundskrivelse at opfordre alle Medlemmerne til at stemme imod det da foreliggende Overenskomstforslag.

Grønbek afløstes i 1904 af Kand. *Bøving*, Nyborg, der atter samme Aars Efteraar efterfulgtes af Kand. *A. Nielsen*, St. Hans Apothek, Odense.

Den fra Aarhus—Randers Kredsen i 1906 fremkomne Henvendelse til Sundhedsstyrelsen gav Anledning til en livlig Debat i Kredsen og forkastedes sluttelig med den Udtalelse, at »skønt man i Hovedsagen er enig med Aarhus—Randers Kredsen i at faa fastsat bestemt Norm for Besættelser, maa man anse det for politisk umodent at gaa uden om en selvvalgt Bestyrelse.«

Oprettelsen af Apothekernes Kreditforening (1906) vakte megen Interesse og gav Anledning til adskillig Omtale og Kritik.

1907 valgtes Kand. *N. Jørgensen*, St. Knuds Apothek, til Formand, og Aaret efter Kand. *I. K. Hansen*, St. Hans Apothek.

Næsten alle de Spørgsmaal, der i Aarenes Løb var fremme, vakte livlig Interesse i Kredsen; saaledes vedtog man f. Eks. 17. April 1910 en Resolution, der krævede Indførelsen af Artium som Fordannelse for Farmaceuter.

1910 valgtes Kand. *Holger Thaysen*, Odense, til Formand og *L. A. Krogh* til Viceformand.

Ønsket om, at Kredsene maatte staa i den bedste Rapport til Hovedbestyrelsen søgte Kand. *Thaysen* imødekommet ved at faa indført den Praksis, at der mellem Hovedforeningen og Kredsene veksledes maanedlige Beretninger.

Thaysen afløstes 1913 af Kand. *Hjalmar Christensen*, Rudkøbing, og 1914 valgtes Kand. *A. M. Gam* til Formand.

Af de Spørgsmaal, der ogsaa i denne Kreds var stærkt fremme, skal nævnes Kravet om Kredsenes større Indflydelse paa Foreningens Ledelse. I 1917 vedtog man saaledes 2 Resolutioner om det stadige Raab om »mere Magt til Provinsen.«

Kand. *Gam* afløstes 1919 af Kand. *O. C. Friis*, der imidlertid afrejste samme Aar og efterfulgtes af Kand. *Gregersen*, der fungerede til 1921, da Kand. *L. A. Krogh* valgtes til Formand, indtil Kredsenes Hovedmøde 9. April 22, da Ledelsen overgik til den nuværende Formand Kand. *T. Jørgensen*, Odense.

Kredsen tæller nu (Maj 1923) 61 aktive og 7 passive Medlemmer.

Aalborg—Hjørring Kreds:

Kredsen omfatter Aalborg og Hjørring Amter; dens egentlige Stiftelsesmøde afholdtes 15. Febr. 1903.

Kand. *A. Kirchheiner*, Aalborg, fungerede som Kredsenes midlertidige Forretningsleder, og ved den paafølgende Afstemning valgtes Kand. *P. F. Sandberg*, Aalborg, til Formand, Kand. *Würtzen*, Nibe, til Næstformand; Kand. *Prægel* fungerede som Revisor.

Med Tilslutningen til Kredsforeningen kneb det i den første Tid en Del. Skønt Foreningens Love bestemte, at ingen udenfor København kan være Medlem af Hovedforeningen uden tillige at være Medlem af den stedlige Kredsafdeling, varede det dog lang Tid, inden f. Eks. Medhjælperne i Dronninglund og Saltum indmeldte sig.

Ligesom i de fleste andre Kredse vedtog man her midlertidige stedlige Love med et Kontingent paa 3 Kr. aarlig.

Kredsen, der i de første Aar talte ca. 30 Medlemmer, udmærker sig iøvrigt ved at være blandt de mest levende.

Ikke mindst i den første Tid, da Kand. *Sandberg* ledede den og udførte et stort Arbejde i Kredsen, udviser Forhandlingsprotokollen, at Tilslutningen til Møderne var god, og Interessen for de forskellige Spørgsmaal, der var fremme, livlig.

Specielt kan anføres, at det gamle og stadig nye Krav om Kredsenes Indflydelse paa Foreningens Ledelse tidligt og kraftigt gentagne Gange er ført paa Bane fra Nordjylland. Allerede paa Kredsenes stiftende Møde fremhævede Kand. *Kjær*, Aalborg, det ønskelige i, at Kredsformændene indtraadte som Led i Bestyrelsen. Dette Krav, der i Tidernes Løb har haft adskillige Fortalere, men stadig stødte paa praktiske Vanskeligheder, fremhævedes flere Gange af Kand. *Kjær* paa Kredsenes første Møder. Man henstillede til Foreningens Bestyrelse foreløbig at udfærdige en Dagsorden 14 Dage før Generalforsamlingens 1ste Møde; denne Dagsorden skulde saa udsendes til alle Kredse, saa der kunde afholdes Møder til Drøftelse af de forskellige Punkter.

Paa Hovedforeningens Generalforsamling 14. Oktbr. 1903 indbragte Kand. *Sandberg* et Forslag om at »Kredsformændene danner et Repræsentantskab, som sammenkaldes til Konference med Hovedbestyrelsen før Generalforsamlingen.«

Forslaget blev drøftet, og de øvrige Kredsformænd fremkom med Udtalelser desangaaende. Resultatet blev en Generalforsamlingsbeslutning, der »opfordrer Bestyrelsen til efter Samraad med Kredsformændene at udarbejde et Forslag om Kredsenes Repræsentation.«

Denne Opfordring resulterede altsaa i de paa Foreningens Generalforsamling det følgende Aar vedtagne Fælleslove for Kredsforeningerne. —

Kand. *Sandberg* nedlagde allerede sit Mandat 1905; han havde da i en vanskelig Tid ledet og repræsenteret Kredsen paa en udmærket Maade. Hans Efterfølger blev Kand. *Würtzen*, som dog allerede samme Efteraar blev udnævnt til Apotheker i Løkken. Da tillige Næstformanden Kand. *Gusmer* rejste bort, ledede *Sandberg* atter

Kredsen til 1906, da Kand. *Færch* valgtes til Fmd., og Kand. *Svennevig* til Næstformand.

Efter *Færchs* Bortrejse valgtes dernæst Kand. *Prægel* til Formand. I de 6 Aar *Prægel* ledede og repræsenterede Kredsen, udførte han et stort Arbejde for denne.

Hans Afløser blev Kand. *N. Bloch*, der fungerede til 1917, da han bortrejste, og Kand. *Riisberg* valgtes i hans Sted. *Riisberg* fungerede med en kort Afbrydelse i 1920—21, da Kand. *Overbye* var Fmd., til Oktober 1921, da Kredsens nuværende Fmd., Kand. *Asger Nielsen*, Aalborg valgtes. — — —

En særlig Interesse knytter sig til denne Kreds derved, at Forningens Reorganisator og Æresmedlem, Red. *Schiøttz-Christensen*, siden Kredsens Dannelse har boet i dens Midte.

Allerede i Kredsens første Leveaar blev da ogsaa *Schiøttz-Christensen* enstemmigt udnævnt til dens Æresmedlem, og adskillige Gange i Aarenes Løb har vor udmærkede Kollega som indbudt Gæst deltaget i Møder eller Festligheder i Kredsen.

Som et af de mange Udtryk for *Schiøttz-Christensens* Interesse for sit gamle Fag kan det her anføres, at han i sin Takkeskrivelse for ovennævnte Udnævnelse udtalte, at »min Virksomhed blandt Farmaceuterne vil altid forblive det lyseste Minde i mit Liv, og erkender mine Kolleger fremdeles, at jeg har været dem til Nytte, da er Glæden dobbelt stor!«

Ved *Schiøttz-Christensens* og Hustrus Sølvbryllup Jan. 1918 er det naturligt, at Sølvbrudeparret ogsaa fra Aalborg-Hjørring Kredsen var Genstand for Opmærksomhed. Interessant er det her at erfare, at den tidligere Formand ved denne Lejlighed udtalte sin Tak i nogle Linier skrevne »ved et dejligt Skrivebord, som Kollegerne gav mig i Bryllupsgave«. »Der er skrevet mange Slags Artikler ved dette Bord; men jeg havde ikke tænkt, at der endnu paa Sølvbryllupsdagen skulde være Venner, der vilde glæde mig med en saadan Opmærksomhed, saa der ogsaa fra denne Bordplade skulde blive sendt en Takkeskrivelse i den Anledning til »Farmaceutisk Medhjælperforening«.

At *Schiøttz-Christensens* Indsats i vort Fags Udvikling heller ikke siden er gaaet Kredsens Medlemmer af Glemsel, vil tydeligt fremgaa af, at Aalborg Stiftstidendes Redaktør med Frue som Gæst sidst

deltog i en af Kredsen's Medlemmer arrangeret Festlighed i Aalborg d. 14. Jan. 1923. —

Medlemsantallet i Kredsen er nu ($\frac{1}{4}$ 23) 53 aktive og 11 passive.

Aarhus-Randers Kreds:

Det er ret naturligt, at de faglige Rørelser i en Kreds som denne har yttret sig stærkt.

Med den store By Aarhus som Midtpunkt har Kredsen efter Sjællands Kreds været den med det største Medlemstal. Tilmed er Afstanden og Forbindelsen mellem de forskellige Apotheker ikke særlig stor eller vanskelig, saa Kredsen's Møder har næsten altid været velbesøgte.

Som omtalt, fandtes allerede fra 80'erne en Aarhus Kredsforening, som dog ikke fik nævneværdig Betydning.

Ved et Møde af Farmaceuter i Aarhus i Marts 1901 begyndte der at vækkes Interesse, som særlig gav sig Udslag i det før omtalte Møde i Juli 1902. Interessen for Kredsdannelsen fik derved et godt Fremstød og i Juli næste Aar udsendte D'Hrr. *A. Breuning*, *V. Chr. Klæbel* og *N. J. A. Larsen* en Indbydelse til Apothekerne i Randers Amt og den nordlige Del af Aarhus Amt til et Møde i Randers d. 2. Aug. 1903, hvor det vedtoges paany at oprette Kredsen.

Denne kom til at omfatte Randers Amt og den Del af Aarhus og Skanderborg Amter, der ligger nord for Linien Aarhus-Silkeborg, disse Byer indbefattede.

Kredsen's første Formand blev Kand. *P. Th. Schrøder*, Hobro. Kand. *Larsen*, Randers, valgtes til Vicefmd. og Kand. *Hartvig-Müller* til Kasserer.

Med en ikke hel almindelig Interesse og Indsigt forenet med megen Fasthed og Ro, forstod Kredsen's første Formand at lede Kredsen og give Udtryk for de Ønsker og Krav, som rørte sig indenfor denne. Denne Omstændighed tør det sikkert delvis tilskrives, at denne Kreds i noget højere Grad end Tilfældet var for de andre, var Genstand for Hovedbestyrelsens Opmærksomhed.

Ovre fra Aarhus-Randers Kredsen var der altid en Repræsentant paa Foreningens Generalforsamlinger, og hans Tale blev der lyttet til. Det var aabenbart, at Kredsen med dens Formand i Spidsen tog paa Tingene med saglig Alvor.

Det vil føre for vidt her at oprede de lange og interessante Referater fra Kredens Møder; men af de gennemgaaende udførlige Beretninger i Forhandlingsprotokollen fremgaar det, at Drøftelsen af de forskellige Spørgsmaal i Kand. *Schrøders* Tid, skete med Grundighed, ofte som der staar »Punkt for Punkt«. —

Overenskomstforslaget 1904, Spørgsmaalet om Kredsformændenes Indflydelse, Enke- og Pensionskassen osv., alt blev behandlet. —

Ved et Møde 21. Aug. 1904 foreslog man saaledes at opfordre Bestyrelsen til »saavidt muligt altid at konferere med Kredsformændene forinden vigtige Sager fremlægges og vigtige Afgørelser træffes«.

Fra Aarhus-Randers Kreds kom f. Eks. Forslaget om Oprettelsen af en Understøttelsesforening for værdige trængende Enker, ligesom man udtalte, at det var »paatrængende nødvendigt«, at Formanden var til Stede ved Foreningens Generalforsamlinger. —

15. Oktober 1905 holdtes et Møde i Aarhus, hvor Foreningens Formand, Kand. *M. S. Hansen*, var til Stede, og hvortil var sendt Indbydelse til samlige jydskse Kredse. Ogsaa her drøftedes Spørgsmaalet om Kredsformændenes Stilling indenfor Hovedbestyrelsen, hvorunder Kand. *Schrøder* fremhævede det uheldige i, at Kredsformændene indgik som Led i denne, men foreslog, at de dannede et Repræsentantskab.

Fra denne Kreds fremhævedes tillige Ønskeligheden af at Medhjælperforeningen fik Karakteren af de *konditionerendes* Forening, og at Privilegiet udelukkende tildeltes konditionerende Farmaceuter. Ved et Møde 15. Oktb. 1905 nedsattes saaledes et Udvalg bestaaende af *P. Th. Schrøder*, *Falck Møller* og *Krogh*, Randers, til at fremme dette Ønske, og der blev sendt en Rundskrivelse til alle Kredsforeningerne med Udkast til et Andragende til Sundhedsstyrelsen om, at Farmaceuter i Apotekstjeneste fik fortrinsvis Ret ved Besættelser.

Ogsaa en Læsekreds fungerede en Tid indenfor Kredsen.

Allerede 1909 truede Kand. *Schrøder* med at trække sig tilbage, men indgik dog efter kraftig Opfordring paa at fortsætte indtil 1914, da Kand. *Bryrup*, Randers, valgtes til hans Eftermand.

Det er næppe for meget sagt, at Kand. *Schrøder* ved det Arbejde han i de 12 Aar, han ledede Kredsen, i nogen Grad indenfor Kred-

sen skabte sig en Position i Lighed med den *Schiøttz-Christensen* indtager i danske Farmaceuters Øjne. Som rimeligt er, fulgtes han, da han 1919 fik Privilegiet i Børkop, af Kredsmedlemmernes bedste Ønsker. —

I de første Krigsjaar lededes og repræsenteredes Kredsen altsaa af Hr. *Bryrup*, og de talrige Møder, mest i Aarhus men lejlighedsvis ogsaa i Randers el. Silkeborg, bærer stadig Vidne om god Interesse for de Spørgsmaal, som Situationen ogsaa indenfor vort Fag bragte frem. Særlig var det jo Lønspørgsmaalet og den nye Overenskomst 1915; men ogsaa nyere opdukkende Krav og Emner, som skiftevis Natlukning og den berygtede Vejleaffære, var Genstand for Drøftelse. Flere Gange var Hovedbestyrelsens Formand el. Næstformand til Stede ved Kredsmøder, der hyppigt forbandtes med Besigtigelse af industrielle Virksomheder som Fællesforeningens Fabrik i Viby (1910), Bryggeriet Ceres (1911) el. Aarhus Oliemølle (1919), og hyppigt her som i andre Kredse afsluttedes med en Udflugt og et festligt Middagsbord.

Kand. *Bryrup* fungerede til 1917, da Kand. *Friis*, Aarhus, blev Fmd.; men da han allerede samme Efteraar forlod Kredsen, overtoges hans Post af Kand. *Ravnholt*, Hammel.

Under Behandlingen af Udkastet til Foreningens nye Love 1918, blev det fra enkelte Medlemmers Side i Kredsen krævet, at Kredsformanden burde være Medlem af Hovedbestyrelsen. —

1. Juni 1919 afløstes Kand. *Ravnholt* af Kand. *Hj. Christensen*, Aarhus.

I Nov. 1919 nedsattes indenfor Kredsen et Udvalg, til ved Samarbejde med de andre Kredse at udarbejde Forslag til Foreningens nye Love.

Det var stadig Kravet om »mere Magt til Provinsen«, der ofte gav sig Udslag, og paa et Møde i Maj 1920 oplystes det, at det tydede paa, at man indenfor Hovedbestyrelsen »alvorligt overvejede Muligheden af et mere naturligt Samarbejde med Kredsene«. —

Kand. *Hj. Christensen* trak sig tilbage 1920 og foreslog Kand. *Tromholt*, der valgtes til Formand. Den nye Formand tog straks meget energisk fat paa at indføre en mere moderne Form for Organisation af Kredsen og udførte særlig under Konflikten 1921 et stort Arbejde for Sammenhold og faglig Interesse indenfor Kredsen.

Ved *Tromholts* Valg til Hovedbestyrelsen 1921, overgik Kredsens Ledelse til den nuværende Formand, Kand. *A. K. Hoffmann*, Aarhus.

Horsens-Vejle Kreds:

Det første, man i denne Kreds hører til faglig Sammenslutning, er — som nævnt — Mødet den 15. Jan. 1901, hvor »Farmaceutisk Medhjælperforenings Vejlesektion« dannedes. Dernæst fulgte Mødet 10. Febr. samme Aar, da man fik det opildnende Telegram fra Formanden.

Det var paa den Tid det trak op til den i sin Tid meget omtalte Helmsaffære. Apotheker *Helms* i Horsens nægtede at indgaa paa Ordningen med Kostspørgsmaalet, hvorfor de tre Kolleger, der da gjorde Tjeneste paa Apotheket, af Bestyrelsen blev beordrede til at forlade Pladsen 1. Juni 1902 Kl. 12. Kand. *H. Thaysen* var i den Anledning i Horsens nævnte Dag, for at bistaa de 3 ved denne ret dramatiske og sjældne Begivenhed. Alt forløb imidlertid program-mæssigt; man foretog i Fællesskab en Udflugt og indtog en udmærket Middag, saa der herskede en »fortrinlig Stemning til Sammenhold«.

Helmsaffæren blev jo omsider bilagt; men den havde bragt Sindene i stærk Bevægelse, særlig i Kredsens.

Med Dannelsen af denne, der jo skulde fuldbyrdes det følgende Aar, trak det noget i Langdrag, som det hedder »paa Grund af Hovedbestyrelsens Langsomhed med at svare og fastsætte Kredsens Grænser«. Kollegerne i Kolding var misfornøjede med at høre til denne Kreds. Omsider fandt man sig dog til Rette med, at Kredsens omfattede den sydlige Del af Skanderborg Amt samt Vejle Amt; man vedtog, at Kontingentet skulde opkræves af Hovedkassereren og sendes til Kredsens.

Som Formand fungerede først Kand. *Johannessen*, Horsens. Ved et Møde i Fredericia i Oktober 1903 var til Stede Kand. *Dahlgreen*, Haderslev, der optoges som Medlem i Kredsens, ligesom det blev fremhævet, at danske Kolleger i de sønderjydske Byer skulde blive »modtaget med aabne Arme«! — I Oktober 1903 oplyses det, at Kredsens endnu kun talte 13 Medlemmer, der dog i skøn Enighed samlede sig om den Udtalelse, at »hele Forsamlingen var misfornøjet med Gagerne«! —

1904 afrejste Kand. *Johannessen* og som hans Eftermand valgtes Kand. *Th. E. Hansen*.

Deltagelsen i Kredens Møder synes ikke i disse Aar at have været stor, og naar undtages et Sommermøde med Besøg paa den store Udstilling i Horsens 1905 i Forbindelse med en Køretur til Bjerre Kro med paafølgende »Svingom i Haven«, synes heller ikke nogen særlige Begivenheder at have præget Kredens Virksomhed.

Ved Kredens Hovedmøde i Vejle 1906 var mødt 10 Medlemmer, Kand. *L. A. Hjort* valgtes til Formand og Frk. Kand. *Schousen*, Give, til Revisor, en Stilling hun beklædte i en lang Aarrække.

Kand. *Hjort* fungerede til 1907, da Kand. *F. W. Madsen*, Horsens, valgtes til Formand og afløstes næste Aar af Kand. *Ludwigs*.

Mærkeligt nok synes det ikke, at den lovende Interesse fra Begyndelsen har holdt sig særlig godt i denne Kreds. I Aaret 1908 ser det endog ud til, at Kredsen har været lige ved at slumre ind, idet 4 af de mest vaagne Kolleger i et aabent Brev i »Farm.-Tid.« efterlyste Formanden og krævede Kredens Interesser varetagne.

Denne lille Opstrammer synes at have haft god Virkning. Næste Aar valgtes Kand. *Th. E. Hansen* igen til Formand og fungerede til 1913, da Kand. *Hjort* atter en Tid ledede Kredsen, som siden da har vist sin Levedygtighed og stadig har arbejdet sig op til at være blandt de mest interesserede.

Kand. *Bardram*, Vejle, fungerede 1920 som Formand, indtil denne Post i 1921 overtoges af Kand. *C. v. Bülow*, Fredericia.

Medlemsantallet er ca. 60.

Ribe-Ringkjøbing Kreds:

Kredens Stiftelsesdag er 29. Nov. 1903, paa hvilken Dag Kand. *Alb. Birch* indvarslede til et Møde i Esbjerg for at organisere Kredsen. Af Kredens daværende 26 Medl. mødte dog kun 6; man vedtog et af Kand. *Birch* udarbejdet Forslag til Love, og at Kredsen skulde omfatte alle Apotheker i Ribe og Ringkjøbing Amter. Kontingentet sattes til 75 Øre Kvartalet, der opkrævedes sammen med Hovedforeningens. Det fremhævedes, at det paahvilede Formanden at repræsentere Kredsen paa Generalforsamlingen.

Kand. *Birch* valgtes til Formand og Brygmester *Borum* til Viceformand.

Til Trods for et ringe Medlemstal og de store Afstande var Inter-

essen og Tilslutningen god i de første Aar; men senere blev det betydeligt ringere, saa man i Aarene 1904—05 slet ikke fik afholdt Møder af Mangel paa Tilslutning.

I Febr. 1905 bortrejste Kand. *Birch* og Kand. *Martin Nielsen*, Esbjerg valgtes til Formand.

Kredsens store Udstrækning og den vanskelige Forbindelse gjorde det stadig vanskeligt at faa samlet Deltagere til Møderne. Den store Afstand fra Hovedforeningens Centrum gjorde egentlig slet ikke, at Interessen for faglige eller kollegiale Anliggender var mindre, men man vedtog foreløbig kun at holde et Sommermøde aarligt, hvilket da i Reglen blev forbundet med en Udflugt, hyppigt til Vesterhavet.

1906 valgtes Kand. *Gjerulff*, Brørup, til Formand og fungerede til han 1908 forlod Kredsens, hvorefter Kand. *M. Nielsen* igen ledede Kredsens til Aug. 1910, da Kand. *Aage Bollerup* blev valgt.

En Hjælp el. Opmuntring var det jo, at Foreningens Formand (*M. S. Hansen*) et Par Gange i disse Aar besøgte Kredsens, saa der ved Møderne ofte fandt en livlig og interesseret Forhandling Sted om de skiftende Emner: Anciennitetsregler, Medicinalkommissionens Betænkning osv.

Med Kand. *Bollerups* Tiltrædelse skete ogsaa et Fremstød, idet Kredsens nye Formand med stor Energi tog sig af Arbejdet. Han foreslog bl. a. alle de øvrige Kredsformænd, at man paa Generalforsamlingen (1912) skulde søge Lovene ændrede saaledes, at »Kredsformændene danner et Repræsentantskab, gennem hvilket Bestyrelsen hurtigst muligt kan lade Medlemmerne tilflyde vigtige Instruksur og erholde fornøden Oplysning om lokale Forhold«. Endvidere foresloges det, at 2 af Kredsformændene skulde danne et særligt Repræsentantskab, hvormed Bestyrelsen skal konferere inden vigtige Afgørelser træffes, Krav, som dog først langt senere gik i Opfyldelse.

Det var altsaa ogsaa her Kravet om mere Indflydelse til Provinzen, der gav sig Udtryk, og Kand. *Bollerup* talte ved flere Lejligheder kraftigt for, at der burde skaffes mere Føling med Provsmedlemmerne og hævdede, at »det burde overvejes, om ikke det var godt at have et Provsmedlem i Bestyrelsen«, et Krav der dog fra Ledelsens Side ansaas for »upraktisk og uheldigt«. —

I Oktober 1912 valgtes Kand. *P. M. H. Rudfeld* til Formand og fungerede med en kort Afbrydelse, da Kand. *M. Nielsen* igen var i

Spidsen, til Juni 1920, da den nuværende Kredsformand, *Kand. Amor Hansen*, Holstebro, blev valgt.

Siden da har man i Ribe-Ringkjøbing Kreds vist sig at være i Besiddelse af baade Levedygtighed og Interesse, saaledes at Kredsen f. Eks. i 1920 i Esbjerg kunde samle 20 Medlemmer til Møde. —

Medlemsantallet er nu 45 aktive og 4 passive.

Viborg-Thisted Kreds:

Forholdene i denne Kreds har altid været noget vanskelige. Den omfatter jo Viborg og Thisted Amter, der, som berørt, fra Begyndelsen udgjorde 2 Kredse, hvilket dog snart viste sig meget uheldigt, idet hver Kreds da var for lille og spredt til at kunne »opholde Livet«.

De to nævnte Amter omfatter jo for en stor Del Landets mest afsidesliggende Egne, hvor Apothekerne ere forholdvis mange men smaa med i Reglen kun een Medhjælper. Afstandene er store og Samfærdselen ikke gunstig.

Kredsen stiftedes ved et Møde i Struer April 1903.

Kand. J. Lind valgtes til Formand og *Kand. N. O. Nielsen* til Vicefmd. Man vedtog nogle lokale Vedtægter og enedes om ikke at betale noget Kontingent og kun at afholde et Sommermøde, hvilket foregik paa den Maade, at Medlemmerne gensidig inviterede hinanden fra By til By og selv delte Udgifterne. Diskussion om faglige Emner foregik pr. Brev, for at alle kunde komme med.

Allerede 1905 foreslog Kredsformanden, at man søgte at slaa sig sammen med Ribe-Ringkjøbing Kreds, et Forslag, der dog ikke vandt nogen Tilslutning, da det i saa Fald vilde blive endnu vanskeligere at samle Medlemmerne til Møder fra disse i Forvejen vidtstrakte Kredse.

Under en Studierejse, som *Kand. Lind* i 1905 foretog til Stockholm, fungerede *Kand. N. O. Nielsen*. Af Emner, som i disse Aar blev drøftede paaa Kredsens Møder, skal nævnes, at man allerede da fremhævede Kravet om Nattakst, ihvert Fald paa Haandkøb. —

Efter *Kand. Lind* lededes Kredsen i nogle Aar af *Kand. Tønnesen*, indtil *Kand. Albert Birch*, Roslev, 1911 valgtes til Formand.

1915 valgtes *Kand. Amor Hansen*, Viborg, til Formand, hvilket Hverv i de følgende Aar skiftevis beklædtes af *Kand. J. Walther*,

Thisted (1917), Kand. *H. J. Bender*, Viborg (1918), Kand. *Holbech Madsen*, Viborg (1919) og Kand. *Høyer*, Viborg (1920).

1921 valgtes Kand. *O. Bræmer*, Viborg, og 1923 overgik Ledelsen til den nuværende Formand, Kand. *H. v. d. Aa Kühle*.

Ogsaa i denne Kreds er der i de sidste Aar sket et betydeligt Fremskridt med Hensyn til Deltagelsen i Møderne. 1922 samledes saaledes 17 Medl. til et udmærket Møde i Viborg.

Kredsen tæller nu 36 Medlmmmer fordelt paa 22 Apotheker.

— — —

Kredsforeningernes senere Liv og Virksomhed er af saa ny Dato, at her næppe kan blive Tale om Historie.

Det maa dog endnu anføres, at Kredsinstitutionen ved Ændringen af Foreningens Love pr. 1. Jan. 1921 atter indtraadte i en ny Fase.

Ved denne sidste Lovændring forandredes Kredsformændenes Stilling til at danne Foreningens *Repræsentantskab*, der skal indkaldes mindst en Gang aarlig til sammen med Bestyrelsen at drøfte Foreningens Anliggender, eller i øvrigt saa ofte, Bestyrelsen finder Anledning dertil, eller mindst 4 Kredsformænd skriftlig forlanger det. Kravet om Kredsformændenes Indtræden som Medlemmer af Hovedstyrelsen, er saaledes ikke sket Fyldest. —

Af andre Forandringer skal nævnes, at Kredsene nu ledes af en Bestyrelse paa 3 Medl., nemlig Formand, Næstformand og Kasserer, mod tidligere kun af de to første.

Endvidere bestemmes det nu i Lovene, at det paahviler Kredsformændene at give Bestyrelsen alle ønskede Oplysninger, ligesom Kredsformændene skal holdes underrettede ved Tilsendelse af Uddrag af Bestyrelsens Forhandlingsprotokol. —

I Stedet for tidligere 3 Kr. pr. Medlem aarlig, modtager Kredsene nu til Bestridelse af alle Udgifter, Rejsegodtgørelser og Afholdelse af Møder, 20 pCt. af de til Kredsen hørende Medlemmers Kontingent, en Bestemmelse, der har medført en betydelig Forbedring af Kredsenes Budget.

Endelig er Kredsenes Antal ved den sidste Lovændring blevet forøget med 2 nye, nemlig »*Københavns Kreds*« og »*Haderslev-Tønder Kreds*«.

Københavnskredsens Virksomhed er dog for en Del af selskabelig Natur. Dens Formand er Kand. A. Schou.

Haderslev-Tønder Kreds dannedes ved et Møde i Haderslev 3. April 1921 ved hvilken Lejlighed Foreningens Formand, Kand. *Priørgaard* tillige med Kand. *Heering* var til Stede.

Kredsens første Formand blev Kand. *J. A. Juul*, Aabenraa. Paa Grund af de midlertidige Forhold, hvorunder man endnu i de gennemførte Landsdele befinder sig med Hensyn til Apothekerforholdenes Indordning under danske Forhold, har Kredsens Virksomhed dog endnu væsentlig indskrænket sig til Dannelsen.

Vil man til Slut søge at faa besvaret Spørgsmaalet om, hvilken Indflydelse og Betydning Kredsforeningerne har haft og har paa Foreningens Virksomhed, da maa Svaret vel blive dette:

Kredsens Betydning har som Helhed været ret stort. Deres Værdi og Indflydelse vender baade udadtil og indadtil.

Udadtil har Kredsene Betydning for Hovedbestyrelsen, hvis Medlemmer ofte kun kan have en ensidig Forstaaelse af og Indsigt i Provinsmedlemmernes Krav og Kaar. Det er da af Vigtighed, at Bestyrelsen gennem Kredsformændene kan blive sat ind i Forholdene og faa udvidet Syn og Forstaaelse af Røsterne udefra.

Tillige maa det anses for sundt, at Bestyrelsen ved Repræsentantskabet udsættes for Kritik, ligesom det maa være en Beroligelse for Hovedbestyrelsens Medlemmer ved vigtige Afgørelser at dele Ansaret med Repræsentanterne. —

Indadtil har Kredsene Betydning for Medlemmerne selv, derved at disse kommer sammen og drøfter de forskellige Forhold og Anliggender. Dette giver forøget Interesse der skaber Liv, som forplanter sig og virker baade menneskeligt og fagligt oplivende. At Kreds-møderne saa ofte forbindes med Besøg paa forskellige Steder el. Virksomheder, hvor der kan gives Lejlighed til Udvidelse af Syn og Horisont, har ogsaa sin Betydning, ligesom det heller ikke maa undervurderes, at det er oplivende og giver Anledning til Udveksling af fælles Tanker, naar Sammenkomsterne krydres med et festligt Samvær og en Udflugt, hvor Damerne er med. —

Skønt Kredsforeningerne indenfor Foreningens Liv i de forløbne 50 Aar er af saa forholdsvis ny Dato, har de dog for længst godt-

gjort deres Berettigelse og Levedygtighed. Efterhaanden som Antallet af Provinsmedlemmer er bleven en væsentlig Del af Foreningens Medlemstal, er det baade naturligt og retfærdigt, at Kredsene har faaet Indflydelse og Repræsentation. Indflydelsen har i mange Tilfælde været stor. Det kan saaledes anføres, at »Farm. Tid.« allerede efter Afstemningen om Overenskomstforslaget af 1904, skrev, at »i dette udmærkede Resultat har de reorganiserede Kredsforeninger en meget betydelig Andel«. —

I den nyeste Tid kan det især siges, at Kredsorganisationen havde stor Betydning under Strejkesituationen i 1921, idet det ved dem var muligt baade for Hovedstyrelsen og Kredsformændene at staa i livlig Rapport til og skaffe Medlemmerne Underretning om Begivenhedernes Gang.

Med den i de seneste Aar indførte Praksis, at et af Hovedbestyrelsens Medlemmer altid er til Stede ved de forskellige Kredsers Hovedmøder, er man vel naaet til at faa knyttet en saa nær Forbindelse mellem Hovedstad og Provins, som det praktisk talt er muligt. Dog har i den nyeste Tid Ønsket om at indføre Delegeretstyre i hele Foreningens Ledelse ogsaa begyndt at lyde.

Hvad enten nu dette Krav vil blive opfyldt eller ikke, tør det siges, at Kredsforeningerne ogsaa i Fremtiden vil kunne faa en god og gavnlig Indflydelse paa Arbejdet indenfor »Dansk Farmaceutforening«.

NUVÆRENDE KREDSFORMÆND

L. K. RASMUSSEN
Sjællands Kreds.

N. BLOCH
Lolland—Falster Kreds.

TH. JØRGENSEN
Fyens Kreds.

A. NIELSEN
Aalborg—Hjørring Kreds.

A. K. HOFFMANN
Aarhus—Randers Kreds.

NUVÆRENDE KREDSFORMÆND

C. C. von BULOW
Horsens—Vejle Kreds.

AMOR HANSEN
Ribe—Ringkøbing Kreds.

H. v. d. Aa KUHLE
Viborg—Thisted Kreds

A. J. SCHOU
Københavns Kreds.

S. A. POULSEN
Haderslev—Tønder Kreds.

VORT BLAD

Naar Dansk Farmaceutforening fejrer sit 50 Aars Jubilæum, ligger det nær at antage, at Foreningens Blad staar paa samme Alderstrin. Dette er imidlertid ingenlunde Tilfældet.

»Farmaceutisk Tidende«, eller som det i Begyndelsen hed »Blad for Pharmaceutisk Medhjælperforening«, udkom første Gang i November 1890. Før den Tid havde der ganske vist eksisteret farmaceutiske Fagblade, ja, endog en »Pharmaceutisk Tidende«, der redigeredes af *F. Hoffmeyer* og *E. Esmann*, men dette Organ og dets Efterfølger, »Ny Pharmaceutisk Tidende«, red. af *Chr. D. A. Hansen* (senere af *E. A. (Bauer-) Petersen*) repræsenterede ikke nogen Organisation, det var p r i v a t e Foretagender præget af de p r i v a t e Udgivere.

Vort Blad er imidlertid et Barn af vor Forenings Reorganisation, der skabtes af *Schiøttz-Christensen*. Paa et Tidspunkt, da Fremtiden saa uhjælpelig sort ud for den farmaceutiske Medhjælperstand og alting syntes at hensygne i gold Stagnation, greb *Schiøttz-Christensen* med kraftig Haand om Roret og drejede Foreningen ind i en helt ny Kurs. Sammen med *Otto Thaarup* udarbejdede han i Begyndelsen af Oktober 1890 et Opraab, der udsendtes til samtlige Kolleger paa Landets Apoteker.

Dette berømte Opraab er omtalt ganske udførligt andetsteds i Festskriftet, der er derfor ingen Anledning til at komme nærmere ind paa det her, kun skal lige nævnes, at der selvfølgelig i Opraabet stod »at vi maatte have vort eget Blad.« Paa Generalforsamlingen den 25. Oktober 1890 vedtoges Bestemmelsen om, at Foreningen herefter skulde udgive et »Blad for Pharmaceutisk Medhjælperforening«, som gratis tilsendtes ethvert Medlem. Til Redaktør af

Medlemsbladet valgtes *Schiøttz-Christensen*, og det første Nummer udkom i November 1890 kort Tid efter Generalforsamlingen.

Det første Nummer, der ikke bærer nogen Datoangivelse, indeholdt blandt andet Referater fra de bevægede Reorganisationsmøder samt en Meddelelse om, at Redaktøren af sin *Principal*, *Provisor Thaysen* var stillet Valget mellem enten at forlade sin Plads paa *Blaagaards Apotek* eller at fratræde Redaktionen. Under de givne Forhold var der naturligvis i Virkeligheden intet Valg at træffe, den saa vel rejste Frihedskamp krævede rene Standpunkter, og *Schiøttz-Christensen* havde let ved at tage sit Parti. Meddelelsen herom indløb allerede paa den ekstraordinære Generalforsamling, og paa cand. pharm. & mag. *Koefoeds* Forslag om, at Foreningen skulde lønne Redaktøren, vedtoges dette med stor Begejstring.

Schiøttz-Christensen fik som Redaktør hurtigt at føle, at han havde stukket Haanden ned i en Hvepserede. Det regnede ned med allehaande Baghaandsangreb og Mistæneliggørelser, og der nedlagdes i det moderate »*Ny Pharmaceutisk Tidende*« en alvorlig Protest mod den Maade, paa hvilken »*Blad f. Pharm. Medhj.*« synes at ville forfægte vor Stands Interesser, en Maade, der efter min Formening hurtigt vil føre os og vor Sag ud i det Morads, som jeg synes, at vi skulde holde det under vor Værdighed at søle os i — jeg mener Socialistvrøvlet — vort Sprog vil »til Nød gøre Lykke i Rømersgade« o. s. v.; det var endnu paa de Tider det mest nedværdigende, anstændige Mennesker kunde tænke sig at sige: »Socialist! I denne Forbindelse er det ganske pudsigt at lægge Mærke til den Indignation, hvormed Redaktionen af »*Blad f. Pharm. Medhj.*« tager Afstand fra en Artikel i »*Social-Demokraten*« for den 22de Febr. 1891, en Artikel, som efter Red.s Opfattelse har »været meget læst af Farmaceuter, i det mindste i Hovedstaden — og læst med Harme«. Red. skriver endvidere: »Forbitrelsen er berettiget alene af den Grund, at det nævnte Blad i denne Artikel som i tidligere er optraadt som Talsmand for Medhjælperne, men den farmaceutiske Stand er, i saa høj Grad som nogen Stand herhjemme, loyal og kongetro, og ønsker sig fritaget for enhver Beskyttelse fra denne Kant.« *Schiøttz-Christensen* var jo ikke for ingen Ting gammel Officer.

Bladets Tone faldt i Begyndelsen adskillige farmaceutiske Med-

borgere stærkt for Brystet, og det skal indrømmes, at en hel Del maatte forekomme som en Brand i Næsen paa Apotekerne.

I Nytaarsnummeret 1891 findes f. Eks. en Artikel betitlet »Apotekere«, hvori det bl. a. hedder: »En Apoteker er anset og hædret. Han er i Reglen blandt de øverste paa Skattelisten, undertiden Medlem af Byraadet, ofte dekoreret og altid Højremand. Han giver gode Middage og holder daarlige Taler, han skyder forbi paa Jagten og taber i L'hombren. Og derfor er Apotekeren estimeret og velset. . . .

Men saa trist det end lyder: Medhjælpernes Principal er i Reglen deres Fjende.

De ser ham komme om Morgenen, lydløs og mistroisk, de hører ham gnave og spotte, dumt og hjærteløst, de ser ham knibe og fedte paa alle Kanter, selv trods Pharmacopéens Love, til hvilke han svor; de føler hans uforskammede Overlegenhed overfor et dygtigt og godt Personale, og harmes over den grænseløse Idioti, der lader ham indbilde sig, at hans — h a n s blotte Nærværelse indgyder Respekt og fordrer Ærbødighed; — og Dagen gaar med Kævl og Strid, indtil han om Aftenen vranten og tvær tømmer Pengeskuffen, som fyldes ved det Arbejde, som Medhjælperne udretter og han besværliggør.«

Dette er uægtelig en ret ublid Karakteristik af *Datidens* Apotekere — *Nutidens* Apotekere er jo heldigvis ganske anderledes. •

De 8 Aar, hvor *Schiøttz-Christensen* sad som Bladets Redaktør, var arbejdsrige Aar, der trods sur Vrangvilje og personlige Forfølgelser fra Apotekerforeningens Side udviste støtte og gode Resultater. Apotekerforeningens Organ »Archiv for Pharmaci og Chemi« benyttede en Form for Omtale af *Schiøttz-Christensen*, der saavel hvad Indhold og Tone angik, var af en saadan Art, at der er ingen Tvivl om, at en retfærdig og haard Straf har ramt de Folk, der ad saadanne Veje og ved saadanne Midler søgte at slaa Bom for Udviklingens retfærdige Lov.

For blot at tage et enkelt lille tilfældigt valgt Eksempel skal nævnes »Archivet«s Kommentar til *Schiøttz-Christensens* Tale ved det nordiske Farmaceutmøde i Stockholm 1897. Talen endte saaledes: »Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, siger Testamentet, saa skal alle disse Ting tillægges Eder. Disse hellige Ord

i

vover jeg at omplante i denne verdslige Grund, idet jeg ender: Vend Blikket indenfor mod Eder selv. Tag først Medhjælperspørgsmaalet op og gør Eders Medarbejdere til Eders Venner, saa giver alt det andet sig af sig selv!«

»Archivet« kommenterede hertil: »Saaledes endte Hr. S.-C. sit Foredrag paa Stockholms-Mødet. Øjensvidner beretter, at det vakte almindelig Forbauselse, idet flere troede, at de ved en Fejltagelse var kommet til et Missionsmøde, andre mente derimod at vide, at Hr. S.-C., der jo er Lieutenant, aspirerer til en Stilling som Major i Frelsens Hær, Underafdeling for vildledte Pharmaceuter.«

Denne lille Sprogprøve udviser tilfulde, at den særlige Tone, der endnu kan lyde i Apotekerforeningens officielle Organ, aabenbart hviler paa en Tradition.

Den 1. Januar 1895 udkommer »Blad f. Pharm. Medhjælperforening« første Gang under Titlen »Farmaceutisk Tidende«, Navneforandringen motiveredes med følgende Udtalelse af Bestyrelsen:

»Efter almindelig og enstemmig Opfordring fra Foreningens Medlemmer og i Overensstemmelse med Redaktionens eget Ønske vil »Blad for Pharm. Medhjlf.« fremtidig bære ovenstaaende Navn.

Navneforandringen staar ikke i Forbindelse med Forandringer i Redaktionen eller Tidsskriftets Opgaver i nogen Retning, men er alene dikteret af praktiske Hensyn.«

Bladet udkom stadig herefter som 14 Dags Blad, men begyndte nu ogsaa at lægge Vægt paa Annoncerne. I en Brochure til Fremskaffelse af Annoncer hedder det bl. a.: »Farmaceutisk Tidende«s Læsekreds er i Aarenes Løb vokset saaledes, at intet andet Fagblad kan opvise en forholdsvis saa betydelig Abonnentliste.

Farmaceutisk Tidende findes ikke alene i ethvert Apotek i Danmark og Bilande, dets Abonnenter omfatter tillige alle studerende Farmaceuter, alle Farmaceuter, der har Ansættelse i kemiske Laboratorier, offentlige og private, den farmaceutiske Læreanstalt, Landbohøjskolen, den kgl. Mønt, Stadsguardejnen, større Bryggerier, Materialister, mange Tandlæger o. s. v. Hertil kommer endvidere over et halvthundrede udvandrede Farmaceuter, der lever i selvstændige eller underordnede Stillinger i andre Verdensdele. En Del

Eksemplarer gaar til Norge og Sverige og i spredte Eksemplarer til andre europæiske Lande.

Farmaceutisk Tidende bringer i hvert Nummer ledende Artikler om Spørgsmaal, der vedrører Apotekervæsenet, det nyeste paa de Videnskabers Omraade, som berører Farmacien — Kemi, Botanik, Farmaci — alt om Lovgivning og Medicinalvæsen, som har Interesse for Tidendens Læsekreds samt endelig Litteraturanmeldelser af Specialister paa alle ovennævnte Fagomraader.

»Farm. Tid.« Nr. 20, 25. Oktober 1898, er det sidste Nummer, der redigeres af *Schiøttz-Christensen*. I nedenstaaende Linjer tager han Afsked med sine Læsere for at drage ud paa en haardt tiltrængt Rekreationsrejse:

Da jeg for 8 Aar siden blev Redaktør af »Blad for Farmaceutisk Medhjælperforening«, gik jeg til Arbejdet med stor Begejstring og en redelig Vilje. Lederne af den tidligere farmaceutiske Presse havde ikke tilfredsstillet mine Krav til et fagligt Organ; jeg fandt dem til enhver Tid mere ivrige efter ikke at gøre noget galt — og undgaa Kritik — end begærlige efter at udrette noget godt.

Min Virksomhed bærer Vidnesbyrd om den modsatte Fremgangsmaade. Jeg har udfordret Kritiken paa mange Maader indenfor mit Fag og min Stand; og jeg er vel ikke gaaet lige uskadt ud af alle Slag, har heller ikke vundet lutter Venner, hverken mellem Apotekerne eller Medhjælperne, men jeg har i ethvert enkelt Tilfælde handlet efter den modneste Overvejelse, efter en levende Overbevisning, og kun af Lyst og Trang til at gøre det gode for det godes Skyld.

Naar jeg nu nedlægger min Pen, ser jeg da ogsaa med Glæde og Tilfredshed tilbage paa de svundne Aar, og idet jeg opgiver dette Arbejde, som har fyldt min Tid, og som er bleven mig kært, er det med en Tak til alle dem, som har paaskønnet min Gerning og hidraget til at give den Indhold og Udbytte, med en hjertelig Tak baade for Samarbejdet og for den smukke Maade, hvorpaa mine Kolleger har bevilget min Afsked.

Schiøttz-Christensen.

Den Tak, der skal siges *Schiøttz-Christensen* for hans Indsats i Foreningens Historie, kan ikke finde bedre Udtryk end de Ord, hvormed hans Efterfølger *E. Dam* hylder ham i Artiklen »Fremtid« i »Farm. Tid.« Nr. 21, 10. November 1898:

»Indtil denne Dag hed det altid, naar noget godt blev udrettet: det kan vi takke *Schiøttz-Christensen* for; hvad skulde vi gøre, om vi ikke havde ham; men syntes det en og anden, at noget var gaaet skævt, at andre Veje burde have været betraadte end dem, vi gik ad, da var det ogsaa *Schiøttz-Christensen*, over hvem Vredens Skaaler udgødes; hans var Æren i Medgang og Skammen, naar man troede, at nu gik det nedad. Særlig vore Modstandere, særlig »Archivet«, blev aldrig trætte af at drage ham frem som den, fra hvem alt ondt paa Jorden udgik. Man huskede ikke paa, at Bestyrelsen med ham delte Ansvar, at han altid loyalt raadførte sig med de Mænd, hvem Kollegernes Tillid havde valgt til sammen med ham at lede vore Anliggender. Men som han selv sagde: det er jo naturligt, at alt falder tilbage paa mig; jeg taler og skriver, jeg repræsenterer her og der, jeg har Tid dertil, og jeg bliver betalt for det. Det var ikke det, at *Schiøttz-Christensen* blev betalt for det, ejheller alene det, at han havde Tid, der gav ham den Stilling indenfor Faget, som han nu har forladt; vi kan aldrig yde ham noget Ækvivalent for det Arbejde, han har skænket os, aldrig betale ham for de Ungdomsaar, hvis Mod og Energi har tilhørt os. De, som har staaet vor Formand nær i de svundne Aar, véd bedst, at det var hans stærke Tro paa, at vor Sag var god og retfærdig, hans skarpe Blik for, hvor Manglerne var, og hvorledes de kunde rettes, hans store Arbejdsevne, der skabte hans enestaaende Position, og gjorde, at han, der indtil 1890 kun i snevrere Kredse havde været kendt som den dygtige Farmaceut, den udmærkede Kammerat, det livslystne Menneske, blev sine Kollegers første Tillidsmand. Han genfødte vor Organisation og gav den sin nuværende faste Form, han grundlagde vort Blad og lod det genlyde af de Sorger og Forhaabninger, som i Aaringer havde haft deres stille Hjem i hver enkelt Farmaceuts inderste Tanker, men som aldrig før var komne frem for Offentligheden med den Klarhed, den Kraft, den sejge Udholdenhed, som ene kunde omsætte Idéer til Virkelighed.«

Af omstaaende Citat ses let, at den nye Redaktør, *Emil Dam*, heller ikke var nogen ueffen Stilist, og under hans Ledelse skred Bladet da ogsaa roligt frem ad den Vej, hvis sikre Grundvold var lagt af Forgængeren.

Under *Schiøttz-Christensens* Ledelse var Bladet fortrinsvis helliget de fagorganisatoriske Interesser, hvorfor rent farmaceutisk-videnskabelige Artikler selvsagt maatte blive stillet noget i Skygge, dog offentliggjordes der ikke desto mindre adskillige videnskabeligt-faglige Indlæg af blivende Værd. Saaledes kan som Eksempel nævnes: »Bemærkninger til Kommentar til Pharmacopéa Danica 1893« af cand. pharm. *Gunner Jørgensen* og cand. pharm. *O. Gelert*, der fremkom som Bilag med selvstændig Paginering til Aargangen 1897—1898.

Aargangene 1899—1900—01—02 bærer *E. Dams* Navn som ansvarshavende og utallige Spørgsmaal af faglig Art blev gennem disse Aar behandlede af *Dams* kyndige Pen. De skiftende Tider bragte et skiftende Indhold. Efter at Lønsagen ved Tarifens Gennemførelse var bleven foreløbigt ordnet for et Tidsrum af 8 Aar var det navnlig Arbejdstiden og Anciennitetsforholdene, der kom paa Dagsordenen.

Det vil selvsagt være ugørligt i denne stærkt begrænsede Jubilæumsartikel at komme nærmere ind paa alle de Emner, der under de skiftende Redaktører har været debatterede i Farmaceutisk Tidende. Vort Blad er et Spejlbillede af vor Forenings Historie og vor Organisations Kamp for at opnaa taalelige Livsvilkaar for den farmaceutiske Medhjælperstand. Bladet har været Talerøret for den ubefordrede Farmaceutvs Interesser, og Redaktørstillingen har som Følge deraf alle Dage været en udsat Forpost.

De skiftende Aargange bærer Bud om Foreningens Trængsler og om de vundne Resultater, der opnaaedes efter et i alle Maader ihærdigt Arbejde. Farmaceutisk Tidende har derfor ogsaa i det væsentligste været det Arkiv, hvoraf Jubilæumsskriftets Medarbejdere har øst deres Viden. Som Følge deraf vilde det i mangt og meget kun blive Gentagelser af dette Skrifts øvrige Indhold, saafremt nærværende Artikel tillod sig en indgaaende Beskrivelse af Bladets Virksomhed i alle de svundne Aar.

Farmaceutisk Tidende har i sin hidtidige Levetid været redigeret af 12 forskellige Redaktører. En Oversigt over disse ser saaledes ud:

L. Schiøttz-Christensen (November 1890—Oktober 1898).

Emil Dam (Oktober 1898—Oktober 1902).

Emil Kirchheiner (Oktober 1902—Oktober 1905).

Jacob Hesseldahl (November 1905—November 1907).

M. Grubb (November 1907—Maj 1908).

Jens Lind (Maj 1908—Oktober 1910).

H. J. Bender (November 1910—Februar 1911).

Jens Lind (Februar 1911—Juni 1911) .

M. S. Hansen (Juni 1911—Oktober 1913).

G. Sofus Sørensen (Oktober 1913—Oktober 1915).

T. P. Elkjer (Oktober 1915—Januar 1917).

T. P. Elkjer og P. Claussen (Januar 1917—Maj 1919).

P. Claussen (Maj 1919—Juli 1920).

Aage Gottschalch (Juli 1920—).

Under sidstnævntes Sygdom i Efteraaret 1920 var *A. B. Heering* i Maanederne Sept.—December (begge incl.) midlertidig Ansvarshavende for Bladet.

Baade *Schiøttz-Christensen* og *Dam* var Redaktører samtidig med at de beklædte Posten som Formand for Foreningen. *Kirchheiner* var den første, der kun var Redaktør, idet han dog tillige senere ogsaa blev Forretningsfører. Efter at han i Efteraaret 1905 fratraadte begge disse Tillidsposter, gled han mere og mere ud af Foreningslivet, han deltog efterhaanden sjældent i de faglige Diskussioner. Hans Interesser blev ogsaa snart fangede andetsteds. Han forlod Farmacien og har nu i de senere Aar drevet en stor Fabrikantvirksomhed i Hellerup. Man kan, naar man gennemlæser de af ham redigerede Aargange, kun beklage, at vor Forening altfor tidligt kom til at miste hans Energi og store organisatoriske Kraft.

Farm. Tid. Nr. 30, 31. Oktbr. 1905 er det sidste Nummer, som *Kirchheiner* redigerer, og i dette tager han Afsked med sine Læsere bl. a. i følgende Linjer: »Med den største Interesse for Fagets Fremgang og den varmeste Tro paa vor Sags Berettigelse tog jeg fat paa en Gerning, som i Følge de daværende Forhold væsentlig maatte præges af Strid. Jeg har dog ikke villet Striden for Stridens Skyld, men har i hvert mødende Tilfælde handlet under den største Ansvarsfølelse, i den Hensigt at stille enhver tvivlsom Sag frem i fuld Belysning, selv om den ikke har taalt Lyset godt, kun paa den Maade har jeg set Vejen fremad og opad.«

Kirchheiners Efterfølger, *Jacob Hesseldahl* tiltraadte Redaktionen med følgende Udtalelse i *Farm. Tid.* Nr. 32, 20. November 1905: »I Modsætning til mine store og dygtige Forgængere i Embedet er jeg nødsaget til at se mine Opgaver i et væsentlig nyt Lys. Før i Tiden var Redaktørerne af nærværende Blad selvskrevne Stridsmænd; der var Kamp om dem og der stod Brand af deres Navne. Jeg modtager Redaktørposten i en Tid, der burde bære Præget af den efter lange Kampe velgørende Fred. Naar *Kand. Kirchheiner* ved sin Fra-trædelse skrev, at han ikke har villet Striden for Stridens Skyld, saa kan jeg uddybe det samme Begreb endnu mere og sige: »Jeg vil Freden for Fredens Skyld.«

Hesseldahl kom fra Udlandet, hvor han havde konditioneret i en Aarrække. Uden tidligere at have deltaget egentligt i Foreningspolitiken havde han gjort sit Navn bekendt gennem Offentliggørelsen i *Farm. Tid.* af en Række ypperligt skrevne Rejsebrev. Med en sjælden fin Sans for Naturens Skønhed forstod han at fæstne til Papiret virkelig charmerende og poesifyldte Skildringer af Rejser i det skønne svejtsiske Bjærgland. Disse Rejseskildringer har bevaret en forunderlig Friskhed, man kan gennemlæse dem Gang paa Gang, og altid bedaares man af deres fine Poesi. Man forundres blot over, at en Mand med saa udprægede lyriske Evner ikke har banet sig en Vej paa Literaturens eller Journalistikens Omraade.

Under *Hesseldahls* Redaktion fremkom de meget omtalte Hefter af Farmaceutisk Tidende, kun indeholdende videnskabelige Arbejder. I Slutnummeret af Aargang 1905 meddeles følgende: Ingen anden Videnskab har i faa Aar haft en saa rivende Udvikling og naaet saa overraskende Resultater som Bakteriologien. Gennem den har man faaet Forklaringen paa mangfoldige Sygdommes Natur og derved fundet den rette Vej til Bekæmpelse af dem, ligesom Gæringsfysiologien har trængt sig ind i flere og flere industrielle Virksomheder og nu danner Basis for en fuld rationel Drift. I Erkendelse af den store Betydning, som Bakteriologi og Gæringsfysiologi har for Farmaceuterne baade i og udenfor Apotekerne, vil *Farm. Tid.* i Aargang 1906 bringe et stort Arbejde om disse Emner af d'Hrr. cand. pharm. *L. Walbum* og *S. Blichfeldt*. Afhandlingen vil omfatte den bakteriologiske og gæringsfysiologiske Teknik, Beskrivelser og en Mængde Illustrationer af de nødvendige Apparater og Rekvisitter, og

sluttelig vil de Arter af Mikroorganismer, som paa den ene eller anden Maade har særlig Betydning, blive udførligt omtalte. For ikke at faa Arbejdet delt i Smaapartier, hvorved Interessen let slappes, vil det blive saaledes, at hvert 3die Nummer foruden Omslag indeholder et Afsnit af Afhandlingen; disse Numre, der bliver trykt paa særligt Papir, kommer til at danne et afsluttet Hele, der kan indbindes for sig. Forord og Indholdsfortegnelse og Titelblad følger med sidste Hæfte.

Der har tidligere ikke eksisteret nogen Lærebog, som omfattede baade den bakteriologiske og zymotekniske Arbejdsmaade, og da begge er af lige stor Interesse og Betydning for Bladets Læsere, tror vi sikkert, at Afhandlingen vil blive modtaget med Glæde og Sympati, særlig da d'Hrr. Forfatteres Stillinger ved henholdsvis Statens Seruminstitut og Alfred Jørgensens gæringsfysiologiske Laboratorium yder den største Garanti for lødigt og omhyggeligt Arbejde.«

Uagtet Arbejdet »Mikroorganismer« var et Standardværk paa sit Omraade, vakte det dog blandt de konditionerede Farmaceuter nogen Uvilje, at hvert 3die Nummer af Aargangen udelukkende var helliget dette Arbejde, og denne Uvilje har sikkert været medvirkende til, at senere Redaktører i nogen Grad har undervurderet Betydningen af videnskabelige Artikler i Bladet. Af andre videnskabelige Arbejder bør nævnes »Om de ved lavere Temperaturer kun delvis gensidig opløselige Vædsker og om deres kritiske Opløsningspunkter« af *Nic. L. Hansen*, nu Kemiker ved Hærens tekniske Korps; endvidere Bemærkningerne til Pharmacopea Danica 1907 af *Gunner Jørgensen*, *P. Rasmussen* og *Jacob Hartz*. Under Hesseldahls Efterfølger, *M. Grubb*, der dengang var Assistent paa Struers kemiske Laboratorium, fik de videnskabelige Artikler en ret fremtrædende Plads. Han afløstes af *Jens Lind*, hvis Skildringer af Floraen i de gamle danske Klosterhaver tydeligt viser hans ypperlige Indsigt i den botaniske Videnskab.

I Efteraaret 1910 afløstes *Jens Lind* af *H. J. Bender*, der imidlertid grundet paa Sygdom maatte fratræde Redaktørposten allerede I Januar 1911. *Jens Lind* redigerede da atter Bladet i et Par Maaneder, indtil den Mand, der i senere Aar havde haft en betydelig Indflydelse paa Bladets fagpolitiske Indhold, traadte frem for aabent Tæppe. Denne Mand var *M. S. Hansen*, der havde været Forenin-

gens Formand siden 1905, og hvis Navn enten havde været et Samlingsmærke eller Signalet til en hæftig indbyrdes Kamp. Hvad der maaske end kan indvendes mod *M. S. Hansens* Midler til at naa sine Maal, der kan ingenlunde frakendes ham Dygtighed, Initiativ og Energi. Farmaceutisk Tidende var i de Aar, han redigerede Bladet, stærkt personligt præget af hans letflydende og kraftige Pen. *M. S. Hansens* Redaktøraar faldt sammen med Apotekerlovens Tilblivelse, og Bladets Indhold fortæller mellem Linjerne tydeligt om den store Indsats *M. S. Hansen* har gjort paa dette Omraade. Hans Efterfølger, *G. Sofus Sørensen*, kom til i den 10-aarige Overenskomsts sidste Levetid. Kampen for Indførelse af Anciennitetslønnen kulminerede og afsluttedes med Overenskomsten af Juni 1915, hvorved Alderslønsprincippet traadte i Kraft. — — — De senere Redaktørers Virkeaar er paa for nært Hold til at de paa nuværende Tidspunkt kan underkastes en retfærdig Bedømmelse.

Det smukke »Hoved« paa »Farmaceutisk Tidende«s Titelblad, der er tegnet af vor Kollega, Kunstmaleren *Gotfred Rode*, har set Dagens Lys i første Nummer af Aargangen 1901. Bladets Overgang til Ugeblad fandt Sted efter Generalforsamlingsbeslutningen i Oktober 1901. Med Aargangen 1907 fremtræder Farmaceutisk Tidende i en ny Skikkelse. For at imødekomme de stadigt voksende Krav fra de Annoncerendes Side, havde Bestyrelsen besluttet at udgive Bladet med et særligt for Annoncer beregnet Omslag, der i Begyndelsen var rødt, senere blev det grønt, og efter Bortlicitationen af Bladets Annoncestof i 1921, udgives Bladet med hvidt Omslag.

Da den nuværende Bestyrelse kom til Roret, var det en af dens Hovedopgaver at skabe en haardt tiltrængt Balance i Foreningens Budget. Paa Udgiftskontoen havde Farmaceutisk Tidende allerede i en Aarrække figureret som et kostbart Smertensbarn, hvis Udgivelse i Krigsaarene kostede Foreningen henved en halv Snes Tusinde Kr. aarligt.

Ved Bortlicitationen af Bladets Annoncestof, lykkedes det den nuværende Bestyrelse at faa en paa virkelig favorable Vilkaar afsluttet Overenskomst med Bladforlaget *Petersen & Bratvold*, L. Strandstræde 13, København K., hvorfra Bladets Ekspedition nu foregaar.

Forinden Bladet kan distribueres til Medlemmerne, er der som

Regel forud gaet et ikke ubetydeligt Arbejde fordelt paa adskillige Hænder. Ved en tresidet Overenskomst mellem Bladforlaget, Trykkeriet og Redaktionen, er denne sidste forpligtet til at levere Manuskript til Trykkeriet senest Tirsdag Morgen. Onsdag Morgen udsender Trykkeriet Korrekturafttryk til Bestyrelsens Medlemmer, der censurerer Indholdet. Torsdag Formiddag gaar som Regel Bladet i Trykken og bliver indleveret paa Avispostkontoret samme Dag inden Kl. 5 Eftermiddag.

Farmaceutisk Tidende udgaar nu een Gang ugentlig i ca. 1500 Eksemplarer. Bladet sendes regelmæssigt i Frieksemplarer til alle de officielle Institutioner, hvortil Farmacien er knyttet, ligesom de førende Dagblade faar Bladet tilstillet. Endvidere udveksles Bytteeksemplarer med skandinaviske og andre udenlandske Broderorganer samt med en Række andre Fagblade.

Farmaceutisk Tidende er saaledes i udstrakt Grad en Budbringer til Omverdenen, der fortæller om vor Forenings Formaal, den farmaceutiske Stands sociale og videnskabelige Udvikling. Bladet har under de skiftende Redaktioner altid efter bedste Evne søgt at bringe Tidens brændende Spørgsmaal frem og denne Gerning vil det vedblive med i al Fremtid, støttet af vort Sammenhold og vor fælles Kraft.

Aage Gottschalch.

KONTORETS VIRKSOMHED

Naar Jubilæumsskriftets Redaktion har anmodet mig om at yde et Bidrag om ovenstaaende Emne, er det et Ønske, som jeg gerne imødekommer, saa meget mere som jeg er af den Opfattelse, at kun et Faatal af Dansk Farmaceutforenings Medlemmer har nærmere Kendskab til de mange Funktioner, som særlig i det sidste Decennium har fundet Tilknytning til Dansk Farmaceutforening.

At sige, hvilken af disse Funktioner, der er den vigtigste, er vanskeligt, det maa afhænge af det subjective Skøn; men hvis Funktionens Betydning kan maales med det Arbejde, som nedlægges deri, kommer Lønkontorsfunktionen ind som en smuk Nummer Een.

At beskrive Lønkontorets daglige Virksomhed er som at beskrive en Maskine, hvor Tandhjulene, repræsenteret af de mange smaa Særfunktioner, maa gribe nøje ind i hinanden, for at Maskinen kan rotere med tilfredsstillende Fart og Energiudfoldelse.

Lønkontoret er et Barn af Overenskomsten af 1ste Maj 1915 — et Barn af en særlig partenogenetisk Oprindelse; thi skønt Forholdet mellem Forældrene næppe nogensinde har været andet og mere end det platoniske, er Barnet dog avlet i lovligt Ægteskab mellem Faderen, Danmarks Apotekerforening, og Moderen, Dansk Farmaceutforening. Ligesom det oftest er Moderens Lod at sørge for Barnets Trivsel og Opdragelse, har Dansk Farmaceutforening røgtet og plejet Lønkontoret med en aldrig svigtende Æmhed saaledes, at det heldigt er kommen over Børnesygdommene og nu er en forhaabentlig livskraftig Unge — Moderens Glæde, Faderens Stolt-hed (!) —

Lønkontorets Opgave er som bekendt den at modtage de af Apotekerne til Alders- og Nattevagtløn paahvilende Afgifter, at

udregne og å jour-føre Medhjælpernes Anciennitet og at udbetale Alders- og Nattevagtsløn. — Medens alle Ind- og Udbetalinger er henvist til en særlig Kasseafdeling, der sorterer under Revisions- og Forvaltnings-Institutet i København, er alle øvrige Arbejder Lønkontoret vedkommende, saasom: Indsamling af Ansættelsesbeviser og Skemaer til Alderslønberegning, Anciennitetsudregning, Udfærdigelse af de maanedlige Lønningslister, Korrespondance om Regnskabsmellemværende m. m. m. direkte underlagt Dansk Farmaceutforening.

Naar Medhjælperne den sidste Dag i Maaneden faar udbetalt deres større eller mindre Aldersløn, tænker vedkommende ærede Kolleger i Almindelighed næppe paa, hvilket betydeligt kontormæssigt Forarbejde, der er præsteret for Alderstillæget prompte Tilstedeværelse paa Udbetalingsdagen. For at denne kan ske finder kort fortalt følgende Fortæelser Sted:

Naar Lønkontoret omkring den 7de i Maaneden har modtaget Meddelelse (for Ny-Engagementers Vedk. ved Indsendelse af Ansættelsesbevis) om den d. 1ste i Maaneden stedfundne Af- og Tilgang paa Landets Apoteker, bringes Kartotekerne i Overensstemmelse hermed, hvorefter Udskrivningen af Lønningslisterne kan paabegyndes. For hvert Apotek udfærdiges een Lønningsliste med tilhørende Kopi, hvilken sidste forbliver i Lønkontorets Varetægt til Brug ved Maanedsopgørelsen og eventuelle Reklamationer. Foruden at give Oplysning om Størrelsen af samtlige de paa Apoteket ansatte Medhjælperes Aldersløn, Lønklasse, betalte Kontingenter til Foreningen, Pensionskassen m. m., tjener Lønningslisten tillige som en Korrektur for Apotekeren for dennes Mellemværende med Lønkontoret, idet den Apoteket paahvilende Afgift, saavel som det af Apotekeren til Aldersløn m. m. indsendte Beløb og eventuelle Differencer herimellem altid anføres.

Den 20de i Maaneden er Udskrivningen af Lønningslisterne som Regel tilendebragt, hvorefter en Revisor fra Revisions- og Forvaltnings-Institutet foretager Revision af Listerne for at konstatere, om de udskrevne Lønningsbeløb er i Overensstemmelse med de i Kartotekerne anførte Tjenestealdere. Nu overgaar Listerne til Kasseafdelingen tilligemed en for paagældende Maaned udarbejdet Fortegnelse over de Afgifter, der paahviler Apotekerne til Udredelse

af Alders- og Nattevatgsløn, og i Løbet af de følgende 8 Dage udfærdiges de ca. 300 Bankanvisninger for den sidste Dag i Maaneden at flagre ud til Æsculaps 700 længselsfuldt ventende Sønner — og Døtre.

Foruden disse hver Maaned regelmæssigt tilbagevendende Arbejder foretages 2 Gange aarlig en Revision af Ancienniteten for samtlige Konditionerende for at bringe disses Lønklasse i Overensstemmelse med den erhvervede Tjenesteaalder, ligesom der ogsaa 2 Gange aarlig efter forudgaaende Beregning, baseret paa de i Februar og August offentliggjorte Pristal, udsendes Meddelelse angaaende Afgifternes Størrelse til de Apotekere, der paa Grund af en ringe Recepturomsætning erholder Rabat i deres Afgifter til Lønkontoret.

Det vil føre for vidt her at komme ind paa alle de mere inferiorer Arbejder, der i Tidens Løb er indgaaet som uundværlige Led i Lønkontorsmekanismen, men jeg haaber, at mine tjenstgørende Kolleger gennem disse Linier har faaet en Forestilling om dens Virkemaade, og at de nu som før vil bære over med de smaa Driftsforstyrrelser, som nu og da uvægerlig vil indfinde sig.

Engageringskontoret. Navnet er for saa vidt misvisende, som Kontoret kun undtagelsesvis faar Fuldmagt til at afslutte Engagementer; et Navn som Pladsanvisningskontoret vilde bedre svare til dets Funktion, men da førstnævnte Benævnelse er den gængse, vil jeg i det efterfølgende trods alt benytte denne.

Engageringskontoret er vel nok den Gren af Foreningens Virksomhed, gennem hvilken der er sluttet den nærmeste Kontakt, ikke alene mellem Foreningens Ledelse og dens Medlemmer, men ogsaa med Størsteparten af Landets Apotekere, ligesom det ogsaa hovedsagelig er gennem dette, at Ledelsen bliver bekendt med saavel de ubefordredes som de befordredes Fortrin — og Mangler, en Viden, som det er ret nødvendigt eller i al Fald saare ønskeligt at besidde for den, der som Leder af Engageringskontoret helst skulde medvirke til, at den rette Mand anbringes paa den rette Plads. Det Princip — saa vidt muligt at lade Pladsformidlingen virke derhen, at der skabes Mulighed for, at Pladserne besættes med de Medhjælpere, der er bedst egnede for de paagældende Forhold — har

altid været det ledende for Engageringskontoret, selv om Bestræbelserne i saa Henseende maaske ikke altid har ført til det ønskede Resultat. I det sidste Par Aar, hvor der har været en skærende Modsætning mellem Tilbud og Efterspørgsel om Pladser, har Kontoret i nogen Grad været nødt til at afvige fra nævnte Princip, idet man under den herskende og stedse stigende Arbejdsløshed indenfor Faget har ment sig forpligtet til først og fremmest at anvise Plads til Familieforsørgere, og disse Bestræbelser er saa vidt lykkedes, som disse nu kun andrager 4 à 5 pCt. af de arbejdsledige.

Det ligger i Sagens Natur, at Pladsanvisningen rent overvejende maa omfatte Anvisning af Farmacevter til det egentlige Apoteksarbejde, men det er dog ikke saa ganske faa Pladser, der udenfor den egentlige Farmaci er bleven besat via Bagerstræde. Engageringskontoret har saaledes ofte optraadt som Formidler af Pladser ved kemiske og analytiske Laboratorier, kemiske og kemisk-tekniske Fabriker, Bryggerier, Malterier, Sukkerfabriker, Spritfabriker, Droge- og Kemikalieforretninger samt ved adskillige andre Virksomheder, som ved Fabrikation eller Handel har haft Brug for videnskabeligt uddannede, handelskyndige og praktiske Medhjælpere til Kontrol og Tilsyn eller til direkte Ledelse af Driften.

Ikke blot indenfor Landets Grænser udøver Engageringskontoret sin Virksomhed; det har saaledes haft Haand i Hanke med adskillige Pladsbesættelser i Schweiz, ligesom det hollandske Kolonistyre hos os er bleven bistaaet i Valget af Militærapotekere til dets Kolonier i det fjerne Østen.

Som et Led i Bestræbelserne for at skaffe Afløb for det betydelige Overskud af ledig Arbejdskraft skal nævnes, at Foreningen til Stadighed søger at skaffe sig Underretning om Forholdene for Farmacevter i fremmede Lande, og har vi her haft en fortrinlig Støtte i det danske Udenrigsministerium, hvis Oplysningsbureau gennem Konsulaterne i de paagældende Lande har fremskaffet de ønskede Oplysninger.

Med Hensyn til Pladsbesættelsernes Antal, har Engageringskontorets Arbejde været ret konstant indenfor de 2 Perioder, der adskilles af Aaret 1921. Saaledes er der i den 6-aarige Periode fra 1915—1920 gennemsnitlig sket 300 Pladsbesættelser pr. Aar, medens Perioden fra 1920 og til Dato kun kan opvise ca. 150 Besættelser

aarlig. Grunden til denne Nedgang kan sikkert kun søges i den Omstændighed, at Arbejdsløsheden, der ret pludseligt brød igennem i Løbet af 1921, har bibragt Medhjælperne en vis Ængstelse for at søge nyt Engagement, en Ængstelse, der er ret naturlig, naar man kender det Kapløb, der finder Sted blandt de Arbejdsløse, hver Gang Pladstilbud foreligger.

Inden jeg slutter dette Afsnit, skal jeg kun oplyse, at Engageringskontoret hidtil ogsaa er bleven stærkt benyttet af Disciple og Defektricer, en Virksomhed, som næppe har været paatænkt, da Engageringsvirksomheden i sin Tid blev startet, men som spontant har udviklet sig sideordnet med Pladsanvisningen for eksaminerede Farmaceuter.

Forholdene har imidlertid medført, at denne Del af Kontorets Virksomhed er ophævet, idet den maa betragtes som uforenelig med Foreningens Interesse i Tider, hvor Masseantagelsen af Disciple og Defektricer er bleven en Fare for vor Eksistens.

Pladsledighedsfonden. Paa Generalforsamlingen i Dansk Farmaceutforening den 28. Maj 1922 vedtoges at oprette en Fond, af hvilken der kunde ydes arbejdsledige Farmaceuter Erstatning for tabt Arbejdsfortjeneste. Fonden, der fik ovenstaaende Navn, traadte i Kraft 1. Juni samme Aar, idet dens Indtægter baseredes paa først og fremmest et for alle konditionerende Medlemmer obligatorisk Kontingent, der for første Aars Vedkommende blev fikseret til 10 Kr. pr. Md., dels for Restbeløbet af den ved Juleindsamlingen i 1921 indkomne Sum og dels paa Resten af det Beløb, der i Henhold til Generalforsamlingsbeslutning af 19. Juni 1921 var afkrævet Medlemmerne til Understøttelse af de »Konfliktsarbejdsløse«.

Fonden ledes af et indenfor Bestyrelsen nedsat 3 Mands Udvalg, bistaat af Forretningsføreren, der tillige virker som Kasserer for Fonden.

Pladsledighedsfondens Forretningsgang er følgende: Naar et Medlem kommer til Kundskab om, at det vil blive pladsledigt, skal det senest 5 Dage derefter meddele dette til Bestyrelsen med Angivelse af Tidspunktet for Ledighedens Indtræden og Grundene til denne. Foruden at advisere Fonden om en event. Udbetaling af Erstatning, virker denne Anmeldelse tillige som en Henvendelse til

Engageringskontoret, der samtidig noterer vedkommende Kollega som pladssøgende fra den angivne Dato. Lykkes det ikke Vedkommende at faa anden Beskæftigelse, indsendes paa dertil autoriserede Blanketter 1) en Begæring om Erstatning og 2) en Erklæring om vedblivende Arbejdsløshed. — I Slutningen af hver Maaned træder Udvalget da sammen og prøver de indkomne Erstatningsbegæring, som derpaa effektueres af Kassereren.

Erstatningsbeløbene andrager 100 Kr. pr. Maaned for alle, uanset Lønklasse, om gift eller ikke. Man havde ventet og haabet, at dette Beløb vilde kunne være bleven suppleret for de giftes Vedkommende ved Hjælp af et Tilskud fra Apotekerfondén, men i den Henseende er vort Haab som bekendt bleven beskæmmet.

I Fondens første Virksomhedsaar er udbetalt ca. 30,000 Kr. til ca. 90 Arbejdsledige, men efter alle Solemærker at dømme, vil der i dens 2det Leveaar blive stillet adskillige større Krav til dens Ydeevne, ja maaske saa store, at Kassen knap vil kunne honorere dem. Denne Eventualitet har foranlediget Bestyrelsen til at indgaa til Indenrigsministeriet med et Andragende om Statsanerkendelse for en Arbejdsløshedskasse for Farmaceuter, idet Oprettelsen af en saadan for en stor Del vil lægge den økonomiske Byrde over paa Statens Skuldre. Kassen forventes at opnaa Anerkendelse fra 1. Oktober 1923, og vil Pladsledighedsfonden i saa Fald fra dette Tidspunkt være en »saga blott«.

Pensionskassen. Omend denne er en selvejende Institution med egen Forretningsfører og Forretningsførelse, har den dog til Huse under Foreningens gæstfrie Tag, og da den i ikke ringe Grad lægger Beslag paa vor Arbejdskraft, maa det være berettiget kort at omtale den under en Beskrivelse af Kontorets Virksomhed.

Det er sikkert den gængse Opfattelse, at Pensionskassen sorterer direkte under Dansk Farmaceutforening, en Opfattelse, der maaske har sin Aarsag i den Omstændighed, at § 21 i Foreningens Love forpligter ethvert konditionerende Medlem, der er indmeldt efter 1. Maj 1919 til at være Medlem af Farmaceuternes Pensionskasse. Et Udslag af den nævnte Opfattelse er midlertid det, at der til Kontoret daglig rettes Forespørgsler om Forhold Pensionskassen vedrørende, ligesom det ogsaa er almindeligt, at de ikke konditionerende Medlemmer her indbetaler deres Maanedspræmie.

At der maa være et vist Samarbejde mellem Pensionskassen og Foreningens Kontor er en naturlig Følge af den Bestemmelse i Kassens Vedtægter, i Henhold til hvilken Bidragene tilbageholdes i Alderslønnen for de Medlemmer, der modtager Aldersløn fra Lønkontoret.

Dette virker saaledes som en hurtig og paalidelig Inkassator for Pensionskassen, der let og smertefrit faar sine Penge i Hus. Men ogsaa paa anden Vis er Kontoret til Nytte for Pensionskassen, særlig hvad angaar dens ikke konditionerende Medlemmer, idet disses Bidrag selvsagt ikke kan ske ved en Tilbageholdelse i Alderslønnen. Kontoret yder da sin Hjælp ved Beregning af disse Medlemmers Anciennitet i Henhold til hvilken Bidraget fastsættes, samt ved det ofte ret besværlige Arbejde at finde Medlemmernes Opholdssted. Skønt Kassens Vedtægter indeholder en Bestemmelse om, at Medlemmerne stedse skal holde Ledelsen underrettet om deres Adresse, forsømmes denne Pligt ofte, men da Foreningens Kontor som Regel er godt à jour i den Henseende, er vi saa heldige hyppigt at kunne hjælpe Kassen over nævnte Vanskelighed.

Bladet. Ved en Omtale af Farmaceutisk Tidende, bør man rettelig dele Emnet i tvende Dele, nemlig Redaktionen og Ekspeditionen; førstnævnte har kun lidet at gøre med Kontorets daglige Virksomhed, og sidstnævnte har siden Februar 1922 været overtaget af Petersen & Bratvolds Bladforlag. Det kunde derfor synes overflødigt i def hele taget at komme ind paa dette Emne ved en Omtale af Kontorets Virksomhed, men da Bladets Ekspedition i en lang Aarrække har været knyttet til Foreningens Kontor, kan en Omtale heraf maaske trods alt være paa sin Plads.

Bladets Ekspedition omfatter hovedsagelig de tre Begreber: Annoncevæsen, Abonnement og Distribution. Ud fra den Kendsgerning, at Annoncevæsenets rationelle Tilrettelægning er den økonomiske Livsnerve i ethvert Bladforetagende, har Farm. Tidende især i det sidste Decennium arbejdet energisk paa at bringe det mest mulige ud af Bladets Annoncespalter for derved at bringe nogen Harmoni mellem Regnskabets Debet og Kredit. Disse Bestræbelser er saavidt lykkedes som Brutto-Annonceindtægten i 10-Aaret 1912—1921 er steget fra 17 00 K r. til 14, 000 K r., men da Tryk-

ningsudgifterne indenfor det samme Tidsrum er steget fra 4000 Kr. til ca. 21,000 Kr., har den betydelige Stigning i Annonceindtægterne dog ikke kunnet hidføre Balance i Bladets Regnskab. Man maa dog her erindre, at et Blad som Farm. Tidende, hvis Læsekreds hovedsagelig bestaar af Fri-Abonnenter, nemlig Foreningens ca. 1200 Medlemmer, nødvendigvis maa have vanskeligt ved at opnaa fuld regnskabsmæssig Balance, idet Annoncerne næppe nogensinde alene vil kunne bære et Blads Økonomi, med mindre det er anlagt som et decideret Annonceforetagende, hvilket som bekendt aldrig har været tilstræbt for vort Blads Vedkommende.

Som før omtalt har Farm. Tidende siden Febr. 1922 været bortforpagtet til et Bladforlag, der afholder de med Trykning og Distribution forbundne Udgifter. Som Vederlag herfor oppebærer Forlaget Indtægterne ved Abonnement og Annoncering samt et mindre kontant Vederlag fra Dansk Farmaceutforening, hvilket Vederlag dog helt vil bortfalde fra Februar 1925.

Den vigtigste Faktor for Annoncevæsenets Udvikling er ubestrideligt Annonceakquisitionen. Den Mand, der er sat til at varetage denne Funktion, skal for fuldt ud at være Opgaven voksen være i Besiddelse af en Del Egenskaber, som det slet ikke er almindeligt at se forenet i samme Person; han maa være paagaende uden at synes paatrængende, og elskværdig uden at være servil; han maa til en vis Grad have faglig Indsigt og desuden være i Besiddelse af Takt, Menneskekundskab og Taalmodighed.

Foreningen har været saa heldig at have haft en saadan Mand knyttet til Bladet, nemlig Hr. *Allan Dahl*, der fra 1912 og indtil Systemskiftet var Ene-Repræsentant for vort Annoncevæsen, og det skyldes sikkert Hr. A. D.'s udmærkede Arbejde, at Bladets Annoncevirksomhed har taget det tidligere omtalte store Opsving.

Den Del af Annoncevæsenet, der greb stærkest ind i Kontorets daglige Virksomhed, var det rent regnskabsmæssige, men foruden de daglige Konferencer med Annonceagenten, lagde Arbejdet med Annoncesidernes Opsætning i ikke ringe Grad Beslag paa vor Tid og vor Arbejdskraft. Da Annoncerne som Regel ved Kontrakt er bunden til en bestemt Plads i Bladet og ofte til forskellige Pladser i de indenfor en Maaned udkommende Numre, er det som Regel noget af et Puslespil at faa Brikkerne anbragt saaledes, at Spillet

kan gaa op uden at negligere Annoncørernes lovlige Krav om en rigtig Placering af Annoncerne.

Bladets Abonnenter er jo i første Række Dansk Farmaceutfor­enings Medlemmer, men desuden er Flertallet af Landets Apotekere samt en Række inden- og udenlandske Foreninger og Institutioner der har mere eller mindre direkte Tilknytning til Farmacien, Holdere af Bladet.

Medlemmerne er fødte Abonnenter og for disse førtes intet specielt Regnskab, medens den anden Kategori fandtes opført i en Abonnementsprotokol, hvis kvartalsvise Opgørelse tidligere var en Gren af Kontorets Arbejde.

Bladets Distribution sker som bekendt gennem Avispostkontoret paa Grundlag af Distributionslister, der to Gange aarlig (1. Jan. og 1. Juli) udarbejdes af Bladets Ekspedition, og som indeholder Navn og Adresse paa alle Bladets indenlandske Abonnenter. Derimod forsendes Bladet til de udenlandske Abonnenter som Korsbaandsforsendelser, der hver Uge afgaar direkte fra Ekspeditionen.

Bladets Omflytning fra en Adresse til en anden har stedse forvoldt Medlemmerne og Ekspeditionen en Masse Ærgrelse og Ulej­lighed, idet det synes næsten ugørligt at faa saadanne Omflytninger foretaget indenfor en rimelig Tid. Reklamationer over Bladets Udeblivelse er en daglig tilbagevendende Begivenhed, overfor hvilken vi staar ret hjælpeløse, idet Henvendelse desangaaende til Avispostkontoret som oftest er resultatløs eller i al Fald virker med en utrolig Langsomhed. Der trænges øjensynlig her til en Reform indenfor Postvæsenet.

Hjælpe- og Laanekassen. Den 8. og 9. August 1891 afholdt Farmaceutisk Medhjælperforening en Fest paa Vodrofslund med det Formaal at samle Midler til en Fond, der ved Gaver eller Udlaan kunde hjælpe Medlemmerne udover øjeblikkelige mindre pekuniære Vanskeligheder. Festen gav et efter Datidens Forhold særdeles imponerende Overskud af K r. 4108,17, der blev Grundfonden for den senere oprettede Hjælpe- og Laanekasse. Ved Gaver og Medlemsbidrag er Kassen siden da vokset saaledes, at den nu ejer en Kapital paa ca. 30,000 Kr., hvoraf de 10,000 Kr. er bunden i Obligationer, medens Resten, 20,000 Kr., staar til Disposition for Udlaan.

At Kassen har haft en Mission at udfylde, fremgaar bedst af den Kendsgerning, at hele den disponible Udlaanssum saa godt som altid er i Cirkulation, og skal den vedblivende magte sin Opgave eftersom Medlemsantallet og dermed Kravet til Kassen stiger, vil det i en ikke fjern Fremtid blive nødvendigt at søge Udveje til en Forøgelse af Kapitalen.

At Kassen har naaet den Popularitet blandt Medlemmerne, som den faktisk har, skyldes vel nok det, at disse kan opnaa Laan paa en hurtig og billig Maade uden Iscenesættelse af det ret højtidelige Apparat, der som Regel er nødvendigt for Opnaaelse af et Banklaan, samt at Tilbagebetalingen kan ske paa yderst lemfældige Vilkaar, nemlig med maanedlige Afdrag paa 5 pCt. af Laanesummens Hovedstol.

For de Laantageres Vedkommende, der modtager Aldersløn fra Lønkontoret, tilbageholdes Afdragene i denne, indtil Laanet er afviklet, en Afbetalingsmaade, der virker til almindelig Tilfredshed blandt Kassens Debitorer, idet disse herved sparer Portoudgifterne og ikke behøver at spekulere over Afdragenes rettidige Indbetaling — det hele gaar automatisk.

Naar et Medlem ønsker at stifte et Laan i Kassen, udfærdiger han et Gældsbevis paa en af Foreningen autoriseret Blanket. Dokumentet, forsynet med et Par Kautionsisters Underskrift, indsendes til Kontoret, der undersøger om Laansøger og Kautionsister opfylder de i Vedtægterne fastsatte Betingelser. Er denne Side af Sagen i Orden, anviser Formanden paa Bestyrelsens Vegne Pengene til Udbetaling hos Kassereren.

For Hjelpe- og Laanekassen føres et selvstændigt Bogholderi; hver Laantager har sin egen Konto, den opgøres 2 Gange aarlig, 1. Jan. og 1. Juli, paa hvilke Tidspunkter der tilskrives Rente af Saldoen for det kommende Halvaar, ligesom der ogsaa til Støtte for Revisionen og til Oplysning for Kassens Debitorer aarlig pr. 1. Januar udsendes Konto-Kuranter til samtlige Laantagere.

Jeg har her kun omtalt Kassens Virksomhed som Laanekasse, men mener ogsaa at burde nævne, at den særlig i de senere Aar har haft nogen Betydning som Hjelpe-Institution ved under Sygdom, Dødsfald og andre uforudsete Hændelser at have hjulpet nødstedte Kolleger eller Enker udover en øjeblikkelig Vanskelighed. Det er

ganske vist indenfor saare snævre Rammer, at Kassen hidtil har kunnet virke i denne Henseende, idet Loven kun giver Ret til til Gaver at anvende Halvdelen af forrige Aars Renteindtægt, eller nærmere betegnet ca. 600 Kr. aarlig; men hvor beskedent dette Beløb end er, har det dog haft sin Betydning ogsaa derigennem, at det har bibragt de Medlemmer, der har nydt godt deraf, en Følelse af, at det at være Medlem af Dansk Farmaceutforening ikke blot er en med pekuniære Ofre forbunden Tvang. I denne Kassens stærkt begrænsede Virksomhed vil der dog formentlig snart kunne ske en Forandring til det bedre, idet man, som det vil være de fleste Læsere bekendt, paa Generalforsamlingen i Maj d. A. vedtog at henlægge til en Hjælpefond 50 Øre pr. Maaned af hvert Medlems Kontingent. Denne Hjælpefond skal ganske vist ikke gaa op i en højere Enhed med Hjælpe- og Laanekassen, men skal supplere dennes Virksomhed i filantropisk Henseende, og da den kan regne med en Indtægt paa 6000 Kr. aarlig, vil der her være skabt en Institution, som kan blive af uvurderlig Betydning for Medlemmerne, saa længe disse har Forstaaelse og Samfølelse nok til at sikre dens Bestaaen.

Foreningens Regnskabsvæsen maa naturligvis gribe stærkt ind i Kontorets daglige Virksomhed, idet alle Ind- og Udbetalinger, saavel for Hovedforeningen som for de mange særlige Kasser og Fonds skal passere Kassebogen før de ved Maanedsopgørelsen havner i de resp. Hovedbøger. Den Del af Regnskabet, der lægger stærkest Beslag paa Kontorets Arbejdskraft, er Kontingentet; thi ihvorvel dette indgaar som et samlet Beløb for alle konditionerende Kollagers Vedkommende, nemlig ved en Tilbageholdelse i den disse tilkommende Aldersløn, er det dog nødvendigt af Hensyn til Revisionen hver Maaned at udarbejde Fortegnelser over de Beløb, der er betalt af de enkelte Medlemmer, og skal da Summen af disse Beløb være lig det, der som Kontingent udbetales Foreningen af Lønkontorets Kasseafdeling. Hertil kommer saa Regnskabet over alle de ikke konditionerende Medlemmers Kontingent. Dette indgaar som Regel kvartalsvis ved Udsendelse af Postopkrævninger, og ogsaa her kræves der til Brug for Revisionen en Specifikation over det i Kassebogen indførte Fællesbeløb.

Som bekendt udgør en Del af Kontingentet et Bidrag til vor dis-

ponible Fond; dette Bidrag har været af højst varierende Størrelse, idet det gennem Aarene har svinget mellem 50 Øre og 21 Kroner pr. Maaned, alt efter den Betydning man har tillagt Fonden som Magtfaktor i vore Lønkampe. Men — mange Bække smaa gør en stor Aa, og ud af Aaen flød den 1ste Juni 1921 160,000 blanke Kroner som Erstatning for tabt Arbejdsfortjeneste til de Kolleger, der ved et ubrydeligt Sammenhold hentede Sejren hjem i vor Dyst med Danmarks Apotekere — unitis viribus!

Denne gennem ca. 20 Aar sammensparede Kapital var hermed ude af Verden, men ligervis som i Mytologien Grisen Serimner i Løbet af en Nat fornyede sine Flæskesider, naar Guderne i disse havde tilfredsstillet deres Hunger, saaledes har vor Disponible Fond — takket være Medlemmernes Offervilje og Forstaaelse — atter genvundet sit gamle Huld *) — omend ikke paa en Nat, saa dog paa en saa relativ kort Tid som 2 Aar. — Dog vil jeg gerne udtale mit private Haab om, at Guderne foreløbig maa føle sig mætte.

Jeg skal ikke her komme ind paa en nærmere Omtale af Regnskabets Detailler, disse vil sikkert være de fleste Medlemmer bekendt gennem de i Farm. Tidende offentliggjorte Aarsregnskaber og kan ejheller paaregne større Interesse i et Skrift som nærværende.

Jeg mener hermed at have været inde paa Hovedpunkterne i Kontorets Virksomhed; desværre tillader Pladsen ikke indgaaende Omtale af de mange andre Arbejder, som det paahviler Kontoret at udføre, men jeg vil gerne — for at gøre Beskrivelsen saa udtømmende som muligt — have Lov til at nævne nogle af disse:

Kredsforeningerne: Kvartalsmæssig Opgørelse over Medlemstal i Landets 10 Kredse, Udregning og Udbetaling af Kreds-kontingent, Tilsendelse af Maanedsberegning.

Bestyrelses- og Repræsentantskabsmøder: Tilrettelægning af det skriftlige Materiale i Overensstemmelse med Dagsordenen — samt Effektivering af de paa Møderne truffene Dispositioner.

Biblioteket: Udlaan af Bøger.

Statistik vedrørende Lønkontor, Disciple, Arbejdsløshed m. m.

*) Dispon. Fonds Kapital var 1. Sept. 1923 ca. 250.000 Kr.

Kasserer for diverse Indsamlinger med godgørende Formaal.
 Oplysningskontor for de mest forskelligartede Spørgsmaal med større eller mindre Relation til farmaceutiske Forhold f. Eks. Forstaaelsen af visse Punkter i Overenskomsten, Oplysning om vakante Privilegier, Taksationsspørgsmaal (der med autoritativ Bistand besvares i Farm. Tidende), Oplysning om Farmaceuters Opholdssted, om Forholdene for Farmaceuter i Udlandet.

Registrering af alle ind- og udgaaende Skrivelser.

Salg af Farmaceutisk Stat og anden af Foreningen udgivet Literatur.

Modtagelse af Ind- og Udmeldelser etc. etc.

Som en sidste Oplysning skal anføres, at her aarlig føres ca. 12.000 Telefonsamtaler, aarlig udveksles ca. 2000 Skrivelser og aarlig modtages ca. 2000 Medlemsbesøg.

Til Bestridelse af samtlige disse i det foregaaende nævnte Arbejder virker en Forretningsfører, bistaaet af tvende Assistentter. Kun ved en gennemført Arbejdsplan og en streng Økonomi med Tiden er det muligt at faa Arbejdet fra Haanden uden større Forsinkelser, men Foreningen vil jo utvivlsomt faa flere Opgaver at løse i den kommende Tid, og det vil da blive tvingende nødvendigt at forøge Kontorassistenten, hvis Arbejdet skal tilendebringes med tilfredsstillende Fart og Præcision.

H. Drescher.

HOVEDBESTYRELSENS MEDLEMMER

(KRONOLOGISK ORDNEDE)

I Følge de første Love lededes Foreningen af en Bestyrelse, bestaaende af: et »ledende Udvalg« paa 5 Medlemmer og et »Repræsentantskab« paa 9 Medlemmer. Ved en Lovændring vedtagen 14. Marts 1874 ændredes det »ledende Udvalg« til kun at bestaa af 3 Medlemmer. Denne Ordning bestod indtil 1882, da der ved en Lovændring vedtagen 21. September d. A. indførtes en »Bestyrelse« bestaaende af 7 Medlemmer svarende til »Udvalget«, medens »Repræsentantskabet« ophævedes. Denne Ordning bestaar endnu.

MEDLEMMER AF »DET LEDENDE UDVALG« 1873—1882.

(DEN FØRSTNÆVNTE FORMAND)

1873—74	L. T. T. Schjødte	C. D. A. Hansen	V. L. Seehusen *)
1874—75	»	»	»
1875—76	V. L. Seehusen	E. P. F. Petersen	H. F. Foersom
1876—77	E. P. F. Petersen	V. L. Seehusen	»
1877—78	»	C. A. Jordening	J. C. H. Lorentzen
1878—79	»	»	G. D. Funder
1879—80	»	»	S. M. Rützou
1880—81	S. M. Rützou	»	H. Reddelien
1881—82	»	»	A. M. Pirtzel

*) samt for det første Halvaars Vedkommende tillige *L. P. Aggerholm* og *H. T. L. Bertelsen*.

HOVEDBESTYRELSE 1882—1923

(DEN FØRSTNÆVNTE FORMAND)

1882—83	S. M. Rützou	C. L. Bardram	J. Bille Gram	C. A. Jordening	E. P. F. Petersen	H. Reddelien	J. C. H. Strøyberg
1883—84	A. E. Gottlieb	J. Juulmann	EA(Bauer-)Petersen	»	»	F. Schæbel	S. M. Rützou
1884—85	»	CA Christensen	»	»	»	A. F. Petersen	»
1885—86	»	»	N. C. A. Dohn	»	»	F. Frederiksen	»
1886—87	E. P. F. Petersen	Fr. Madsen	»	»	A. Ziebe	»	»
1887—88	»	Jac. U. Nielsen	»	»	»	»	»
1888—89	»	»	»	»	»	»	»
1889—90	»	»	A. E. Gottlieb	S. H. Skouboe	»	Fr. Madsen	»
Okt. 1890— Apr. 1891	H. E. Koefoed	»	L. A. Schiøttz- Christensen	A. Poulsen	A. Breuning	»	O. Thaarup
Apr.-Okt. 1891			L. A. Schiøttz- Christensen	»	Emil Dam	C. F. M. Hansen	»
1891—92	»	N. S. Michelsen	»	»	»	»	»
1892—93	»	»	»	O. Gelert	»	»	»
1893—94	»	A. Clausen	»	»	»	TSRybnér-Petersen	»
1894—95	»	»	»	C. V. Jørgensen	»	»	»
1895—96	»	»	»	»	»	»	»
1896—97	»	Andr. Jørgensen	»	»	»	»	O. Trap Friis
1897—98	»	»	»	»	»	»	»
1898—99	Andr. Jørgensen	C. F. M. Hansen	»	»	P. Rasmussen	»	Gunner Jørgensen
1899-1900	»	»	»	»	»	»	»
1900—01	»	»	»	»	»	»	»
1901—02	Emil Dam	H. H. Huus	H. Thaysen	»	»	»	»
1902—03	»	»	E. Kirchheiner	»	»	»	A. Næss-Schmidt
1903—04	A. Breuning	»	»	S. Poulsen	C. Krogh-Jørgensen	Th. Thomsen	S. Møller
1904—05	H. H. Huus	M. S. Hansen	»	»	»	»	»
1905—06	M. S. Hansen	P. L. Mogensen	»	B. R. Bahnson	»	C. Priergaard	S. H. Blichfeldt

1906—07	M. S. Hansen	P. L. Mogensen	M. Grubb	M. S. Krog	J. Hesseldahl	C. Priergaard	Th. Thøgersen
1907—08	»	»	»	»	»	»	E. Schrøder
1908—09	»	»	»	H. Barfoed	Jens Lind	»	»
1909—10	»	V. Christensen	»	»	»	M. N. Lind	»
1910—11	»	H. Færch	»	H. J. Bender	»	»	»
1911—12	»	»	»	O. J. Jensen	»	»	Fr. v. Eggers
1912—13	»	»	G. S. Sørensen	»	J. Siim	»	»
1913—14	G. S. Sørensen	»	H. Viggo Hansen	»	T. P. Elkjer	P. Claussen	H. Varming
1914—15	»	P. Møller	»	C. A. Hansen	»	»	A. Schæffer
Apr. 1915-	»	»	»	»	»	»	»
Nov. 1915							
Nov. 1915-	»	»	»	»	»	»	»
Apr. 1916							
1916—17	H. Viggo Hansen	»	G. S. Sørensen	»	»	»	»
1917—18	»	Viggo Madsen	K. Juul	»	»	»	»
1917—18	»	»	»	J. Hørslev	A. Møllerup	»	»
1918—19	»	T. P. Elkjer	»	»	»	O. Martins	M. E. A. Meyer
Apr. 1919-	»	»	»	»	»	»	»
Juni 1919							
Juni-Nov.	»	C. Dithmer	»	»	»	»	Arne Schmidt
1919							
Nov. 1919-	J. Hørslev	»	»	C. Priergaard	»	»	»
Apr. 1920	»	»	»	»	»	»	»
1920—21	C. Priergaard	»	O. Funch Petersen	A. Brofeldt	A. B. Heering	»	»
1921—22	O. Funch Petersen	C. Herholdt-Petersen	J. S. Tromholt	»	»	H. Horn Olsen	V. Jølner
1922—23	»	»	»	»	J. R. Paulsen	P. Petersen	»
1923—	»	»	»	C. N. Schousen	»	»	»

REPRÆSENTANTSKABET 1873—1882

1873—74	C. A. Aarestrup J. C. H. Lorentzen H. D. Scholl	C. A. Christensen C. E. Rager A. J. Simonsen	H. F. Foersom A. Schleisner H. Thjørnelund
1874—75	E. P. F. Petersen J. C. H. Lorentzen H. D. Scholl	C. A. Christensen C. E. Rager R. T. H. Lange	H. F. Foersom A. Schleisner H. Thjørnelund
1875—76	S. J. G. C. Clausen J. C. H. Lorentzen O. E. Winther	H. N. Dons C. Ulrich O. Lund	H. Tauber-Jensen E. V. Lassen G. D. Funder
1876—77	S. J. G. C. Clausen J. C. H. Lorentzen O. E. Winther	J. Jensen C. Ulrich O. Lund	C. A. Jordening C. Haaber Larsen G. D. Funder
1877—78	S. J. G. C. Clausen V. L. Seehusen O. E. Winther	J. Jensen C. Ulrich O. Lund	H. F. Foersom C. Haaber Larsen G. D. Funder
1878—79	S. J. G. C. Clausen V. L. Seehusen O. E. Winther	J. Jensen C. Ulrich A. Møller	H. F. Foersom C. Haaber Larsen B. Thortsen
1879—80	C. O. V. Benzon V. L. Seehusen A. R. Leerbeck	J. Fisker J. H. Krenchel A. Møller	H. F. Foersom C. Haaber Larsen H. Reddelien
1880—81	H. P. B. Bischoff V. L. Seehusen A. M. Pirtzel	C. Jensen E. P. F. Petersen A. Møller	H. F. Foersom C. Haaber Larsen A. D. Friis
1881—82	H. P. B. Bischoff V. L. Seehusen J. C. H. Strøyberg	J. Bille Gram E. P. F. Petersen C. B. Valeur	A. Helms W. Johannsen H. Reddelien

KREDSFORMÆND

Sjællands Kreds:

Oktbr. 1903—August 1908	H. P. Bryrup
August 1908—April 1912	C. Priergaard
April 1912—April 1922	A. E. Müller
April 1922—April 1923	Gustav Petersen
April 1923—	L. K. Rasmussen

Lolland-Falster Kreds:

Februar 1903—Juni 1912	E. Landt Jonsson
Juni 1912—April 1916	Fritz Larsen
April 1916—Marts 1921	Cai v. Benzou
Marts 1921—	N. Bloch

Fyens Kreds:

August 1903—April 1904	H. C. Grønbek
April 1904—Sptbr. 1904	C. M. Bøving
Sptbr. 1904—April 1907	A. K. Nielsen
April 1907—Maj 1908	N. Jørgensen
Maj 1908—April 1911	I. K. Hansen
April 1911—Marts 1913	H. Thaysen
Marts 1913—Marts 1914	Hj. Christensen
Marts 1914—April 1919	A. M. Gam
April 1919—Sptbr. 1919	O. C. Friis
Sptbr. 1919—April 1921	C. A. Gregersen
April 1921—April 1922	L. A. Krogh
April 1922—	Th. Jørgensen

Aalborg—Hjørring Kreds:

Februar 1903—April 1905	P. F. Sandberg
April 1905—(April 1906)	A. Würtzen
April 1906—April 1907	H. Færch
April 1907—Marts 1913	F. C. S. Prægel
Marts 1913—April 1917	N. Bloch
April 1917—April 1921	C. N. Riisberg
April 1921—Oktober 1921	J. L. Overbye
Oktbr. 1921—Maj 1922	C. N. Riisberg
Maj 1922—	Asger Nielsen

Aarhus—Randers Kreds:

August 1903—Maj 1913	P. Th. Schrøder
Maj 1913—Juni 1917	H. P. Bryrup
Juni 1917—Oktbr. 1917	O. C. Friis
Oktbr. 1917—Juni 1919	A. Ravnholt
Juni 1919—Maj 1920	Hj. Christensen
Maj 1920—August 1921	J. S. Tromholt
August 1921—	A. K. Hoffmann

Horsens—Vejle Kreds:

Marts 1903—Marts 1904	L. C. Johannessen
Marts 1904—Maj 1906	Th. E. Hansen
Maj 1906—Maj 1907	L. A. C. Hjorth
Maj 1907—April 1908	F. W. Madsen
April 1908—Oktbr. 1909	L. J. E. Ludwigs
Oktbr. 1909—Januar 1913	Th. E. Hansen
Januar 1913—Maj 1920	L. A. C. Hjorth
Maj 1920—April 1921	C. Bardram
April 1921—	C. C. v. Bülow

Ribe—Ringkøbing Kreds:

Nvbr. 1903—Februar 1905	A. Birch
Februar 1905—Juli 1906	Martin Nielsen
Juli 1906—August 1908	I. L. Gjerulff
August 1908—Juli 1910	Martin Nielsen
Juli 1910—Oktbr. 1912	A. Bollerup
Oktbr. 1912—Januar 1916	P. M. H. Rudfeld
Januar 1916—April 1918	Martin Nielsen
April 1918—Juni 1920	P. M. H. Rudfeld
Juni 1920—	Amor Hansen

Viborg—Thisted Kreds:

April 1903—Septbr. 1906	Jens Lind
Septbr. 1906—Septbr 1907	G. Aagaard
Sptbr. 1907—April 1908	N. Bloch
April 1908—April 1911	A. Tønnesen
April 1911—April 1915	A. Birch
April 1915—(April 1916)	Amor Hansen
April 1916—Maj 1918	J. Walther
Maj 1918— Nvbr. 1918	H. J. Bender
Nvbr. 1918—April 1919	J. Walther
April 1919—April 1920	K. Holbech Madsen
April 1920—Juli 1921	E. V. H. C. Høyer
Juli 1921—April 1923	O. A. Bræmer
April 1923—	H. v. d. Aa Kühle

Københavns Kreds:

Maj 1919—August 1921	V. V. Rud. Larsen
August 1921—April 1922	K. Hahn-Thomsen
April 1922—	A. J. Schou

Haderslev—Tønder Kreds:

April 1921—1922	J. A. Juul
1922—	Sv. A. Poulsen

REVISORER

(Før 1882 revideredes Hovedforeningens Regnskab af »Repræsentantskabet«s Medlemmer).

1882—83	V. L. Seehusen	A. Tømme
1883—85	»	C. Ulrich
1885—86	E. A. (Bauer-) Petersen	Fr. Madsen
1886—89	»	A. E. Gottlieb
1889—90	»	O. V. Hansen
1890—91	J. A. Windfeld-Hansen	C. F. M. Hansen
1891—1901	»	A. Johnsen
1901—03	Andr. Jørgensen	Th. C. N. Kjær
1903—09	T. S. Rybner-Petersen	P. Rasmussen
1909—12	»	B. R. Bahnson
1912—15	O. M. T. Larsen	»
1915—16	»	M. S. S. Krog
1916—17	J. F. E. Sode	»
1917—21	»	R. Bech Larsen
1921—	K. V. Tjellesen	C. M. Bøving

Revisorsuppleanter.

1917—21	C. Hammer
1921—	C. J. Brunby Jensen

MEDLEMMER AF DEN FARMACEUTISKE VOLDGIFTSRET

valgte af Dansk Farmaceutforening.

(For Aarene 1897—1904 valgtes 2 Dommere + 1 Suppleant.
 For Aarene 1904—1915 valgtes 2 Dommere + 2 Suppleanter.
 For Aarene 1915 indtil videre vælges 1 Dommer + 2 Suppleanter.)

I. Voldgiftsdommere.

1897—98	L. A. Schiøttz-Christensen	Emil Dam
1898—1904	A. Breuning	»
1904—12	Andr. M. H. Lund	T. S. Rybner-Petersen
1912—15	»	P. Th. Schrøder
1915—16	P. Th. Schrøder	
1916 (April—Juni)	S. S. Marcussen	
1917—21	H. P. Møller	
1921—23	C. Dannesboe Andersen	
1923—	A. Brofeldt	

II. Suppleanter.

1897—98	A. Breuning	
1898—1904	C. F. M. Hansen	
1904—12	C. F. M. Hansen	Gutzon Petersen
1912—16	M. S. S. Krog	S. S. Marcussen
1916—17	»	H. P. Møller
1917—18	Th. L. Lauesen	Knud Jensen
1918—21	Viggo Madsen	»
1921—22	»	C. A. Møllerup
1922—23	N. Bloch	»
1923—	C. N. Riisberg	»

ALFABETISK NAVNEREGISTER

Med Angivelse af nuværende Livsstilling samt af tidligere og nuværende Tillidshverv indenfor Dansk Farmaceutforening.

Forkortelser: Ap. = Apoteker; Bestm. = Medlem af Hovedbestyrelsen; Fm. = Formand; F. T. = Farm. Tidende; Kr. Fm. = Kredsformand; Mhp. = Medhjælper paa; Red. = Redaktør; Rpr. = Repræsentant; Spl. = Suppleant.

Aabye, M. F. V. — død 1900 som Ap. i Odder.

Aagaard, G. — Mhp. Holbæk Elefant Apotek; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1906—07.

Aaestrup, C. J. — Ap. i Odense (Sct. Knuds Apotek); Rpr. Oktbr. 1873—Nvbr. 1874.

Aggerholm, L. P. — død 1907 som Ap. i Kolding (Svane-Apotek); Bestm. Oktbr. 1873—Febr. 1874.

Andersen, C. Dannesboe — Mhp. Gl. Torvs Apotek, Kbhvn.; Voldgiftsdommer 1921—23.

Arentzen, C. V. — Kemiker paa Kastrup Svovlsyrefabrik.

Bahnsen, B. R. — Ap. i Taarbæk; Bestm. April 1905—Maj 1906; Revisor 1909—15.

Bardram, Ch. — Mhp. Gorms Apotek, Vejle; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1920—21.

» *C. L.* — død 1907 som Apoteksbestyrer i Maribo; Bestm. Oktbr. 1882—April 1883.

Barfoed, H. — Ap. i Kbhvn. (Delfin Apotek); Bestm. April 1908—April 1910.

Bartels, F. — Ap. i Slagelse (Jernbane Apotek).

Bauer-Petersen, E. A. — død 1918 som Ap. i Ordrup; Bestm. Oktbr. 1883—Oktbr. 1885; Revisor 1885—90.

Becker, G. — død 1845 som kgl. Hofapoteker i Kbhvn.; Assessor pharm., Professor v. Universitetet.

Bender, H. J. — Mhp. Odense Svane Apotek; Bestm. April 1910—April 1911; Red. F. T. Nvbr. 1910—Januar 1911; Kr. Fm. Viborg-Thisted Maj—Nvbr. 1918.

Benzon, Alfr. N. — død 1884 som Fabrikejer og Ap. i Kbhvn. (Svane Apotek).

» *B. P. L. Alfr.* — Fabrikejer og Apoteker i Kbhvn. (Svane Apotek).

» *Cai von* — Mhp. Nyt Apotek, Nykøbing F.; Kr. Fm. Loll.-Falster 1916—21.

Benzon, C. Otto V. — Fabrikejer og Apoteker i Kbhvn. (Svane Apotek); Rpr. Nvbr. 1879—Oktbr. 1880.

- Bertelsen, H. T. L.* — død 1904 som fh. Ap. i Thisted; Bestm. Oktbr. 1873—Febr. 1874.
- Beyer, A.* — død 1911 som Ap. i Hornslet (inden Overtagelsen).
- Birch, N. C. Atb.* — Ap. i Haderup; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing 1903—05; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1911—15.
- Bischoff, H. P. H.* — død 1900 som Bestyrer af Spritfabrik i Fredericia; Rpr. Oktbr. 1880—Oktbr. 1882.
- Bjerre, N.* — Ap. i Kbhvn. (Fred. Hosp. Apotek); Docent ved farm. Læreanstalt.
- Blichfeldt, S. H.* — død 1921 som Driftskemiker i London; Bestm. April 1905—Maj 1906.
- Bloch, N.* — Mhp. Løve Apotek, Nykøbing F.; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1907—08; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring 1913—17; Kr. Fm. Loll.-Falster siden 1921; Dommer Spl. 1922—23.
- Bollerup, Aage* — Ap. i Ferritslev; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing 1910—12.
- Borum, F. J.* — Ap. i Argentina.
- Boye, M.* — død 1856 som fh. Ap. i Kbhvn. (Løve Apotek), Assessor pharm., Konsulent ved den kgl. Porcellænsfabrik.
- Breuning, E. F. A.* — død 1919 som Ap. i Riserup; Bestm. Oktbr. 1890—Oktbr. 1898; Dommer Spl. 1897—98; Voldgiftsdommer 1898—1904; Fm. Oktbr. 1903—Juni 1904.
- Brofeldt, A.* — Mhp. Kbhvn., Apoteket Svalen; Bestm. April 1920—Maj 1923; Voldgiftsdommer siden 1923.
- Bryrup, H. P.* — Mhp. St. Stefans Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. Sjælland 1903—08; Aarhus—Randers 1913—17.
- Bræmer, O. A.* — Mhp. Hjultorvets Apotek, Viborg; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1921—23.
- Bülöw, C. C. von* — Mhp. Løve Apotek, Fredericia; Kr. Fm. Horsens-Vejle siden 1921.
- Bøving, C. M.* — Fabrikant i Kbhvn.; Kr. Fm. Fyen April—Sptbr. 1904; Revisor siden 1921.
- Causse, A. L. B.* — død 1910 som Ap. i Argentina; Bestm. April 1891—Oktbr. 1893.
- Christensen, C. A.* — fh. Materialist i Kbhvn.; Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875; Bestm. Oktbr. 1884—Novbr. 1886.
- Christensen, Hj.* — Repræsentant i Aarhus; Kr. Fm. Fyen 1913—14; Kr. Fm. Aarhus-Randers 1919—20.
- Christensen, M. Ivan* — Ap. i Vojens.
» , V. — Professor og Laboratorieførstander i Mexico; Bestm. April 1909—April 1910.
- Clausen, C. A.* — død 1911 som fh. Ap. i Kbhvn. (Løve Apotek); Bestm. Oktbr. 1893—Oktbr. 1896.
- Clausen, S. J. G. C.* — fh. Ap. i Brørup; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1879.
- Claussen, P. B.* — Apoteksvisitor; Bestm. April 1913—Debr. 1917; Red. F. T. Januar 1917—Juli 1920.

- Dahlberg, C. F.* — Ap. i Roskilde (Svane Apotek).
Dahlgreen, P. L. — Mhp. Nibé Apotek.
Dam, Emil — død 1915 som Ap. i Taarbæk; Bestm. April 1891—Oktbr. 1903 (Fm. 1901—03); Red. F. T. Nvbr. 1898—Nvbr. 1902; Voldgiftsdommer 1897—1904.
Dithmer, C. — Forretningsindehaver (Sygeplejeartikler) paa Frederiksberg; Bestm. Juni 1919—Juni 1921.
Dohn, N. C. A. — Ap. i Horsens (Svane Apotek); Bestm. Oktbr. 1885—Oktbr. 1889.
Dons, H. N. — i Amerika; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1876.
Dorscheus, J. A. W. — død 1896 som Ap. i Ferritslev.
Drescher, H. — Forretningsfører for Dansk Farmaceutforening siden April 1914.
Eggers, Fr. C. von — Ap. i Viborg (Svane Apotek); Bestm. April 1911—April 1913.
Elkjer, T. P. — Mhp. St. Jacobs Apotek, Kbhvn.; Bestm. April 1913—April 1917 og April 1918—Maj 1919; Red. F. T. Nvbr. 1915—Maj 1919.
Erichsen, C. L. — død 1878 som fh. Ap. i Kbhvn. (Kong Salomons Apotek), Assessor pharm.
Ernst, H. J. — Ap. i Brovst (og Gørlev).
Esmann, C. E. — død 1906 som Ap. paa Frederiksberg (H. C. Ørsteds Apotek).
Fisker, J. — Fabrikant i Kbhvn.; Rpr. Novbr. 1879—Oktbr. 1880.
Foersom, H. F. — død 1908 som Ap. i Høver; Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875; Bestm. Oktbr. 1875—Nvbr. 1877; Rpr. Nvbr. 1877—Oktbr. 1881.
Frederiksen, F. — Materialist paa Frederiksberg; Bestm. Oktbr. 1885—Oktbr. 1889.
Friederichsen, F. W. — død 1901 som Assistent paa Steins Laboratorium.
Friis, A. D. — død 1917 som Fabrikant i Vejle; Rpr. Oktbr. 1880—Oktbr. 1881.
 » , O. C. — Repræsentant for A/S. Arbo-Bähr & Co.; Kr. Fm. Aarhus-Randers Juni—Oktbr. 1917; Kr. Fm. Fyen April—Sptbr. 1919.
Friis, O. Trap — Fabrikant i Helsingfors; Bestm. Oktbr. 1896—Oktbr. 1898.
Fröhlich, F. A. — død 1891 som Ap. i Snertinge.
Fugl, J. F. — Mhp. Steno Apotek, Kbhvn.
Funder, G. D. — død 1909 som fh. Brygmester i Aarhus; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1878; Bestm. Nvbr. 1878—Nvbr. 1879.
Færch, H. — død 1922 som Ap. i Gudumholm; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring 1906—07; Bestm. April 1910—Febr. 1914.
Gam, A. M. — Ap. i Frederikshavn (p. t. Mhp. Odense Løve-Apotek); Kr. Fm. Fyen 1914—19.
Gamst, F. S. — Ap. i Aalborg (Reberbane Apotek).
Gelert, O. — død 1899 som Assistent ved botanisk Musæum; Bestm. Oktbr. 1892—Oktbr. 1894.
Gjerulff, I. L. — Ap. i Vibbjerg; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing 1906—08.
Gottlieb, A. E. — Ap. i Kbhvn. (Steno Apotek); Fm. Oktbr. 1883—Nvbr. 1886; Revisor 1886—89; Bestm. Oktbr. 1889—Oktbr. 1890.
Gottschalch, Aage — Redaktør af Farm. Tidende siden Juli 1920.

- Gram, J. Bille* — Professor ved farm. Lærestanstalt; Rpr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882; Bestm. Oktbr. 1882—Oktbr. 1883.
- Gregersen, C. A.* — Mhp. Odense Svane Apotek; Kr. Fm. Fyen 1919—21.
- Grove, V. A.* — Mhp. Ballerup Apotek; fh. Materialist i Kbhvn.
- Grubb, M.* — Medindehaver af Struers Laboratorium, Kbhvn.; Bestm. Maj 1906—April 1912; Red. F. T. Nvbr. 1907—April 1908.
- Grønbek, H. C.* — Ap. i Haarby; Kr. Fm. Fyn 1903—04.
- Gulstad, K.* — Mhp. Aaboulevardens Apotek, Kbhvn.
- Gundorph, J.* — død 1860 som Ap. i Vestervig.
- Gusmer, G. A. A.* — Grosserer i Chicago.
- Gümoes, J. P.* — Ap. i Kbhvn. (Sundby Apotek).
- Hahn-Thomsen, K.* — Mhp. Sølvtorvets Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. København 1921—22.
- Hammer, C.* — Ap. i Ulfborg; Revisor-Spl. 1917—21.
- Hansen, Amor* — Mhp. gl. Ap. i Holstebro; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1915—16; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing siden 1920.
- Hansen, C. A.* — Ap. i Ebeltoft; Bestm. Febr. 1914—April 1917.
» , *C. D. A.* — død 1916 som Ap. i Kbhvn. (Krone Apotek); Fabrikejer, Godsejer; Bestm. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Hansen, C. F. M.* — Ap. i Randers (Krone Apotek); Revisor 1890—91; Bestm. April 1891—Oktbr. 1892 og Oktbr. 1898—Oktbr. 1901; Dommer-Spl. 1898—1912.
- Hansen, H. A.* — død 1897 som Ap. i Fredensborg.
» , *H. Viggo* — Ap. i Aarhus (Jernbane Apotek); Bestm. April 1913—Nvbr. 1919 (Fm. Nvbr. 1915—19).
- Hansen, I. K.* — Mhp. Ægirs Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. Fyn 1908—11.
» , *M. S.* — Ap. i Kolding (Svane Apotek); Bestm. Oktbr. 1904—April 1913 (Fm. April 1905—13); Red. F. T. Juni 1911—Oktbr. 1913.
- Hansen, N. L.* — Kemiker ved Hærens Krudtværk, Konsulent ved Hærens tekniske Korps.
- Hansen, O. V.* — Ap. i Fakse; Revisor 1889—90.
» *Th. E.* — Mhp. St. Thomas Apotek, Vejle; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1904—06 og 1909—13.
- Hartz, Jac.* — fh. Manuduktør i Kbhvn.
- Heering, A. B.* — Mhp. Sølvtorvets Apotek, Kbhvn.; Bestm. April 1920—Oktbr. 1921; Konst. Red. F. T. Septbr.—Decbr. 1920.
- Helms, A.* — Ap. i Horsens; Rpr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882.
- Hempel, P.* — død 1918 som Ap. i Kbhvn. (Nørre Farimagsgades Apotek), Assessor pharm.
- Herholdt-Petersen, C.* — Mhp. Steno Apotek, Kbhvn.; Bestm. siden Juni 1921.
- Hesseldahl, J.* — Mhp. kgl. Hof Apotek, Kbhvn.; Red. F. T. Nvbr. 1905—Nvbr. 1907; Bestm. Maj 1906—April 1908; Forretningsfører Nvbr. 1905—Nvbr. 1907.
- Hjorth, L. A. C.* — Mhp. Sorø Apotek; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1906—07 og 1913—20.
- Hlatky, A.* — død 1918 som Medicinalrevisor.

- Hoffmann, A. K.* — Mhp. Aarhus Løve Apotek; Kr. Fm. Aarhus-Randers siden 1921.
- Hoffmann, C. E. Th.* — Ap. i Hals
- Hoffmeyer, N. F. W. E.* — død 1910 som fh. Ap. i Grenaa.
- Holst, M. S.* — Ap. i Horsens (Nørre Apotek).
- Huus, H. H.* — Ap. i Kbhvn. (Ægirs Apotek); Bestm. Oktbr. 1901—April 1905 (Fm. Juni 1904—05).
- Hørslev, J.* — Laboratorieførstander (Nord. Droge- og Kemikalieforretning, Kbhvn.); Bestm. April 1917—April 1920 (Fm. Nvbr. 1919—20).
- Høyer, Knud* — død 1894 som Overlærer i Kolding
» , *E. V. H. C.* — Ap. i Vils; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1920—21.
- Jacobsen, C. A. G. H.* — død 1888 som Partikulier i Kbhvn.; fh. Ap. i Sæby, Jyll.
- Jahnsen, F. M.* — død 1863 som Ap. i Kbhvn. (Nørrebro Apotek).
- Jensen, Chr. L.* — død 1882 som Manuduktør; Rpr. Oktbr. 1880—Oktbr. 1881.
» *C. J. Brunby* — Mhp. Steno Apotek, Kbhvn.; Revisor Spl. siden 1921.
» , *Joh. F. J.* — Grosserer i Kbhvn.; Rpr. Nvbr. 1876—Nvbr. 1879.
» , *Knud* — Ap. i Kbhvn. (Arkiv Apotek); Dommer Spl. 1917—21.
» , *O. J.* — Fabrikkemiker i Kbhvn.; Bestm. April 1911—Febr. 1914.
- Jermer, J. R.* — Ap. i Struer.
- Johannessen, L. C.* — Hospitalsapoteker paa Frederiksberg Hospital; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1903—04.
- Johannsen, W.* — Professor ved Kbhvns. Universitet, Dr. med. & phil. & bot. & zool.; Repr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882.
- Johne, L. F. V.* — død 1871 som Ap. i Esbønderup.
- Johnsen, A.* — død 1914 som Ap. i Kbhvn. (Raadhus Apotek); Revisor 1891—1901.
- Jonsson, Landt* — død 1922 som Ap. i Lundby; Kr. Fm. Loll.-Falster 1903—12.
- Jordening, C. A.* — fh. Ap. i Nørre-Sundby; Rpr. Nvbr. 1876—Nvbr. 1877; Bestm. Nvbr. 1877—Oktbr. 1889.
- Juul, J. A.* — Ap. i Seydisfjord; Kr. Fm. Haderslev—Tønder 1921—22.
» , *K.* — Manuduktør i Kbhvn.; Bestm. April 1916—April 1920.
- Juulmann, J.* — død 1920 som fh. Ap. i Christianshavn; Bestm. Oktbr. 1883—Oktbr. 1884.
- Jølner, V. C.* — Mhp. Arkiv Apoteket, Kbhvn.; Bestm. siden Juni 1921.
- Jørgensen, Andr.* — Ap. i Kbhvn. (Sdr. Boulevard Apotek); Bestm. Oktbr. 1896—Oktbr. 1901 (Fm. Oktbr. 1898—01); Revisor 1901—03.
- Jørgensen, C. V.* — Ingeniør og Driftskemiker i Kbhvn.; Bestm. Oktbr. 1894—Oktbr. 1903.
- Jørgensen, Gunner* — Medindehaver af Steins Laboratorium, Kbhvn.; Bestm. Oktbr. 1898—Oktbr. 1902.
- Jørgensen, N.* — Mhp. Gl: Torvs Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. Fyen 1907—08.
» , *Th.* — Mhp. Apoteket Ørnen, Odense; Kr. Fm. Fyen siden 1922.
- Kinch, V.* — Ap. i Aarhus (St. Clemens Apotek).
- Kirchheiner, A.* — Ap. i Stoholm.

- Kirchheiner, E.* — Fabrikant i Hellerup; Bestm. Oktbr. 1902—Maj 1906; Red. F. T. Nvbr. 1902—Nvbr. 1905; Forretningsfører Januar 1904—Oktbr. 1905.
- Kjær, Th. C. N.* — Ap. i Aalborg (Budolfi Apotek); Revisor 1901—03.
- Klæbel, V. Chr.* — Ap. i Kbhvn. (Aaboulevardens Apotek).
- Koefoed, H. E.* — Professor, Dr. phil.; Direktør for farm. Lærestalt; Fm. Oktbr. 1890—April 1891.
- Krenchel, A. S.* — død 1923 som Ap. paa Frederiksberg (Apoteket Falken).
» *J. H.* — død 1916 som Ap. paa Frederiksberg (Fasan Apotek); Rpr. Nvbr. 1879—Oktbr. 1880.
- Krog, M. S. S.* — Ap. i Nørre Snede; Bestm. Maj 1906—April 1908; Dommer Spl. 1912—17; Revisor 1915—17; Forretningsfører Maj 1911—April 1914.
- Krog, L. A.* — Mhp. Odense Svane Apotek; Kr. Fm. Fyen 1921—22.
- Krog-Jørgensen, C.* — Mhp. Apoteket Godthaab, Frederiksberg; Bestm. Oktbr. 1903—Maj 1906.
- Kühle, H. v. d. Aa* — Mhp. Viborg Svane Apotek; Kr. Fm. Viborg-Thisted siden 1923.
- Lange, R. T. H.* — død 1913 som Ap. i Kbhvn. (Sundby Apotek); Rpr. Nvbr. 1874—Oktbr. 1875.
- Larsen, C. Haaber* — død 1914 som Ap. i Kbhvn. (Stjerne Apotek); Rpr. Nvbr. 1876—Oktbr. 1881.
- Larsen, Fritz* — død 1918 som Ap. i Vraa; Kr. Fm. Loll.-Falst. 1912—16.
» *K. R. Bech* — Assistent ved farmakologisk Institut, Manuduktør; Revisor 1917—21.
- Larsen, N. J. A.* — Ap. i Farsø.
» *O. M. T.* — Medicinalrevisor; Revisor 1912—16.
» *V.. Rud.* — død i Kbhvn. 1922; Kr. Fm. København 1919—21.
- Lassen, E. V.* — fh. Ap. i Haarby; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1876.
- Lauesen, Th. L.* — Ap. i Kolding (Sønderbro Apotek); Dommer Spl. 1917—18.
- Leerbeck, A. R.* — død 1923 som Fabrikant i Kbhvn.; Rpr. Nvbr. 1879—Oktbr. 1880.
- Lind, Jens* — Ap. i Østbirk; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1903—06; Bestm. April 1908—April 1912; Red. F. T. Maj 1908—Oktbr. 1910 og Febr.—Maj 1911.
- Lind, M. N.* — Laboratorieførstander (A/S Edw. Jacobsen); Bestm. April 1909—April 1913.
- Lorentzen, J. C. H.* — død 1900 som Redaktør i Odense; Rpr. Oktbr. 1873—Nvbr. 1877; Bestm. Nvbr. 1877—Nvbr. 1878.
- Lotze, G.* — død 1893 som Ap. i Odense (Løve-Apotek); Indehaver af Firma »Gustav Lotzek.
- Ludwigs, L. J. E.* — Ap. i Brovst; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1908—09.
- Lund, Andr. M. H.* — død 1922 som Ap. i Thisted (Løve-Apotek); Voldgiftsdommer 1904—15.
- Lund, Jules F.* — Lærer ved Købmandsskolen og Borups Højskole; Forstander for Arbejderhøjskolen, Kbhvn.
- Lund, O. H. F.* — død 1895; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1878.

- Madsen, E. Høst** — Dr. phil.; Ap. i Kbhvn. (Vesterbro Apotek).
 » , *Fr.* — Ap. i Kbhvn. (Sønderbro Apotek); Revisor 1885—86; Bestm. Nvbr. 1886—Oktbr. 1887 og Oktbr. 1889—April 1891.
- Madsen, F. W.** — Mhp. Nørre Apotek, Horsens; Kr. Fm. Horsens-Vejle 1907—08.
 » , *K. Holbech* — Mhp. Storehedinge Apotek; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1919—20.
 » , *Viggo* — Mhp. St. Stefans Apotek, Kbhvn.; Konsulent i Sundhedsstyrelsens Apotekerraad; Bestm. April 1916—April 18; Dommer Spl. 1918—22.
- Manthey, J. G. L.** — død 1842 som fh. Ap. i Kbhvn. (Løve-Apotek); Assessor pharm.; Professor ved Kbhvns. Universitet; Administrator ved den kgl. Porcelænsfabrik.
- Marcussen, S. S.** — død 1923 som Apoteker paa Bispebjerg Hospital; Dommer Spl. 1912—16 (Voldgiftsdommer i 1916).
- Martins, O.** — Militærapoteker paa Java; Bestm. April 1918—Nvbr. 1920.
- Matzen, M.** — død 1860 som Ap. i Terndrup.
- Meyer, A.** — død 1909 som Ap. i Aarhus (Svane-Apotek).
- Meyer, M. E. A.** — Mhp. Østerbros Apotek, Kbhvn.; Bestm. April 1918—Maj 19.
- Michelsen, N. S.** — Direktør og Konsul i Horsens; Bestm. Oktbr. 1891—Oktbr. 1893.
- Mikkelsen, J. B.** — Ap. i Kbhvn. (Raadhus-Apoteket).
- Mogensen, P. L.** — Medicinaldirektør og Visitorator paa Island; Bestm. April 1905—April 1909.
- Mollerup, C. A.** — Mhp. Sdr. Boulevard Apotek, Kbhvn.; Bestm. April 1917—April 1920; Dommer Spl. siden 1921.
- Müller, Aa. E.** — Mhp. Slagelse Svane Apotek; Kr. Fm. Sjælland 1912—22.
 » , *Fr. H.* — død 1820; Ap. i Kbhvn., Assessor pharm., Administrator ved den kgl. Porcellænsfabrik.
 » , *Hartvig J. S.* — Ap. i Lemvig.
 » , *O. H.* — Ap. i Kbhvn. (Kong Salomons Apotek).
- Møller, Aa.** — Ap. i Snertinge (og Frederiksberg, Apoteket Falken); Rpr. Nvbr. 1878—Oktbr. 1881.
- Møller, A. L. Barfoed** — død 1918 som Ap. i Balling.
 » , *H. P. Falck* — Ap. paa Frederiksberg (Gl. Kongevejs Apotek).
 » , *H. J.* — død 1916 som Ap. i Kbhvn. (Nørrebros Apotek).
 » , *K. F.* — Ap. i Ringe.
 » , *P.* — Mhp. Hellerup Apotek; Bestm. Febr. 1914—April 1916; Dommer Spl. 1916—17; Voldgiftsdommer 1917—21.
 » , *Svend* — mag. scient.; Ap. i Kbhvn. (Enghaveplads); Bestm. Oktbr. 1903 April 1905.
- Nielsen, Asger** — Mhp. Aalborg Svane Apotek; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring siden 1922.
- Nielsen, A. K.** — Tandlæge i Fakse; Kr. Fm. Fyen 1904—07.
 » , *J. U.* — Materialist i Charlottenlund; Bestm. Oktbr. 1887—Oktbr. 1891.
 » , *Martin* — Ap. i Kibæk; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing 1905—06, 1908—10 og 1916—18.

- Nielsen, N. O.* — Ap. i Gudumholm.
- Næss-Schmidt, A.* — Ap. i Glumsø; Bestm. Oktbr. 1902—Oktbr. 1903.
- Nørlund, A. C.* — fh. Ap. i Slagelse (Svane Apotek).
- Olsen, H. H.* — Mhp. Istedgades Apotek, Kbhvn.; Bestm. Juni—Nvbr. 1921.
- Overbye, J. L.* — Mhp. Sorte Hest Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring April—Oktbr. 1921.
- Paulsen, J. R.* — Mhp. St. Stefans Apotek, Kbhvn.; Bestm. siden Maj 1922.
- Permin, V. K.* — Ap. i Kbhvn. (Krone Apotek), Næstformand i Sundhedsstyrelsens Apotekerraad.
- Petersen, Andr. F.* — død 1913 som fh. Ap. i Kbhvn. og i Frederikssund; Bestm. Oktbr. 1884—Oktbr. 1885.
- Petersen, E. P. F.* — død 1904 som Direktør for »Alfred Benzons Fabrikker og Docent ved farm. Læreanstalt; Rpr. Nvbr. 1874—Oktbr. 1875; Bestm. Oktbr. 1875—Oktbr. 1880 (Fm. Nvbr. 1876—80); Rpr. Oktbr. 1880—Oktbr. 1882; Bestm. Oktbr. 1882—Oktbr. 1890 (Fm. Nvbr. 1886—90).
- Petersen, F. Gutzon* — død 1923 som Ap. i Brønderslev; Dommer-Spl. 1904—12.
- Petersen, Gustav* — Studerende ved farm. Læreanstalt; Kr. Fm. Sjælland 1922-23.
» , *O. Funch* — Mhp. Vesterbro Apotek, Kbhvn.; Bestm. siden April 1921 (Fm. siden Juni 1921).
- Petersen, P.* — Mhp. Jernbane Apotek, Kbhvn.; Bestm. siden Maj 1922.
- Petri, Th.* — død 1877 som Ap. i Kbhvn. (Blaagaards Apotek).
- Piper, A.* — død 1900 som Ap. i Kbhvn. (Hjorte Apotek); Assessor pharm.
- Pirtzel, A. M.* — død 1922 som Ap. i Helsingør; Rpr. Oktbr. 1880—Oktbr. 1881.
Bestm. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882.
- Plesner, H. F.* — død 1896 som Ap. i Farsø.
- Poulsen, A. C. A. E.* — Materialist i Assens; Bestm. Oktbr. 1890—April 1891.
» , *P. Sigfr.* — død 1914 i Randers; Bestm. Oktbr. 1903—April 1905.
» , *S. Aa.* — Mhp. Sønderborg Apotek; Kr. Fm. Haderslev—Tønder siden 1922.
- Priergaard, C.* — Mhp. Hellerup Apotek; Bestm. April 1905—April 1909; Kr. Fm. Sjælland 1908—12; Bestm. Januar 1920—Juni 1921 (Fm. April 1920—21).
- Prægel, F. C. S.* — Ap. i Hovedgaard; Kr. Fm. Aalborg—Hjørring 1907—13.
- Rager, C. E.* — død 1916 som Ap. paa Frederiksberg; Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Rasmussen, L. K.* — Mhp. Køge Apotek; Kr. Fm. Sjælland siden 1923.
» , *P.* — Ap. i Helsingør (Stengades Apotek); Bestm. Oktbr. 1898—Oktbr. 1903; Revisor 1903—09.
- Ravnholt, A.* — Mhp. Sønderbro Apotek, Kolding; Kr. Fm. Aarhus-Randers 1917—19.
- Reddelien, C. H. N.* — død 1920 som fh. Ap. i Stubbekøbing; Rpr. Nvbr. 1879—Oktbr. 1880; Bestm. Oktbr. 1880—Oktbr. 1881; Rpr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882; Bestm. Oktbr. 1822—Oktbr. 1883.
- Reimann, C. F.* — død 1884 som Ap. i Fuglebjerg.
- Riisberg, C. N.* — Mhp. Aalborg Budolfi Apotek; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring 1917—22 (÷ April—Oktbr. 1921); Dommer Spl. siden 1923.

- Rode, Gotfred* — Kunstmaler i Kbhvn.
- Rudfeld, P. M. H.* — Mhp. Østergades Apotek, Herning; Kr. Fm. Ribe-Ringkøbing 1912—16 og 1918—20.
- Rybner-Petersen, T. S.* — Ap. i Nørre-Sundby; Bestm. Oktbr. 1893—Oktbr. 1903; Revisor 1903—12; Voldgiftsdommer 1904—12.
- Rützou, S. M.* — Ap. paa Frederiksberg (Apoteket Godthaab); Bestm. Nvbr. 1879—Oktbr. 1890 (Fm. Oktobr. 1880—Oktbr. 1883).
- Sandberg, P. F.* — Mhp. Aalborg Reberbane Apotek; Kr. Fm. Aalborg-Hjørring 1903—05.
- Scheel, P.* — Ap. i Hørsholm.
- Schiøttz-Christensen, L. A.* — Udgiver og Redaktør af »Aalborg Stiftstidende«; Bestm. Oktbr. 1890—Oktbr. 1898 (Fm. April 1891—98); Red. F. T. Nvbr. 1890—Nvbr. 1898; Voldgiftsdommer 1897—98.
- Schjellerup, P. T. H.* — død 1909 som Ap. i Kbhvn. (Østerbros Apotek).
- Schjødt, L. T. T.* — død 1887 som Ap. i Kbhvn. (St. Pauls Apotek); Fm. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Schleisner, A. E. M.* — død 1895 som Ap. paa Frederiksberg (Apoteket Falken); Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Schmidt, Arne* — Mhp. Lyngby Apotek; Bestm. Juni 1919—Juni 1920.
- Scholl, H. D.* — død 1914 som Ap. i Struer; Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Schou, A. J.* — Mhp. Jernbane Apotek, Kbhvn.; Kr. Fm. København siden 1922.
- Schousen, C. N.* — Mhp. Nørrebros Apotek, Kbhvn.; Bestm. siden Maj 1923.
» , *Nielsine* — død 1919 i Give.
- Schrøder, E.* — Repræsentant i Buenos Ayres for Burrough Wellcome & Co.; Bestm. Maj 1907—April 1911; Forretningsfører Nvbr. 1907—April 1911.
- Schrøder, P. Th.* — Ap. i Børkop; Kr. Fm. Aarhus-Randers 1903—13; Voldgiftsdommer 1912—16.
- Schæbel, Fr.* — død 1884 som Manuduktør; Bestm. Oktbr. 1883—Oktbr. 1884.
- Schæffer, Aage* — Mhp. Apoteket Falken, Frederiksberg; Bestm. Februar 1914—April 1918.
- Seehusen, V. L.* — død 1911 som Ap. i Kbhvn. (Sorte Hest Apotek); Bestm. Oktbr. 1873—Nvbr. 1877 (Fm. Oktbr. 1875—Nvbr. 1876); Rpr. Nvbr 1877—Oktbr. 1882; Revisor 1882—85.
- Seidelin, F. H. L. M.* — død 1859 som Ap. i Ringe.
- Siim, J.* — død 1921 som Ap. i Kbhvn. (Nørre Farimagsgades Apotek); Bestm. April—Oktbr. 1912.
- Simonsen, A. J. E.* — død 1898 som Ap. i Kbhvn. (St. Pauls Apotek); Rpr. Oktbr. 1873—Nvbr. 1874.
- Skaftø, H. T. V.* — Mhp. Løve Apotek, Nykøbing F.
- Skouboe, H. S.* — Ap. i Aarhus (St. Pauls Apotek); Bestm. Oktbr. 1889—Oktbr. 1890.
- Sode, J. F. E.* — Ap. i Skagen; Revisor 1916—21.
- Speyer, J.* — død 1875 som Ap. i Otterup.
- Steenbuch, E. C. W.* — død 1910 som Ap. i Kbhvn. (Jernbane Apotek).
- Storm, J. O.* — død 1921 som Ap. paa Frederiksberg (Smallegades Apotek).

- Strøyberg, J. C. H.* — Ap. i Lyngby; Rpr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882; Bestm. Oktbr. 1882—Oktbr. 1883.
- Strøyberg, J. N. H.* — død 1905 som Ap. i Assens.
- Svennevig, L. C.* — Mhp. Ordrup Apotek. ,
- Sørensen, G. Sofus* — Ap. i Koldby; Bestm. April 1912—April 1916 (Fm. April 1913—Nvbr. 1915); Red. F. T. Nvbr. 1913—Oktbr. 1915.
- Tauber-Jensen, H.* — død 1918 som fh. Lervarefabrikant; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1876.
- Thaarup, O. J. N.* — død 1918 som Ap. paa Frederiksberg (Fasan Apotek); Bestm. Oktbr. 1890—Oktbr. 1896.
- Thaysen, H.* — Ap. i Hjørring (Svane-Apotek); Bestm. Oktbr. 1901—Oktbr. 1902; Kr. Fm. Fyen 1911—13.
- Thaysen, P.* — død 1921 som Ap. i Kbhvn. (St. Jacobs Apotek).
- Thejll, V. P. H.* — Ap. paa Frederiksberg.
- Thjørnelund, H.* — død 1891 som Dispensator paa Kbhvn.s Kommunehospital; Rpr. Oktbr. 1873—Oktbr. 1875.
- Thomsen, Th. S.* — Apoteksvisitator; Bestm. Oktbr. 1903—April 1905.
- Thortsen, B.* — død 1910 som Ap. i Kbhvn. (Griffenfeld Apotek); Rpr. Nvbr. 1878—Nvbr. 1879.
- Thøgersen, P. Th.* — Ap. i San Salvador; Bestm. Maj 1906—Maj 1907.
- Tjellesen, K. V.* — Mhp. Steno Apotek, Kbhvn.; Revisor siden 1921.
- Trier, S. M.* — død 1894 som fh. Ap. i Lyngby; Assessor pharm.; Udgiver og Redaktør af »Archiv for Pharmaci og Chemic«.
- Tromholt, J. S.* — Mhp. Arkiv Apoteket, Kbhvn.; Kr. Fm. Aarhus-Randers 1920—21; Bestm. siden Juni 1921.
- Tychsen, N.* — død 1804 som Ap. i Kbhvn. (Hjorte-Apotek), Assessor pharm., Lektor i Kemi.
- Tomme, A.* — død 1916 som Ap. i Hadsten; Revisor 1882—83.
- Tønnesen, A.* — Ap. i Taastrup.
- Ulrich, C.* — død 1906 som Ap. i Vejle (Svane Apotek); Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1879; Revisor 1883—85.
- Walbum, L. E.* — Dr. phil.; Afdelingsforstander ved Seruminstitutet, Kbhvn.
- Valeur, C. B.* — fh. Fabrikbestyrer (Chr. D. A. Hansens Fabriker); Rpr. Oktbr. 1881—Oktbr. 1882.
- Walther, J.* — Mhp. Aarhus Løve Apotek; Kr. Fm. Viborg-Thisted 1916—19 (÷ Maj—Nvbr. 1918).
- Varming, H. S.* — Apoteksbestyrer paa St. Thomas, U. S. A.; Bestm. April 1913—Febr. 1914.
- Warncke, S. T.* — død 1890 som Professor ved Universitetet, Dr. med., Medl. af Sundhedskollegiet.
- Wedel, V.* — Ap. i Hedensted.
- Windfeld-Hansen, J. A.* — Fabrikant i Kbhvn.; Revisor 1890—1901.

Winther, H. O. E. — død 1908 som Driftsbestyrer paa Carlsberg; Rpr. Oktbr. 1875—Nvbr. 1879.

Würtzen, J. C. A. — Ap. i Gørlev (og Vanløse); Kr. Fm. Aalborg-Hjørring 1905—06.

Ziebe, A. — død 1923 som Ap. i Kbhvn. (Amagerbro Apotek); Bestm. Nvbr. 1886—Oktbr. 1890.

